

קובץ תמ"ז ה'תשפ"ג | שנה עשירית

הלוויית רשכבה"ג רבינו מרן ראש הישיבה
הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל

קובץ גליונות

פרשת בהעלתך

ממרגנז ורבנז גדולי ומאורי הדור

מצבת הציון שרבים נושעו ונענו

בשבת הקרובה י"ד סיון יחול יום היארצייט של הרבנית גיטל מובשוביץ ע"ה רעיית הגאון רבי מרדכי שלמה הלוי מובשוביץ זצוק"ל גאב"ד מלסטובקא שברוסיה הלבנה (סבתו של רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגאון רבי גרשון אדלשטיין זצוק"ל) שנפטרה בשנת תרצ"ה ומנוחתה כבוד בבית העלמין נחלת יצחק בגבעתיים.

סביב מצבת ציונה מתחוללת בשנים האחרונות תופעה מופלאה שרבים שהתפללו שם לזיווג הגון, גם מעוכבי שידוך ונענו בתוך פרק זמן קרוב (אנחנו אישית מכירים כמה וכמה גם מצאצאיה וגם שלא מצאצאיה). הרקע לכך, עורר נכדה הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל, שהמקום מסוגל לתפילה בעניינים אלו משום מעשה שהיה שהתמסרה כדי לזכות בבעל ירא שמים, שהתארכה בשעתו לאחד מבחורי ישיבת וואלאז'ין ולאחר האירוסין התברר לה שהוא משכיל בעל דעות כוזבות ביותר (לימים נעשה "איש רוח" מפורסם בסופרי התקופה, שמו ידוע במשפחה) היא באה לאביה (הגביר התורני הידוע רבי יעקב סנפיר, בעל האכסניה הקבוע של החפץ חיים בעיר שקלוב) ואמרה שברצונה לעזוב את השידוך, אמר לה אביה שהיא צודקת, רק שתיקה בחשבון שבנסיבות הימים ההם יתכן שלא תתחתן עוד והיא הסכימה ועזבה את השידוך, ולימים נישאה עם בעלה הנ"ל והקימה דור של בנים וחתנים שכולם כיהנו ברבנות ברוסיה ובארץ ישראל ומצאצאיה שבט תלמידי חכמים מופלגים (משפחות מובשוביץ, אדלשטיין, ברמן, יעקבוביץ וכו').

המיקום בבית העלמין נחלת יצחק הוא בחלקה הימנית מחלקת האדמו"ר משטפנשט בסוף גרם המדרגות כשתי שורות לפני הפניה ימינה הקבר השלישי. השנה שחל בשבת ניתן ללכת ביום ו' וביום א'.

ספרי תורה נ"ך ומגילות

ט"ל: 053-4197474

פרשיות מזוזות בתים

הגהות ושיפוצים

ט"ל: 052-7665921

• אישון - g0548449309@gmail.com •

רוצה לפרסם במדור זה פנה עוד היום:

053-3145900 במס' k.gilyonot@gmail.com או

דברי שי"ח

ממון רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

בעלי אסופות

אסופה מדברי רבינו זצ"ל בעניני ברכות התורה

אם יוצא ברכה"ת בברהמ"ז ובשים שלום

שאלתי מרבינו זצ"ל אם יוצא ידי ברכה"ת מה"ת, במה שמזכיר בברכת המזון 'ועל תורתך שלמדנו', או במה שאומר בברכות השחר 'שתרגילנו בתורתך' וכן אם יוצא בברכת שים שלום באמירת 'כי באור פניך נתת לנו תורת חיים', ובכל זה השיב רבינו זצ"ל דאינו יוצא, דאף שמזכיר הודאה או בקשה על תורה בתוך הברכה, מ"מ אי"ז מטבע של ברכה"ת ונזכר רק אגב אורחא, ולא דמי לברכת אהבה רבה ואהבת עולם שקי"ל (סי' מ"ז ס"ז) דיוצא בהם בדיעבד ברכה"ת, דשם הם ברכות התורה רק שנתקנו על ק"ש, וכן נראה במשנ"ב (סי' מ"ז סק"א) דאינו יוצא בדיעבד רק באה"ר, (תורת אמוך ח"ג עמוד כ"ב).

לצאת ידי"ח ברכה"ת בשמיעת אהבה רבה מחבירו

נשאל רבינו זצ"ל אם יוצא ידי"ח ברכות התורה ע"י ששומע כעונה מחבירו ברכת אהבה רבה או אהבת עולם, והשיב, דדוקא בברכת עצמו יוצא אגב ברכות ק"ש ידי ברכות התורה, אבל א"א שיצא מחבירו אחר שכבר בירך בעצמו ברכות אלו, (תשובת רבינו בס"ס אשי ישראל עמוד תשד"מ ובפ"ו הערה ל"ג ובס' שאלת רב ח"ב פ"ג ס"יט), ויתכן דכוונת רבינו דלא יצא כתיקון חכמים אבל יצא מה"ת (הגר"א גנחובסקי זצ"ל בבר אלמוגים סי' י"א ס"ו). והביאו ראייה לדברי רבינו זצ"ל, מלשון המשנ"ב (סי' מ"ז סק"א) שבספק יבקש מחבירו שיוציאו בברכות התורה, או שיכין לכתחילה באהבה רבה, הרי שבברכה"ת כתב שיוצא מחבירו ובאה"ר כתב שיכין בעצמו (משנה אחרונה שם) ואינו מוכרח דל"ל דכוונתו בעומד לפני שחרית ובזה כתב שיצא מחבירו או יכין באה"ר בעצמו.

לצאת באהבה רבה מחבירו כשלא אמר בעצמו ברכה זו

כתב רבינו זצ"ל בתשובה (שאלת רב ח"ב פ"ג ס"יח) דהמכין באהבה רבה ידי"ח ברכת התורה ובא אחר ומבקש ממנו שיוציאו אין צריך להודיעו שהוא מכין בברכה זו גם לשם ברכה"ת דלא גרע מהמברך גופא שכתב הביאור"ל (ד"ה פוטרת) שגם בלי כוונה מפורשת יוצא ידי"ח ברכה"ת בזה. וכן ע"י שם (פ"יט ס"יח) שנשאל על היוצא באהבה רבה מחבירו הקורא לשם ברכת ק"ש והשומע צריך לקיים בזה ברכת התורה האם צריך להודיעו משום מצות צריכות כונה שיכין לכך והשיב בזה אולי צריך. ותמהו בזה, הרי לדעת רבינו א"א להוציא חבירו ידי ברכה"ת באה"ר כנ"ל, אמנם פשוט דכל הנידון אם יוצא הוא רק באופן שכבר ברך בעצמו אהבה רבה, וכעת רוצה לצאת מחבירו רק חובת ברכה"ת שבזה הברכה, דבזה אמרין דכל שלא ברך ברכה"ת אינו יוצא אגב אורחיה בברכה זו רק בעיקר ברכות שתקנו לברכה"ת, ואין חבירו ערב בדבר לברכה זו, [וע"י שו"ת מנח"ש קמא סי' ג' והליכו"ש מועדים פ"ב ס"ב שאין ערבות לבדיעבד]. אבל ביוצא בעצמו בעיקר ברכה זו, שפיר אמר' גם לענין ברכה"ת מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לאחרני, ובזה מיירי בס' שאלת רב ביוצא ממנו גם עיקר הברכה.

וכ"כ בשו"ת שביבי אש (ח"א סי' כ"ז) מס' שיח תפילה בשם רבינו זצ"ל דאין יכול לבקש מחבירו שיוציאו בברכת אהבה רבה ידי ברכת התורה כל היכא דחבירו כבר בירך ברכת התורה בפני עצמו, וכתב דטעמו הוא משום דכיון שכבר בירך ברכות בפני עצמן תו אין ברכות אלו כלפי ידיה ברכות התורה, והיינו דבאמת אי"ז ברכות התורה רק מיגו דזכי לנפשיה לצאת ידי ברכות ק"ש מהניא ליה נמי גם לגבי עיקר מצות ת"ת, אבל

לאחרני לא מצי מפיק אגב גררא, אבל אם מוציאו גם ידי ברכות ק"ש יועיל גם לזה.

וכתב שם דכל זה לדברי הפמ"ג (אור"ח סי' ס"ב) שנקט בפשיטות דאם לא בירך ברכת התורה ונזכר לפני אהבה רבה יתכוון שלא לצאת בברכה זו ואחר התפילה יברך ברכת התורה, דלדבריו אי"ז ממש כברכות התורה, וע"י כע"ז במשנ"ב (סי' נ"ב סק"ט) לענין ברכת אלוקי נשמה דאינו יוצא במחיה המתים רק אם מכין לצאת בה אבל הביאור הלכה (שם ס"א ד"ה ומ"מ) נחלק על הפמ"ג, ודעתו היא דאדרבה כיון דברכה זו היא אף ברכת התורה ראוי שיכוון בה לצאת וילמד אחר כך, ולדבריו הכא נמי שיוכל להוציא חבירו בזה.

וע"י בס' הזכרון ויטע אהל (עמוד תקע"ו) מה שמעיד חתן הח"ח הגרמ"מ זקס בשם חמיו דאינו נפטר בברכת אה"ר רק ברכת אשר בחר, וסתמית הגמ' ברכות (י"א ב') משקרא קריאת שמע אינו צריך לברך, שכבר נפטר באהבה רבה לא משמע כן, וכן במשנ"ב (סי' קל"ט סק"א) מבואר להדיא דפוסט לגמרי וע"י בס' תורתך שעשועי (עמוד ל"ב).

טעם רבינו שא"א להוציא בברכת אה"ר רק ברכה"ת

בקובץ שערי הוראה (ח"ד עמוד י"ח אות ב) שאל הגר"א שטרן שליט"א מרבינו זצ"ל, וז"ל בשיח תפילה הובא משמיה דרבינו דאין המתפלל יכול להוציא באהבה רבה ידי ברכת התורה מי שלא בירך ברכת התורה כיון שהוא בעצמו כבר בירך והטעם לכאורה משום דלדידיה אין זה ברכת התורה ולכאורה לדעת הביאור"ל (סי' ס"ב) דפליג עם הפרמ"ג שם ואית ליה דברכה זו היא בעצם ברכת התורה אמאי לא יוכל להוציאו ידי חובתו, והשיבו רבינו, צ"ע כיון שאינה כתקנת חכמים וכבר יצא, עכ"ל, והיינו דאף שהוא ברכה"ת למי שלא בירך מ"מ אינו כתקנ"ח ואינו יוצא בזה רק אגב גררא, ומבואר בדבריו דכ"ז אם כבר יצא, אבל אם אכתי לא יצא באהבה רבה שפיר מוציאו גם ידי ברכה"ת.

אם חזר בו רבינו זצ"ל מהוראה זו

בס' משברי ים (תפילה וברכות סי' פ"ח אות ט"ז) כתב דמנהג רבים כשיש להם ספק בחיוב ברכת התורה דמבקשים למי שמברך ברכת אהבה רבה או אהבת עולם להוציאם בברכת התורה, ואע"פ שבס' אשי ישראל מובא בשם רבינו מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל דלא מהני כבר נשאל הגר"ח זצ"ל בזה שוב ע"י שליח, ולא זכר כלל שאמר כן, ונקט בפשיטות דמהני, עכ"ד, והדברים תמוהים מאד לומר שלא זכר ד"ז המובא בשמו, אחר שרבינו זצ"ל כפל ושנה ושילש משנתו, וביאר הדברים בברור אחר בירור בטעמא דמילתא, ונראה שזה השואל שאל רק לעצם הדבר האם אפשר להוציא באהבה רבה, או באהבת עולם, ועל זה ענה רבינו זצ"ל שברור שאפשר, דכל הנידון רק כשרוצה להוציא בחלק של ברכה"ת, וע"ז אמר שלא זכור לו שכתב אחרת, אבל אם רוצה לצאת רק ברכה"ת לא יוצא בהכי ומשנה ראשונה לא זזה ממקומה, כעת ראיתי שכתב זה המחבר בס' אגן הסהר (ח"ד אות י"ד ואות קמ"ג) שכן העיד הגר"א גנחובסקי זצ"ל שרבינו חזר בו וס"ל דיכול לצאת רק ידי"ח ברכה"ת ע"ש, אמנם בס' בר אלמוגים הביא דברי רבינו רק דן שם דמה"ת יוצא בכל גווני, [ויל"ע ביוצא רק אהבה רבה הרי ליוצא אין פתיחת בשם ומלכות, ורק למוציא מהני משום ברכה הסמוכה לחברתה, וע"י בא"א לבעל הדע"ק סי' מ"ז ס"א דמה"ת יוצא בפתיחה ללא חתימה או בחתם בא"י למדיני חוקיך].

שָׁנִים קְדָמוֹנִיּוֹת עַל גְּדוּלֵי הַדּוֹרוֹת

עובדות חדשות ונדירות מפי רבינו מרן זצוק"ל!

מְדוּר שָׁנִים קְדָמוֹנִיּוֹת - לַשְׁבּוּעוֹת הַבָּאִים בַּעֲזָה"

פרשת שלח - רבינו חיים מוואלוין מייסד ישיבת וואלוין ובעל 'נפש החיים' (י"ד סיון תקפ"א) | פרשת קרח - רבינו שלמה קלוגר בעל חכמת שלמה ועוד (ל' סיון תרכ"ט)
פרשת חוקת - רבינו אלהן בונם וסרמן הי"ד בעל 'קובץ שיעורים' (י"א תמוז תש"א) | פרשת בלק - רבינו ישראל איסרלין ה'פתחי תשובה' (ט"ו תמוז תרמ"ט)
נשמח לקבל מקוראינו הנאמנים מסמכים, תמונות, עובדות ומעשיות הקשורים להנ"ל

הגאון רבי זעליג ראובן בענגיס זצ"ל מח"ס 'לפלגות ראובן' (ז' סיון תשי"ג)

שהכוונה שאם תתקבץ כל העונה של כל יושבי העולם הזה "מכל האדם אשר על פני האדמה" עדיין לא תגיע לשיעור ענוותנותו של משה רבינו. והעיר רבינו, כי ב'ספרי' כאן, יש מאן דאמר מכל האדם וגו' מלבד מהאבות, דעל פני האדמה היינו בדורו, ולהך מ"ד הכוונה צירוף הענווה של כל בני דורו.

זהירות בצוואת ר"י החסיד

סיפר רבנו: זכורני שפעם בחג הסוכות, נכנס אחד אל מרן החזון איש וסיפר, שהוא נשא את בת אחותו ואחרי הנישואין נולדו להם ילדים, והנה בת אחת שלו נפלה מהגג ונהרגה ה' ירחם, ובת שניה שלו נפלה לבור ונהרגה, וסיפר לחזון איש שקודם שנשאה היה אצל גדולי ירושלים וביניהם הרב בענגיס, ואמרו לו שהוא עושה מצוה כי הרי בגמ' (יבמות ס"ב) אמרו שמצוה לישא בת אחותו, ואיך יתכן מה שר"י החסיד אמר (בצוואתו) שזה סכנה. ואמר לו החזון איש שמדברי הגמרא אין קושיא, כי רבי יהודה החסיד לא אומר שאסור, אלא כיון שראה ברוה"ק שזה סכנה לכן כותב לא לעשות כן. ואמר החזון איש, שמעולם לא ראה שמי שלא נוהר בצוואת ר"י החסיד והצליח.

במחיצתו של החזון איש

סיפר רבינו כי אמנם הוא עצמו לא נפגש עם הרב בנגיס, אבל הוא זוכר את הפעם שהוא הגיע אל מרן החזון איש לשוחח איתו.

והוסיף, שהחזון איש פעם התבטא ש "כאשר אדם עומד מאחורי הדלת אני כבר מכיר" וכמדומה שאמר זאת על הרב בנגיס (כל משאלותיך עמוד תרפ"ח).

הגאון רבי זליג ראובן בענגיס זצ"ל

הגרי"ש אלישיב ב'שימוש'

אחרי הסתלקותו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, סיפר רבינו למקורבו הג"ר אלי' מן שליט"א, שהשווער מרן הרב אלישיב, סיפר לו כי שימש רבות בצעירותו אצל הדיין הגאון רבי זעליג ראובן בענגיס זצ"ל, שהיה דיין בביד"צ של ירושלים.

מי העניו הכי גדול

מובא בספר דרך שיחה פרשת בהעלותך: אמרתי לרבינו מה שמוכר בספר לפלגות ראובן, שהקשו לרבי זליג ראובן בנגיס זצ"ל, מה שאמרו במשנה (אבות פ"ד מ"ד) "מאוד מאוד" הוי שפל רוח, ומדוע אצל משה רבינו נאמר רק פעם אחת עניו "מאוד", והשיב,

הגאון הגדול רבי גדליה נדל (ט"ז סיון)

במעמד ההוא התפילות' (רד"ש שמידל, ופרטים אודות הנסיעה א"ה יובאו במקומן).

לשכנע חולה

תלמיד חכם ממתפללי בית הכנסת 'לדרמן' הוזקק לטיפול רפואי אך סירב, בני המשפחה ביקשו מרבינו שיבוא להשפיע עליו, והסכים, אך ביקש שגם רבי גדלי' יצטרף, ואכן נסעו והשפיעו עליו והטיפול הצליח (מתלמידו הקרוב רבי אהרן גרטנר).

עדיין יודע יותר

על הערצתו המופלגת של רבינו כלפי רבי גדלי', ניתן ללמוד מהעובדא הבאה:

היה זה בערוב ימיו של רבי גדלי', הוא כבר היה חלוש ותשוש. לבני משפחתו התעוררה שאלה בענין הפרשת המעשרות מהיין שביקב, והם באו לרבינו שיכריע. רבינו רק שמע את השאלה ומיד נזעק 'הרי יש את רבי גדלי', ומה צריך אותי'.

וניסו לענות שהוא כבר חלש וחולה וכו' אבל הוא לא הסכים, ואמר 'גם רבי גדליה החולה והזקן, עדיין יודע טוב יותר מאחרים! (מבעל המעשה רבי אריה לייב ב"ר גדלי' לרפואה שלימה בתושח"י).

הנה בשנה שעברה פירסמנו יריעה קצרה אודות הקשר העמוק שהיה לרבינו עם שכינו הגאון רבי גדלי' זצוק"ל, ואמנם זה היה מעט מזעיר אך קיבלנו תגובות רבות והוספות חשובות, וכעת נביא עוד קצת בס"ד כפי אשר יכיל הגליון

למי מיועדת ישיבה

פעם הגיע אל רבינו ראש ישיבה, ואמר שכעת הוא זמן הרישום לישיבה, ומבקש ברכה שיהיה לו רישום מוצלח ובחורים טובים. נענה לו רבינו באומרו, 'רבי גדלי' זצ"ל אמר שיש ישיבה מיועדת לבחורים לא טובים ולהפכם לטובים'...

נסיעה לשונם

בנסיעה הראשונה של רבינו לשונם, אל המקום שנעשה בו נס לאשה השונמית, הצטרף רבי גדלי' ועוד תלמידי חכמים, והרבה אנשים שהיו צריכים ישועה, והתפילות שם היו מלב נשבר ובהתרגשות גדולה. ואכן לימים התברר שכל הנוסעים שם נושעו בפקידת זרע של קיימא. וכששמע מכך רבי גדליה, התבטא כי 'רק בשביל שהתפללו שם בכזו התרגשות הלב, זו לבד סיבה שיתקבלו

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (כרכות לב) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

613

משיחות רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין זצוק"ל • בהעלותך תשפ"ג

חשך העולם בעדנו. מה נאמר ומה נדבר. יתומים היינו ואין אב. נביא בזה מדברי הקינה שנשא רבינו זצוק"ל בבכי על רבותיו ראשי הישיבה, מרן הגר"ד פוברסקי והגר"ש רוזובסקי זצוק"ל.

על מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצוק"ל

קשה סילוקן של צדיקים יותר משריפת בית אלוקינו (איכה רבה א, לו), והטעם בזה, כי כשיש צדיקים שמעוררים ומשפיעים, יש השפעה מן הצדיקים, ואפילו שאין בית המקדש – אבל יש השפעת הצדיקים, שעל ידי זה חוזרים בתשובה ומתחזקים ומתעוררים ומתקנים את המעשים, וכשיש תיקון זוכים בחזרה לבית המקדש, אבל כשאין צדיקים והצדיק אבד, כבר אין השפעה כלל, ובמה נזכה. לכן קשה סילוקן של צדיקים יותר משריפת בית אלוקינו.

אמנם מצד שני אמרו חז"ל (מו"ק כח, א) מיתת צדיקים מכפרת, והיינו אף שסילוקן של צדיקים קשה מאד, אבל זה מכפר, וצריך להבין האיך זה מכפר, הרי אין כפרה בלי תשובה? והביאור בזה, כי כשהקב"ה עושה דין בצדיקים הוא מתיירא מתעלה ומתקלס (רש"י ויקרא י, ג ע"פ זבחים קטו), וזה מעורר לתשובה, כי אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי קיר (מו"ק כה, ב), ולכן זה מכפר, על ידי ההתעוררות! ואף שקשה סילוקן של צדיקים כי אין את השפעת הצדיק, אבל זה תלוי בנו האם נתעורר, וכשמתעוררים אזי מיתת הצדיק מכפרת ואז זוכים הלאה.

ואילו זכינו היינו מתעוררים ממה שהיה לנו, אבל עכשיו לכל הפחות נתעורר ממה שאין לנו! אילו זכינו היינו ממשיכים לשמוע את התורה, את השיעורים, דברים לאמיתה של תורה, והיינו ממשיכים לשמוע את השמועים, עם כל הבהירות בדרכי עבודת השם, מי לא זוכר את ההתעוררות שהייתה אחרי השמוע, איזה הרגשה איזה חיזוק, והאיך היה נראה המעריב לאחר השמוע, אילו זכינו היה לנו. איי, כשזכינו שמענו!

(מתוך ההספד באשכנזיה דרבי)

ראינו איך שכל כוחותיו היו מסורים לזיכוי הרבים, להצלחת הישיבה, וזיכוי הרבים זה דבר גדול ביותר. בחובות הלבבות (שער אהבת השם פ"ו) כתב שאפילו האדם הכי צדיק שיעבוד עבודת השם בכל כוחותיו ולמעלה מכוחותיו – אין לו את הזכויות שיש למזכה הרבים. ורבינו הגדול היה מזכה הרבים בישיבה בכל כוחותיו, ובאמת זכה לאריכות ימים מופלגת בהרבצת תורה כמעט עד הזמן האחרון, ואפילו בזמן הזה אמר שיעורים ואמר שמועים והשפיע תורה ויראת שמים, שאין זה דבר פשוט. זוהי הזכות של מסירות נפש לזיכוי הרבים!

וזה מה שאנו צריכים להתלמד ולהשתדל לעשות. כל מי שנמצא בציבור יכול להיות מזכה הרבים, אפילו בלי שום פעולות מיוחדות, רק עם הנהגה טובה, כי כשרואים את ההנהגה הטובה של אחד, זה משפיע גם על אחרים, וזה זיכוי הרבים, וכל שכן מי שיכול להשפיע על ידי איזו שיחה או הסברה, בודאי זה יותר זיכוי הרבים.

(מתוך ההספד ככלות השבעה)

על מרן הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצוק"ל

הוא היה הראשון מראשי הישיבה שהגיעו אחר כך, והיו לו אז הרבה קשיים, עד כי אפשר לומר שהרביץ תורה בכוחות "על אנושיים", וגם אחר כך הייתה הרבצת התורה עם קשיים גדולים ממש. וידוע שרבי עקיבא איגר כתב בצוואתו שלא יזכירו עליו שום שבח זולת זה שמגיל חמש עשרה או שש עשרה עד יום מותו למד עם תלמידים בייסורים גדולים, ואף רבינו זצ"ל זכה ללמד ולהעמיד תלמידים בצורה מופלאה ומיוחדת שאין לתאר, לתת כזה גישמאק, וכזה הבנה ובהירות, בהסברה עם חיות שאי אפשר לתאר, והכל עם קשיים גדולים ומצבים קשים.

והרי רואים שרבי עקיבא איגר זכה שבכל העולם נהנים מתורתו, עד כדי כך שמחשיבים אותו יותר מכל האחרונים, ורבי חיים מוואלוז'ין אמר עליו שדרך לימודו כאחד מן הראשונים (עיין חוט המשולש סימן ג), ורבי עקיבא איגר בעצמו תלה את זכותו בכך שלימד תלמידים בייסורים.

ואף ברבינו אנו רואים שזכה שתורתו נלמדת בכל העולם, וגם עכשיו עוסקים בדברי תורתו ומקבלים תורה ממנו, מתוך הכתבים הנדפסים, שלא הוא בעצמו כתב, אבל התלמידים כתבו, והכל נדפס בצורה מסודרת ומובנת מאד, ובכל העולם משתמשים בזה, הרי זה לא בכדי, וצריכים לזה זכויות מיוחדות, ויש הרבה גדולים שלא זכו לזה ולא נשאר מחידושי תורתם, אמנם אין אנו יודעים את דרכי שמים, אך יתכן שהוא זכה לזה בזכות הרבצת התורה בייסורים.

(מתוך ההספד בהלוויית הרבנית רוזובסקי ע"ה)

א"ה. בבחינת "הוא היה אומר" כך גם רבינו זצוק"ל הכ"מ כל השנים לא ויתר על השיעורים גם במצבים הקשים ביותר, עד כדי אמירת שיעורים במחלקת טיפול נמרץ בבית החולים כמו שנתפרסם. תנצב"ה.

ברוך דיין האמת. קשה לכתוב בשעת חימום. מדי שבוע בשבוע, זכינו עם כל בית ישראל, לשיחותיו הבהירות של רבינו זצוק"ל. ורבים רבים מעידים כי הדברים היו להם למשיב נפש ולאבן פינה בכל העמדת הקומה הרוחנית. זכינו שגם רבינו תמיד הקדיש ומסר מכוחותיו לכך, ואף קבע בסדר ה'חיובים' היומיים, מדי יום רביעי, לעבור על גיליון דרכי החיזוק, להגיע ולתקנו קודם ההדפסה, גם בשבוע האחרון. ועתה אנה אנו באים. אוי מה היה לנו.

רבינו זצוק"ל הכ"מ השאיר צוואה לדורות. כל באי ביתו בשנים האחרונות הכירו את 'הפתק' עם הזכויות. כל מי שנזקק לברכה וישועה, מיד יעץ לו רבינו להתחזק ברשימת הזכויות. לעתים אף הוסיף והדגיש 'להמשיך עם הזכויות גם אחרי הישועה'. זכויות אלו כוללות בתמצית יסודות ועיקרים משיחותיו, זצוק"ל.

בחודש אדר אשתקד, עלו למעונו לומדי ומשתתפי ירחי כלה של אגודת ישראל באמריקה. רבינו נשא בפניהם דברים מרוממים על האושר בחיי תורה. ובאמצע עצר את דבריו, וביקש להביא את 'הפתק', והחל להקריא מתוכו באומרו: 'נזכיר כמה עניינים חשובים מאד למעשה, למי שרוצה להיות מאושר'. להלן הדברים שנאמרו באותו מעמד, ויהיו הדברים לחיזוק ללכת בדרכיו וללמוד ממידותיו לעילוי נשמתו הטהורה.

יש ידיעה חשובה, איך האדם מאושר, אשריך בעולם הזה.

שנינו בפרקי אבות (ו, ד) כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, כשאין גשמיות, רק בצמצום, פת במלח – אבל הוא כבר שבע ואינו רעב, ומים במשורה – הוא כבר לא צמא, ועל הארץ תישן – אבל הוא ישן וכבר אינו עייף, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל, אם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא.

ונזכרו כאן כמה מיני קשיים, פת במלח זהו קושי אחד, ומים במשורה זה עוד קושי, ועל הארץ תישן עוד קושי, וחיי צער תחיה, עוד צער, ארבעה קשיים, ובתורה אתה עמל זה לכאורה עוד קושי חמישי, ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה, וכיצד זה? כך זה! כך היא המציאות!

אדם שעמל בתורה הוא המאושר בעולם, ואילו אדם שיש לו כסף אינו מאושר, כמו שאמרו (קהלת רבה א, יג) יש לו מנה רוצה מאתיים, יש לו מאתיים רוצה ארבע מאות, היינו שתמיד חסר לו והוא רעב לעוד כסף, ואמרו שם אין אדם מת וחצי תאוותו בידו, אדם מת ואין לו אפילו חצי ממה שהוא רוצה, ולכאורה אם כשיש לו מנה הוא רוצה מאתיים, הרי יש לו מנה שזהו חצי ממה שרוצה, אך יש לפרש רוצה מאתיים דהיינו שרוצה שיהיו לו עוד מאתיים, ורוצה שיהיו לו ביחד שלוש מאות, ויש לו רק מאה שזהו שליש, ולכן אין לו אפילו חצי ממה שהוא רוצה.

ועל כל פנים אשריך בעולם הזה הוא רק עם שייכות לתורה, ואמנם נכון צעריכים פרנסה, וברכך בכל אשר תעשה (דברים טו, יח), והמשפחה צריכה פרנסה, אבל כדי שיהיו חיים מאושרים צריך מה שיותר תורה! מה שיותר לעסוק בתורה, כל אחד לפי כוחו, יש שיעורים בציבור, או בחברותות, ואפשר גם לקחת רבי, ולשלם לרבי כסף, שילמד אותו עד שיבין, וכל מה שהאדם יותר שייך לתורה זהו אשריך בעולם הזה.

וכשיש כסף, בדוק ומנוסה שאם עושים צדקה עם הכסף ונותנים חומש לצדקה אזי החיים מאושרים, והחפץ חיים כתב ספר 'אהבת חסד' ובו מבאר את כל החשובות האך לתת צדקה.

אמנם האשריך בעולם הזה הוא עם מה שיותר תורה, שלא יהיה זמן פנוי מתורה, ויש עוד ספר מהחפץ חיים 'תורת הבית', שמבאר האך לנצל את הזמן, שהזמן יהיה מנוצל, ובוה זוכים לאשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא, גם עולם הבא – אבל אפילו בעולם הזה! האשריך בעולם הזה הוא כפי מה שהאדם יותר דבוק בתורה, כל אחד לפי כוחו.

והמסילת ישירים בסוף הספר כתב שיכול להיות גם אדם שעובד בעבודה פשוטה והוא חסיד, וידוע שבתל אביב היה סנדלר (דער שוסטערל) שהיו באים לבקש אצלו ברכות, והברכות היו מתקיימות, והוא היה סנדלר, אבל דבוק באמונה ומלא אמונה, ומי שמלא אמונה זה מדרגה שנותנת השפעה על אחרים, וגם אשריך בעולם הזה.

ונזכיר כמה עניינים חשובים מאד למעשה, למי שרוצה להיות מאושר:

א'. שמירת הלשון, לא לדבר ביקורת על השני.

ב'. לא רק שלא לדבר, אלא גם בלב לדון כל אדם לכף זכות שהוא שוגג, וכמו שכתב באיגרת הרמב"ם לבנו 'וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך', על כל אדם צריך לחשוב כאילו הוא באמת יותר גדול ממך, 'שאם הוא חוטא הוא שוגג ואתה מזיד', כי אתה אדם חשוב ובר דעת, ולכן אתה מזיד, שאתה

יודע מה שצריך ואיך מקיים את כל מה שאתה יודע, ואילו השני הוא שוגג ואינו יודע, ואינו אשם במעשיו. כך יש לדון לכף זכות.

ג'. לא להקפיד על השני, ואם אדם ציער אותי ואני כועס עליו ורוצה להחזיר לו, זה טעות גמור! כי הרי הכל בידי שמים, והצער נגזר מן השמים, וכל דעביד רחמנא לטב עביד, אם כן מן השמים זה לטובתי, ואינני יודע למה, אבל זה רפואה עבורי, והצער שהוא מצער אותי זה טובה בשבילי, ואם כן מה יש ללעוס עליו, הרי הוא עשה לי טובה בזה.

ד'. יש בנמרא (עיין יומא פז) שאם אדם אחר כועס עלי ויש לו קפידא, אפילו שהוא לא צודק, אבל הרי הוא יהודי, א אידישע נשמה, וכשהוא מקפיד יש לו חטא, וצריך להציל אותו מהחטא! ולכן צריך לפייס אותו שלא תהיה לו קפידא, וגם אם הוא לא צודק, אבל כדי שהוא יהיה בלי חטא צריך לפייס אותו, מצד ואהבת לרעך כמוד.

ה'. יש כלל שהנהגה מן השמים היא במידה כנגד מידה, ולכן אמרו חז"ל (ב"ק צב, א) שהמבקש רחמים על חברו הוא נענה תחילה, אם אדם צריך ישועה, והוא מתפלל ומבקש רחמים על השני שתהיה לו ישועה, בזכות זה גם הוא בעצמו תהיה לו ישועה. אבל זהו דווקא כשמתפלל בלב שלם, שיש לו רחמנות על השני, ואהבת לרעך כמוד, ולכן הוא מתפלל עליו, ובזכות שיש לו רחמנות על השני, מן השמים ירחמו עליו!

ו'. חשוב גם לומר בכל יום קצת תהלים, כמה פרקים, כל אחד לפי יכולתו, פרק או שתיים או שלוש, ותהלים זה תפילה שדוד המלך התפלל, וכתוב שזה כמעט כמו תורה (עיין מדרש תהלים פ"א), לומר פרקי תהלים.

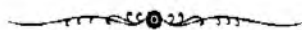
דברים אלו שהזכרנו, הם ששה דברים שנותנים לאדם חיים טובים ומאושרים, בעזרת השם.

וצריכים גם להתפלל על כל כלל ישראל, ואהבת לרעך כמוד, ולרחם על אלו שהם מסכנים שאינם יודעים, והם שוגגים ולא מזידים, ורק יש יחידים מזידים, אבל רובם שוגגים, וצריכים לכוון בשמונה עשרה כשאומרים השיבו לתורתך שירחנו מן השמים על כל כלל ישראל שיחזרו בתשובה, ואם ציבור גדול היו מתפללים כך על כל כלל ישראל, כבר הייתה ישועה והתפילה הייתה עוזרת, כי גדול כוח תפילת הציבור, וכמו שכתוב הן קל כביר ולא ימאס (עיין ברכות ח, א).

והעיקר למעשה הוא להתחזק בכל הדברים שדיברנו, והעצה על הכל היא ללמוד בכל יום כמה דקות ספרי מוסר, ורק צריך שיהיה מוסר שמעניין, כי מה שלא מעניין לא משפיע, אבל יש הרבה ספרי מוסר, כגון חובות הלבבות, מסילת ישירים, פלא יועץ, שערי תשובה, וארחות צדיקים, ועוד הרבה ספרים, וכל ספר מוסר שמעניין משפיע, ומי שלומד בכל יום כמה דקות מוסר זה משפיע גם על הבית, שנהיה מצב רוח אחר בבית, ונהיה בית מאושר ומלא שמחה.

זוהי העצה למעשה לחיים טובים ומאושרים, ובעזרת השם מן השמים ירחמו על כלל ישראל שנוכה לאשריך בעולם הזה.

[א"ה. ובשנה האחרונה ביקש רבינו זצוק"ל להוסיף גם בתוך הפתק את ענין לימוד המוסר, ללמוד מוסר חמש דקות בכל יום].

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית מרת אסתר שפרה גוטרמן ע"ה בת הר"ר יצחק זצ"ל נלב"ע כ' סיון תשע"ד - תנצב"ה	לעילוי נשמת ר' מנחם בן חנה זצ"ל נלב"ע י"ד סיון תשפ"א תנצב"ה	לעילוי נשמת רבי אברהם אלבז זצ"ל בן רבי יוסף זצ"ל נלב"ע י"ד סיון תשע"ה - תנצב"ה	לעילוי נשמת הרב ר' יצחק נתן לוי ז"ל ב"ר שמואל זאב ז"ל נלב"ע י"ד סיון תשע"ז - תנצב"ה
---	---	---	--

לעילוי נשמת רבינו הגדול והקדוש מאור עינינו רבן של כל בני הגולה
מרן ראש הישיבה רבי **ירחמיאל גרשון** ב"ר **צבי יהודה אדלשטיין** זצוקלה"ה הכ"מ
אוי לנו כי חטאנו מי יתן לנו תמורת!

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

קנייני התורה – זכויות להצלחה בתורה

התורה נקנית בארבעים ושמונה דברים, ומפורש באבות פרק ששי מה הם הארבעים ושמונה דברים, ויש בהם דברים המובנים בדרך הטבע שהם דרכים לקנין תורה, ולמשל מה שמוזכר שם בתחילה: בתלמוד, בשמיעת האזון, בעריכת שפתיים, ובבינת הלב, **בתלמוד** היינו ללמוד ולעסוק בתורה, ופשוט שאם לא לומדים לא שייך לקנות תורה, וכן **בשמיעת האזון** היינו לשמוע את מה שהוא מדבר, **ובעריכת שפתיים** היינו לדבר ברור, **ובבינת הלב** היינו להבין את מה שהוא מדבר, ללמוד עם הבנה, וכל אלו הם דברים טבעיים שהתורה נקנית בהם.

אמנם להלן שם מוזכר עוד: באימה, ביראה, בענוה, ובשמחה, ואלו הם דברים שאינם שייכים בדרך הטבע לקנין תורה, ולמשל **אימה**, היינו יראת שמים, וכן **יראה**, היינו עוד דרגה יותר גבוהה של יראה, והם שתי מדרגות של יראת שמים, כמו שפירש רש"י על הפסוק (שמות טו, טז) "תִּיפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימַתָּה וּפַחַד" אימתה על הרחוקים ופחד על הקרובים [וראה עוד ברש"י סוף פרשת עקב על הפסוק פחדכם ומוראכם וגו'], והדברים האלו כבר אינם טבעיים, שכן בכל החכמות שבעולם כדי להבין אותם לא צריכים אימה ויראה, וזה שייך רק לתורה, והם זכויות שזוכים בהם לסייעתא דשמיא להצלחה בתורה.

ומאחר שדברים אלו הם 'זכויות' לקנין תורה, מסתבר שגם הדברים הראשונים שהזכרנו, בתלמוד בשמיעת האזון וכו', הם גם כן זכויות, שבוכות שהוא לומד, ורוצה להבין את מה שהוא לומד, עם שמיעת האזון, ועריכת שפתיים, ובינת הלב, בזכות הזכויות האלו יש סייעתא דשמיא להצלחה בתורה, ואין זה רק בדרך הטבע, אלא למעלה מן הטבע! כי הבא ליטור מסייעין אותו, וזוכה להצלחה בתורה יותר מדרך הטבע, יותר מההצלחה ששייכת בלימוד חכמות ודברים אחרים, כי בדברים אחרים אין סייעתא דשמיא, ואילו בתורה יש סייעתא דשמיא, בזכות שהוא בא ליטור, ומסייעין אותו למעלה מדרך הטבע.

הלימוד מרבתי, ומחברי, ומתלמידי

ויש עוד דברים השנויים שם, שהתורה נקנית בשימוש חכמים, בדיבור חברים, ופלפול התלמידים, והם גם כן דברים המובנים בדרך הטבע, אבל הם גם זכויות, וכגון **שימוש חכמים**, שהוא דבר טבעי שמקבל ולומד תורה מרבו, אבל זה גם זכות, שהוא רוצה ללמוד ובא לשמוע מן הרב, ובזכות זה מסייעין אותו מן השמים להצלחה בתורה.

וכן **דיבור חברים** זוהי זכות נוספת, שלומד עם החבר ב'דיבור', לא בוויכוח שכל אחד רוצה להיות צודק, אלא בדיבור! שכל אחד עוזר לשני להבין, ו**פלפול התלמידים** זוהי גם כן זכות, שהתלמיד שואל, והוא מקשיב בסבלנות לדבריו, ולכן זה נותן לו סיבה לחשוב עוד פעם ולחדש עוד חידושים, והפלפול עם התלמיד מוסיף לרב עוד הבנה.

וזהו שאמרו (תענית ז, א) הרבה למדתי מרבתי, ומחברי יותר מרבתי, ומתלמידי יותר מכולם, ולכאורה 'מרבתי' מובן שלומדים מהרב, אבל מהו מחברי יותר מרבתי ומתלמידי יותר מכולם?

וביארנו במקום אחר כי העיקר בזה הוא לענין ההבנה, כי אמנם כשלומדים אצל הרב מקבלים ממנו את הידיעות, עם ההבנה כפי מה שמבינים וקולטים באותו הזמן, אבל אחר כך כשחוזרים על זה בדיבור חברים זה מוסיף עוד בהירות בהבנה, יותר מרבתי, כי בדברי תורה מלבד פשטות הדברים יש עוד עומק בהבנה, וככל שיותר חוזרים, נוסף עוד בהירות ועמקות בהבנה, ודיבור החברים נותן הבנה! וכן פלפול התלמידים מוסיף עוד יותר הבנה, שהתלמיד שואל שאלות והרב צריך להסביר לו ומתוך כך מתבררים אצלו הדברים יותר.

וכבר היה מעשה במרן החזון איש זצ"ל שאמר פעם לאדם גדול, תלמיד חכם גדול, שביקשוהו ללמד ילדים ברמה נמוכה, ואמר לו החזון איש: כדאי לך ללמד אותם, כי יכול להיות דברים שאינך מתעכב עליהם כשאתה לומד בעצמך, ואילו הילדים כן מתעכבים עליהם, ועל ידי

הלימוד עם הילדים תתעכב על דברים כאלה שלא היית מתעכב עליהם, ובוהו יתבהרו לך הדברים יותר, וזהו מתלמידי יותר מכולם.

ומצינו בגמרא (סנהדרין כד, א) שתלמידי חכמים שבארץ ישראל נוחים זה לזה בהלכה, והיינו כשעוסקים בתורה ביחד, לא לומדים בדרך של ויכוח כדי לנצח, אלא כל אחד עוזר לשני להבין, נוחים זה לזה בהלכה! וזהו דיבור חברים, שהוא גם כן זכות להצלחה בתורה.

עסק התורה מתוך קושי – זכות להצלחה

ומצינו עוד בגמרא (כתובות עה, א) "אמר אביי חד מינייהו עדיף כתרי מינן", היינו שתלמיד חכם אחד בארץ ישראל נחשב בדרגתו בתורה כמו שני תלמידי חכמים בבבל, והוא גדול בתורה פי שניים מתלמיד חכם העוסק בתורה בבבל. ויש לבאר הטעם בזה מפני שבארץ ישראל יש קדושת הארץ, וקדושת הארץ משפרת את המידות ומשפיעה מידות טובות, כמו שמפורש בגמרא (נדרים כב, א) במעשה שהיה, שבארץ ישראל יש מעלה של מידות טובות מיוחדות, כי אוריא דארץ ישראל וקדושת הארץ משפיע על הטבע שיהיו מידות טובות יותר, גם בזמן הזה, וכמו שמדובר בגמרא שם על הזמן הזה, גם לאחר החורבן, יש השפעה של קדושת הארץ על טבע המידות.

ולכן תלמיד חכם בארץ ישראל גדול בתורה כמו שניים שבבבל, כי בארץ ישראל המידות יותר טובות, ומידות טובות הם גם כן 'זכות' וסגולה להצלחה בתורה, כמו שמוזכר בדברים שהתורה נקנית בהם הרבה ענייני מידות טובות, כגון **בענוה**, שאינו מחשיב את עצמו, וזו זכות להצלחה בתורה, ומכיוון שבארץ ישראל יש השפעה של מידות טובות, זוכים בה לדרגה יותר גבוהה בתורה, בזכות המידות הטובות.

ואמנם אמרו להלן בגמרא שם "אמר רבא וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו", היינו שתלמיד חכם בבבל, כשהוא בא לארץ ישראל, הוא נעשה כשניים מהם, אותו התלמיד חכם שבבבל היה חצי מבני ארץ ישראל בדרגתו בתורה, כשעולה לארץ ישראל דרגתו נכפלת פי ארבע, ונחשב כמו שני תלמידי חכמים ארץ ישראל, פי ארבע ממה שהוא היה קודם, וצריך ביאור בטעם הדבר.

ויתכן לפרש בזה, כי מכיוון שבבבל אין השפעה של קדושה וחסר בשלמות המידות, ממילא יותר קשה ללמוד שם, כי היצר הרע אומר שלא ללמוד ולא לעסוק בתורה, ובבבל יותר קשה להתגבר על היצר, מחמת טבע המידות הרעות, ולכן הזכות של מי שעוסק בתורה בבבל היא יותר גדולה מאשר בארץ ישראל.

ואמנם מצד אחד בארץ ישראל יש את קדושת הארץ שהיא סיבה להצלחה בתורה בארץ ישראל יותר מבבל, מצד המידות הטובות, אבל בבבל מכיוון שיש יצר הרע יותר חזק שלא ללמוד, והוא מתגבר ולומד, יש לו בזה יותר 'זכויות' מאשר מי שבארץ ישראל, כי לפוס צערא אגרא (אבות ה, כג), והוא יותר 'בא ליטור', ולכן יש לו יותר סייעתא דשמיא, וכשהוא בא לארץ ישראל מצטרפות אצלו שתי הסיבות יחד, קדושת הארץ עם זכות ההתגברות והקושי שהיו לו, ובוהו הוא זוכה לסייעתא דשמיא להצלחה כפולה, פי שניים משאר בני ארץ ישראל.

והנה אנו ברוך השם זוכים לעסוק בתורה בארץ ישראל, ואם כן לא קשה לנו ללמוד, ואם פחות קשה הרי החיוב גדול יותר, כי יש לנו את השפעת קדושת הארץ למידות טובות, ועל ידי זה יותר קל ללמוד, ואם זה יותר קל – החיוב יותר גדול!

זמן מתן תורתנו – השפעה של תורה

ועתה אנו עומדים בשלושת ימי הגבלה, ביום ששי יהיה חג השבועות, ועכשיו ליל רביעי, פחות משני ימים לפני התקדש החג, והימים האלו הם זמן השפעה של תורה, וכבר דיברנו על מה שחג השבועות נקרא 'זמן מתן תורתנו', כמו שאומרים בתפילה ובקידוש ותתן לנו באהבה את יום חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו, וצריך להבין שהרי מתן תורה היה בעבר, במעמד הר סיני, ומדוע זה נקרא גם היום 'זמן מתן תורתנו'?

אלא כידוע כתוב בספרים (דרך השם להרמח"ל ח"ד פ"ז ועוד) שכל השפעה שהייתה פעם בכלל ישראל, כל שנה באותו הזמן חוזרת ההשפעה, וכיון שבשבעות זכינו למתן תורה והשפעה של תורה, כל שנה בחג השבועות חוזרת ההשפעה, ויש בו מן השמים השפעה של תורה, ואמנם זה תלוי בכל אחד ואחד עד כמה הוא מוכן לקבלת ההשפעה, אבל ההשפעה קיימת וחוזרת בכל שנה.

וכן חג הפסח נקרא 'זמן חירותנו', ולכאורה הרי החירות הייתה פעם כשיצאו ממצרים: אבל הביאור בזה על פי הני"ל, כי חירות הכוונה לחירות רוחנית, שבמצרים היו במ"ט שערי טומאה, כי הייתה שם השפעה של טומאה, וביציאת מצרים בפסח יצאו מההשפעה של טומאה לחירות רוחנית, וזהו ענין 'זמן חירותנו', זמן של חירות רוחנית, שהיא החירות האמיתית, וכמו שאמרו (אבות ו, ב) שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, שהוא משוחרר מהיצר הרע, שהיצר הרע לא שולט עליו, והוא בן חורין מכל היצרים, וכיון שכך היה ביציאת מצרים, כל שנה באותו הזמן בחג הפסח חוזרת ההשפעה, והוא זמן השפעה של חירות רוחנית, ולכן זה נקרא זמן חירותנו. וכך גם בחג השבועות, כיון שהייתה בו קבלת התורה, כל שנה חוזרת בו ההשפעה של תורה.

וכן חג הסוכות נקרא 'זמן שמחתנו', והיינו שהוא זמן השפעה לשמחה של מצוה, ומדוע דווקא בסוכות? כי הוא זמן שיש בו הרבה מצוות מיוחדות, וכגון מצות סוכה, שיש מצוה וחיוב ישיבה בסוכה כל שבעת ימי החג, ואילו בפסח אין מצוה כזו, ואמנם יש מצות אכילת מצה, ויש שיטות שגם בשאר ימי החג יש קיום מצוה בזה, אבל זה רשות ולא חיוב, ואילו בסוכות יש חיוב סוכה כל שבעת הימים, ואסור לאכול חוץ לסוכה, וכן יש חיוב לולב, ארבעה מינים.

וגם קרבנות המוספים של חג הסוכות הם אחרת לגמרי מכל המועדים, שמקריבים ביום הראשון שלושה עשר פרים, ובמשך כל החג שבעים פרים, וכן כבשים בכל יום ארבעה עשר כבשים, ואילו בשאר המועדים מקריבים רק שבעה כבשים, ובסוכות זה כפול, ארבעה עשר כבשים בכל יום, וכן שבעים פרים במשך כל חג הסוכות, כזה ריבוי של קרבנות, ורואים שהוא זמן מיוחד, עם הרבה מצוות מיוחדות, ולכן הוא זמן שמחתנו, שבכל שנה חוזרת בו ההשפעה לשמחה של מצוה. ולכן עושים שמחת תורה ביום שמיני עצרת, מיד אחר חג הסוכות, כי הוא זמן של שמחה, ויש בו השפעה לשמחה של מצוה ושמחת התורה.

ולמעשה כיון שעכשיו זה זמן מתן תורה שחוזרת בו ההשפעה של תורה, ושלושת ימי הגבלה הם גם כן ימי הכנה לתורה, ממילא הרי זה זמן של תורה, שאפשר לנצל אותו להצלחה בתורה, זמן מתן תורתנו, וצריכים שיהיה ניצול הזמן לעסק התורה, תורה כפשוטו, וגם לעסוק בספרי מוסר שהם גם כן דברי תורה.

וכבר הבאנו מדברי המשנה ברורה בסימן א' כי מוסר הוא התבלין ליצר הרע, והיינו כמו 'תבלין' שנותן טעם באוכל, כך לימוד המוסר נותן טעם וחיוזק לכל העניינים הרוחניים, על ידי המוסר יש נעימות וטעם מיוחד לעשות מעשים טובים, תורה ומצוות וגם עבודה שבלב בתפילה בכוונה יתרה. ומי שלומד מוסר הוא 'בא ליטרה' שמסייעין אותו. וכבר סיפרנו העובדא באחד שלמד מוסר חצי שעה בכל יום ועל ידי זה זכה להצלחה גדולה עם סיעתא דשמיא מיוחדת.

והנה ברוך השם אנחנו עוסקים כל הזמן בתורה ובמעשים טובים, אבל מה עם כל כלל ישראל, יש חלק מכלל ישראל שעדיין אין להם את השלמות הזו ואין להם את האשריך בעולם הזה, ואנו מתפללים ומבקשים רחמים עליהם 'השיבנו לתורתך', 'סלח לנו כי חטאנו', בלשון רבים, על כל כלל ישראל, וזה תלוי עד כמה הכוונה של כל אחד כשמתפלל על כלל ישראל, ולפי הכוונה יש סיעתא דשמיא!

וכבר הזכרנו מרבי ישראל סלנטר שאמר כי בדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת, על עצמו וגם על אחרים, מי שמבקש רחמים על רוחניות, ואין צריך דווקא בנוסח התפילה, אלא אפילו תפילה בלב גם כן מועילה, כי השם יודע מחשבות אדם (תהלים צד, יא), ואם אדם בלבד מבקש רחמים מהקב"ה שירחם עליו או על פלוני ופלוני ברוחניות, יש סיעתא דשמיא, גם על אחרים.

ואמנם בדרך כלל על עצמו אדם מבקש יותר בכוונה, אך גם על אחרים אם אכפת לו, וכמו אם יש מישהו במשפחה שאכפת לו על הרוחניות שלו, הרי הוא מבקש מכל הלב עליו, ובדוק ומנוסה שתפילה כזו עוזרת, ורק לגבי דיני תפילה הרהור לאו כדיבור דמי וצריך להתפלל כדיבור, אבל לזכות לסיעתא דשמיא על ידי תפילה – גם תפילה בלב מועילה, וכפי שכבר סיפרנו מעשים שהיו בזה. ומן השמים ירחמו שנוכה כולנו לכל העניינים ולקבלת התורה בזמן מתן תורתנו.

הכנה לקבלת התורה / מעלת התורה ודרכי קנייניה

שיחה מיוחדת שנמסרה בסוף השיעור היומי, ערב חג השבועות תשס"ז

בעמדנו לפני חג השבועות זמן מתן תורתנו, כדאי לחשוב, לדעת ולברר, מהו הענין של תורה, איך זוכים לתורה, ומה זוכים על ידי תורה, וכיצד היא ההנהגה על פי התורה. יש בזה הרבה חלקים שצריכים לדעת, איך זוכים לתורה, ומה היא הדרך להצלחת התורה, ומה הם מעלות התורה, לדעת את חשיבות התורה וכמה שלמות שזה מביא לאדם.

וגם מה זה מחייב, ומה הם הדברים הסותרים לתורה, מה הם מפסידי התורה, כמו שכתוב במסילת ישרים על כל מידה, כגון מידת הזהירות, מה היא הזהירות, ומה הם הדרכים לקנותה, ומה הם מפסידי הזהירות, המסילת ישרים מסביר באופן מאד מסודר, מה היא כל מידה, והאיך קונים והאיך מפסידים את המידה, וכך גם בתורה, צריכים לדעת מה היא תורה, ומה היא דרך קניית התורה, ומה הם מפסידי התורה.

העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה

ונפתח תחילה במעלת התורה וחשיבותה. שנינו באבות פרק ששי: כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ולא מפורש מה הם הדברים הרבה, ופירש ברוח חיים כי אינם דברים המושגים לכתוב איכותם, והיינו הרבה דברים מלבד כל הדברים המפורשים בהמשך שם.

ולחלן שם יש רשימה ארוכה: ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו, ונקרא ר"ע, אהוב, אהוב את המקום, אהוב את הבריות וכו'. כל העולם כולו כדאי הוא לו היינו שכל העולם היה ראוי להיבראות בשביל האדם הזה, כל העולם כולו! כל בעלי החיים, וכל השמש והירח וכו', הכל צריך להיברא בשביל האדם הזה שעוסק בתורה לשמה.

ונקרא ר"ע אהוב, היינו שתי מדרגות, ר"ע, ואהוב, ומה היא המדרגה היותר גדולה, מי יותר גדול ומה יותר חשוב, האם ר"ע או אהוב? משמע שאהוב זה יותר, שנזכר מאוחר יותר בסדר הדברים, ותחילה נקרא ר"ע, כמו שני רעים, שנעים מאד לשוחח ולהיות ביחד, וכלשון הכתוב (משלי יח, כד) איש רעים להתרועע, ואמנם ר"ע כאן הכוונה ר"ע של הקב"ה, וכמו

שאמרו חז"ל (ויקרא רבה ריש פ"ו) על הפסוק "ר"ע ר"עך אביך" זה הקב"ה, והעוסק בתורה לשמה זוכה ונקרא ר"ע עם הקב"ה!

ואחר כך זוכה לעוד דרגה, שנקרא גם אהוב, ואין זה הולך בבת אחת, אלא קודם נעשה ר"ע, וכשממשיך ועוסק בתורה לשמה עם הדרגה של ר"ע נעשה גם אהוב. ואחרי שהוא כבר אהוב ממשיך לעסוק בתורה לשמה, זוכה למדרגות נוספות, שנעשה גם אהוב את המקום, עם אהבת השם, שהיא דרגה גבוהה מאד, וצריכים סיעתא דשמיא מיוחדת על זה, כמו שביאר בחובות הלבבות (שער אהבת השם) שיש דרגות באהבת השם שאי אפשר להשיגם בדרך הטבע כלל, והם למעלה מן הטבע, והעוסק בתורה לשמה זוכה לסיעתא דשמיא בזה.

ואחר כך נעשה גם אהוב את הבריות, וסדר הדברים הוא תחילה אהוב את המקום ואחר כך אהוב את הבריות, וממה שסידר התנא כן, מוכח שיותר קשה להיות אהוב את הבריות מאשר אהוב את המקום, להיות אהוב את הבריות כמו שכתוב במסילת ישרים פרק י"א "כמוך ממשי" זה יותר קשה, ויכול להיות שהוא כבר ר"ע, ואהוב, ואהוב את המקום, אבל עדיין אהוב את הבריות זה עוד דרגה.

שייכים לתורה, ואינם מוסיפים כלום לתורה, ולא יהיה על ידם ירע ואהוב אלא להיפך, כי זה הפסק מעסק התורה.

להתענג בתורה ולא בדברים אחרים

וכשיש הפסק מעסק התורה אמרו חז"ל (ירושלמי סוף ברכות) אם תעזובני יום יומיים אעזבך, והתענוגים הגשמיים הם גם כן הפסק מתורה, ואמנם אין בתורה איסור מפורש על תענוגים, אבל יש איסור של "ידברת בס" ולא בדברים אחרים (יומא יט, ב), מצד הלכות תלמוד תורה ואיסור ביטול תורה.

ובביאור הלכה סימן קנ"ה הביא ממדרש משלי (פרק י') בגודל החיוב של עסק התורה: בוא וראה כמה קשה יום הדין שעתיד הקב"ה לדון את כל העולם וכו', בא מי שיש בידו מקרא ואין בידו משנה הקב"ה הופך את פניו ממנו וכו', בא מי שיש בידו שני ספרים או שלושה הקב"ה אומר לו בני כל ההלכות למה לא שנית אותם, בא מי שיש בידו הלכות אומר לו בני וכו' למה לא למדת הגדה וכו', בא מי שיש בידו הגדה הקב"ה אומר לו בני תלמוד לא למדת וכו', עיין שם.

ועוד מובא שם כי גם מי שעסק בתלמוד, הקב"ה שואל אותו: צפית במרכבה וכו' כיסא כבודי איך הוא עומד? היינו שתובעים מכל אחד לפי דרגתו, ומי שכבר יודע ש"ס ופוסקים ובקי במדרשים, יש גם סתרי תורה, זוהר ועוד ספרים, סודות התורה, שהם דברים נפלאים מאד, שיתבונן ויבין מדעתו, ואמנם אנו איננו שייכים לדרגות האלו, אבל לפי דרגתנו תהיה התביעה עלינו מדוע איננו יודעים ש"ס, מקרא ומשנה.

ואם כן אף שיש תענוגי העולם הזה המושכים, אבל מדוע הש"ס איננו תענוג? והרי כבר נאמר (תהלים קיט, צז) מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי, אם יש אהבת תורה, מה אהבתי, אזי כל היום היא שיחתי! והיכן היא אהבת התורה שלנו?!

והדרך לאהבת התורה היא על ידי הדבקות בתורה, שממשיכים בעסק התורה בלי הפסק, כי אז זה מושך! כי מתיקות התורה היא יותר מכל התענוגים האחרים, וכמו שאמרו חז"ל (עירובין נד, ב) על הפסוק דדיה ירווך בכל עת, **שדברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהם מוצא בהם טעם, וכל מה שיותר מתעסקים בתורה זה יותר מושך ויותר תענוג!** ואם כן במקום תענוגי העולם הזה של הגוף, יש תענוג התורה שהוא יותר גדול, וצריכים להחליף את זה בזה, זהו החיוב, וזה נקרא עוסק בתורה לשמה, ואז מגיעים לכל הדרגות. אלו הן הלכות תלמוד תורה.

וכמו במידת הזהירות שצריכים לדעת מה היא זהירות ומה הדרכים לקנותה ומה המפסידים אותה, כך גם בתורה צריכים לדעת מה היא תורה, מה החשיבות של תורה, ומה הם הדרכים לקניית התורה, ומה הם המפסידים את התורה, והם כולם דברים שאם לא לומדים אותם ולא שומעים אותם ולא חושבים עליהם – לא יודעים אותם! ויכולים להיות אנשים ישרים צדיקים ותמימים שאינם יודעים, ולא עלה על דעתם כלל שזו דרך התורה ואם יש איזה בטלה זה נגד התורה.

האדם נברא עם חוש הראייה, והשמיעה, ועם כוח הדיבור, וכוח המחשבה, וצריך לדעת שיש עסק התורה וביטול תורה גם במחשבה, ואמנם זה קשה, אבל יש כאלה שאני רואה שאין זה קשה להם, ותמיד מחשבתם תפוסה בדברי תורה, וכשנפגשים איתם תמיד יש להם על מה לדבר, וכמו שהם באמצע ענין תמיד, באמצע קושיא, ותירוץ, וחקירה, תמיד הראש מונח בדברי תורה, ואינם מתעסקים בדברים אחרים, ולא מעניין אותם מה שנכתב בעיתונים.

ובאמת הרי בעיתון נכתב דברים שכבר היו ועברו, א נאכטיגער טאג, והרי העבר אין, ומה נוגע מה שהיה פעם, למאי נפקא מינה מה שהיה, ומה זה משנה למעשה, ואם יהיה איזה דבר שנוגע למעשה הרי זה כבר יתפרסם ממילא ואין צריך לקרוא עיתונים בשביל זה.

ומה שקוראים את העיתון הוא מפני שהטבע נמשך לזה, כי זה כתוב בשפה קלה ומושכת, ואילו בגמרא צריכים להתרכז יותר כדי לתמוד, אבל העיתון הוא קל ומושך ויש סקרנות לזה. אך אם נתבונן, **וכי בשביל זה נברא כוח הסקרנות? והאם חוש הראייה ניתן בשביל לקרוא עיתונים? וכי זוהי המטרה של חוש הראייה? וכן חוש השמיעה, הרי הוא ניתן להשתמש בו לשמוע דברי תורה, לשמוע קול שופר, ושאר מצוות שמקיימים בשמיעה, אבל לשמוע סיפורים ודברים בטלים שאין בהם שום מצוה – לא לכך ניתן חוש השמיעה.**

ואמנם הטבע הוא שזה מעניין ומושך, אבל אם עוסקים בתורה לשמה ברציפות בלי הפסקות אזי הטבע משתנה וממשיכים לתורה, ומתענגים בדברי תורה ולא בדברים בטלים, כמו שנאמר מה אהבתי תורתך כל

ולחלן ממשיך התנא עוד הרבה דברים שזוכה העוסק בתורה לשמה, מלכות וממשלה, ומגלים לו רזי תורה, ונעשה כמעין המתגבר וכו', ורואים בזה את מעלת התורה, מה שזוכים על ידי תורה לשמה.

ובאמת הרי תורה לשמה אין זה קשה כל כך, ומי לא לומד לשמה, הרי כמעט כולם לומדים תורה לשמה, וכפי שביאר בנפש החיים (שער ד' פ"ג) כי תורה לשמה היינו כשלומדים מצד ההנאה, שנהנים ממתיקות התורה, "לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופולחן" (כלשון הרא"ש בנדרים), וביותר אם לומדים גם מצד יראת שמים, שיש איסור ביטול תורה, ויש חיוב ומצות תלמוד תורה, הנני מוכן ומזומן לקיים מצות תלמוד תורה, ודאי שזה ממש לשמה. וכשעוסקים באופן כזה וממשיכים בעסק אזי מגיעים לדרגות שאין לשער, עד שמגלים לו רזי תורה וכו'.

ברם כל זה דווקא אם הוא 'עוסק' בתורה, שזה כמו עסק, ברציפות ובלי הפסקות, אך אם יש הפסקות מהעסק כבר אין זה עסק, אם פעם הוא עוסק ופעם אינו עוסק, ומפסיק מלימודו לעסוק בדברים אחרים שמעניינים אותו, אזי אינו עוסק בתורה לשמה, ולא מצד שאין זה 'לשמה', אלא מפני שאינו נחשב 'עוסק' כלל! כי עוסק היינו כמו שיש לו עסק, שזהו העסק שלו, בתמידיות.

ועל כל פנים אלו הן הדרגות שאפשר להגיע על ידי תורה.

התקן עצמן ללמוד תורה

ומה היא ההכנה לתורה, חייבים ומוכרחים הכנה לתורה, כמו שאמרו (אבות ב, יב) התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך, היינו שצריך לתקן את עצמו, להיות מתוקן ומוכשר, כשר לתורה. ובמה צריך לתקן? מה לא טוב ומה חסר שצריך תיקון? אדם צריך תיקון, כי הוא נולד לא מתוקן, אדם נולד עם יצר הרע ועם שאיפות שהטבע מושך להם, ואמנם זה טבעי מאד, אבל הוא לא מתוקן ומוכשר לתורה, וכל זמן שנמשך אחר השאיפות האלו אינו יכול להצליח בתורה, ורק יכול להצליח קצת כפי הכשירויות כמו להבדיל בחכמות אחרות, אבל זה לא 'תורה', ולא יזכה בזה לכל המדרגות של רע ואהוב וכו', שאינו שייך לזה.

ולכן צריך לתקן את עצמו, התקן עצמך ללמוד תורה, ובמה? כתב רבינו יונה באבות שם שני דברים: במידות טובות, ולמעט בתענוגים. ראשית מידות טובות, זהו התיקון לתורה.

ולכאורה בלי תורה כיצד שייך מידות טובות, הרי יש יצר הרע, ואיך יזכה אדם למידות טובות קודם שזכה לתורה? והביאור בזה, כי גם בלי תורה שייך מידות טובות 'משוה', כמו שיש אפילו גויים עם קצת מידות טובות, ויש אנשים שנוצרים עם מידות טובות בטבע, אבל זה לא כל כך כמו שצריך, ובה צריך לתקן את עצמו, להשתדל ולשים לב על המידות הטובות, ולא רק בהנהגה החיצונית, אלא במהות הפנימית, להתבונן ולחשוב על זה, עד שהטבע יימשך אחרי המידות הטובות.

והנה אמנם מידות טובות מצד הטבע זה גם כן דבר טוב, אבל צריך שהמידות הטובות יהיו מכוונות ומודרכות על פי התורה, ולמשל מידת הרחמים, יש רחמנות, ומרחמים אפילו על בעלי חיים, וכך הטבע היהודי, רחמים בני רחמים, וגומלי חסדים, אבל יש בזה גם הלכות וכללים מתי צריך לרחם ומתי אסור לרחם.

וכבר אמרו חז"ל (קהלת רבה ז, טז) כל המרחם על האכזריים לסוף נעשה אכזרי על הרחמים, והיינו כי על אכזריים אסור לרחם, ושם המצוה היא שלא לרחם, אלא לכבוש את הרחמים, ואפילו אם בטבע זה כואב ויש רחמים בלב, אבל אין לעשות מעשים בידיים, ואסור לעשות בידיים מעשים של רחמנות על האכזריים.

ואם אדם הולך לפי טבעו ומרחם על האכזריים, שזה אמנם בא מצד טבע טוב של מידת הרחמנות, אבל אם זה לא על פי התורה, אזי לבסוף הוא נעשה אכזרי על הרחמים, כי כיון שהטבע שולט עליו ומדריך אותו, אזי לפעמים יש נגיעות טבעיות שגורמות לו להיפך, להתאכזר על הרחמים, והוא נעשה אכזרי על ידי הנגיעות ששולטות עליו. ולכן גם יותר קשה להיות אוהב את הבריות מאשר אוהב את המקום, כי לפעמים יש נגיעות שעושות את האדם לאכזרי.

וכל זה בכלל מה שאמרו התקן עצמך ללמוד תורה, להתחזק במידות טובות, ובלא זה אין הצלחה בתורה. וכאמור צריך שהמידות הטובות עצמן יהיו מכוונות ומודרכות על פי התורה.

והדבר השני שכתב רבינו יונה, למעט בתענוגים, יש תענוגים גשמיים שאדם נהנה מהם, ואפילו מי שהוא בעל מידות טובות, אבל יש עוד תענוגים שאינם סתירה למידות הטובות, והוא רחמני ומשתף גם אחרים בתענוגים האלה, אבל אלו הם תענוגים שאינם עסק התורה, ואינם

היום היא שיחתי! וזהו החיוב, להשתמש בחוש הראייה וחוש השמיעה וחוש המחשבה וכל החושים לעסק התורה והמצוות.

ואמנם יש רבים שהם שוגגים בזה, אבל גם שגגת תלמוד זה דבר חמור, וכמו שאמרו בפרקי אבות (ד, ג) הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון, כי היה לו לתלמוד ולא למד.

ולמעשה אם רוצים לזכות להצלחה בתורה צריכים זכויות, וכמו שאמרו (יומא לח, ב) הבא ליטהר מסייעין אותו, וצריכים את הטהרה של התורה, ואם באמת כל השאיפה היא התורה [כמובן בצורה טבעית ולא במתח, ולא להתאמץ יותר מדי, כי אם מתאמצים למעלה מהכוחות לא מצליחים, ובזמננו יש רבים שלא מצליחים בגלל זה שהם מתאמצים יותר מדי, וצריכים שיהיה הכל בצורה רגילה ונורמאלית, לפי הכוחות, ובאופן שמרגישים את הנעימות], אזי אפשר להצליח מאד.

ועכשיו הרי אנו עומדים כבר באמצע שלושת ימי הגבלה, וצריכים לצלל כל רגע ורגע מימים אלו, שהם זמן של הכנה לקבלת התורה, וכמו שהיה במעמד הר סיני, כך גם בכל שנה חוזרת ההשפעה בימים אלו, וקבלת ההשפעה תלויה כפי ההשתדלות של כל אחד ואחד, ולכן באמת

יש רבים שנוהרים מאד מביטול תורה בשלושת ימי הגבלה, ומשתדלים מה שאפשר יותר לתלמוד, עם דבקות בתורה יותר.

וכדאי גם לתלמוד את המסילות ישרים על מידת הזהירות, לדעת מה זה זהירות, ואמנם לוקח זמן עד שמקיימים למעשה, ואין זה בבת אחת, ולוקח הרבה זמן עד שמגיעים לשלמות בזהירות, אבל צריכים קודם לדעת את עצם הענין, מה זה זהירות, ולדעת האידך להתייחס לכל ענייני העולם, שיש בהם הרבה ניסיונות, והאדם נמצא בתוך הניסיון, העוני והעושר, השלוח והייסורים, שהם כולם ניסיונות, כדי שאדם יעמוד בהם, ועל ידי זה יזכה לסייעתא דשמיא.

אבל הדבר הראשון שהזהירות וגם הזריזות מחייבים, הוא לעסוק בתורה, ויחד עם זה כמובן יש עוד הרבה מצוות ומעשים טובים, אבל תורה זה הדבר הראשון, שהוא החיוב היותר גדול, כמו שאמרו במשנה ריש פאה 'ותלמוד תורה כנגד כולם', ובפרט בזמנים אלו המסוגלים להצלחה בתורה, צריכים לדעת את העניינים שהתורה מחייבת, ולזכות בהם להצלחה בתורה בסייעתא דשמיא.

מדברי רבינו שליט"א בחג השבועות אשתקד אחרי תפילת שחרית ובסעודת החג במעונו

תכלית כל הבריאה הוא לכבוד שמים, וגם כל מה שאנו קיימים, מה שכל אחד חיוקיים בעולם, זהו כדי שיעשה כבוד שמים, ואם אינו עושה כבוד שמים למה לו חיים, כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (א, י) אחרי אשר בעבור זאת נבראתי ויהי בי היפך מזה למה לי חיים.

וברוך השם שאנו זוכים כאן לעסוק בכבוד שמים, כאשר מתאספים ושרים שירים שכל עניינם הוא כבוד שמים, וגם במשך כל היום עוסקים בתורה שזהו כבוד שמים, ומתפללים, שזה גם כבוד שמים, וכן כשנוטלים ידיים, ומברכים על נטילת ידיים, ואחר כך מברכים גם על האכילה, המוציא לחם מן הארץ, וברכת המזון, ובורא נפשות, שכל זה הוא כבוד שמים, ובה מקיימים את תכלית הבריאה.

ולדאבוננו לא כל כלל ישראל זוכים לעשות כבוד שמים, אך ברוך השם חלק גדול מכלל ישראל עושים כבוד שמים, ואנו מתפללים ומבקשים בכל יום השיבנו לתורתך, ועל מי מבקשים בקשה זו? וכי רק על עצמנו, הרי מבקשים בלשון רבים, על כל אחינו בני ישראל, וגם אלו הנמצאים ברחוק מקום, באמריקה ובאוסטרליה, שיזכו כולם לשוב בתשובה שלמה, ויתרבה כבוד שמים על ידם.

ואחרי שאדם מתפלל ומבקש בכל לבו, אזי גם אם לבסוף לא הועילה תפילתו, מכל מקום כתב המסילת ישירים בפרק י"ט כי הוא עשה את שלו בזה שהתפלל, ומן השמים ירחמו.

ושמעתי ממו"ר הגרא"א דסלר (וכן הוא במכתב מאליו ח"ג עמ' 232) כי גם הרשעים שאינם עושים את מה שהם חייבים, יש כבוד שמים על ידם בעונש שהם מקבלים, ומצינו גם בגמרא (עירובין יט, א) שהרשעים בגיהנום מצדיקים את הדין ואומרים ריבוננו של עולם יפה דנת יפה זיכית יפה תיקנת ויפה גיהנום לרשעים, והוא גם כן גילוי כבוד שמים במשפט הרשעים שמודים שהשם אמת וצדק.

וכן כל הבריאה כולה, כל צבא השמים, השמש והירח והכוכבים, הכל זה כבוד שמים, וכאמור אף אנו עתה עוסקים בכבוד שמים, אשרינו מה טוב חלקנו, ואנו מתפללים שגם כל אחינו בני ישראל יזכו לזה, השיבנו, וחננו, בלשון רבים, על כל ישראל, ומבקשים תחילה חנו מאתך דעה, כי אם אין דעה אין כלום, ואחרי שיזכו לדעה ולבינה, שידק גם תשובה שלמה, ואחרי התשובה שידק גם סלח לנו, לזכות לסליחה ומחילה.

ברוך השם שאנו רואים בזמן האחרון שמתקרבים לביאת המשיח ומתרבים בעלי התשובה, ורבים מאחינו בני ישראל מתקרבים לתורה ועושים כבוד שמים, וכל זה התקרבות לגאולה, ברוך השם שאנו זוכים לזה, ומתפללים שכל כלל ישראל וגם הרשעים יזכו לעשות כבוד שמים, לא בעונש על גבם, אלא שיחזרו בתשובה ויעשו מעשים טובים, ובה יתרבה כבוד שמים, ומלאה הארץ דעה את השם כמים לים מכסים.

הדבר ידוע שאשריד בעולם הזה הוא רק על ידי תורה, וכמו שאמרו בפרקי אבות (ו, ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה וכו' ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריד בעולם הזה, רק על ידי עמלה של תורה, מתוך מיעוט תענוג, זוכים לחיים המאושרים ביותר בעולם הזה.

ומיעוט תענוג הוא גם מהארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, ושמעתי מפי מרן החזון איש שאמר לי פעם: 'תורה מתוך הדחק דער אויבערשטער האט דאס ליב', הקב"ה אוהב שעוסקים בתורה מתוך הדחק, עמל התורה עם מיעוט תענוג, וזה החיים הכי מאושרים, אשריד בעולם הזה, ובעולם הבא בודאי, אך תענוגי העולם הבא אין לנו מושג מה הם, ובעולם הזה גם כן זה החיים הכי מאושרים.

והוא דבר שחשוב לדעת ונוגע מאד למעשה, שרק על ידי תורה החיים מאושרים, וידוע לי מעשים בבעלי משפחה שעסקו בתורה, אמנם מתוך הדחק, אבל היה להם די סיפוקם כל מה שהם צריכים, וחיו חיים מאושרים, ואחר כך ביקשו קצת להרוויח והתחילו לעסוק בפרנסה, ומאז כל החיים עם קשיים, חיים לא מאושרים.

ובאמת זו משנה מפורשת באבות (ג, ה) כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וכל הפורק עול תורה נותנים עליו עול מלכות ועול דרך ארץ, אם אדם מקבל עליו עול תורה, דהיינו כמו 'עול', שמחויב לזה, ומשעבד עצמו לתורה, אזי מן השמים מעבירים ממנו את כל הקשיים האחרים, ואם ח"ו פורק עול תורה ועוסק בדברים אחרים, מן השמים נותנים עליו כל מיני קשיים אחרים.

וכך זה גם בשאר מעשים טובים, אם אדם מפסיק מעשים טובים מחמת קשיים, באים עליו קשיים אחרים, וידוע לי גם כן ממעשים שהיו, אדם שהיה עושה מעשים טובים עם קשיים, והפסיק את המעשים הטובים כדי להוריד מעליו את הקשיים, מיד באו קשיים אחרים יותר גדולים, כי עול תורה כולל גם את כל מה שהתורה מחייבת, כל המעשים הטובים שאדם חייב בהם, ואם הוא פורק מעליו את העול, מן השמים נותנים עליו קשיים אחרים.

והכלל הוא שאשריד בעולם הזה הוא רק בדרכה של תורה, עם מיעוט תענוג, פת במלח הוא קושי אחד, ומים במשורה עוד קושי, ועל הארץ תישן עוד קושי, וחיי צער תחיה עוד קושי, ובתורה אתה עמל לכאורה זה עוד קושי חמישי, אבל לא! אלא אדרבה, עמל התורה הוא אשריד בעולם הזה, ורק בזה החיים מאושרים.

*

שנינו בפרקי אבות (ו, יא) כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו, שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו,

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית מרת גיטא פייגא קרול ע"ה בת הגאון רבי יעקב זצ"ל נלב"ע י"א סיון תשס"ב - תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון החסיד רבי חיים אהרן טורצ'ין זצוק"ל ראש "ישיבה למצוינים" ירושלים מתלמידי מרן הרב מברסק זצוק"ל נלב"ע שבת קודש י"ב סיון תשל"א

לעילוי נשמת הגאון רבי בנימין ביינוש קורלנסקי זצ"ל ב"ר אברהם דוד זצ"ל נלב"ע ז' סיון תשס"ו - תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון רבי אורי שרגא קלרמן זצ"ל ב"ר שמואל חיים הלוי זצ"ל נלב"ע ה' סיון תשנ"ג ורעייתו הצדקנית הרבנית מרת לאה פרומט ע"ה בת הגאון רבי חיים יוסף זצ"ל נלב"ע ו' טבת תשע"ח

מוקדש בברכה לידידינו הרה"ג רבי שמעון מרגליות שליט"א תלמידו מקורבו של רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א לרגל שמחת הבר מצוה לבנו הבה"ח אהרן נ"י שתתקיים א"ה ביום ג' הבעל"ט באולם תשב"ר

מנחת דבר פרשת בהעלותך

מרבנינו מרן גאון ישראל רבי דוב לנדו שליט"א

בהעלתך את הנרת אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות (ח' ב')

הרמב"ם פוסק דהדלקה כשרה בזר ויכול אפילו להדליק לכתחילה כשהוציאו המנורה לחוץ. [סבירא ל' דכיון דאמרינן ביומא דהדלקה לאו עבודה היא שפיר דמי גם לכתחילה]. והראב"ד פליג דהפריז ורק הדלקה בזר כשרה.

ועי' בחידושי הגר"ח על הרמב"ם, דאע"ג דהדלקה בכלל הטבה, מ"מ חלוקה מדישון ונתינת שמן אשר המעשה הוא הדין וכאן היותם דולקים. ויש לעי' אי זר מותר להדליק נרות בשבת. ויעוי' ברש"י יבמות ל"ג א' בזר ששימש בשבת, וי"ל.

ויעוי' במג"ח שחוקר לפי דעת הרמב"ם למאי דקיי"ל דטומאה דחוי' בהדלקה אם כהנים טמאים וזרים טהורים מאי עדיף, דזר הנכנס להיכל ליכא כרת, וא"כ יתכן שכדאי דזרים יכנסו וידליקו.

והנה על דין הדלקה לאו עבודה היא הקשו בתו"י (יומא כ"ד ב') מבהעלותך את הנרות, ובמשך חכמה כתב ע"פ המדרש שנתעצב אהרן על הנשיאים ונתינה לו ההדלקה והכוונה לחינוך ראשון. והנה לפי זה אין לזה דין עבודה רק מעליותא בעלמא.

אמנם בחזו"א מנחות (סימן ל' סק"ח) דן דהדלקה לאו עבודה היא היינו משום דעיקר המצוה שיהא נר תמיד רק שניתנה מצוה של הטבה בכל יום וזו אינה עבודה, אך הדלקה קמייאת דחינוך המנורה היא עבודה. ובאר בזה גמרא דיומא.

ולפי זה י"ל דהיינו בהעלותך וכו' וכדברי המשך חכמה אך לא מעליותא בעלמא וכדבריו אלא יש כאן דין וכן"ל.

והחזו"א הקשה על פירושו דא"כ משכחת לה זר שחייב והיינו בחינוך, ותירץ דלא מנז מה שאין לדורות. ולכאורה יש לומר דכל שאין מחנך לאו שם עבודה עלה אף דכהן מחנך. ועי'.

אמנם עיקר הדבר שבאהרן היה החינוך צ"ע. דפרשת פקודי כתוב והעלית נרותיה (וכן אח"כ במעשה). וברמב"ן סוף הפרשה שם (פרק מ' פכ"ז) כתב דבהעלות אהרן היינו מיום זה ואילך. וא"כ לא שייך הנ"ל.

ויש לומר דבהעלותך היא מצוה על הכהנים אלא דבכל מצוה שעל הציבור לא בעינן שיעשו המחויבים דבין כה וכה מי שלא מקיים אין לו מצוה וא"כ סגי בכשרים, ולכך גם זר יכול לעשות.

ובזה מתורץ קושית המל"מ (פ"ח מהל' בית הבחירה הל' ה') היאך קטנים שומרים הרי ליכא מצוה.

אמנם כל זה רק לגרום פטור, אבל לקיום מצוה לא סגי. ולפי"ז אין זרים יכולים לכינס להיכל דעלייהו ליכא מצוה, ולא שרי. וכה"ג לענין שבת, דנחלקו בבאור דברי רש"י יבמות ל"ג ב' אי שחיטה בזר כשרה אי דחי שבת, ולכ' כאן כו"ע מודו דלא דחי, דליכא מצוה.

והנה בעונג יו"ט סוף סי' מ"א דן בד' תוס' (כתובות כ"ג א') דחלל שהקריב בשבת עבר על איסור סקילה, והרי עבודתו כשרה, והוכיח מכאן דקיום מצוה דדחי' שבת לא מהני כאשר אסור לעשותה מסיבה אחרת, והכ"ג חלל דכותה.

ולהנ"ל יש לומר טעם אחר בדבר, משום דגוי דחלל כשר מ"מ מצות עבודה ליכא עליו ולכך לא דחי שבת. ועי'. מיהו יש לדון דמצות הבאת הקרבן נמי דחי וכמו בשחיטה [וכן חתיכת יבלתו לר"א דלכ' כשרה נמי בזר. ויעוי' לסוברים דשחיטה חייב הזר בשבת על"י מה נימא בחתיכת יבלתו].

יש לעי' אי שבת לא הותרה בחלל א"כ טומאה נמי לא הותרה ב'י' אך יתכן דפסול עבודה דעלמא ליכא בזה דלא גרע מטומאת הקריבים. וצ"ע בגדרי הענין בזה. ול"ע.

יאירו שבעת הנרות (ח' ב')

בתחומא איתא דמרום חזיתו בחר שמן זית זך כתיב למאור, למאור ולא למנחות וכו' תדע שהרי כל המנחות לא נאמר בהן אלא ונתת עלי' שמן, ובנר הדלקה כתיב שמן זית, ולא שאר שמנים, זך כתיב למאור וכו' עכ"ל.

ולכא' המדרש פליג אמתני' דתרומות פ"א מ"ג דאין מקריבין ע"ג המזבח אלא היוצא מן הזיתים ומן הענבים, דהיינו רק שמן זית ואילו במדרש מ' דאף משאר שמנים כשר.

ולפ"ז נראה דט"ס נפלה שם [ועיין הקדמת המפרש עין יוסף לענין הט"ס הרבים שנפלו במדרש תחומא] וכצ"ל (שינוי סדר התיבות) "ובנר הדלקה כתב שמן זית זך כתיב למאור ולא שאר שמנים" [ולפי הכתוב לפנינו "זך כתיב למאור" בסוף, אין להם לתיבות אלו המשך דרשה ואין לזה טעם].

וקאי המדרש על האמור לעיל שם "ומרום חזיתו בחר שמן זית זך כתיב למאור ולא למנחות, ומותר מן הזית הראשון ה' למנחות" ואתי כאן להוכיח דבר זה, מהא דבמנחות כתיב שמן סתם, ואמנם לענין דבעי שמן זית למנחות הוה סגי לזה בתיבת "שמן" סתם, דסתם שמן בתורה הוא שמן זית, אך זה לא מבעי, וכשרים למנחות כל שמנים אחרים הבאים מן הזית. ולשון "שאר שמנים" קאי אשאר שמנים שמן הזית [ועיין לשון הגמ' במנחות פ"ו].

ומש"כ המדרש בתחילת הדברים "שחיבב הקב"ה שמן זית יותר מכל השמנים בנר ובהדלקה" אף דבמנחות נמי כן הוא דבעי שמן זית, אך כיון שלא שינה ולא שילש שם, וגם לא נאמר בו שיהא שמן זית זך, אין לנו א"כ ראי' לחיוב, אלא דין וגוה"כ הוא דבעי למנחות שמן זית, וכשאר הלכות ודיני הקורבנות לפרטיהם, אך כאן בהדלקה חזינו בכתוב חיבוב דשמן זית.

ועדיף כן להג' במדרש (וגם אין זה הגהה יתרה אלא חילוף סדר התיבות בלבד, (וגם נראה מוכח מהלשון) מאשר לחדש שיטה חדשה מחודשת במדרש דלא כמתני' (וצ"ע בשאר המדרשים).

וכה תעשה להם לטהרם הזה עליהם מי חטאת (ח' ז')

יעוי' במלכ"ם סי' קמ"ה דמשמע שבר"ה ניסן התחילו הלויים לשיר, והרי עדיין לא נטהרו, וכתב דשיר אפשר לאומרו גם במחנה לוי' [והוא לכו"ע, אף להנך דמפרשי הך דמידות דלא כהר"ש, יעו"ש]. מיהו עצם ד' המלכ"ם צ"ע, דלכא' לא כל הלויים בטמא, כדמשמע

ברש"י דלא כל הלויים נטמאו, וא"כ יכלו הטהורים שבהם ליכנס לפנים לשורך, [וצ"ת בחזו"א או"ח סי' קכ"ה ח']. (ע"ע מש"כ בזה לעיל בפרשת נשא).

הזה עליהם מי חטאת (ח' ז')

פירש רש"י הזה עליהם מי חטאת - של אפר הפרה מפני טמאי מתים שבהם.

משמע מדבריו דגם על אותם שלא היו טמאים הו' [ולא מצד ספק שמא נטמאו]. וכיון שה' דין הזאה עליהם אף שהיו טהורים לא נטמאו. ולכאנ' י"ל לפי"ז בהא דאיתא בגמ' נדה דף ט' א' בהא דכתי' מי יתן טהור מטמא כו' ר"א אומר אלו מי חטאת שהמזה והמזין עליו טהור ונוגע טמא, והק' תוס' (ד"ה ונוגע) מאי קאמר דמזין עליו טהור והלא מזין עליו נמי בעי טבילה והערב שמש, יעו"ש מה שתי'.

כי נתנים נתנים המה לי מתוך בני ישראל תחת פטרת כל רחם וגו' (ח' ט"ז)

החזו"א בכורות סי' ט"ז ס"ק ו' חקר בגדר פטורא של בן לויא מדין בכור, אי משום שיש בו עצמו קצת קדושת לויא או משום שתלוי בפטר רחם, ולויא הוי פטר רחם של פטור. ויתכן נפק"מ בבן לויא שנולד קודם שפדו את הבכורים במדבר. והנה במדבר עדיין לא נתקדשו הלויים בקדושת לוי, ועי' לוויים שנולדו אח"כ והי' עיבורם מקודם ודו"ק.

ובנולדו אחר גילוח הלויים שהי' בחודש הראשון [ועי' בפחות מבן חודש, יעו"ל בבכורות בסוגיא שם ובתוס' ודו"ק].

ודין הנולד מקודם אי מהני לאמו לענין להאכילה תרומה כאש כהן, [וכן לענין מעשר ראשון באשת לוי].

ותבכרו לפניו לאמר למה זה יצאנו ממצרים (י"א כ')

יעו"ל בשפ"ח אות ס' שכתב וז"ל אבל הילודים במדבר לא בכו שלא היו יכולים לומר זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים, ואע"ג דכתיב ויבכו גם בני ישראל אפילו הכי סבירא ליה דלא בכו הילודים במדבר, ואותם הילודים במדבר [שלא בכו] תינוקות בני שנה היו.

הספד על מרן ראש הישיבה הגאון הגדול ר' גרשון אדלשטיין זצוק"ל

בדרשות רבינו הנתיבות הודפס הספד שנשא על ב' גדולי הדור שנפטרו אז. וכך הם דבריו: במס' מו"ק כ"ה ב' אמרינן כשמת רבי אבהו אחיתו עמודי דקיסרי מיא. ופירש"י דמעה. והכוונה במלת עמודי היא, כי על ג' דברים העולם עומד על התורה על העבודה ועל גמ"ח, ונאמר זאת למליצה, כי לפעמים יש צדיק אשר עוסק רק בתורה ומרבה ישיבות, ועל מיתתו ראוי לומר ספדי התורה כי חוללה תפארתך, ורק לעמוד התורה יש לבכות על זה. ויש צדיק אשר כל עסקו בגמ"ח ובמיתתו אין מתעורר להחזיק בזה, ועל זה יש לומר שעמוד זה של גמ"ח בוכה על מיתתו, וכן יש צדיק המעורר לעבודת הבו"ת, ובמיתתו יש לומר שעמוד העבודה בכה עליו, וכשמת רבי אבהו וכו', ממילא במיתתו בא קלקול לכל העמודים ואמר על דרך המליצה שכל העמודים ע"כ. וממשיך עוד בזה.

וכן יש לנו לומר על מורנו ורבינו מרן ראש הישיבה זכר צדיק לברכה שכל ימיו משחר בעוריו עמל ברוב התמדה מופלאה בלימוד התורה ובעומק הבנתה, והעמיד כמה דורות של תלמידים שהם העמידו תלמידים לאלפים וריבואות, זה קרוב לשמונים שנה, והרבה הרבה תורה בישראל בכמות ובאיכות בשקידתה ובהתמסרות ללימודה. ובענין העבודה, שיחותיו המעוררות לשלמות בכל מילי דשמיא ותהלוכות החיים, שהיו שאובות ממאמרי חז"ל במילי דאגדתא שהי' בקי בהם באופן נפלא ובדברי גדולי עולם בתורה ויראה ובכל הנהגתו האצילית והמרוממת שהקרינה יראת שמים עמוקה ודקדוק עצום בהלכה בין, בין אדם למקום בין בין אדם לחברו שהיה מרבה לדבר על נושאים אלו של כבוד הבריות מכל הבחינות לכבד ולוותר ולהיות נוח לבריות בכל הענינים. ובענין גמילות חסדים שהיו משחרים לביתו אנשים שהמרו להם מאורעות החיים והוא הי' מעודדם ומסייע להם בעצה ותושיה שקולה ונבונה.

גם תשובותיו בשנים האחרונות לאלפי הבאים אל מעונו במצוקותיהם ובבעיותיהם שנענו באופן נעלה ביותר בתוך התיחסות וכבוד והשתתפות במצוקת הזולת וזהו בענינו הפרטי, ובענין הכלל שרוב מנין ובנין עולם הישיבות שנשא על כתפו בהדרכה ועצה טובה ובכל עזרה שהיא ברוגע ובשלמה ובהתיחסות עמוקה בכל עניניהם. ואומר בזה דבר אישי שאיננו דוקא ידי, והוא, ההערכה העמוקה ויראת הכבוד שהיתה לנו עוד מזמן שלמדנו בישיבה בתקופתו עוד קודם בשואיו כלגברא רבה משכמו ומעלה מכל בני גילו. וזכורני שהיו מוסרים בשם מרן החזו"א זצ"ל שהיה מרבה בשבחו בשבחים מפליאים. ואזכיר עוד את צאצאיו והגלויים עליהם בניו וחתניו שהם גדולי תורה מרביצי תורה בתפארת ונועם מורשת מאביהם הגדול.

ואסיים בפ"ר ח"ה במסכת יומא דף כ"ה ב' על האמור שם על האבות שידעו לכיון השעות משום דאצטגנינות גדולה היתה בלבם אי נמי זקנים ויושבים בישיבה היו, ופ"ר הר"ח שם זקנים ויושבים בישיבה כלומר שכינה עמהם. קשרנו מספד על רבינו מרן ראש הישיבה ונישא כולנו קינת נכאים עליו, אוי מי יתן לנו תמורתו, ותהי נשמתו הטהורה צרורה בצרור החיים. אמן.

פרפראות לחכמה

חידה לפרשת בהעלותך - היכן מצינו שתיקנו שלא להאמין למיגו?

תשובה על החידה לפרשת נשא - חומר בספחים שנלקטו בשמינית מהגלקטים בשביעית? **תשובה** ספיחין שנלקטו בשביעית אסורים לעולם והגלקטים בשמינית אסורים רק עד שיביאו כיוצא בהם או עד חנוכה, ולפיכך הגלקטים בשמינית אינם בטלים אפי' באלף דהו"ל דשיל"מ (אם אפשר להמתין עד שיתירו) ומשא"כ בספיחין שנלקטו בשביעית שדינם בזה כשאר אסורים שבטלים בס' [וכן יש לדון לענין ספק].

שיעור מרן הגאון רבי אשר ייים שליט"א

במצות נר שבת

"בהעלתך את הנרת" (במדבר ח' ב')

במדרש תנחומא ובעוד מדרשי חז"ל רמזו בפסוק זה מצות נר שבת. אף אנו נעסוק במצוה גדולה וחביבה זו.
הנה במצות נר שבת מצינו ג' טעמים ביסוד המצוה, כבוד שבת, עונג שבת, ושלוש בית. ונבאר בזה את הנלענ"ד.

בשבת (כ"ה ע"ב) ביאר רבא את דברי רבי ישמעאל שאין מדליקין בעטרן דמתוך שריחו רע שמא יצא וא"ל אביי ויצא, "אמר רבא שאני אומר הדלקת נר שבת חובה" ופרש"י משום כבוד שבת לאכול במקום הנר, ותוס' פירשו שם דמשום עונג שבת הוא, וכך איתא להדיא במדרש תנחומא פרשת נח דמשום עונג שבת היא.

ובשבת (כ"ג ע"ב) איתא דנר שבת קודם לנר חנוכה משום שלום בית, הרי לן ג' טעמים בעיקר מצות נר שבת.

ונחלקו הראשונים אם מצוה זו דנר שבת מה"ת היא או מדרבנן, דבדברי הרמב"ם מבואר דהוי מדרבנן כמ"ש (בפ"ה ה"א מהל' שבת) "וחייב לברך קודם הדלקה ברוך אתה ה' וכו' כדרך שמברך על כל הדברים שהוא חייב בהם מדברי סופרים" וכ"כ בפ"ה ה"א דכבוד ועונג מדברי סופרים הם ושם בהלכה ה' כתב "יהיה נר דלוק ושלחן ערוך ומטה מוצעת שכל אלו לכבוד שבת הן" וכך פשוטו סתימת הפוסקים דהלא מצות העונג והכבוד מדברי קבלה הם "וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכובד" (ישעיהו נ"ח, י"ג) וא"כ הדלקת הנר שהוא משום כבוד או עונג מדרבנן הוא.

אך בספר היראים (במצוה ק) כתב דנר שבת מה"ת ונר חנוכה מדרבנן ולכן כלל מצות נ"ח בהדי מצות נר שבת שהוא מה"ת "והלמנ"ס ואתי ישעיהו ואסמכיה אקרא וכבדתו מעשות דרכיך" ולשיטתו כתב במצוה צ"ט שם דמצות עונג שבת מה"ת וישעיהו אסמכיה אקרא "וקראת לשבת עונג". ויש קצת מקור לדבריו במדרש תנחומא בריש פרשת נח "על שלשה דברים נשים מתות בשעת לידתן ושלשתן מה"ת ... הדלקת הנר דכתיב וקראת לשבת עונג זו הדלקת נר שבת", ע"ש. ועיין עוד בשו"ת חתם סופר (א"ח סימן קס"ה) שרצה לחדש אף בשיטת הרמב"ם דמה"ת היא אלא דקרי ליה דברי סופרים כדרכו של הרמב"ם בכל מקום שדבר שאינו מפורש בתורה קרי דברי סופרים. ולכאורה יש מעין ראיה לשיטה זו מדברי התנחומא הנ"ל, אף שבשופי י"ל דאין כונתם דהוי מה"ת ממש אלא מדברי קבלה דהא מייתי עלה קרא דישעיהו, וכו"פ.

ועיין בספר פתח הדביר (א"ח סימן רס"ג סעיף ה') שדן בחוטף מצוה זו של הדלקת נר שבת מבעליה אם משלם עשרה זהובים ותלי לה אם גם במצוה דרבנן חייב לשלם עשרה זהובים או לא, ועי"ש שהביא מדברי הגר"י עמדין שגם בעל שהדליק נר שבת במקום אשתו משלם לה עשרה זהובים ע"ש. (אף שזה חידוש דהלא שניהם שוים בעיקר המצוה ואין בזה אלא ענין מסויים שמצוה זו ניתנה לנשים משום שהן מצויות בבית כמ"ש הרמב"ם בפ"ה ה"ג, או משום שכבו אורו של עולם (מדרש תנחומא פרשת מצורע) ולכאורה אין מצוה זו של הנשים בעיקר גדרה ולא מסתבר שיהיה בזה דין חוטף מצוה וצ"ע).

וכן כתב בס' מחזיק ברכה רס"ג ג' דאין בזה י' זהובים, ואף הוא תמה על היעב"ץ. וכו"ה גם בכף החיים (ס"ק כ"ב).

ב

והנה יש לעיין לכאורה במה שכתבו רש"י ותוס' לחדש בדברי רבא דיש בנר שבת עונג או כבוד שבת, ודלמא גם דברי רבא דנ"ש חובה משום שלום בית הן דהלא טעם זה מפורש בגמ'. אך באמת פשוט, דטעם אחר יש בדברי רבא דאל"כ במה נחלק עליו אביי שאמר "ויצא" וכי לית ליה מצות נר שבת, אלא ע"כ דכל דברי רבא לחדש דיש מצוה שיהא הנר דולק בשעת הסעודה ובמקומה ולכן חששו שיצא מהמקום שבו ערך שלחנו משום ריח רע, אבל לא חששו שיניח כל ביתו ויצא לרחובה של עיר משום ריח רע וז"פ. וע"כ דטעמו משום כבוד שבת או עונג שבת הוא דענינים אלו קשורים לסעודה, אבל ענין שלום בית אינו קשור כלל לסעודה וכמבואר ברש"י (בדף כ"ג שם) ולכן פשוט דאביי ורבא נחלקו בנר של כבוד ועונג, אבל כו"ע מודי דצריך נר משום שלום בית. וכבר כתבו התוס' דפשוט דאף לאביי יש מצוה בנר שבת ולא בא רבא אלא לחדש דחובה להדליק נר שבת במקום סעודה, ע"ש.

ג

והנה יש לעיין בדברי הרמב"ם שלא הביא כלל בהלכות שבת את הטעם לשלום בית המבואר בגמ', אלא כתב בפ"ה ה"א דהדלקת הנר משום עונג שבת ובפ"ה ה"ה כתב טעם דכבוד שבת, והטעם המפורש משום שלום בית לא הביא כלל. וראיתי בערוך השלחן (סימן רס"ג סעיף א' - ב') שכתב דס"ל להרמב"ם דשלום בית משום עונג שבת היא דאין זה עונג שבת כשאין שלום בית והולך ונכשל באפילה.

אך מלבד הדוחק שיש בזה בלשון הרמב"ם שלא הזכיר את המפורש בגמ' אלא כתב לשון אחר ולא טרח לבאר בנועם לישונו שזה כונת חז"ל באמרום שלום בית, נראה עוד דפירוש זה נסתר מדברי הרמב"ם בסוף הלכות חנוכה (בפ"ד ה"ד) וז"ל: "היה לפניו נר ביתו ונר חנוכה נר ביתו קודם משום שלום בית שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו. גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם וכו'". ומבואר להדיא בדבריו דקדימה דנר ביתו על נר חנוכה אינו משום מצוה מסויימת דעונג שבת אלא משום הערך הכללי של שלום, ושוב צ"ב למה לא הביא טעם זה בהלכות שבת בעיקר דין הדלקת הנר.

והנה לכאורה יש לדייק מלשון הרמב"ם בפ"ה דאין מצות הנר בשעת הסעודה דוקא, דהלא כתב שם דאפילו אין לו מה שיאכל קונה נר ומדליק, הרי דמייירי באין לו מה לאכול ואעפ"כ הוא מצווה להדליק את הנר. ועוד דבהלכה י' כתב ד"חובה עליו לישב ליד הנר" ולא כתב לאכול ליד הנרות משמע דאין ענין העונג קשור דוקא לסעודה ולא כדברי התוס' שם. ואילו בפרק ל' ה"ה משמע דהנר קשור לסעודה דהרי כתב "ויהיה נר דלוק ושלחן ערוך ומטה מוצעת שכל אלו לכבוד שבת הן", והרי נר דולק ושלחן ערוך ומטה מוצעת כולו צרכי ועניני סעודה הם ומשמע דנר דעונג אינו קשור לסעודה, ורק כבוד שבת קשור לסעודה. ולכאורה יש מזה ראיה לדברי עה"ש שעונג היינו שלום בית שלא יהיה הולך ונכשל באפילה ואינו קשור לסעודה, אך מ"מ דוחק לענ"ד לומר דעונג היינו שלום בית, אלא נראה בד"א כמו שיבאר לקמן.

וראיתי בתוספת שבת שם שכתב היפך דברי עה"ש דכבוד שבת דפרק ל' אינו בסעודה דוקא, אבל עונג דפ"ה היינו בשעת הסעודה, ואין לדחות דבריו מדברי הרמב"ם דאפילו אין לו מה יאכל מדליק את הנר דהנה בשו"ע

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן משה יוסף דוד ז"ל

נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מרחל בת הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל

נלב"ע ג' אייר תשס"ו

תנצב"ה.

הונצח ע"י בני ידידו עזר הר"ר דוד חג"ר לוס אנג'לס

לעילוי נשמת

הרבנית הצדקת מרת פסיה יענטא וייס ע"ה

בת הגה"צ רבי ישראל אריה זלמנטקיך זצ"ל

רב העיר עכו ומח"ס חיי נפש

אשת חבר לדיבני מרן שיבלחט"א

נלב"ע י"ג סיון תשע"ח

תנצב"ה

בנר שבת דין עונג ודין כבוד אלא שיש להסתפק איזה משני דינים אלו שייך לסעודה ואיזה איננו שייך לסעודה כמבואר לעיל, ודו"ק.
והרמב"ם לשיטתו דס"ל דאין ענין שלום בית לנר שבת אלא בדרך עקיפה, ע"כ פירש דאביי ורבא נחלקו אם מצות נר שבת משום עונג או משום כבוד.

ה

ובכל עיקר הטעם דשלום בית כתב רש"י (כ"ג ע"ב) "שבני ביתו מצטערין לישב בחשך", ומבואר דאינו קשור לסעודה כלל וכ"כ בדף כ"ה ע"ב ש"לא יהא הולך ונכשל באפילה". אך הב"ח בהגהותיו שם וכן בסימן רס"ג גריס שם "שלא יהא אוכל באפילה" ומשמע דגם שלום בית משום שעת הסעודה היא וכן מבואר ברשב"א (שבת כ"ג ע"ב) וכ"כ הרש"ל, וכך מוכח מדברי הכלבו (סי' ל"א) שהביא בשם הר"ף מנהג אשכנז שבת בעוד היום גדול וכתב דמ"מ צריך שיתא חשון קצת בשעת הסעודה דאל"כ למה תיקנו חכמים נר שבת משום שלום בית, ומוכח מזה דענין שלום בית משום סעודה היא, אך עיין במחצה"ש (שם ס"ק ד'). וע"ע במג"א (ס"ק א') מהמטה משה (אות ה"ט) דצריך להדליק בכל החדרים משום שלום בית, וכך היא פשוטו סתימת הפוסקים דענין שלום בית לאו משום סעודה היא אלא שלא יהא הולך ונכשל באפילה. וע"ע במג"א רס"ג סק"ג ובמחצה"ש שם.

ועוד מבואר בדבריהם דלא כמו שביארתי בשיטת הרמב"ם אלא דשלום בית הוא יסוד וטעם לעיקר מצות נר שבת שהרי פסקו לברך אף על הדלקה שלא במקום סעודה משום שלום בית. ועיין במשנה ברורה (סימן רס"ג ס"ק כ"ט) דאף שעדיף להדליק במקום הסעודה מ"מ יכול לברך על ההדלקה אפילו שלא במקום הסעודה ובהכרח דאף הדלקה זו שלא במקום סעודה מצות נר שבת משום שלום בית היא מדמברכין עליה ע"ש, אך מ"מ נראה כדברינו בשיטת הרמב"ם, ודו"ק בכ"ז.

ו

הנה במנחת אשר למס' שבת (סי' ל"ב) דנתי בנר חנוכה אם הוי חובת הבית או חובת הפרט ע"ש, ושאלה זו יש לשאול גם בנר שבת, ונראה עיקר דאף שביסוד גדרו הוי נר שבת חובת הבית דבין לטעם שלום בית ובין לטעם כבוד ועונג שבת עיקר המצוה שיהיה נר דלוק בבית וכלשון הרמב"ם בפ"ל, מ"מ תיקנו חכמים מצוה זו על כל אחד ואחד, וכך מוכח ממה דאורח צריך להשתתף בפרוטה כשאין מדליקין עליו בבית אף שר דלוק במקום שהוא סועד ודר בו, הרי דיש בו גם חובת הפרט, וכך נראה מהלכה זו גם לגבי נר חנוכה.

ועוד דנתי במק"א (מנחת אשר מועדים ח"ב סימן ח' אות ז') במי שאין לו בית אם יכול הוא להדליק ולברך ברשות הרבים שיש בה פרסומי ניסא, והבאתי ראיה מדברי הרמב"ם בשו"ת פאר הדור (סי' ק"א) דיכול לברך על הדלקה זו. אך מדברי התוס' בסוכה (מ"ו ע"א) מבואר דמי שאין לו בית פטור ממצוה זו, ולפיכך תיקנו ברכת הרואה. ולכאורה יש להוכיח מדברי המג"א (סי' רס"ג ס"ק ט"ו) שכתב בשם מהר"ל דנשים שהולכות לטבול ובית הטבילה סמוך לבית הכנסת ואין להם פנאי לחזור ולהדליק בביתם ידליקו בעזרת נשים שבבב"כ כיון שמתפללים שם ולפעמים אוכלים שם, ע"ש. הרי דאף שעיקר התקנה היתה להדליק בבית מ"מ יכולה להדליק ולברך על ההדלקה בכל מקום ששייך בו כבוד שבת ולכאורה נראה לפי"ז אף בנ"ח דאפשר להדליק בכל מקום שיש בו פרסומי ניסא אף שעיקר התקנה היתה להדליק בביתו, ואפשר דאף התוס' מודים שיכול להדליק ולברך אלא דכיון שאינו מחוייב לעשות כן תיקנו ברכת הרואה דלא חייבו אלא מי שיש לו בית, ואפשר דמי שיש לו בית מחוייב להדליק במקום רבים כשאין הוא יכול להדליק בביתו משום איזו סיבה וכהא דס"ר רס"ג, וצ"ע בכ"ז.

ז

נסתפקתי בהלכה דמדליקין עליו בביתו דפטור מלהשתתף בפרוטה באכסנאי מה הדין אם אשתו מדלקת שלא בביתה. ונשאלתי בכך ע"י חסידים שנוסעים לרבותיהם ונשותיהם שובתות בבית הוריהן ומדליקות שם, ונטיית לבי דאין זה בכלל מדליקין עליו בביתו כיון שאין היא מדלקת בביתה אלא בבית הוריה ובה"ג אפשר דאינו נפטר בהדלקת אשתו ונשאר עליו חובת הפרט להדליק או להשתתף בפרוטה וצ"ע לד"נא. (וע"ע מש"כ במנחת אשר מועדים ח"ב סימן ג' אות ה' בה"ג בנר חנוכה).

סימן רס"ב ס"ב העתיק את לשון הרמב"ם, וכבר כתבו האחרונים דאין כונת השו"ע שאין לו מה לאכול כלל דבדאי סעודת שבת קודמת לנר אלא הכונה למי שאין לו די צרכו אך מ"מ אינו יושב בצום ותענית ע"ש במג"א (ס"ק ד'), וא"כ עדיין י"ל דבאמת עונג היינו בשעת סעודה. ולכאורה נראה כך מדברי הגמ' בשבת (ק"ח ע"ב) "במה מענגו במאכל של תרדין" וכו' ובכל הסוגיא מבואר דעיקר עונג באכילה היא, ע"ש. הרי שפשוטו ענין העונג היינו אכילה ושתייה ומסתבר איפוא דגם נר שבת דעונג בסעודה היא.

ח

והנראה בשיטת הרמב"ם לענ"ד דס"ל דאין שלום בית טעם כלל למצות נר שבת ובאמת לא מצינו בשום מקום שתיקנו נר שבת משום שלום בית, דבמה שאני ליל שבת מכל הלילות, דהלא בכל יום ויום גדול השלום (ואין לומר דמשום עונת ת"ח תיקנו כן דאסור נר שבת לת"ח ניתנה ולא לע"ה) וכמו שלא תיקנו מצוה להדליק נר בכל לילה וסמכו על כך שכל אדם ידאג כראוי לשלום בית כך גם בליל שבת. ומצות הדלקת נ"ש אינה אלא משום כבוד או עונג שבת, אלא שלענין דין קדימה אמרו חכמים דכיון דמ"מ יש שלום בית ע"י נר שבת ואם לא ידליק את הנר יבטל שלום ביתו, ולכן נר שבת קודם לנר חנוכה, ואף שאין נ"ש משום שלום בית מ"מ כיון דעל ידו יש בפועל שלום בית קודם הוא לנ"ח. ודוגמא לדבר מה שאמרו בחולין (קמ"א ע"א) דאי לאו קרא דשלח תשלח הו"א דעשה דמצורע דוחה עשה דשילוח הקן משום גדול השלום דמצורע אסור בתשמיש המטה, הרי דאף דאין עשה דמצורע משום שלום בית מ"מ כיון שע"י טהרתו יש שלום דהותר בתשמיש הו"א דגדול השלום ועדיף משאר מצות עשה. ובדרך זו אמרו דנר שבת קודם לנ"ח משום שלום בית, אף דאין נר שבת משום שלום. וניחא לפי"ז דהרמב"ם לא הביא ד"ז בהלכות שבת כלל אלא בסוף הלכות חנוכה כמבואר.

והנה בשו"ת הלכות קטנות ח"ב ס"י קפ"א נסתפק בנר ביתו בימי החול אם קודם לנר חנוכה דכיון דטעמו משום שלום בית מה לן בשבת או בחול, וכתב דאפשר דרך בצירוף טעם עונג שבת ושלום בית יש קדימה לנר שבת אבל לא בחול ולא הכריע בזה ע"ש. ולענ"ד דבריו רחוקים ובדאי משמע מפשוטו הגמ' דמשום שלום ביתו גרידא אמרו נר ביתו עדיף.

והנראה עיקר דלא מבעיא להבנת הערה"ש דכל ענין שלום בית אינו אלא משום עונג שבת דבימי החול קודם נ"ח, אלא אף לדרכנו נראה ברור דרך בשבת יש קדימה לנר בית דהלא בימי חול אין הדלקת הנר מצוה אלא רשות ואי אפשר שתקדם רשות למצוה, אף שיש בנר ביתו ענין גדול משום שלום בית דמ"מ רשות היא ואין רשות דוחה מצוה, אבל בליל שבת דהדלקת הנר מצוה היא אף שאינו משום שלום בית מ"מ כיון שעל ידו יש שלום בית קודם הוא לנ"ח כמבואר.

אמנם בדברי הריטב"א משמע דאכן נר ביתו קודם לנ"ח בכל לילה דז"ל "נר ביתו עדיף משום שלום בית. פירוש ואם אין לו שמן לשניהם מדליק של ביתו, ואצ"ל כשבא להדליקם שניהם מקדים להדליק נר ביתו. ולא עוד אלא דהא הוי היכירא טפי ופרסומי ניסא. וכן בערב שבת מדליק של ביתו תחילה מן הטעם הזה". ומדכתב וכן בערב שבת משמע דעיקר דמילתא לאו דוקא בליל שבת מיירי אלא אף בימות החול. אך מדברי רש"י שם מבואר להדיא דלא נסתפקו אלא בליל שבת, ע"ש ודו"ק.

אמנם במרדכי מבואר דאכן תיקנו נר שבת משום שלום בית, וכן כתב (שבת סימן רע"ג):

"ונראה דביום הכפורים בלא שבת אין מברכין על הדלקת הנר דלא חשו לשלום בית אלא בשבת מפני כבוד שבת".

ותנתי שמעינן מדבריו: א. אכן תיקנו נר שבת משום שלום בית. ב. שלום בית משום כבוד שבת הוא.

אמנם צריך ביאור מה ענין שלום בית לכבוד שבת. ומ"מ בדברי הרמב"ם נראה לענ"ד כמבואר.

אמנם עדיין צ"ב בשיטת הרמב"ם דבפ"ה נקט טעם דעונג שבת ובפ"ל שם נקט טעם דכבוד שבת ומה"ל לחדש דיש בנ"ש גם עונג וגם כבוד, ומה ההכרח לזה בסוגיא. וצ"ל בדעת הרמב"ם כמו שכתבתי לעיל בדעת רש"י ותוס' דע"כ מוכח מגוף הסוגיא דיש שני דינים בנר שבת. דין אחד שאין בו חולק כלל והוא מצוה כללית שיהיה נר דלוק בבית, ועוד הלכה שחידש רבא בטעמו של ר' ישמעאל דאין מדליקין בעטרן, שיש להדליק נר במקום הסעודה ונחלק עליו אביי בזה, ולשני גדרים אלו כונת הרמב"ם בכתבו דיש

בענין תוספת אורה בנר שבת

כבו' הסיק (בסוף סי' א') "הדבר ברור דבחדר המואר כבר היטב ע"י אור החשמל, שאין לנו תועלת מאור הנרות, לכו"ע אין לברך על ההדלקה בין להשו"ע בין להרמ"א". (סימן רס"ג סעיף ח')

עברתי בעיון על קונטרסו בענין נר שבת והנני כותב לו את חוות דעתי

כמבוקשו.

בין אור לאור דא"כ נתת דבריך לשיעורים וכיצד נקבע מה נחשב תוספת אורה משמעותית ומה לא, דאין בידנו שום מודד לקבוע איזה תוספת משמחת ואיזה לא ולאו כל אנפין שוין ואין דעותיהן דומות זל"ז. אלא ע"כ דאפשר לברך על כל תוספת אורה בין אם מנכר ובין אם לא כמבואר בדברי מהר"ם ומהר"ל ובא"ר וכנ"ל. ויתירא מזו נלענ"ד דאף השל"ה לא החמיר אלא במי שמדליק בפמוט אחד שכבר דולקים בו נרות דבכה"ג אין תוספת אורה כלל, אבל כשאור החשמל בתקרת הבית, פשוט דיש לברך על הדלקת הנר שעל שלחנו כנ"ל.

ועוד דכיון דאין בידנו לקבוע שיעור מסוים בתוספת אורה וא"א שתהיה תורתו של כל אחד ואחד בידו מסתבר דצריך שיהיה ראוי לתוספת אורה ומשוי"כ אין לברך על הדלקה בפמוט אחד דלעולם אין בו תוספת ניכרת, משא"כ בשני פמוטות לעולם יש לברך על תוספת אורה, ודו"ק.

והנה אין אני מתנגד לפתרונות שהציע כב"י, דעל ידם אפשר לצאת יד"ח אף לשיטת השל"ה דצריך תוספת ניכרת באור הנר כדי לברך, וגם לשיטת השו"ע דאין מברכין כלל על תוספת אורה, אך לענ"ד הרבבות שנוהגים לברך על הנר בעוד החשמל דולק יש להם על מה שיסמוכו בשופי ואין לומר כלל דהוי ברכה לבטלה.

עוד רגע אדברה, במה שראיתי באגרות משה (שו"ת) שכתב עוד דחיוב הדלקת הנר בזמן הזה הוי מחשש שיהיה הפסקת חשמל. והוסיף שם "ואף אם מתחילה לא היו מחייבין להדליק בשביל דבר שלא מצוי כזה, אבל כיון שכבר חייבו חכמים מחמת שלא היה אור החשמל, אין לפטור אף כשכבר משתמשין כל תשמישין לאור החשמל, כיון שעדיין איכא חשש קטן".

וכל דבריו תימה לענ"ד, דאף אם נאמר שחייב להדליק משום חשש זה מ"מ איך יברך על הנר כיון דכל עוד לא נפסק אור החשמל אין תועלת בנרו, ולומר דכיון דחייב להדליק מחשש זה ממילא חייב לברך אין בו סברא כלל כמובן לכל מעיין ישר.

וגם מש"כ בשש"כ (ח"ב פרק מ"ג הערה קע"א) בשם הגרש"י אורבך זצ"ל דמברך על המנהג של הדלקת הנר אין נראה לענ"ד כאשר הארכת ביסוד הדברים במק"א (עין לעיל).

אלא נראה כנ"ל, דלשיטת הא"ר והפמ"ג והמשנ"ב וכו' שהכריעו מעיקר הדין לפי מהר"ם ומהר"ל אין שיעור בתוספת אורה ולעולם אפשר לברך על כל תוספת נראה.

ובאמת נראה לענ"ד דאף לשיטת הב"י אפשר להדליק בחדר המואר באור החשמל וכל חומרת הב"י לא נאמרה אלא כאשר הדליקו נר לכבוד שבת דכיון שכבר הדליקו נר של שבת שוב אין מברכין על תוספת אורה, אבל אור החשמל לא גרע מאור השמש והרי כתב המחבר (בסעיף ד') שאפשר להדליק נר שבת בעוד היום גדול ובלבד שיקבל שבת ושיהא מפלג המנחה ולמעלה. ובסעיף ט' כתב דרך המדליק בבית מבעוד יום ואוכלים בחצר הוי ברכה לבטלה, אבל אם אוכל בבית אף שהנרות נכבים לפני רדת החשיכה יכול לברך "שאף שעדיין יום יש לו הנאה ושמחה בשעת אכילה מן הנרות" (לשון המשנ"ב רס"ג סק"מ ומקור הדברים בדרך חיים סימן ג' סעיף ג'), הרי דבאור כלשהו והנאה כלשהי סגי, והוא הדין בגידון דידן.

וכיון שאף לשיטת הב"י עיקר ההלכה דאפשר לברך על תוספת אורה כמבואר בב"י דאין לנו מגמגם בהלכה זו אלא מהר"ח אור זרוע בדרשותיו (עמוד 71) הובא בשלטי גיבורים על המרדכי שבת (סימן רע"ג אות ג') ואף הוא כתב שהמנהג שכל אחד מברך על הנר שלו אין להחמיר בזה חומרא יתירה. כך נראה עיקר לענ"ד.

ולא אחזק דלולי דברי הראשונים בזה היה נראה עוד דאף הב"י לא החמיר שלא לברך על תוספת אורה אלא שלא יברך אלא אחד, והוא יוציא את האחרים ידי חובתן. אבל אם אחד רוצה להדליק אחר שכבר הדליקו האחרים באמת יכול לברך שהרי אף מהר"ח או"ז שגמגם בהלכה זו כתב שהמנהג הוא שכל אחד מברך על הנר שלו כמבואר.

לא אחזק שמצטער אני במסקנתו הנמרצת שיש בו הוצאת לעז על אלפים ורבבות וביניהם גדולי הדורות ומשפחותיהם שחיללה ברכו ברכה לבטלה בהדלקת נר שבת, ועוד שהפך סניגור לקטיגור והמעמד הנשגב והקדוש של הדלקת נ"ש נהפך באחת לדבר עבירה ולהוצאת ש"ש לבטלה. יותר משאני מצטער על דבריו כואב אני על מה שראיתי בספר חשוב מאוד של אחד מחשובי מרביצי התורה שמכירו אני מקרוב שכתב דאי יישר חיליה היה מבטל לגמרי הדלקת הנרות ומסתפק באור החשמל אלא שלא ישמעו בקולו.

ואומר אני הנח להם לישראל אם לא נביאים הם בני נביאים הם ובצדק לא ישמעו לדברים כאלו, ולענ"ד יש ליישב מנהגם של ישראל בשופי.

ולעצם השאלה, הנה צודק כת"ר דמדברי כל הפוסקים מבואר דא"א לברך על הנר משום ה"כבוד" שבעצם הנרות הדולקים, וכל מצות נר שבת משום אור הנר הוא, הרי רש"י כתב דמצות נר שבת משום כבוד שבת הוא וכתב בשבת (כ"ה ע"ב) "הדלקת נר שבת חובה. כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור כעין ימא". הרי דאין הכבוד משום הנרות אלא משום אור כעין ימא.

וכ"ז דלא כמ"ש כ"ק מרן מו"ר הדברי יציב זצ"ל בשו"ת (אורח סימן ק"כ) דאפשר דיש לברך על הנרות אפילו כשיש אור החשמל משום כבוד שבת מאחר שנהגו שבכל סעודה חשובה מדליקין נרות ע"ש, וכ"כ באגרות משה (אורח ח"ה סימן כ' אות ל'), וכ"ה דעת הגרש"י אורבך (שמירת שבת כהלכתה ח"ב פרק מ"ג הערה קע"א), וצ"ע בדבריהם.

אך מטעם אחר נראה דיש לברך על הדלקת הנרות אף כשיש בחדר אור החשמל, דלמנהג שכתב הרמ"א דמברכים על תוספת אורה אין בין אור מועט לאור רב ואין שיעור מסוים לתוספת אורה, וזה עיקר שיטת האליהו רבה שהביא את דברי המהר"ל (סימן נ"ג) דמברכין על הנר ביו"ט אף דשרגא בטיהרא מאי מהני דמ"מ יש תוספת אורה. ובאמת מהר"ל הביא שם גם את תשובת מהר"ם מרוטנבורג דאפשר לברך על תוספת אורה וז"ל מהר"ם (מהדורות ברלין סימן מ"ז):

"ואשר תמחה דמדליקין נרות ביו"ט שחרית שרגא בטיהרא מאי מהני, ודמיתו לנר של בטלה, לא דמי דאלו הנרות עשויים לכבוד שמים לטפוי שמחות יו"ט וברוב אורה איכא שמחה דכתב ליהודים היתה אורה וכו' אלמא דאורה יתירה עבידי לרבוני שמחה וכו' והאי דשרגא בטיהרא לא מהני כולי האי מ"מ מהני קצת דאינו דומה אורה של ק' נרות לאורה של ק"א דאלת"ה היכי שרי אפילו בלילה להדליק ביו"ט כמה נרות וכו'".

ונראה ברור מדבריו דאין צריך שיעור מסוים של ריבוי אורה דבודאי אין תוספת שמחה מורגשת בין ק' נרות לק"א וכן בנר באור יום ואעפ"כ אפשר לברך על כל תוספת אורה, ואף כשדולקים נורות חשמל ודאי יש במציאות תוספת אורה בכל נר דלוק ומאי שנא משרגא בטיהרא ומק' וק"א נרות, ואטו בימי קדם לא היה מצוי עשית גדולה בבית שהפיצה אור גדול ואעפ"כ בירכו על נרות שבת, ולא ידעתי כלל מה החרדה הגדולה הזאת בזמננו, ואדרבה נראה לכאורה דכיון דנורות החשמל קרובים לתקרת הבית ונורות שבת על השולחן ודאי שיש תוספת אורה חשובה על שולחן השבת ועדיף טפי ממש"כ מהר"ם ומהר"ל ואליהו רבה דיש לברך על כל תוספת אורה ואף על שרגא בטיהרא.

ולא הבנתי למה כת"ר התבסס בעיקר על תחילת דברי הא"ר שנראה מהם לכאורה דצריך תוספת אורה ניכרת וכמעט התעלם מסוף דבריו שביסס על דברי מהר"ל.

ואף דלהלכה קי"ל שאין מדליקין נר ביו"ט מבעוד יום אלא אם החשיך קצת וכמ"ש המשנה ברורה (סימן תק"ד סק"ל) עפ"י המהרש"ל ומור וקציעה, וכן משמע אף במהר"ל דצריך חושך קצת, אין זה אלא ביום דאכן שרגא בטיהרא מאי מהני, אבל בלילה מודי כו"ע דאין שיעור לתוספת אורה.

סוף דבר נראה לדברי הא"ר שגם הפמ"ג פסק כוותיה דאפשר לברך על תוספת אורה בפמוט אחד ולא צריך להדליק דוקא במקום חשוך אין לחלק

עוד בענין הנ"ל

בשתי פמוטות לא יברכו, משמע דבזה פשיטא שמברכין אף לשיטת השל"ה, וכ"כ בהדיא בשולחן עצי שטים ע"ש, ולענ"ד מסתבר כך דאל"כ נתת דבריך לשיעורין אלא נראה דכל שבד"כ יש בו תוספת אורה יכול לברך עליה.

ובעיקר שיטת השל"ה אין זה אלא חומרא בעלמא, והמשנ"ב מביא שמן האחרונים יש שדחו דבריו. והפמ"ג נקט דבשעת הדחק כגון נשים עניות יכולות להדליק אף בפמוט אחד. ועוד יש מן האחרונים שפירשו דרך שונה לחלוטין, והיא, דכאשר אשה אחת מניחה לחברתה להדליק בפמוט שלה נרות שבלא"ה היתה היא מדליקה לא תברך כיון דאף לולי הדלקתה

קבלתי את מכתביו וקראתי בהנאה מרובה. אמנם משנתי לא זהה ממקומה ולדעתי אין דופי במנהג בני אשכנז להדליק נרות בחדר מואר באור החשמל, וחוזר אני על עיקרי הדברים.

קי"ל כשיטת הרמ"א דמברכין על תוספת אורה, ואף השל"ה לענ"ד לא החמיר אלא בפמוט אחד דכיון דהנרות סמוכים זל"ז ממש ונראה בעליל שאין כאן תוספת ממשיה של אור אין מברכין עליה אבל בשתי פמוטות אף לדידיה שפיר מברך, ומש"כ דכל אחת מדליקה בזוית אחרת לאו בדוקא כתב כן, וכך משמע שהבין האליהו רבא בדבריו שהרי תמה לפי דברי השל"ה דא"כ גם

וכבר כתבתי במכתבי הקודם דלא בקלות יש לדחות ולערער על מנהג ותיקין ורבים כ"כ המג"א (סי' תרצ"ט ס"ק כ"ב) בשם מהרי"ק דאפילו יש במנהג צד איסור אין לבטלו, אמנם בשו"ת חת"ס (או"ח סי' קנ"ט) חלק עליו, אך בני"ד אין צד איסור כלל, ואף אם יש בו צד תמיהון אין לבטל המנהג כ"כ בשו"ת מהר"ם פדאווה (סי' ע"ח) וז"ל "אין להשען על בינתנו ולבטל מנהג קדום אך צריך לבקש בכל עוז למצוא סמך ליישב אותו וככה עשו כל קדמונו כאשר מצאו מנהג של תמיהון" ועיין שו"ת חת"ס יו"ד (סי' קצ"א) "דמברכין על כל מנהג אף על מנהג גרוע". וע"ע מש"כ דברים הוצבים להבות אש באו"ח (סוף סי' נ"א) בקדושת מנהגי ישראל, וע"ע מהרי"ק (סי' ט') דמנהג עוקר חשש ברכה לבטלה וכך יש להוכיח מתה"ד (סי' ל"ד) וכ"כ בכף החיים (סי' י"ז אות ב') ויש למחות נגד רבים בזמנינו המזולזלים במנהג ותיקין ולא יודעים תוקפו של מנהג ישראל תורה. ודו"ק בכ"ז היטב.

היתה חברתה מזליקה נרות אלה, וזה כונת השל"ה דאין תוספת אור בנר זה כיון דבלא"ה היתה הראשונה מזליקה כך פירשו בתורת שבת (ס"ק ט"ו) וכ"כ החיד"א בברכ"י עי"ש היטב, אמנם בודאי מסתבר טפי כהבנת הפמ"ג המשנ"ב והא"ר בדבריו.

ומ"מ חוזר אני ואומר דאין שיעור מוגדר בתוספת אורה, ומסתבר דאור הנרות שונים בצביונם מאור החשמל, ועוד דאלה על התקרה ואלה על שלחנו, ועדיפי מק' וק"א נרות דיש לברך עליהן כמבואר בתשובת מהר"ם, ואפשר דאף הב"י יודה בזה, אך מ"מ נראה דתוספת אורה שע"י נרות ודאי סגי לברך עליה לשיטת הרמ"א.

ומה שדייק מע"כ מהמהרי"ל דצריך תוספת אורה ניכרת לענ"ד אינו נכון, דרך במדליק נרות ביום ס"ל דלא מהני דשרגא בטיהרא מאי אהני אם לא "שמחשין קצת", אבל בלילה פשוט דכל תוספת אורה יש בה משמעות.

דברי אגדה

אל נא רפא נא לה

חותך ראשך בסייף מי היה תובע את דמך מידי, אמר לו המתן לי עד שאפייסך בדברים, אמר לו אילו היית עומד לפני מלך בשר ודם ובא חובר ונתן לך שלום היית מחזיר לו, אמר לו לאו ואם היית מחזיר לו מה היו עושים לך, אמר לו היו חותכים את ראשי בסייף, אמר לו והלא דברים קל וחומר ומה אתה שהיית עומד לפני מלך בשר ודם שהיום כאן ומחר בקבר כך אני שהיית עומד לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא חי וקיים לעד ולעולמי עולמים על אחת כמה וכמה. מיד נתפייס אותו הגמון ונפטר אותו חסיד לביתו לשלום. ובמהרה"א שם כתב דאין אלה אלא דבריו של שר נכרי אך כונת הפסוק באמת לשמירת הנפש ברוחניות, אך הרמב"ם בפ"א מהלכות רוצח ושמירת הנפש הלכה ד' הביא פסוק זה כמקור לחיוב שמירת הגוף והנפש וכדברי שר נכרי זה.

אך לענ"ד יש ללמוד זאת גם מדברי התוס' במנחות ל"ז ע"א (ד"ה או קום) שהביאו בשם המדרש:

"יש במדרש אשמדאי הוציא מתחת קרקע אדם א' שיש לו שני ראשים לפני שלמה המלך ונשא אשה והוליד בנים כיצא בו בשני ראשים וכיוצא באשתו בראש אחד וכשבאו לחלוק בנכסי אביהם מי שיש לו שני ראשים שאל שני חלקים ובאו לדון לפני שלמה".

ואף שבדברי התוס' לא נכתב מה היה פסק הדין של שלמה בחכמתו, הדברים מפורשים בדברי השיטמ"ק שם. שלמה עטף ראש אחד בסודרין ושפך קומקום של רותחין על הראש השני. שני הראשים התחילו לצעוק מכאב. אמר שלמה בחכמתו שני הראשים אחד הם! אם זה מרגיש בכאבו של זה, אם כאשר מכאיבים לזה גם זה צועק מכאב, אחד הם ולא שנים.

ועיין עוד בירושלמי מס' נדרים ל' ע"ב "היך עבידא הוה מקטע קופד ומחת סכינא לידיו תחזור ותמחי לידיה".

כל בני ישראל דומים לגוף אחד ולקומה אחת, וכשפלוני פגע באלמוני הרי זה כדי ימין שפגע ביד שמאל, ואם יחזור אלמוני לפגוע בפלוני הרי זה כדי שמאל שיחזור ויפגע ביד ימין.

ובמה נחשבים אנו כגוף אחד וישות אחת כאשר מרגישים אנו בצערן של ישראל וכואבים את כאבם, וכמו שאמר הצדיק הנשגב מסאסוב "אם אין אתה יודע מה כואב לי כיצד תאמר שאוהב אתה אותי".

לא בכללם, ולא ביחיד מהם, כי יברך השם לחמם ומימם, ויסייר מחלה מקרבם, עד שלא יצטרכו לרופא ולהשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל, כמו שאמר (שמות ט"ו כ"ו) כי אני ה' רופאך. וכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה..."

וכאשר החולה זוכה לרפואה שלימה, אף אם נתרפא ע"י רופא, יש לו להאמין שמאת ה' היתה זאת ולהודות לקב"ה על רפואתו השלימה. וזהו שדקדקו חז"ל בברכה זו לומר "רפאנו ה' ונרפא הושיענו ונושעה כי תהלתנו אתה", פינו מלא תהלת ה' - שהוא הרופא כל בשר ומפליא לעשות.

[שיחות מנחת אשר מעדים ח"א מאמר פ"ב]

להשתתף בצער חבריו

חסידים מספרים שהצדיק הקדוש רמ"ל מסאסוב זי"ע סיפר שאת המשמעות העמוקה במצות ואהבת לרעך כמוך למד משיח ושיג של שני נכרים ברחובה של עיר. שאל גוי פלוני את אלמוני האם אתה אוהב אותי, ענה אלמוני הלא חברים אנו זה כעשרים שנה ואין לא תבוש לשאול אם אוהב אני אותך. חזר ושאל פלוני הגד נא לי איזה שן כואבת לי. ענה אלמוני וכי אין אדע אם לא ספרת לי. חזר פלוני ושאל, "וכי אין תאמר שאתה אוהב אותי אם כלל אינך יודע מה כואב לי".

וכי אין נוכל לומר שאוהבים אנו את ישראל אם כלל אין אנו יודעים מה כואב להם, שאל הצדיק. לא די בכך שנדמה לנו שאוהבים אנו זה את זה, משמעות האהבה, להשתתף בצער הזולת, ולשמח בשמחתו, להטות לו שכם בשעת מצוקה ולעזור בידו בשעת הצורך.

אמנם שח הצדיק שלמד הבנה עמוקה זו משיחם ושיגם של שני נכרים, ונאמן היה בכך לדרכו של הבעש"ט זי"ע שלימד לתלמידיו שיש לו לאדם להבין שההשגחה הפרטית יורדת עד לפרטי הפרטים בחייו של אדם, ולפיכך יש לו ללמוד מכל שעניניו ראוות, אזניו שומעות, וכל חויה שעוברת עליו, כל אלה באו מן השמים לפקוד עינים עוורות ולפתוח לב אבן.

(בברכות ל"ב ע"ב מסופר "מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל

בדרך בא הגמון אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום המתין לו עד שסיים תפלתו, לאחר שסיים תפלתו אמר לו ויקא והלא כתוב בתורתכם רק השמר לך ושמור נפשך וכתוב ונשמרתם מאד לנפשתיכם כשנתתי לך שלום למה לא החזרת לי שלום אם הייתי

"ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה"

(י"ב י"ג).

ברכת רפאנו

הנה ידוע שמכל צרכיו הגשמיים של האדם בריות גופא עומדת היא בראש. מה יתרון לו לאדם בכל הכסף והזהב שבעולם אם חולה הוא ומתייסר בייסורים, ובשעה שמת האדם אין מלוין אותו לא כסף ולא זהב, וייסורים קשים ממות וכמ"ש (כתובות ל"ג ע"ב) "אלמלא נגדזה לחנניה מישאל ועזריה, פלחו לצלמא". ולפיכך הברכה הראשונה מצרכי הגוף המסיימים שמתפללים עליהם היא ברכת רפאנו. ואף שניתנה רשות לרופא לרפאות (ברכות ט"ז ע"א), ומשנתנה לו הרשות חובה היא עלינו להשתדל בדרכי הרפואה הטבעיים (עיין מנחת אשר ויקרא סימן ט"ו), מ"מ הקב"ה בלבד הוא הרופא כל בשר ומפליא לעשות ואילו נשואות עינינו, ומצפים אנו שיקויים בנו "ישלח דברו וירפאם" (תהילים ק"ז ב').

ורבינו בחיי בפירושו עה"ת (שמות כ"א י"ט) כתב דגדולה רפואה בידי הקב"ה מרפואת בשר ודם. דרפואת הרופא בדרך הטבע יש בה צער וייסורים ע"כ כתיב בה "ורפא ירפא" בפ"ה דגושה, אבל כאשר הקב"ה מרפא את החולה בחסדיו המרובים רפואתו שלימה ללא צער וכמו שהתפלל משה רבינו ע"ה על רפואתה של מרים אחותו א-ל נא רפא נא לה" (במדבר י"ב י"ג) בפ"ה רפואה, עיי"ש.

והנה כתב הרמב"ן (ויקרא כ"ו י"א) דירא ה' אין לו להזדקק לרופאים אלא יתפלל אל ה' ויבטח בו, ולא נתקרה דעתו עד שכתב "ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון השם". אך כבר הבאתי במנחת אשר שם דאין אלה דברי הלכה פסוקה שהרי להדיא כתב הרמב"ן בתורת האדם (שער המיחוש - ענין הסכנה אות ו') דיש חיוב גמור על החולה להזדקק ולהשתדל ברפואה הטבעית, ולא בא רבינו הרמב"ן אלא להסביר דאילו היינו שלמים בתורה ובעבודה, בקדושה ובטהרה, היו כל עניינינו מתנהלים למעלה מדרך הטבע והחולה היה עוסק בתפלה בלבד וכתפילתו של משה לרפואת מרים והקב"ה היה שולח דברו לרפאותו. וכן הוא להדיא בדבריו שם שכתב:

"והכלל כי בהיות ישראל שלמים והם רבים, לא יתנהג ענינים כטבע כלל, לא בגופם, ולא בארצם,

מערכי תורה

בהעלותך

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

למה נגרע לבלתי הקריב קרבן ה' במועדו בתוך בני ישראל'

הנה בשאלת הטמאים 'למה נגרע', מלבד השאלה על עצם הקרבת קרבן פסח, נכלל גם עוד שתי שאלות, שהקרבתם תהיה 'במועדו', ו'בתוך בני ישראל', וכמו שכתוב (ט', ו') 'למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו בתוך בני ישראל'.

והנה על עצם הקרבת הקרבן פסח, נענו בזה שנתחדש להם זמן של פסח שני, אבל על מה ששאלו למה נגרע שיהא זה 'במועדו' ושיהא 'בתוך בני ישראל', על זה לכאורה לא נענו, דהרי מקריבין בזמן אחר, ובנפרד מכל בני ישראל.

והנה על מה ששאלו שיהיה זה במועדו, נראה דיש לומר בזה, דהנה נתייחד יום י"ד אייר, שהוא יהיה זמן ההקרבה של פסח שני. והנה אמת דכן הוא הגזירת הכתוב, ד"ד אייר הוא זמן דפסח שני, ואין צריך ליתן טעמים בזה, אמנם נראה דיש לומר בזה, על פי דברי הגמ' בסנהדרין דף י"ב ע"ב, גבי חזקיה מלך יהודה, שעבר ניסן בניסן, דמסקינן בגמ' שהיה ביום שלוששים של אדר, ואמר שמואל, דאין מעברין הואיל וראוי לקבעו ניסן, ומבואר דמשום שראוי החודש להיות ניסן, הוא חשוב כניסן, שלא לעבר את השנה.

אשר לפי זה יש לומר, דזהו הטעם דדוקא יום י"ד באייר נקבע לזמן הקרבת קרבן פסח שני, דהואיל וראוי לקובעו ניסן, שהרי אם יעברו בית דין את השנה, יהא נעשה חודש לחודש ניסן, נמצא דאייר ראוי לקובעו ניסן, ועל כן יש לומר דמישך שייך לניסן, וחשיב יום י"ד שלו, כיום י"ד בניסן, ולכן קבעה תורה יום זה למועד להקרבת קרבן פסח שני.

ולפי זה נראה, דמהאי טעמא יש לומר דגם חשיב 'במועדו', דכיון דמה שנקבע יום זה שיהיו מקריבין בו הוא משום דחודש זה מישך שייך לניסן, א"כ עי"ז נחשב שהוא מקריב בי"ד ניסן, וא"כ חשיב שמקריב 'במועדו', ונמצא דנענו הטמאים במשאלתם להקריב קרבן ה' 'במועדו', דעיקר הזמן של קרבן פסח הוא בי"ד ניסן, וי"ד אייר יש לו בחינה שהוא חשוב י"ד ניסן.

והנה על מה ששאלו שיהיה זה 'בתוך בני ישראל', נראה לומר עפ"י מה דאיתא בגמ' בפסחים דף פ' ע"א, ונפסק ברמב"ם פ"ז מהל' קרבן פסח ה"ד, מימרא דרב, דאם רוב ישראל לא הקריבו את הפסח בראשון, [כגון שהיו רוב הקהל זבים, וטומאת זיבה לא הותרה בציבור], אין היחידים מביאין בפסח שני, וז"ל הרמב"ם שם 'שאין היחידים עושין את השני, אלא בזמן שעשו רוב הקהל את הראשון.

אשר לפי זה נמצא, שכל דין הקרבת פסח שני, הוא רק אם רוב ישראל הקריבו את הפסח בראשון, מעתה יש לומר דלכן שפיר נחשב הקרבת פסח שני, שהיא נעשית 'בתוך בני ישראל', דאינה נעשית רק אם גם ישראל עשו את הפסח בראשון.

ויש להוסיף בזה עוד, דמדיון זה דאין היחידים עושים את השני, אלא בזמן שעשו רוב הקהל את הראשון, חזינן דהקרבת הפסח שני מצטרף להקרבת הפסח הראשון, ומהאי טעמא בעינן שיהא הפסח נעשה בראשון, דאז אפשר שהקרבת הפסח שני, יצטרף להקרבת הפסח הראשון, ולפי זה הרי בודאי חשיב שהפסח שני נעשה 'בתוך בני ישראל', ושפיר נענו הטמאים גם בשאלתם שיהא נעשה 'בתוך בני ישראל'.

למה נכתבו נזיין

הנה פרשת 'ויהי בנסוע' זו יש לה סימניות של נז"ן הפוכה לפני ולחריה, וברש"י הביא דברי הגמ' בשבת דף קט"ו ע"ב, הטעם שנכתבו הסימניות, לומר שאין זה מקומו, ולמה נכתב כאן, כדי להפסיק בין פורענות לפורענות. והרמב"ן הוסיף בזה, שההפסק הוא כדי שלא יהיו שלש פורעניות סמוכות זו לזו, ונמצאו מוחזקים בפורענות.

והנה בגמ' בשבת שם, הוא מחלוקת תנאים בטעם הדבר, דמה שהביאו רש"י והרמב"ן הוא דעת רשב"ג, אבל דעת רבי שם הוא דלא מן השם הוא זה, אלא מפני שספר חשוב הוא בפני עצמו.

ונראה דלפי דברי הרמב"ן שטעם ההפסק הוא כדי שלא יוחזקו בפורענות, יש לומר פלוגתתם היא לשיטתייהו בדין חזקה, דהנה בגמ' ביבמות דף ס"ד ע"ב תניא, מלה הראשון ומת, שני ומת, שלישי לא תמול, דברי רבי, רבן שמעון בן גמליאל אומר שלישי תמול, רביעי לא תמול, הרי דנחלקו בדין חזקה, דדעת רבי דחזקה הוא בשתיים, ודעת רשב"ג דחזקה הוא בשלוש, וא"כ נמצא דלדעת רבי לא ינהיג ההפסק דפרשה זו, להפסיק בין הפורעניות שלא יוחזקו בפורענות, דהרי גם בשתיים נעשים מוחזקים לפורענות, ורק רשב"ג לשיטתו דבשתיים לא הוה חזקה, מועיל הפסק פרשה זו להיות הפסק שלא יוחזקו בפורענות לשלושה פעמים.

'וינוסו משנאיך מפניך'

כתוב (י', ל"ה) 'ויהי בנסוע הארץ ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויבך וינוסו משנאיך מפניך'. ופירש רש"י, וינוסו משנאיך, אלו הרודפין שונאי ישראל, שכל השונא את ישראל, שונא את מי שאמר והיה העולם, שנאמר ומשנאיך נשאו ראש, ומי הם, על עמך יערימו סוד. וצריך ביאור מה השייכות של תפילה זו כנגד שונאי ישראל, בעת נסוע הארץ.

ונראה לבאר, עפ"י דברי הגמ' בר"ה דף ג' ע"א, על הפסוק בפרשת חוקת, 'וישמע הכנעני מלך ערד, מה שמועה שמע, שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד, וכסבור ניתנה רשות להלחם בישראל', ומבואר שבעת סילוק הענן, סבורים שונאי ישראל שאפשר להלחם בישראל. ולפי זה יש לומר, דהנה בעת נסוע הארץ, היה עמוד הענן מתקפל, וכמו שכתב רש"י לעיל בפ"ט פסוק י"ח, שכיון שהיו ישראל נוסעין, היה עמוד הענן מתקפל, ונמשך על גבי בני יהודה כמין קורה, [והוא ענין נשגב, ועיין בזה בדברי הגר"א], מעתה יש לומר דכשם שבעת שנסתלקו ענני הכבוד במיתת אהרן, סבר הכנעני מלך ערד שנתנה רשות להלחם בישראל, כן יסברו שונאי ישראל בעת נסוע הארץ, שגם אז הענן מתקפל, לכן התפלל משה בעת נסוע הארץ, שיפוצו אויבך וינוסו משנאיך.

'והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה'

כתוב (י"ב, ג') 'והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה'. וצריך ביאור למה נכתב ענין זה שהוא עניו מאוד מכל האדם כאן. וברמב"ן כתב שהוא להגיד כי ה' קנא לו בעבור ענותנותו כי הוא לא יענה על ריב לעולם, ור"א מפרש ואמר כי הוא לא היה מבקש גדולה על שום אדם ולא יתגאה במעלתו כלל אף כי על אחי והם חוטאים שמדברים עליו חנם.

וברמב"ם סוף הלכות טומאת צרעת כתב ז"ל והוא לא היה מקפיד על כל אלו הדברים שנאמר והאיש משה עניו מאוד. ומשמע מדברי הרמב"ם דזהו הטעם שנכתב דבר זה כאן, לומר שמושה לא היה מקפיד על זה.

ונראה לומר בזה בעוד אופן, דהנה רבנו חיים מוואלוז'ין כתב ברוח חיים (ריש פרק א' דאבות), דהטעם דאצל משה הייתה שכינה מדברת מתוך גרונו, מפני שנזדכך אצלו הגוף כל כך, עד שלא היה חוצץ ומפסיק כלל הארת הנשמה כשהיה בעולם העליון לכשהיה בגוף, וזה היה מפני רוב שפלותו וענותו, שחשב עצמו כאלו הגוף אינו, ואמר ונחנו מה, ולכן אמר השכינה מדברת מתוך גרונו של משה, מחמת שלא היה הגוף מסך מבדיל, הייתה שכינה מדברת מתוך גרונו ממש. והוסיף שם ברוח חיים עוד, דמה שאהרן ומרים דברו במשה, הוא מפני שחשבו שאצלם גם כן נזדכך החומר כמו במשה, ולכן אמרו הרק אך במשה דבר, כלומר לא בו בלבדו השכינה מדברת מתוך גרונו בו ממש, הלא גם בנו דבר, חשבו שגם נבואתם במדריגה כזו, והשיב להם הקדוש ב"ה אם יהיה נביאכם ה' וכו', לכן אמר להם כאן, שאל ידמו שהנבואה שלהם במעלה גבוהה כל כך כמו של משה וכו', וכל זה זכה מחמת רוב ענוה שהיה בו שהיה הגוף נחשב אצל כדבר מה.

הנה מבואר מדבריו דהטעם דדברו אהרן ומרים במשה, הוא מפני שחשבו שנבואתם היא במדרגה ובמעלה גבוהה כל כך כמו של משה, אבל האמת שאינו כן, והטעם דרק אצל משה הייתה הנבואה במדרגה ובמעלה גבוהה של שכינה מדברת מתוך גרונו בו ממש, משום רוב ענוה שהיה בו.

אשר לפי זה מבואר היטב למה הזכיר הכתוב כאן את ענין ענותנותו של משה, דהתשובה שהשיב הקב"ה לאהרן ומרים היא שנבואתם אינה באותה מעלה גבוהה כמו של משה, והטעם שרק משה זכה לנבואה במדרגה ובמעלה זו של שכינה מדברת מתוך גרונו, שלא זכו נביאים אחרים, הוא מפני רוב ענותנותו, לכן הזכיר הכתוב את ענין ענותנותו של משה, שבזה מקדים את הטעם למה משה רבנו זכה לנבואה במדרגה זו, ולכן הוא חלוק מאהרן ומרים.

הטהרה רפואת המצורע

כתוב (י"ב, י') 'והנה מרים מצורעת כשלג'. ואיתא בגמ' בזבחים דף ק"ב ע"ב, מרים מי הסגירה, א"ת משה הסגירה, משה זר הוא, ואין זר רואה את הנגעים, וא"ת אהרן הסגירה, אהרן קרוב הוא, ואין קרוב רואה את הנגעים, אלא כבוד גדול חלק לה הקב"ה למרים אותה שעה, אני כהן, ואני מסגירה, אני חולטה, ואני פוטרה. והתוס' שם (דף ק"ב ע"א ד"ה אני) הביאו דברי הספרי, שאמר אהרן נמצאת מפסיד לאחותנו, שאיני יכול להסגירה, ולא לטמאה ולא לטהרה, והקשו ע"ז, תימה במה מפסידה, הא כיון דאין רואה את הנגעים, כל שכן שהיתה טהורה. ואפשר לומר בביאור הענין, שהנה בצרעת מלבד שהיא סימן טומאה, הלא היא גם נגע ומכה בבושר, וכדכתיב להדיא בפרשה כאן, 'ויאכל חצי בשרו'.

והנה בפשטות אופני הטהרה כל עניינם הוא רק לטהר מטומאת צרעת, ולא שייכי לרפואת הנגע, שהרי דבר זה תלוי אם שב ורפא לו, שכשישוב בתשובה על החטאים שהם סיבת המכה, ממילא ישלח השם דברו וירפאהו וימלט השחתת בשרו, אכן נראה ד"ל שבאמת ע"י הנהגת דיני הצרעת במצורע, מהני זאת גם שעל ידי זה יתרפא הנגע.

מעתה יש לומר, דעל כן רצה אהרן שיהא אפשר לראות את הנגע להסגירה, ושיהא נוהג בה כל דיני מצורע, דעל ידי זה תהא נרפאת מהנגע והמכה, וזהו שאמר נמצאת מפסיד לאחותנו, שאם אין מי שיראנה ועל ידי זה יהא נוהג בה כל דין וסדר צרעת, לא תהא נרפאת ממכתה.

שבועות - יום דין על התורה

ידוע ומפורסם מה שטבע מרן הרב שך בשם ראש"י בשם הנצי"ב בשם דרשות הר"ן שחג השבועות זהו יום דין של תורה! ועד כדי כך - מספר הגי' ירוחם אולשין (ר"י ליקווד) - שאמר לו אחד מתלמידיו של מרן הרב שך, שאצל הרב שך ראו את הפחד מיום הדין של שבועות אף יותר מיום הדין של ראש השנה ויום הכיפורים!...

החסידים אומרים בשם רבי ברוך ממז"בו' שמראש השנה הפחד אם יהיה לו עוד פרוסת לחם או פחות פרוסה - הוא לא כ"כ גדול... אבל מחג השבועות הפחד הוא נורא!! כעת גוזרים איזה חלקים בתורה נקבל... איזה שפע רוחני... נצח!!

והרבה עומדים ושואלים, מה המקור לחידוש הזה?...

ונביא ב' מקורות ידועים: מקור ראשון, הביא המשגיח דליקווד הגי' מתתיהו סלומון, מהגמ' במגילה (לא, ב) תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להם לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים (בחוקות) קודם עצרת, ושבמשנה תורה (כי תבוא) קודם ראש השנה. מאי טעמא? "כדי שתכלה שנה וקללותיה". שואלת הגמרא, בשלמא שבמשנה תורה מובן מה זה תכלה שנה וקללותיה, [כי בראש השנה מתחילה שנה חדשה], אלא שבתורת כהנים, וכי עצרת זה ראש השנה? ... מתרצת הגמ' - כן! עצרת זה גם ר"ה, דתנן "ובעצרת נידונין על פירות האילן".

ולכאורה איזה שנה יש פה זה רק יום דין אלא מוכח שאז הגז"ד על השנה הרוחנית.

המקור השני, מביא הרמ"א (סימן תס"ח ס"ק י') שנוהגים שלא להקיד דם בשום ערב יום טוב ואין לשנות. ומסביר המשנה ברורה, דבערב שבועות יצא שד ששמו 'טיבוה' ואם ישראל לא קבלו את התורה הוי טבח להו לבשריהו ולדמיהו. וגזרו רבנן על כל ערב יום טוב משום ערב שבועות.

והדבר צועק עד לב השמים... ישראל קבלו כבר את התורה, א"כ גם בערב שבועות עצמו כבר אין את הטעם היום... עד כדי כך גזרו בכל ערב יום טוב אטו שבועות?! ... מוכח שיש 'מתן תורה' בשבועות בכל שנה מחדש!...

ספירת העומר - הכנה לשבועות

והנה כמו שבראש השנה זה לא מתחיל מיד עם ראש השנה... יש חודש שלם של אלוה, אני לדודי ודודי לי... אח"כ יש את השבוע של סליחות, שזה הביקור ממום... ואח"כ את ראש השנה בעצמו, עשרת ימי תשובה, ויום הכיפורים. אותו הדבר בחג השבועות... יש את כל ימי ספירת העומר, אשר לפי הרמב"ן הם כמו 'חול המועד ארוך'... כולם הם מ"ט ימי הכנה. וידוע שבקלם עבדו בכל יום מימי הספירה על קנין אחד ממ"ח קנייני תורה. וביום האחרון, הם חזרו על הכל יחד... זה ימי הכנה לקבלת התורה! אח"כ יש את ערב ר"ח סיון, שהוא יום גדול לכשעצמו, ומסוגל לומר בו את תפילת השל"ה, ואח"כ ישנם עוד חמשה ימים גדולים עד חג השבועות... רבינו בחיי (שמות ג, י) כותב דבר מאד מעניין... "לכה ואשלחך אל פרעה... בהוציאך את העם הזה ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה". אומר רבינו בחיי למה כתוב "לכה", היה צריך לכתוב "לך", ומהו הייתור של האות ה'?!... אלא ע"ד הפשט זה רומז לחמשה ימים של הכנה בין ר"ח סיון למתן תורה, שבהמשך

הפסוקים נאמר "בהוציאך את העם הזה ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה".

אח"כ יש לנו את שלשת ימי ההגבלה, שכתוב "היו נכונים לשלשת ימים", זה ימים גדולים מאד... תמיד היו תולים פתק בשיבה שכתב הגר"ש וולבה במעלת הימים הללו: בזה"ל: 'קיבלתי ממורי ורבי זצ"ל (ע"פ לוח שנה 'עתים לבינה' הגי' שמואל חרקובר) כי שלשת ימי ההגבלה הם סגולה, מי שלומד בהם בהתמדה רבה ממש בלי ביטול לרגע, שזוהי סגולה להצלחה לכל השנה בעליה בתורה!'

מעלת חג השבועות

ואז מגיע חג השבועות!! ליל שבועות... שהאר"י הקדוש אמר - דע! שכל מי שבלילה לא ישן כלל ועיקר והיה עוסק בתורה, מובטח לו שישלים שנתו ולא יארע לו שום נזק! כך מביא המשנה ברורה (תצד, ס"ק א) דברים נוראים.

והדבר המרגש ביותר בחג השבועות, אחרי שלילה שלם למדו בהתלהבות כ"כ גדולה, זה לשמוע את 'האהבה רבה'... לשמוע איך שכולם בוכים, ומבקשים, ומתחננים... אחד צועק, אחד בוכה, אחד מבקש... זה הכי מרגש... זה החלק הכי יפה ואהוב... בפרט אחרי שהתקשרנו לתורה לילה שלם...

החיד"א בספרו עבודת הקודש, וכן במועד לכל חי (למהר"ח פלאגי), ובכף החיים כתבו שיש עניין לחדש בחג השבועות חידושי תורה, וזה סימן טוב לכל השנה לחדש חידושים טובים...

בקריאת עשרת הדברות - כתוב שנהגו לעמוד ולכוון כאילו הוא עומד במעמד 'הר סיני' ושומע את הדברות מפי הקב"ה ומפי משה רבינו...

וידוע שמרן הרב אלישיב זצ"ל אמר, היות ובזמן מתן תורה נתרפאו כל החולים, גם היום בזמן שקוראים בתורה את עשרת הדברות זה זמן לבקש על כל החולים. והרב אלישיב היה נוהג כך למעשה...

באותו הזמן הוא היה עושה 'מי שברך' לכל החולים!!!

ולמעשה זה כבר כתוב בילקוט שמעוני (יתרו, רמז רע"א) אמר הקב"ה לישראל, בני! היו קורין את הפרשה הזו בכל שנה, ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלים את התורה!

והנה יש דבר שמביאים מהחזקוני בהקדמה לפירושו על התורה: 'נפשי נשבעתי, אני חזקיה, כי בחלומי שמעתי, קול אלוקים מדבר עשרת הדברים, בנועם קול דממה לארץ ולדרי'.
ומביאים בספרי החסידים, כי מי שיש לו אוזן נקיה היא שומעת כל שנה מחדש קול אלוקים מדבר מתוך האש. עכ"פ יש לנו פה דרגות על גבי דרגות.

על גבי דרגות.

על גבי דרגות.

על גבי דרגות.

על גבי דרגות.

על גבי דרגות.

על גבי דרגות.

על גבי דרגות.

על גבי דרגות.

על גבי דרגות.

על גבי דרגות.

על גבי דרגות.

על גבי דרגות.

על גבי דרגות.

על גבי דרגות.

בשבת פגשתי את הרב גומבו - מנהל ת"ת קרלין. כשהוא היה צעיר מרן הרב שך זצ"ל הכניס אותו לעבודה. ובהתחלה הוא חשש... הוא אמר לרב שך, אני אברך צעיר ללא נסיון גדול, שהרה"י בבקשה ינחה אותי איך מחנכים... והרב שך חידן והדריך אותו בהרבה פרטים!!

השבוע הוא הזכיר לי שני דברים שהרב שך אמר לו. (ונוכח אחד מהם). כל מנהל חדש רוצה שהחידר שלו יצליח, הוא רוצה חידר על רמה... אתה - אמר הרב שך - אל תעבוד על רמה בכלל... אני אתן לך עצה טובה, תעבוד שיהיה לילדים גישמאק... שיהיה להם טעם בלימוד, מתיקות, והנאה, ואז ה'רמה' כבר תבוא לבד... אך אם אין טעם ומתיקות לילדים, לא תחזיק ה'רמה' לבדה.

איך מקבלים מתיקות בתורה

החתם סופר (בסוף בראשית) מביא דרשה שאמרתי כבר מצוה של בני שמעון, (לימים הרב מקראקא, מענקי הרוח...) בשנת תקצ"ח. הוא אמר מהי המצוה הראשונה שילד בר מצוה חייב לקיים?... [יש הרבה דעות... י"א קריאת שמע, י"א כיבוד אב ואם, לשאול את ההורים מה הם צריכים... אך החת"ס אומר - לקבל עול מצוות באהבה...!] לשמוח על הזכות שהוא נכנס היום תחת עול תורה ומצוות, דכתיב בכי תבוא תחת אשר לא עבדת את ה' אלוהיך בשמחה ובטוב לבב... יש ענין מיוחד לקבל עול תורה מאהבה בשמחה!

הרה"ג ר' גדליה הוניגסברג מספר על ת"ח מופלג שנכנס בבחרותו לחזון אי"ש, והחזון איש אמר לו, אין לך מצב רוח... אתה עצוב... אמר אותו בחור - נכון, איך אני אשמח?... אמר לו תשמח עם 'אתה בחרתני'. כעבור זמן, הוא נכנס שוב. אמר לו החזון"א, אני מבחין שאתה עוד עצוב... אמר לו - נכון. למה? שאל החזון"א. אמר לו, כי אני לא יודע איך שמחים עם אתה בחרתנו... אולי עדיף לרקוד ולשיר... אמר החזון איש - זה לא נקרא לשמוח... תחשוב טוב מה זה 'אתה בחרתנו' ותראה שתגיע לשמחה!...

בואו נראה מה זה 'אתה בחרתנו', אולי נזכה באמת לשמוח עם זה...

הבאנו פעם שישנה שאלה, "אנו מברכים אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו". נשאלת השאלה, וכי הוא בחר בנו, זה לא היה ממש ככה... הוא הלך קודם לכל אומות העולם, ואף אומה לא רצתה... אומה אחת קשה עליה לא תגזול, אומה שניה לא תרצח היה קשה להם, והשלישית לא תנאף... רק היהודים אמרו נעשה ונשמע, אי"כ אנחנו בחרנו בו.

ויש בזה ג' תירוצים, התשובה הפשוטה - אמר מרן רה"י זיע"א, והיא נפלאה בישרותה, אם הקדוש ברוך הוא לא היה רוצה הוא לא היה נותן את התורה לאף אחד... חז"ל אומרים במדרש, זה לא בת מבוגרת שאני רוצה כבר שהיא תלך למישהו... התורה היא שעשועים אצל הקב"ה יום יום ושמח שהיתה אצלו. אז למה הוא נתן לנו אותה, כי הוא **אהב** אותנו. אז למה הוא הסתובב גם אצל האומות, כדי שלא יהיה להם פתחון פה לומר למה רק ישראל קבלו את התורה, אנחנו גם רוצים, אז לכן הוא בא אליהם קודם, ומשמיאנו - הוא נתנה לישראל, וכעת אף אחד לא יבא בטענות.

אבל לנו היהודים הוא נתן כי הוא באמת אהב אותנו!

מהלך נוסף:

התורת גיטין (בהקדמה) וכן אמר הרה"י הגרבי"ד פוברסקי שליט"א, אם היו נותנים את התורה לגויים, אז במקום שהיה להם ז' מצוות - היה להם תרי"ג, אבל כשנתנו את התורה לעם ישראל - אז ה' **נתן** לנו אותה... דהיינו שנהיה אנחנו בעלי בית על התורה! אם הקדוש ברוך הוא רוצה להגיד לנו משהו בהלכה - אומרים לא בשמים היא... לא בת קול, ולא מלאכים, ואפילו הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו - לא שומעים לו.

וכמו שידוע המעשה שהגמרא מביאה (ב"מ פו, א) שהיתה שאלה בנגע הקודם לבהרת, הקב"ה אומר **טהור** ופמליא של מעלה אומרים טמא. אמרו, נשאל את רבה בר נחמני שהוא היחיד שבקי באהלות ואמר **טהור**. ויצאה נשמתו בטהרה. והרמב"ם פוסק **טמא**, וכל ישראל שורפים קדשים וטהרות על המצורע הזה... ולמה?... כי לא בשמים היא! ואפילו שהקדוש ברוך הוא פוסק!!! וזו תורה שלו!!! היום אנחנו פוסקים... כמובן, אלו שראויים לזה...

וכן הגמ' בגיטין (ו, ב) מביאה שהיתה מחלוקת בין רבי אביתר ורבי יונתן מה היה בפילגש בגבעה. וראה רבי יונתן את אליהו הנביא ושאל אותו מה הקב"ה לומד כעת?... אמר לו 'פילגש בגבעה'. ומה הוא אומר?... אמר לו, אביתר בני - כך הוא אומר, ויונתן בני - כך הוא אומר. ומי איכא ספיקא כלפי שמיא?! אמר לו אלו ואלו דברי אלוים חיים. זה אומרת הגמרא. למה, כי היום התורה נמסרה בידינו, ואנחנו הבעלי בית...

עד כדי כך - שרבי ניסים גאון בסיפור עם תנורו של עכנאי, (ברכות יט, א-ב) שיצאה בת קול ואמרה הלכה כרבי אליעזר, ואמרו לו התנאים האחרים אין משגיחין בבית קול, לא בשמים היא. אז למה יצאה ה'בת קול'?... אומר רבי נסים גאון, בשביל לבחון אותנו אם נבהל ממה שאומרת הבת קול, או שנחזיק מעמד לא להיבהל מכלום כי לא בשמים היא!... אם זה ההלכה אז זה ההלכה.

ואם כך, בין נבין: חז"ל אומרים (ריש תרומה) משל למלך שהיה לו בת יחידה בא אחד מן המלכים ונטלה, ביקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו, אמר לו בתי שנתתי לך יחידית היא לפרוש ממנה איני יכול, לומר לך אל תטלה איני יכול לפי שהיא אשתך, אלא זו טובה עשה לי שכל מקום שאתה הולך קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם שאיני יכול להניח את בתי, כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל נתתי לכם את התורה, לפרוש הימנה איני יכול, לומר לכם אל תטלוה איני יכול, אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו, שנאמר "ועשו לי מקדש".

ולכאורה הדברים תמוהים... מה הדמיון?... מילא בתו היחידה של המלך, הולכת כעת להיפרד מאביה, ולדבוק בבעלה, גם הוא וגם היא עוזבים את אביהם ואמם והולכים ביחד - לבד. ואצל אשה זה הרבה יותר, יש דברים שהיא פטורה מכבוד אב ואם לפי שאין סיפק בידה לעשות, כי היא משועבדת לבעלה.

אבל שהקב"ה נתן לנו את התורה, מה זה מפריע לו שאנחנו לומדים?... מי יתן והיו כל עם ה' לומדי תורה... למה זה קשה לקב"ה?... אלא ע"כ הפשט הוא בגלל שאנחנו נהיינו בעלי בית על התורה!!! היא עזבה אותו - כפשוטו... אם הקב"ה רוצה לפסוק משהו, אומרים לא בשמים היא. אתם מבינים על איזה 'פרנס' ואיזה קנה מידה מדובר פה!...

ועד כדי כך, הבית הלוי (פרשת יתרו) מביא את המגן אברהם ששואל, הרי כולם מודים שהתורה ניתנה ב' בסיון. אז למה עושים את חג השבועות ב-ו? אומר הבית הלוי ליישב, כי הקב"ה אמר שיעשו שני ימי הגבלה, והיום השלישי זה תוספת של משה רבינו. ובכך שהקב"ה קיבל את מה שאמר משה רבינו, זה נקרא שהוא נתן לו את התורה לגמרי, וכעת אנחנו הבעלי בית, ה' הסכים עם דעתו של משה, ועל זה עושים את חג השבועות...!!! (ועיין שם באורך).

ותוספת חשובה אמר לי הרה"ג ר' שמואל כהן (רב הקהילה התורנית וראש כולל באלעד) לא רק שהקב"ה נתן לנו להיות בעלי בית על התורה... הוא נתן לנו להיות בעלי בית על **הבריאה**!!! זה דבר שגוי אף פעם לא היה מקבל...

הבית הלוי מביא שמואל במדרש שהמלאכים רצו לקבל את התורה לעצמם ואמרו המלאכים לקדוש ברוך הוא "מה אנוש כי תזכרנו ואדם כי תפקדנו. תמשילנו במעשה ידיך כל שנה תחת רגליו". מסביר הבית הלוי, תפקדנו - מלשון פקיד וממונה, תמשילו - הוא

נהיה כמו מושל, הוא בעל הבית. בעל הבית על התורה, ואנו נוסיף גם בעל הבית על הבריאה...

וידועים דברי הירושלמי (מובא גם בהקדמה לחזו"א או"ח), לקל גומר עלי פחות מבת שלש שנים יצאו בתוליה הרי הם חוזרים, מבת שלש ומעלה אינם חוזרים. נתקדש החודש ונהיתה בת שלש יצאו בתוליה ולא חזרו, נמלכו ב"ד לקדש את החודש - וממילא היא עדיין פחות מבת ג' - חזרו בתוליה.

וכן אנחנו היום קבלנו הכח להנהיג בריאה, כביכול הקב"ה גוזר גזירה וצדיק מבטלה, בראשונים כותבים על הגמ' בפסחים (נ, ב - ריש פרק מי שנהגו), רבא רמי: כתוב "כי גדול **עז שמים** חסדך" (תהילים נז, יא) וכתוב "כי גדול **מעל שמים** חסדך" (שם קח, ה) הא כיצד, כאן בעושיין לשמה, וכאן בעושיין שלא לשמה. ומפרש הר"ן בעושיין לשמה זה מעל השמים... בשמים אומרים - ואנחנו מושלים בבריאה... ויכולים לבטלה.

הגמרא בב"ק (נ, א) מספרת על נחוניא חופר שיחין - שהיה חופר בורות לעולי רגלים. ויום אחד נפלה בתו לא' הבורות. באו לר' חנינא בן דוסא. שעה ראשונה - אמר להם שלום לה, שניה אמר להם שלום, שלישית - אמר להם עלתה! ומנין הוא ידע, כי הוא סבר לא ייתכן דבר שנצטער עליו אותו צדיק, יכשל בו זרעו.

ומסיימת הגמ' ואעפ"כ מת בנו בצמא. ולמה? אומר השיטה מקובצת בתירוצו הראשון, כל זמן שרבי חנינא היה חי, הקב"ה מסכים עם סברת הצדיקים בדור. אך אחרי שהוא נפטר - הקב"ה כבר לא מתחשב ועושה כרוחב מחשבתו וכרצונו.

אדם נהיה מושל על הבריאה!!! האור החיים בפרשת בשלח עה"פ (יד, כז) "וישב הים לאיתנו" - לתנאו הראשון. כותב שהקב"ה התנה עם מעשה בראשית שיהיו כפופים לתורה ולעמלי התורה, ולעשות כל אשר יגזרו עליהם, וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא!!! (ועיין שם אריכות נפלאה!)

והנה ידועה הגמרא בחולין (ז, א) על רבי פנחס בן יאיר כמה גדולים מעשיו יותר ממשה רבינו ושישים ריבוא, שהוא הלך לפדיון שבויים, ונתקל בנהר גינאי, 'אמר לו גינאי חלוק לי מימך ואעבור בך, והתחיל גינאי להתוכח... אני עושה רצון קוני... אמר לו ר"פ אם אי אתה חולק גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם! וחלק לו... אח"כ עבר שם יהודי עם חטים בשביל המצות לפסח, אמר לו רבי פנחס לנהר - תחלוק גם לו! וחלק. ואח"כ אמר לו לחלוק גם לסוחר הערבי... שלא יאמרו כך עושים לבני לוי, וחלק.

ואילו משה רבינו חלק פעם אחת ולכל ישראל... ורפ"י חלק ג' פעמים ליחידים וגם פ"א לאחד שאינו מבן ברית. ומה הפשט?... אומרים האלשיך, ועוד, שאחרי מתן תורה זה לא חכמה... אצל משה רבינו זה היה לפני מתן תורה.

והאור החיים שם מסביר מה היה הויכוח של הים עם משה רבינו, שהים טען שהיות וזה לפני מתן תורה, ממילא הוא עדיין לא כפוף למרע"ה, ואדרבא לו יש זכות קדימה, כי הים נברא לפני האדם. והקב"ה פסק שלמשה רבינו יש דין של 'בן תורה' גם קודם מתן תורה, אבל אחרי מתן תורה - כל צדיק וצדיק יביא בידו שטר חוב אחד לכופו ליחלק לפניו... ובדורנו ראינו איך מרן שה"ת רבי חיים קניבסקי זצ"ל 'שיחק' עם הבריאה...

בישיבת נתיבות עולם (לפני כשלושים שנה), היו שם בעלי תשובה שהיה להם סיבוב עם הצבא, אז הם הלכו לר' חיים, והם היו אומרים 'אנחנו הולכים לקבל שחרור מהמפקד'... ר' חיים אמר שזה בסדר, והכל היה בסדר...

אגב, לפני כמה ימים ישבתי עם הרב זאקס (נין למרן הח"ח) והוא סיפר לי שאבא שלו הגרצ"ה זצ"ל אמר שהחפץ חיים התבטא פעם 'אני יודע שבשמים מתחשבים בתפילות שלי'...

וסיפור מזעזע סיפר לי אחד מהמיוחדים שבנאמני ביתו של מרן רה"י זיע"א, שהוא נפל פעם לידו ביתו (הוא גר ברמת אלחנן) וקבל כאבים נוראים שהוא לא יכל לזוז! ובקושי לקחו אותו הביתה והוא שכב במיטה עם יסורי איוב. הוא קיבל טלפון שהרה"י רוצה לבקר אצלו...

תוך כמה דקות נכנס הרה"י ודברו מעט. ואז אמר הרה"י, תן לי יד, ונתן. תשב, וישב. תרים את הרגל... תעמוד... תלך... שלום.

פשט שלישי: שמעתי ממרן הגר"מ אורחי שליט"א.

במפרשי המחזור כתבו "אתה בחרתנו מכל העמים" - זה הולך על יציאת מצרים, "אהבת אותנו" - זה מתן תורה, "ורצית בנו" - זה ענני הכבוד.

הרי אם מלך גדול רוצה להשיא את בתו היחידה, הוא הולך לבחור את מבחר המין האנושי, להקב"ה יש בת יחידה אהובה, מהיכן הוא לקח את החתן עמ"י - מתוך מעמקי מצולה - מביב של שופכין - של מ"ט שערי טומאה רגע לפני שער הנון.

ושבעה שבועות הוא רחץ אותנו ונקה אותנו מחלאת העוונות!! (ועיין תומר דבורה פרק ראשון מדה שלישית) - שהוא רוחץ העוון כדכתיב אם רחץ ה' את צואת בת ציון וכו', שולח מימי רחיצה - ועובר ורוחץ הפשע וכו', ומכאן יתבייש האדם לשוב לחטוא, שהרי המלך בעצמו רוחץ לכלוך פשעיו. והכנסנו לטרקלין המלכות ונתן לנו את בתו היחידה המושלמת והאהובה.

וזהו ה"אשר בחר בנו" - ממצרים מ"ט שערי טומאה, ומשם הרימנו ונישאנו לתת לנו את בתו ולהכניסנו בברית קדשו, מתחתית ה'עירא עמיקתא' לרום ה'עירא רמה'... היש לך חיד מתוק מזה!!

אז בואו נחבר את הכל יחד... הקדוש ברוך הוא אוהב אותנו... הוא לקח אותנו מאשפות... רחץ ונקה אותנו, ואח"כ הוא נתן לנו את בתו היחידה, ובנוסף עשה אותנו מושלים על התורה שלו, ומושלים על הבריאה שלו... הכל...! אפשר עם כזה "אתה בחרתנו" לא לשמוח?!... אפשר לא לרקוד?!... רק צריך קצת לחשוב...

וזה אצל כל יהודי! כתר תורה מונח לכל!! אין לאף אחד קדימה על השני... אדרבה, כתוב מפני מה אין בניהם של תלמידי חכמים תלמידי חכמים!... בשביל שלא יאמרו ירושה היא לנו מאבותינו. אין ירושות, אין חזקות, אין כלום!

וכבר אמרנו כמה פעמים, תראו את התמונות של אבא של מרן הרב שך זצ"ל... הוא לא היה נראה 'אדם גדול' והוא זכה לבן שהיה פאר הדור והדרו! גדול הדור...!

אז בואו נדע: השמחה של תורה היא כשבן אדם יודע מה זה "אתה בחרתנו" ויודע מה הוא קיבל עם התורה, הקב"ה אומר לכל אחד - אתה יכול להיות!!! המשגיח הגה"צ ר' דב יפה זצ"ל אמר שהחזון אי"ש אמר לו שכמעט כל בחור הוא בספק גדול הדור!!! כי אם יתמיד ויעמול - יזכה.

ועוד אמר החזו"א לרבי יעקב גלינסקי זצ"ל, מה נעשה מה נעשה ואת ההחלטה מי יהיה גדול הדור הבא נתנו לבחורים צעירים בני שבע עשרה שמונה עשרה... הם מחליטים אם לקחת עצמם בידיים ואז הם יהיו גדולי עולם של הדור הבא, ואם יתרפו ויתעצלו יפסידו.

שמחת התורה - עם עמל

וניכנס כעת לנושא של 'שמחת התורה': שמעתי מהג"ר ברוך דב בן שלום מראשי ישיבת פוניבז' לצעירים, שסיפר על סבו רבי ברוך בער בעל הברכת שמואל.

שהוא למד עם תלמיד שאח"כ נהיה ראש ישיבה חשוב באמריקה. הם למדו בחברותא, ויום אחד הוקשתה להם קושיא עצומה והם הרבו לחשוב, אך לא היתה להם תשובה...

עד שנתאחרה השעה וכל אחד הלך לדרכו. אבל אף אחד לא הלך לישון... הם חשבו כל אחד על השאלה.

כעבור שעה שתיים התלמיד מצא תירוץ. הוא בא לרבי ברוך בער ואמר לו את התירוץ. ר' ברוך בער התחיל לחשוב ולחשוב כמה דקות, עד שלבסוף אמר - נכון! זו אמת! בא נרקוד... ופצחו בריקוד נלהב... באמצע - אמר ר' ברוך בער, זה לא מספיק... בא נרקוד על הספסל... ולאחר מכן התלהב ר' ברוך בער עוד יותר, והם רקדו על השולחן...!

אחרי זמן - סיפר זאת התלמיד וזה נודע בישיבה. בשמחת פורים היו מתאספים אצלו והוא היה שר איתם עם הרבה רגש...

תלמיד אחד - שקצת עבר את הגבול של הטעם הטוב - אמר לר' ברוך בער: שמענו שהרה"י יודע להתלהב בשירה ולעלות גם על השלחן... הוא קיווה שגם עכשיו זה יקרה... ר' ברוך בער הגיב בפליאה, אני לא מבין אותך... אתה מדמה שמחת תורה לשמחת פורים!... כאשר יש תירוף טוב על הקושיא זו שמחה שפורצת גבולות... שמחת פורים אפשר גם על הקרקע...

יש עוד הרבה סיפורים, אך אין את הזמן...

בספרו של הגר"ר אפרים בורדיאנסקי זצ"ל מובא דבר מאד מענין, הוא מביא דחיה לתירוף שלו עם חידושים נפלאים מבלי להביא את החידוש, רק את הדחיה.

והוא סיפר שפעם הוא למד סוגיא, ולא הלך לו... הוא התאמץ מאד... הוא כבר אבד את הטעם באוכל שתיה ושינה... עד שלפתע פתאום הערפל הוסר... הברק הפציע... איזה יופי של סברא, איזה יופי של סוגיא... עד שהוא מצא את עצמו רוקד משמחה... עד שמצא דחיה והכל נפל והוא שכתוב בגמ' בעירובין שהרבה שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל אם נח לו לאדם שנברא או שיותר היה נוח לו שלא נברא. וחזרו בית הלל והודו לבית שמאי, שנח לו לאדם שנברא. אמר ר' אפרים, אם מה שחידשתי זה נכון, והשמחה היא כל כך גדולה נפלאה וטהורה, איך אפשר להגיד נח לו שלא נברא?... כל הבריאה שווה בשביל כזה חידוש!... וצ"ע. זו היתה הדחיה...

בשביל להגיע לשמחה אמיתית של תורה - זה רק עם עמל. אך בלי עמל - אי אפשר.

ועי' בתהילים עם פ"י מרן שה"ת הגר"ק עה"פ (תהילים יט, יא) "ומתוקים מדבש ונופת צופים" - דהיינו שהתורה מתוקה יותר מדבש, ואילו ביחזקאל (ג, ג) מבואר להדיא שהתורה היא כמו דבש, ומביא את הרוקח שמפרש שהתורה שבכתב זה כדבש, ושבע"פ זה יותר מדבש.

ומסביר מרן שה"ת שתורה שבע"פ יש בה הרבה יותר טורח ויגיעה - וכמבואר בתנחומא פ' נח - ממילא המתניקות היא הרבה יותר גדולה ועצומה.

כתוב בפסוק במשלי (כז, ז) "נפש שבעה תבוס נופת, ונפש רעבה כל מר מתוק", ופרש"י, וכל מר מתוק, כל דבר מר - מתוק לה, ויש לפותרו בתלמוד תורה, המראה את עצמו כשבע, שאינו מתאוה לדברי תורה לתאות נפש, תבוס נופת, אפילו הטעמים המיושבים על הלב - אינם חשובים עליו, והמתאוה לה, אפילו דברים הבאים לו במרידות וביגיעה - הם מתוקים לו."

אדם שיש לו גישמאק בלימוד, ורוצה להבין, ורוצה לדעת - הכל מתוק לו!

הגר"א על אותו פסוק מביא שני דברים, 'והענין, כאשר לא יחפץ האדם בהיגיון התורה, אז אינו טועם טעם המתניקות. וזהו תבוס נופת. אבל כאשר נפשו רעבה, שמשותק ומתאוה לעסוק בתורה - אפילו כל מר - מתוק לו, מחמת שיגע בה מאד וצער את עצמו עליה'. וזה די מקביל למה שפרש"י.

ויעוד, נפש שבעה - כאשר ימלא האדם תאות נפשו, אז היא תבוס נופת. שאינו חפץ בתורה. אבל נפש רעבה, שאינו ממלא תאותו, אלא מסגף את עצמו ומרעיב את עצמו, כל מר - כל היגיעות והמרידות - יהיה לו מתוק וחביב מאוד! כי יגיע וישיג מתניקות התורה!!!

וזה מה שאמר רבי שמעון ב"י (שבת לג, ב) לרבי פינחס בן יאיר, אם לא ראית בי כך, לא מצאת בי כך!...

שאלו פעם את החזו"א למה רק מרבי שמעון בר יוחאי עושים כזה עסק גדול... הרי היו עוד תנאים בעולם שהיו גדולי עולם. ואמר על זה החזון איש - עמל התורה כמו הרשב"י - עוד לא היה. וכמו שחז"ל מספרים, ניתוק של י"ג שנה בצער מערה ודבקות מוחלטת בתורה, ומי שהגיע למקסימום של העמל בתורה - נעשה אדם נאמר בעבורך!...

הזכרנו פעם שאומר מרן שה"ת: 'ותן בליבנו להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד' מהו להבין ולהשכיל לפני שאתה לומד!... ואומר רבי חיים, שיהיה לי שכל כדי לרצות ולהבין שכדאי לי לשמוע ללמוד וללמד...

צריך שיהיה לנו שכל להבין מה זה 'חג השבועות', ומה ערך ויקרת הימים האלו, מה אני יכול להשיג... להבין מה זה 'עמל התורה', ולהבין איפה להשקיע... לא לאבד את זה! הגמ' בריש חגיגה (ג, ב) אומרת מי שמאבד מה שנותנים לו הוא שוטה!!! כאלו מתנות מחלקים היום... ואפילו בגן יודעים לשיר שבחג השבועות קיבלנו מתנות, ה' נתן לנו את התורה... זה הרי המתנה הכי טובה שיש... ושוב תורה היא מעל הכל, ורק על ידה אפשר להגיע לדביקות מושלמת בשכינה הקדושה, כי קב"ה ואורייתא וישראל חד הוא.

היתה לי הרגשה, שהנה בכ"ח באייר היה יום ירושלים יש כאלו שחגגו ביום הזה. כשאנחנו היינו בחורים היה אז שחרור ירושלים, בשנת תשכ"ז ירושלים השתחררה, זה היה בכ"ח אייר, ועד שבועות סילקו את המוקשים, ובחג השבועות - כל עם ישראל הלך לכותל המערבי.

מרן רבי חיים שמואלביץ זצ"ל היה אומר שיחה לפני שחרית של חג השבועות. והוא שם לב, שאחד התלמידים הקרובים אליו לא נמצא שם. ושאל אותו אח"כ רבי חיים, למה לא באת?... אמר לו התלמיד, הלכתי לכותל המערבי! מקום הקודש והמקדש... לא זזה שכינה משם. אמר לו רבי חיים, אומרים בתפילת נעילה 'העיר הקודש והמחוזות היתה לחרפה ולביזות וכל מחמדיה טבועות וגונזות, ואין לנו שיעור רק התורה הזאת'...

לא כתוב כותל המערבי... רק התורה הזאת... השכינה פה!! בבית מדרש... פה תתפלל, פה תהיה...

[ויעוד נקודה, שבתפילות אנחנו לא קוראים לה בשמה 'ירושלים'... אלא 'עיר הקודש', או 'עיר האלוקים' מושפלת עד שאול תחתיה... אוי כמה היא מושפלת היום... אוי, כמה זה לא עיר הקודש ולא עיר האלוקים... קצת לחשוב איזה צער יש לשכינה מזה... איך אפשר לשמוח ולצער את השכינה...]

ונסיים; המשגיח הגה"צ ר' גדליה אייזמן זצ"ל אמר שזה לא עבירה לאכול עוגת גבינה בחג השבועות... אם מישחו לא יודע, ר' גדליה אמר שמותר לאכול עוגת גבינה בחג השבועות... אבל אסור שהעוגה תאכל את חג השבועות!...

הראש שלנו צריך להיות בדמעות של ה'אהבה רבה', 'ותן בליבנו'... אה... כמה אני מתגעגע לזה כבר... לראות את הדמעות ואת הצעקות... ואת התחנונים... 'להבין ולהשכיל'... 'לשמוע ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים, את כל!!! דברי תלמוד תורתך ב - א - ה - ב - ה'!!!

לע"נ

שרה לולו בת סלחה אצלן ע"ה

נלב"ע כ"ו סיון

תנצב"ה

נא ללמוד ולהתפלל לרפואת

התינוק יצחק בן ביילא חיה לרפ"ש

בתוך שאר חולי ישראל

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר וכן שיעור דף היומי ועוד, בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

ניתן לתרום לגליון מכל עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות בחיפוש יש להקיש ארחות חיים או קוד מוסד 1000729

כמו"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת נדרים פון בחיג לטלפון 037630585 שלוחה 2071 או במספר פלא' 053-415-3025

כל מי שיכול לעשות הוראת קבע אפילו של כ"ח תבוא עליו ברכה, וכל המוסיף... ניתן לקבל את הגליון במייל: 4166058@gmail.com

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמר ב"ש"ה"ק

האדם בסביבתו

ולכאורה דברי הגמרא צריכים ביאור, וכי כל הטעם לפרנס עניים אינו מצד מידת החסד וההטבה כי אם כדי להנצל מדין גיהנום, אולם באמת כל זה תירוץ רק לטענת בעל הדין - 'אם אלוהים אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסן', דלכאורה עד כמה שמשמים גזרו שהעניים ישרו בעניותם, הרי זו כעין חוצפה כלפי שמיא לעשות כנגד רצון הקב"ה ולפרנס את העניים בכל זאת... על טענה כגון זו אומרת הגמרא שמכל מקום כך הוא רצון הקב"ה, כדי שעל ידי זה נזכה להנצל מדין גיהנום.

אך עדיין יש מקום להתבונן באמת ולהבין מאי שנא הנהגתו של בשר ודם מנהגתו של מקום, דסוף כל סוף יש כאן גזירת שמים דבתר עניא תיזיל עניותא, ואף שדואי צריכים לעזור לו ולחלצו מן המיצר, מדוע יש תביעה על האחרים לעשות זאת בשבילו, הלא האומן שעשאו הוא זה שצריך לפרנסו ולא להביאו לידי מתנת בשר ודם, ועד כמה שיש עליו גזירה שיהיה עני מדוע אנו צריכים להיות תחת אלוהים ולשנות את מצבו, שיפנה ישרות לידו הפתוחה של הקב"ה, ומי שגזר עליו את העניות הוא זה שביא לו את העשירות. וכי אנו צריכים להיות אלו שישנו את מה שנגזר עליו, ולא בעל הגזירה בעצמו.

אלא זוהי דוקא צורת הבריאה - שהאדם יקבל את שלו מיד האחרים ולא ישיג זאת מעצמו. כל הבריאה היא מערכת אחת גדולה שמורכבת מחלקים שמזינים זה את זה, כל אחד הוא לוקח וכל אחד הוא מקבל ואין אחד שיכול להתקיים מצד עצמו, ומשמים כך גזרו שזו תהיה צורת העולם - שיהיה חיבור אחד שיחבר את כולם, וכל החלקים כולם יהיו תלויים בכל חלק מהפאזל הגדול שיכול את הכל.

כאשר יש לאדם כאב מסויים באחד מאבריו, ואפילו בקצה הצפורן, לא רק המקום הנגוע כואב לו אלא כל הגוף מרגיש את הכאב. וזאת משום מה, מפני שהגוף הוא קומה אחת שלימה שכל חלקיה תלויים זה בזה, וכאשר כואב לחלק אחד - כואב לכל הגוף. כמו כן כשהגוף אוכל ומזין את עצמו, לא רק הפה לועס ולא רק הבטן מתמלאת, אלא המזון עובר לכל האיברים ומחיה את הגוף כולו. כי כשיש כאן מערכת אחת שלימה, כל כולה תלויה בכל חלק שיהיה בה, ולא משנה כמה חלקים יהיו ומה יהיה תפקידם.

וכך היא צורת העולם, לא רק ביחס לאדם אלא אף ביחס לכל יציר נוצר, חי צומח ודומם, הזרע זקוק לאדמה והאדמה זקוקה למים, המים זקוקים לעננים והעננים זקוקים לרוח, ואין חלק בבריאה שיכול להתקיים מצד עצמו בלי להתחבר לכל הבריאה כאחת.

במדרש בפרשת אמור (ויק"ר כ"ד) אמרו חז"ל: "תניא בא' בתקופת ניסן ובא' בתקופת תשרי היום והלילה שוין, מכאן ואילך היום לווה מן הלילה והלילה מן היום, ופורעין זה לזה בפיוסין" וכו'.

ולכאורה מה פירוש הענין כביכול היום לווה מן הלילה והלילה מן היום, וכאשר זמנם מתחלף הם 'פורעין זה לזה', הלא מסברא מסתבר הרבה יותר לומר שמלכתחילה נבראה צורתו של כל אחד באופן שיתחלף על ידי עצמו, מאשר לומר שהאחד לווה מן השני ובסוף נותן לו בחזרה.

אלא אדרבה ואדרבה, כאשר מביטים על העולם מבינים שאין סברא לומר שהיום עומד לעצמו והלילה עומד לעצמו, כי אין לך בריה עלי אדמות שאינה תלויה בחברתה, ואם אנו רואים שמידת היום ומידת הלילה מתחלפת - על כרחך פירוש הדברים שכל אחד לוקח מהשני וכל אחד נותן לשני, וכך גם הם משתייכים למערכת המשוכלבת שמרכיבה את הבריאה.

כדברים אלו כתב המהר"ל, שכל חלק בבריאה תלוי בחברו הן לגבי האדם והן לגבי כל שאר חלקי העולם, והוסיף המהר"ל שאף החפצים הדוממים שבבריאה - משועבדים לצורכיו של האדם והוא אינו יכול להתקיים בלעדיותם. האדם זקוק לכל יסודות הבריאה כדי לחיות את עצמו, הן לאדמה ולשמים והן לעצים ולאבנים, וגם חפצי העולם זקוקים לאדם שיפירה וירבה אותם, וכך הכל מתהלך בצורה של גלגל שחוזר חלילה ומחיה את עצמו.

וגדולה מזו מצינו במה שנאמר בגמרא ביומא (ל"ח, ב'), "אמר ריש לקיש מאי דכתיב אם ללצים הוא יליץ ולענונים יתן חן (משלי ג', ל"ד), בא ליטמא פותחין לו בא ליטמא מסייעין אותו", ובראשונים שם עמדו על שינוי הלשון, מדוע לגבי הבא ליטמא אומר ריש לקיש רק לשון של 'פותחין לו' ואילו לגבי הבא ליטמא נאמרה לשון של 'מסייעין אותו'.

"חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא ועל חלול השם, גלות בא לעולם על עובדי עבודה זרה ועל גלוי עריות ועל שפיכת דמים ועל השמטת הארץ, בארבעה פרקים הדבר מתרחב - ברביעית וכשביעית ובמוצאי שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה, ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית, בשביעית מפני מעשר עני שבששית, ובמוצאי שביעית מפני פירות שביעית, ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה מפני גזל מתנות עניים" (ה', ט').

א. 'בארבעה פרקים הדבר מתרחב':

המשנה כאן ממשיכה ומפרטת את העונשים שמגיעים על האדם במידה כנגד מידה, חיה רעה כנגד שבועת שוא וחילול ה', וגלות באה לעולם כנגד הדברים החמורים ביותר שהם ג' עבירות חמורות וכן השמטת הארץ, שנוגעת לעיקר ישיבת עם ישראל על אדמתו.

ועל כך מוסיפה המשנה ש'בארבעה פרקים הדבר מתרחב', ואלו הם: בשנה הרביעית, בשנה השביעית, במוצאי שביעית, וכן בכל שנה ושנה במוצאי חג הסוכות. ובמה נתייחדו ארבעה פרקים אלו, שכולם מגיעים לאחר הזמנים המיוחדים שצריכים ליתן בהם מתנות עניים, וכאשר האדם נמנע ולא נתן משלו מגיע עליו עונש דבר.

השנה הרביעית והשביעית הם השנים שאחרי שנות ג' ו' במחזור השמיטה, שבהם נותנים מעשר עני, והשנה השמינית מגיעה לאחר שנת השמיטה שבה האדם צריך להפקיר את שדותיו לעניים, ואף בכל שנה ושנה יש את חג הסוכות שהוא זמן האסיפה, שבו נותנים לעניים את מתנותיהם כגון לקט שכחה ופאה, פרט ועוללות, ולפיכך אם עבר ולא נתן הוא נענש בדבר מיד לאחר מכן במוצאי החג.

אלא שיש להבין מדוע דוקא ה'דבר' הוא העונש שמתאים במידה כנגד מידה לעומת גזל העניים, לכאורה אדם כזה אמור להענש שישלם אותו בחזרה וכן כל כיו"ב, ואילו המשנה מביאה דוקא את עונש הדבר שאינו מובן מה ענינו לכאן. והביאור בדבר נראה, שהשורש שממנו נובע החטא שהאדם שומר את ממנו לעצמו ולא נותן ממנו לאחרים, הוא מכך שהאדם מרגיש 'אני ואפסי עוד' - אני חי לבד, ואין עוד אחרים לידי. כי אם האדם היה מרגיש חלק מהעולם ורואה כיצד יש עוד אנשים לצידו - לא היתה לו יכולת לכבש אצלו את הממון ולא להעביר אותו הלאה. באופן טבעי הוא היה מרחם ונותן בלי להוציא את עצמו מן הכלל.

וכאשר האדם נמנע ולא נותן, בזה הוא אומר שהטוב שיש לו שייך לעצמו ולא שייך לאחרים, ועל כך מגיע אליו דוקא עונש הדבר - שכל מהותו היא העברה מאחד לכולם. כאשר יש מגיפה, די בכך שאדם בודד נדבק בחולי כדי שהמחלה תעבור לחבירו ומחבירו לחבירו עד שתשרור אצל כל העולם כולו, ולא יהיה אחד שלא יהיה נגוע במחלה.

על כן אומרים לאותו אדם במידה כנגד מידה: אתה חשבת שהינך שייך לעצמך ואין קשר בינך אל הכלל, בא ותראה כיצד אתה נענש דוקא מחמת הכלל ונדבק מאחרים. הרע שיקרה את כולם יקרה גם לך, בלי שתצליח לבודד את עצמך. את הטוב שהיה לך הפרדת, אולם לגבי הרע תהיה מוכרח להתחבר לכולם...

כל העולם נברא בצורה של חיבור, שבו יש מכנה משותף בין כל הבריות כולם. אף אדם אינו עומד לעצמו, אלא כל אחד שייך לאותו צד השווה שקיים אצל כל בריה עלי אדמות, ועליו רק למצוא במה הוא שייך לאותו חיבור. כל אדם הוא לוקח, וכל אדם הוא נותן, בלי שתהיה יכולת בידו לחיות לבד ולא להתחבר למערכת הגדולה של הבריאה - שבה כל אחד נזקק לחבירו והוא בעצם חלק מן הכלל.

אם האדם חושב שהוא חי לבד, הממון שיש לו שייך לו והחיים שיש לו אינם שייכים לאף אחד אחר, הוא כופר בכל צורת הבריאה ואינו מבין עד כמה הוא עצמו נתון לחסדיה של אותה מערכת - שכולם צריכים את כולם, וכולם חלק זה מזה. על אדם כזה קובעת המשנה דוקא את עונש ה'דבר', שהוא אשר מוכיח במידה כנגד מידה עד כמה גדול החיבור בין הדברים ואין מי שאינו משפיע או מושפע.

ב. וכולם מקבלים זה מזה:

בגמ' בבבא בתרא (י', א') אמרין, "תניא היה רבי מאיר אומר, יש לו לבעל הדין להשיבך ולומר לך אם אלוהים אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסן, אומר לו כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנום" וכו'.

ובריטב"א שם כתב ש"אם מקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו המלאכים הקדושים מלמעלה", והיינו ש'מסייעין אותו' לא הולך סתם כך כלפי שמאי אלא מדבר על המלאכים הקדושים, שחפצים מצד עצמם לבוא ולסייע למי שבא ליטרה. לכן נאמר דוקא 'מסייעין אותו' בלשון רבים, ולכן שונה הדבר מהבא ליטמא, ששם אין מי שחפץ לבוא לעזרת אותו אדם.

ועל פי דברי הריטב"א מתבארים המשך דברי הגמ' שם, ד"תנא דבי רבי ישמעאל, משל לאדם שהיה מוכר נפט ואפרסמון, בא למדוד נפט ואמר לו מדוד אתה לעצמך, בא למדוד אפרסמון ואמר לו המתן לי עד שאמדוד עמך כדי שנתבסם אני ואתה".

ומבואר להדיא בגמרא דהמשל ל'בא ליטרה מסייעין אותו' הוא לאחד שבא למדוד אפרסמון, שהמוכר חפץ למדוד לו בעצמו כדי שיוכל גם הוא להתבסם מהריח הטוב, בשונה ממי שבא לקנות נפט שריחו רע שאין מי שרוצה ליקרב אליו.

ולפי דברי הריטב"א נמצא שהם הם הדברים, שכאשר האדם בא ליטרה - קדושתו גדולה והולכת, עד שגם המלאכים הקדושים חפצים להתבסם מהריח הטוב שעשה, ולפיכך מגיעים לסייע לו בעצמם. וכאן מבואר שלא רק בעולם השפל, אלא אף כלפי מעלה יש חיבור בין המלאכים ובין האדם, שהאדם כביכול מבסם מריחו את המלאכים, והמלאכים מצידם מגיעים לסייע בעדו במעשים.

ג. הפרשים מדרכי ציבור:

ויעניין במהר"ל (נתיב הצדקה סי' ו') שהקשה ממה שמצינו על המלוה בריבית, שחז"ל אמרו אודותיו דבריו חמורים ונוראים שלא מצינו כמותם במקומות אחרים, עד שמעלה עליו הכתוב כאילו עשה את כל הרעות ואת כל העבירות שבעולם (עי' שמו"ר פר' ל"א, ו') ואינו קם לתחיית המתים (שם ובפרקי דר"א פרק ל"ב), ולכאורה לו יהי שהמלוה בריבית נחשב כרשע וכרוצח, הלא אף על רוצח עצמו לא מצינו שאינו קם לעת התחיה, ובמה גרע ממנו המלוה בריבית.

ויתירה מזו מצינו שהמלוה בריבית נחשב ככופר באלוקי ישראל (ב"מ ע"א, א') שפורק מעליו עול מלכות שמים וכאילו כופר ביציאת מצרים (תו"כ בהר פרשתא ה'), ואילו על הכופר עצמו לא מצינו עונשים נוראים כל כך כדוגמת מה שאינו קם לתחיית המתים (אכן הדבר תלוי מהו כופר, דלגבי אפיקורס מצינו שיוירד לגיהנום ונידון בה לדורי דורות), ואם כן במה נחשב המלוה בריבית ככופר ואף גרוע ממנו לענין זה שאינו קם לעולם.

וביאר המהר"ל דבהלואה בריבית יש דבר הגרוע יותר מכל העבירות כולם, כי מי שאינו מוכן לעשות טובה לחברו ולהלוות לו אלא אם כן יש לו רווח, הרי הוא מוכיח בעצמו שהאחר אינו קיים לעומתו ואין לו זכאות לקבל ממנו חסד, ואף כאשר הוא מגיע ונותן לו משלו - הרי זה רק באופן שיחזיר לו בחזרה תמורה של אגר נטר.

אדם כזה שאינו רואה את האחר כאדם שווה ערך אליו הרי הוא מפריד את עצמו מהכלל ומוכיח שאין לו חלק בצורת הבריאה. הוא חי לעצמו לבד ואף אחד אחר לא יכול לקבל ממנו. אצל אדם כזה הגרועות אינה רק במעשה העבירה אלא במה שהוא מבדיל את עצמו לרעה מכל ישראל, ולא נותן לעצמו להתחבר לסביבתו, וממילא אין לו זכאות להיות חלק מהכלל ולזכות למה שזוכים כולם.

'תחיית המתים' היא החייאה מחדש של כלל ישראל, וכולה שייכת דוקא כלפי העם - שהעם יקום מחדש בתחיית המתים. מי שהיה מוחץ לעם ולא היה מחובר אליו מעולם, מעיקרא לא שייך אצלו תחיה, שהרי הוא לא חלק מהכלל. לפיכך נבדל המלוה בריבית לרעה מכל עובדי עבירות שבתורה, בהיות שמעשיו הוכיחו שהוא כופר בכל המקום שהוא עומד עליו ואין לו חלק ונחלה יחד עם כולם.

וכבר הבאנו מלפנים את דברי הגמרא בראש השנה (י"ז, א') ש"המינין והמסורות והמשומדים והאפיקורסים שכפרו בתורה ושכפרו בתחיית המתים ושפירשו מדרכי צבור ושנתנו חיתתם בארץ חיים ושחטאו והחטיאו את הרבים כגון ירבעם בן נבט וחביריו יורדין לגיהנום ונידונין בה לדורי דורות וכו', גיהנום כלה והן אינן כלין", ובפשטות נראה ש'פירשו מדרכי ציבור' הם חוטאים לעצמם מלבד המינין והמסורות והמשומדים והאפיקורסים שכפרו בתורה ובתחיית המתים.

אולם ברש"י שם כתב: "שפירשו מדרכי ציבור לא גרסין, דהיינו כל הני דלעיל, והן מתניין בסדר עולם, והכי גרסין ליה התם - שפירשו מדרכי הצבור, כגון המינין והמסורות כו'", ולפי זה נמצא ש'פירשו מדרכי ציבור' אינו עבירה לעצמה אלא היא ההגדרה של כל החטאים שמנויים שם בגמרא, והסיבה שהמשומדים והאפיקורסים וכו' יורדין לגיהנום היא רק מחמת ש'פירשו מדרכי ציבור'.

והדברים מופלאים, וכי זה כל חטאם של אלו שכופרים בעיקר ושמחטיאים את הרבים, רק משום שאינם חלק מהכלל, והרי הם עברו על הדבר החמור מכל ואמרו אין לנו חלק באלוקי ישראל.

אך כאן מתבאר שהיא הנותנת, וגם החטא החמור ביותר אינו מאבד את האדם מכל וכל ועדיין יש לו זכות לקום יחד עם הכלל לעתיד לבוא לאחר שיזדכך בגיהנום, וכל הסיבה שהכופרים אינם כלין בגיהנום היא רק מחמת ש'פירשו מדרכי ציבור' והבדילו את עצמם מכלל ישראל. כעת כבר אינם חלק מהאומה הישראלית ואין מה שיאחד אותם מעיקרא יחד עם הזכות של כולם.

ד. רק להועיל לאחרים:

ידועים דבריו של הגאון רבי יצחק מוואלוז'ין על אביו הגר"ח בהקדמת הספר נפש החיים: "והיה רגיל להוכיח אותי על שאיני משתתף בצערא דאחרינא, וכה היה דברו אלי תמיד - שזה כל האדם לא לעצמו נברא, רק להועיל לאחרים, ככל אשר ימצא בכוחו לעשות".

ובינה נא זאת, האם באמת 'כל האדם לא לעצמו נברא', והלא הקב"ה השיא את האדם בזה העולם לעובדה ולשומרה ללמוד את תורתו ולקיים את מצוותיו, והאם על זה שייך לומר שהאדם לא נברא למאומה אלא רק 'להועיל לאחרים'.

אך ודאי שבמילים אלו הגדיר הגר"ח את הצורה שבה התקין הקב"ה את האדם, שהכל יהיה בדרך של חיבור כלפי זולתו בלי שיהיה דבר שישאר רק לעצמו, כל דבר עלי אדמות לא שייך רק לך אלא משותף בין כולם, ומי שמפריד את עצמו כורת את חלקו מהכלל ומעיד שאינו שייך לצורת העולם.

בהרגשה זו צריך האדם להסתובב כל הזמן, שכל הדרך שבה עליו לחיות היא 'רק להועיל לאחרים', ולא רק בדרך המקרה וההזדמן, אלא כחלק מצורת החיים - 'ככל אשר ימצא בכוחו לעשות'. הוא לא אדם לעצמו, הוא חלק מכולם, והוא לא חי לבד, יש עוד אחרים שחיים לידו בדיוק כמותו.

אדם שאינו מרחם על אחרים נקרא בלשון התורה 'אכזר', ויסוד המילה נגזרת ממצמד המילים; 'אך - זר'. ללמדך שהאכזריות אינה נובעת סתם כך ממידה רעה בנפש של חוסר רחמנות, אלא מכך שהאדם הוא 'אך זר', ההרגשה היחידה שיש לו כלפי אחרים היא זרות, וממילא מבחינתו הם אינם קיימים...

ואכן כל המידות הרעות כולן נובעות מאותו יסוד, שהאדם אינו מרגיש שיש אנשים לידו. הוא היחיד שקיים ואין עוד אחר. אם היה נעצר לרגע אחד וחושב על הרגשות שיש לשני, על כך שגם הוא בן אדם ושגם לו יש לב - מלכתחילה היה מתנהג בצורה אחרת ולא מעלה בדעתו להתנהג בדרך אכזריות ורשע, לרמוס את חברו ולבלוע אותו חיים.

אפילו בתוך יושבי בית המדרש, שלא נחשדו חלילה בכגון דא ואדרבה כל אחד מתכבד בכבוד חברו, אפשר לראות מקרים של חוסר שימת לב שמחמתן האדם יכול לגרום נזק לדורות. לשם דוגמא יכול בחור להכשל בגזל שינה, שאף אם איסורו לא נתפרש בשום מקום - אין ספק שהוא האיסור הגדול מכל שנוגע לעיקר צורת האדם, שלא להיות מושחת ורע לב. כאשר הוא עושק את שיתו של חברו הרי הוא עוקר בזה את כל עלייתו, ומי יודע עד היכן הדברים מגיעים.

וכן הוא לגבי כל ענין וענין, הן בלימוד והן בהנהגה, לתת את היחס הנכון לשני ולהראות לו שגם הוא קיים, גם לו יש דעה ויש כאן את מי לשמוע. העיקר הגדול הוא שהאדם יתחיל להרגיש רגשות כלפי אחרים, שיבין שגם הם מרגישים כמותו ואין הבדל בינם לבין. ומאידך כאשר האדם אינו מרגיש הוא יכול להיות בעל לב אטום ממש שאינו מבחין במאומה, ובתורת לזוגמא אפשר לראות על אנשים כגון אלו, וכמעשים שבכל יום, שאף אם יגמלו עמם חסד ויעשו איתם גדולות ונצורות, הם לא יסכימו להוציא מפייהם את המילה 'תודה'... הרי הכל שייך להם, ומי בכלל עשה להם משהו... לא שהם כפויי טובה, אלא מלכתחילה הם לא הבחינו שהיה מי שעמד מאחורי הטובה...

מין הגר"ח שמואלביץ היה כל ימיו עומד על ענין זה, עד כמה צריכים להרגיש את השני. ומי לנו גדול ממנו עצמו, שהיה בעל לב מרגיש באופן יוצא מן הכלל והיה נכנס כל כולו לתחושתם של הסובבים, עד שמסופר עליו שפעם אחת עמד מול חנות נעליים של צעד ראשון לתינוקות, עצר והביט ודמע, באומרו, מי יכול לתאר את התרגשותה של האמא שבנה התינוק מתחיל לפסוע את פסיעותיו הראשונות...

עליו אמרו, שכאשר היה לומד עם חברותא (וכידוע היו לו חברותות לאין ספור מבוקר עד ערב), מיד כאשר הגיע הזמן הנקוב לסיים - עצר את הלימוד, ואפילו אם אחזו באמצע מילה ממש. הרי מאן יימר שהחברותא רוצה להמשיך ללמוד לאחר הזמן, כך אמר לעצמו ברוב ענוותנותו, ומכיון שכן - אין לי רשות לעכב בעדו ואפילו רגע כמימרא... עד שם הגיעו רגשותיו של מי שידע להבחין באלו שלידו ולרדת עד עומק ליבם.

והכל תלוי באותו הדבר: שהאדם לא יחיה לעצמו אלא יחיה יחד עם כולם. שיבין שגם הוא חלק מן הכלל, וכך הוא יוכל לחיות את הכלל. 'כי זה כל האדם לא לעצמו נברא' - רק להועיל לאחרים, אין בריה עלי אדמות שיכולה לעמוד לעצמה, וכולם נבראו כחלק אחד מן השני, ועל כל אחד מוטל לפתוח את עיניו, לראות את כל הבריאה שמקיפה אותו ולהשפיע שפע של טוב.

הלכה למעשה

תשובות מורינו ראש בית ההוראה
במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל
'שחלק מחכמתו' בדורנו

ש ראש ישיבת סלבודקה הגאון הגדול רבי דב לנדו שליט"א מגיע לארה"ב. למעשה האם לברך עליו ברכת 'שחלק מחכמתו ליראיו'?

ת לפי הנראה לענ"ד זהו תלמיד חכם שראוי לברך עליו ואעפ"כ כשאני זכיתי לקבל פניו לא ברכתי, משום שעומדת לאגד עיני תגובת מרן רבינו הגר"ש"א זצוקללה"ה בכל פעם שהיה שומע שמברכים עליו 'שחלק מחכמתו' היה פונה מיד למברך ואומר לו בנחרצות 'תגיד תיכף ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'.

עליית כהנים למירון

ש התפרסם בכמה ספרים שכבוד הרב שליט"א קיבל היתר ממרן הגר"ש אלישיב שמותר לכהנים להיכנס למירון. האם נכון הדבר?

ת מרן רבינו אסר לכהנים להיכנס למירון. ואין מי ששמע ממנו להיתר. כל הדיבורים עמו בזה היו בהלכה, אך למעשה אסר.

בשנותיו האחרונות של רבינו נקראתי אל הקודש פנימה ושאלני האם דודינו הגר"א"ה קוק זצלה"ה נכנס לציון הרשב"י במירון. השבתי כי לפי הידוע לא נכנס (במסע הרבנים לגליל כשהגיעו למירון נותר לעמוד בחוץ וביקש מתלמידיו הגר"מ הרלפ לזכונם ולהעתיק בעדו). וסבי גאב"ד טבריה הגר"ר רפאל הכהן קוק זצ"ל לא נכנס. ואם היה רבו (הרא"ה) נכנס יש להניח שאף הוא היה נכנס. נענה רבינו לנוכחים: אם כן, איך אפשר להתיר זאת.

גם בספר חזקת טהרה (קמ"ד) לא כתב שרבינו התיר למעשה להיכנס אלא רק שהסכים להלכה שאהל הנמצא למעלה מקבר סתום חוצץ אע"פ שהאהל סתום, אך למעשה לא התיר לכהנים להיכנס לציון הרשב"י. ובכל הפעמים שדנתי לפני רבינו בדברי ידידי בעל החזקת טהרה לא התיר למעשה.

תוספת ביסולפיט במיץ ענבים

ידועה דעתו הנחרצת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל לפיה רק מיץ ענבים 100 אחוז טבעי ללא תוספת מים וסוכר, כשר לקידוש וברכתו בורא פרי הגפן. האם תוספת ביסולפיט המופיעה ע"ג הבקבוק, פוגעת ב'טבעיותו' של מיץ הענבים.

שמענו מפי מרן רבינו זצלה"ה בעצמו על עדות היינן הראשי של יקב כרמל מזרחי שהופיע בביתו והעיד בפניו שכל היינות שביקב הוא מייצר מהמיץ ענבים לאחר שסילק ממנו את הגופרית. אותם דברים שמעתי מידידי הרש"ח סולוביצקי מהעדה החרדית שהוא

אין לישראל טבע כלל

בכדי לחיות בהנהגה ניסית זו של הארת פנים אשר העלייה והשפע מחד, והירידה והמחסור מאידך - תלויים ומוותנים במדרגה הרוחנית של המושפע ובדבקותו בה'. יש צורך בדריכות ועלייה מתמדת ובטחון ואמונה בה' ללא מיצרים.

לב טהור ועין ישרה

לאמיתו של דבר, כללי הנהגת ה' בעולם וכן ההשפעה שהפרט מיישראל מקבל, תלויים תמיד אך ורק בכללים הנ"ל, ודומים תמיד באופיים להנהגה במדבר. אלא שהם באים בצורה של "הסתרת פנים", אולם תוכנם - ניסים נסתרים המתגלמים בצורת חוקי טבע קבועים כביכול.

כפי שמאריך הרמב"ן בסוף פרשת בא "שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דבריו ומקרינו שכולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהן יכריתנו עונשו, הכל בגזירת עליון".

בכדי להבחין ולהכיר בזה יש צורך להיות מחונן בלב טהור וישר ובעין טהורה ובלתי משוחדת, החודרת מבעד למעטה חוקי הטבע הבלתי משתנים, ורואה את הניסיונות שבהם וחשה באור פני ה', על אף הסתר הפנים.

וכאן - ביסוד מוסד זה "שאין לאדם חלק בתורת משה עד שנאמין בכל דבריו ומקרינו שאין בהם טבע כלל" - חלה ירידת-מה בעם. בעומדם מול ההנהגה הנעלית ורבת ההוד של הארת פנים, והתלות הגמורה אך בניסים בין לשכר בין לעונש, כשכל יום היה מותנה אך ורק בדביקות עילאית - חששו הם שמא ירדו ממדרגתם קמעא ויפסידו את עולמם.

לכן בקשו בני ישראל מעט "הנהגה שבהסתר", שהשפע והטוב של מתנת ה' יהיה מכוסה בדרכי הנהגתו ית' שהטביע בטבע.

ובזה יובנו דברי חז"ל על הפסוק "זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם" (במדבר י"א, ה) "אם תבן לא היו נותנים להם חנם, דגים היו נותנים להם חנם? ומהו אומר חנם, חנם מן המצוות" (ספרי שם). ביאור הדברים: במצרים היה העם בהנהגה של הסתר פנים, בדרך

"והאספסוף אשר בקרבן התאוו תאוה, וישובו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכילנו בשר" (במדבר י"ד).

פרשה זו דורשת ברור וליבון. ראשית דבר, יש להבין את עצם ה"ויתאו תאוה" - אל מה התאוו ויבכו ויתלוננו "מי יאכילנו בשר". הרי כבר נענה הקב"ה לבקשתם (שמות ט"ז) ויתן להם בשר בין הערביים ובבוקר השביעים לחם.

ובנוסף, הלא מעידים חז"ל במדרש (שמות רבה כ"ה, א) כי אף במן היה טעם בשר "הוריד להם את המן שהיו בו כל מיני טעמים והיה כל אחד מיישראל טועם כל מה שהיה רוצה שנאמר לא חסרת דבר וכו', היה אומר בפיו אלולא היה לי פטמא [=עוף מפוטם] מיד היה נעשה לתוך פיו פטמא".

אאמו"ר זצ"ל עמד ביסודיות על הדברים בשיחה שמסר בפני תלמידיו בישיבת מונטריה בשווייץ (פרשת בהעלותך תשי"ג, הדברים הודפסו בספרי 'מחשבת שלמה').

בני ישראל זכו להנהגה ניסית שנתגלתה בכל פרט ופרט, והיתה להם הארת פנים "בלתי אמצעית" - שמלתם לא בלתה מעליהם ורגלם לא בצקה, את מימיהם שאבו מבארה של מרים אשר הלכה לפניהם, ולחמם ירד מהשמים מדי ערב.

כמו כן למדו בני ישראל מכאן את מידת הבטחון של "ברוך ה' יום יום", וההכרה כי צבירת ההון וההכנה ליום המחר אינה מועילה למי שאינו זכאי לה ואינו אוהבו של ה' - בבחינת "להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא" (משלי ח, כא).

כדאיא במדרש (שמות רבה כ"ה, יג) "ויצא העם ולקטו - הדא הוא דכתיב ברוך ה' יום יום, אמר הקב"ה לישראל במידה שאדם מודד בה מודדים לו. אני נותן לכם את התורה שתהיו עוסקים בה יום יום, חייכם שאשביע אתכם לחם מן השמים יום ביומו. וכשאתם עושים רצוני אני קורא אתכם העמוסים מני בטן ומעמים אני לכם כוס ישועות".

עוד רואים אנו כי מזונותיו של אדם קצובים לו ולא תועיל הצבירה למחוסרי אמונה. איש איש מבני ישראל קיבל מנה שווה של עומר לגולגולת, ואילו מחוסרי הבטחון ו"בעלי החיסכון" שהותירו: "ויותירו אנשים - אלו מחוסרי אמונה שבהם" (מד"ר שם), סופם היה "וירם תולעים ויבאש".

ההסתר שהטביע ה' ית' בטבע. הם אמנם סבלו ועבדו עבודת פרך, אבל הפרוטה שנשתכרו למחיתם היתה כביכול בטוחה. ובמידה שעבדו וצברו מזון, היה הוא מצוי להם. וזהו – חנם מן המצוות, כלומר בכסף מלא ללא תשלומי מצוות ומעשים טובים שהם המטבע היחיד לקניית הקיום במדבר.

עתה יובן לנו מדוע לא הסתפקו במן ובשלו שססה את המחנה מידי ערב, כי המן על אף שהיה לו גם טעם של עוף מפוטם הרי היה הוא לחם אבירים ניסי שאסור היה לצברו לעת מחסור. אי לזאת חששו בני ישראל שמא לא יוכלו לעמוד בהנהגה נעלית וגלויה זו, ויפסידו את מחייתם.

ובזה תוסבר שאלתו של משה רבינו "הצאן והבקר ישחט להם וצא להם אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם" (במדבר שם). שחלילה לא הסתפק משה רבינו ביכולת ה' לעשות נס נוסף על רבבות הניסים שאירעו עד עתה.

אלא בידעו כי כל חפצם הוא בהנהגה נסתרת, הנהגה שהטביע ה' בטבע, וכל זה נובע מפגם בבטחון ומנטייה דקה להאמין בכחי ובעוצם ידי, הוקשה לו, הרי כל כוונתם היא רק בצאן ובקר של ממש הנשחט ("ישחט להם"), לא בדגת נס הירדת להם מהשמים. וכיצד יעשה להם טבע זה? שהרי עצם עשיית ה' דבר שכזה היא עצמה נס.

ולכן היה עונשם מידה כנגד מידה – "הבשר עודנו בין שיניהם טרם יכרת" – כי כל זמן שהאדם אינו מוכנים את טרפו לפיו עלול הוא להפסיד את רכושו בעסק רע. אולם בלעסו את אכלו בין שיניו נדמה לו שכלו כל הקיצים, ומי יצליח להוציא את בלעו מפיו?!

וכאן למדנו ה' ית' כי אם אינם זכאים וחדורי בטחון בו – לא יצליחו, ובעוד הבשר בין שיניהם "יך ה' בעם מכה רבה מאד". כי אין עצה ואין תבונה נגד ה', הכל נס, ותלוי בדביקות האדם בה', ואין לישראל טבע כלל.

הרבה שלוחים להכין מזון ליראיו

המן בא ללמדנו שהכל בכל מכל כל מגיע הישר מידו הפתוחה והרחבה של בורא עולם ולא תעלה חלילה אף לרגע קט מחשבה אחרת.

ולא היה זה בגדר נס זמני אלא כתמורוד המורה דרך לכל ימות עולם שהקב"ה הוא הון ומפרנס מקרני ראמים ועד ביצי כינים ואין מעצור מידו להושיע, לכן ציווה הקב"ה (שמות טו, לב) להניח מן "למשמרת לדורותיכם למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם בהוציא אתכם במדבר", והביא רש"י שבימי ירמיהו כשהוכיחם מדוע לא עוסקים בתורה, ואמרו אם נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס, אמר להם ירמיהו "ראו דבר ה'" – ראו את הצנצנת שהתפרנסו ממנה אבותיכם, והרבה שלוחים יש למקום להכין מזון ליראיו.

אכן הסומך ובטוח בלב שלם שהקב"ה ימלא כל צרכו, זוכה להבחין בהנהגת חסדו בכל צעד ושעל, ואם זכאי הוא אף נעשים לו נסים גם בדור בו לא חיים בהנהגה נסית כמדבר, כפי שהראה הקב"ה לרבי שמעון בר יוחאי אחר שנכנס למערה שברא לו מעיין והצמיח לו עץ חרובים לזונן.

האגדה מספרת כי בימי הצנע כתב אחד העניים מכתב לקב"ה 'חסר לי מאתיים לירות'. וכשהבינו בדואר במכתב ללא כתובת עם בקשה לתמיכה, העבירוהו ללשכת הסעד. הפקידה הרחומה התרימה את העובדים ושלחה לו מאה לירות. לאחר שבועיים קיבלו ממנו מכתב נוסף שיועד כביכול לקב"ה בו כתב 'תודה על מה ששלחת לי. אך בבקשה ממך בפעם הבאה אל תעבירו דרך הסעד, כי הגנבים הללו הפרישו לעצמם חצי'...

כשלא מצליחים לראות את יד ה' המיטיבה, גם בזמן שזה נעשה בצורה ברורה לכל, כשמתרגלים לבחון את העולם בהסתכלות של השפעה 'טבעית', כי אז מסמא היצר את עיניו עד שלא יצליח כלל להעלות על דעתו שנשלחה אליו ישועתו מהטוב ומטיב – יכול כל אחד להגיע חלילה למבט מעוות המציאות.

עבודתנו התמידית להשריש בתוכנו את מידת בטחונו ויתמיד להכיר בחסדי ה' המושפעים עליו בכל עת.

הלכה למעשה

»»»

מכיון שלא שמענו מפורש יוצא מפי רבינו לחלוק על הפמ"ג אין לעשות מעשה כנגד הפמ"ג ולברך 'וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה'. אכן אין לך בו אלא חידושו שהצריך שיהיו ציבור מתענים אך סגי ברוב מתענים. ואמנם הפמ"ג עצמו ס"ל שאין לקרא בתורה ברוב מתענים כמוכבא במ"ב (תקס"ו, י"ד) אך לפי מה שהביא דעת החולקים הכא נמי בנשיאת כפים שרי.

עליית נכד אחרי סבו

בבר מצוה לנכדי ביקשו להעלותי אחרון-חזק ואחריי להעלות את נכדי חתן המצוות. אין לעשות כן כמבואר במ"ב (קמ"א, ב) "ויש שמחמירין אפילו אב עם בן בנו משום עינא בישא" ויש להתיר רק כשיש צורך גדול כדבריו (שם) "במקום הצורך יש להתיר עם בן בנו".

קדיש על אביו ואדם נוסף

בן שאומר קדיש על אביו בתוך י"ב חדש, האם יכול לומר קדיש על אדם אחר שנבל"ע בלי צאצאים. האם גם במקרה זה אומרים שזכרון עולה לכאן ולכאן או אביו שאני. האומר קדיש על אביו ראוי שלא לכלול עמו נשמה נוספת ואפילו אבא וסבא (עיין בהרחבה ציוני הלכה – אבולת, תש"א).

בעצמו מייצר יינות ממיץ ענבים לאחר שמדיפים ממנו את הגופרית. ואומנם בירדתי אצל המומחים מה שכתוב על תווית הבקבוק 'מכיל ביסולפיט', הרי שלא יצא לגמרי. והשיבוני המומחים שאף על היין כתוב כך, ועל כרחך שיצא לגמרי, ומה שכתוב הוא רק למניעת תביעה משפטית מבעלי רגישות לביסולפיט. סוגייה זו היתה מאד חשוב לרבינו וסיפר לי הגר"א רובין מרחובות שתחילת שימוש בכשרות עלה לרבינו וביקשו הדרכה. אמר לו רבינו 'דע לך, מיץ ענבים שמעורב בו מים. עדיף לקדש על החלות'. מאז מקפיד הרב הנ"ל לא להעניק כשרות למיץ שמעורב בו מים.

נשיאת כפיים בתענית ציבור

לעניין נשיאת כפיים בתענית ציבור, דעת הפמ"ג (תקסו) שאם אין עשרה המתענים לא ישא הכהן כפיו. האם לסוברים שלענין קריה"ת ואמירת 'עננו' סגי בשבעה המתענים (א"ח), הוא הדין גם לענין נשיאת כפיים.

יש לברך ברוב ציבור מתענים לפמ"שנ"ת בציוני הלכה (פרק י"ח) הוראת רבינו: כהן שאינו מתענה ישא כפיו כיון שאינו זמן שכרות ודלא כהפ"ה. ומעתה הכא נמי כשאין עשרה מתענים ודלא כפמ"ג. אלא

בית הוראה הכללי
ירושלים

בראשית
התאחדות בני ציון הכהן קוק שליט"א

מוקד ההלכה
שע"י בית ההוראה

0722-133-466

Beithorah.co.il

להנצחה בעלון באמצעות

בקופת בית הוראה הכללי ירושלים שע"י מכון ציוני הלכה

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:

Beithorah@gmail.com

דעת ואמונה

מתורתו של

הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

גיליון מס'
107

מדוע נעלמה מאיתנו – השושלת של דוד המלך?!

פרשת בהעלותך
תשפ"ג

עמוני ולא עמונית

אמרו בגמרא (יבמות עו, ב) כשבא דוד לפני שאול המלך, שאל עליו שאול המלך לאבנר, האם הוא מצאצאי פרץ, וא"כ הוא עתיד למלוך, שמלך פורץ גדר, או שהוא מצאצאי זרח, ואז יהא אדם חשוב, ולא מלך, אמר לו דואג האדומי עד שאתה שואל אם הגון הוא למלכות, תשאל אם הוא ראוי לבוא בקהל, כיון שהוא מצאצאי רות המואביה, ואמרה תורה "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'" כשעלו עם ישראל ממצרים הגיעו סמוך למואב, שהיו מבני לוט, ולוט היה אחיין של אברהם אבינו, והרי כמה חסדים עשה אברהם אבינו ללוט!! כששלוש נשבה במלחמה, יצא אברהם אבינו להילחם נגד ארבעה מלכים - עד דמשק, הכל כדי להציל את לוט, וכל ימי חייו דאג לו אברהם אבינו, והכניס אותו תחת כנפי השכינה, וכעת הצאצאים שלו, המואבים, לא טרחו להוציא קצת לחם ומים לבני ישראל, וגם בני עמון היו מצאצאי לוט וחטאו בזה, ולכן אסרה התורה את המואבי והעמוני, שלמרות שנתגייירו, הם אסורים לבוא בקהל ה' עד עולם.

ענה לו אבנר לדואג, הרי למדנו בברייתא "עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית" והיינו שהנקבות שלהם מותרות, כיון שהטעם משם שלא קידמו בלחם ומים, ודרכו של האיש לקדם ולא האישה, לכן נשים לא נאסרו לבוא בקהל, א"ל דואג, עדיין היה להם לקדם אנשים לקראת אנשים ונשים לקראת נשים, ונשתתק אבנר. אמר לו שאול המלך, נתעלמה ממך הלכה, צא ושאל בבית המדרש, יצא ושאל ולא הוכרע הדבר, עד שבא עמשא ואמר "כך מקובלני מביית דינו של שמואל הרמתי, עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית" והטעם שלא מוטל על נשים לקדם אנשים אמרו בגמ', שאין דרכה של אישה לקדם "שכל כבודה בת מלך פנימה" זה היה הפסק בב"ד של שמואל הנביא ברמה, הוא היה הנביא של אותו דור, והיה גדול הדור, והוא הכריע את ההלכה, וזה היה גם שיטת בועז, שנשא את רות לאישה, וכך הוכשר דוד לבוא בקהל.

הטבע הבסיסי של אשה – לשבת בבית

לפני שנים רבות שמעתי להעיר בזה, שימו לב על מי מדובר כאן! על גויות מבנות עמון להעיר בזה, לא נדרשו לצאת לקדם את פני הנשים, כיון שכל כבודן הוא לשבת בבית פנימה! רואים מכאן שגם נשים גויות שאין להם תורה ומצוות, הם צריכות להיות בבית, והסיבה לכן מפני שהאופי הבסיסי של אישה הוא להיות 'פנימה' לא לצאת לחיות ולקבל את פני הבאים, ורק האנשים יוצאים לקדם, ולכן רק הם נאסרו.

הטבע הפשוט של אשה הוא להיות צנועה בביתה, ומה שהיום זה לא כך. בגלל שהנשים הפרוצות קילקלו את הטבע שלהם, ושינו את הרגלם להיפך מנטיית הטבעית, שהיתה מורגלת בכל הנשים, להישאר לשבת בבית, ולא לצאת לחוץ.

אם המלך – אימה של מלכות

הנה הרבנית רות התחתנה עם בועז וילדה לו את עובד, ועובד הוליד את ישי וישי הוליד את דוד, נמצא שדוד המלך היה הנין של רות, ושלמה המלך היה בן ניין שלה, ואמרו חז"ל שזכתה לראות את שלמה במלכותו שנאמר על שלמה "וישם כיסא לאם המלך" אל תקרי לאם המלך, אלא לאימה של מלכות. שלמה המלך בנה כיסא מפואר עם אריות, וכשהיה יושב על כיסא הכבוד שלו, העמיד כיסא לרות שהיא אם המלכות, והיתה יושבת לידו, זכתה הרבנית רות, שהיא היתה האימה של כל שושלת המלוכה, וראתה בעיניה את מלכות דוד ושלמה.

נתאר לעצמינו איוה כבוד גדול זה, להיות הסבתא של שלמה המלך! הרי לשלמה היתה מלכות של פאר והדר, היה לו שלום עם כל העמים, וכולם הביאו לו מנחה פעם בשנה, גם מלכת שבא כשבאה אליו, הביאה זהב ובשמים לרוב, וכל הגוים היו משועבדים אליו, והיה החכם מכל אדם, הכל אצלו התנהל בחכמה, ומלכת שבא באה לראות אצלו, איך סדר הסעודה שלו, איך המשרתים שלו, וללמוד ממנו איך מנהיגים ממלכה.

וכמו שאמרו חז"ל (עיין פסחים נו, א) ששלמה המלך כתב ספר רפואות, וחזקיהו המלך גזזו, כדי שיהיה ליבם נכנע להקב"ה ויבקשו רחמים, שלפני שגזזו חזקיהו, כל פעם שהיה איזה חולי, מיד הלכו לספר רפואות, למצוא מה תקנתו, ולא התפללו וביקשו רחמים, לכן

חזקיהו גזז את הספר. ומנין ידע שלמה את הרפואה של כל מחלה, כיון שהוא בחכמתו הגדולה הבין את כל הבריאה לעומקה, והכיר את התכונות של כל הנבראים, כל פרי כל צמח, כל חולי וכל מכאוב, וכך הבין מה שורש המחלה, ואין ניתן לרפא אותה, אם הוא היה בזמנינו, היו באים אליו כל חולי הסרטן ומתרפאים מיד. ואת כל הגדלות והכבוד הזה של שלמה המלך, זכתה רות לראות, ולרוות נחת מהבן ניין שלה.

להראות שכרן של גומלי חסדים

ואכן מה הטעם שזכתה לכן רות? אומרים חז"ל שבמגילת רות אין כמעט הלכות, ורוב המגילה עוסקת בסיפור המאורע של נעמי ורות, ומה מטרת כל הסיפור הזה? "כדי להראות שכרם של גומלי חסדים" כל מה שרות זכתה הוא בגלל החסד שעשתה עם חמותה, הרי נעמי חמותה התאלמנה מבעלה אלימלך, ונשארה לבדה, אח"כ מתו שני בניה, ונכחד כל הזרע שלה בעולם, ונשארה גלמודה בלי כלום, ואז רות וערפה יכלו לחזור לביתם, להתחיל חיים חדשים, למצוא לעצמם חתן אחר, ולעזוב את נעמי לנפשה.

אבל הם לא רצו להשאיר אותה לבד, והלכו עם נעמי, אח"כ ערפה פרשה, ורות עזרה לחמותה שלא תישאר לבד, והיא דאגה לה לפרנסה ולכל צרכיה, ובסוף היא גם התגיירה, כמו שיבואר להלן. ובשכר כל החסד שעשתה עם חמותה, זכתה שכל השושלת של מלכות בית יהודה יצא ממנה, דוד המלך, ושלמה המלך, וגם מלך המשיח יהיה מזרעה, איזה כבוד גדול זה!! איזה זכות עצומה!! 'דאו כמה גדול שכרן של גומלי חסדים' בואו וראו מה שילם לה הקב"ה על החסד של רות לנעמי.

באיזה שלב התגיירה רות?

יש לברר באיזה שלב התגיירה רות, האם קודם שנישאה למחלון, או שנישאת למחלון בעודה גוייה, ורק אחר שחזרה עם נעמי לבית לחם, אז התגיירה.

ובפשוטו נראה שלא התגיירה קודם שנישאה למחלון, שהרי צריך ב"ד של שלושה מישראל, כדי להתגייר, ואיזה ב"ד של ישראל היה לה במואב? וגם במגילה משמע, שרק אחרי מות אלימלך, אז מחלון וכליו לקחו להם בנים, וא"כ גם אבימלך כבר מת, ומי יוכל להיות דיין במואב כדי לגיירה.

וכך נראה ג"כ ממה שנאמר במגילה, שאמרה רות לנעמי "באשר תלכי אלך, באשר תליני אליך, עמך עמי, ואלוקיך אלוך" ופירשו בגמרא (יבמות מז, ב) שכל פסוק זה נאמר על ענייני גירות, שגר שבא להתגייר, מודיעים לו את המצוות הקשות שיש לעם ישראל, כיון שאנחנו לא מחפשים גרים, ורק מי שמוכן להתמסר לתורה ומצוות, הוא ראוי להיכנס תחת כנפי השכינה.

ולכן אמרה נעמי לרות, תדעי לך שאסור לנו לצאת בשבת חוץ לתחום, יותר מאלפיים אמה לכל רוח, וענתה לה רות 'באשר תלכי אלך' אני לא אצא חוץ לתחום, כמו שאת לא יוצאת.

אח"כ אמרה לה נעמי, תדעי לך שאסור לאישה להתייחד עם גבר זר, ענתה לה רות 'באשר תליני אליך' אמרה לה, יש לנו תר"ג מצוות, ענתה רות 'עמך עמי' אמרה לה, אסור לנו עבודה זרה, ענתה רות 'ואלוקיך אלוך' אמרה לה נעמי, יש לנו ארבע מיתות, ענתה רות 'באשר תמותי אמות' אמרה לה, ב' קברים נמסרו לבי"ד, ענתה רות 'ושם אקבר' אחר כל זה 'ותרא כי מתאמצת' הבינה נעמי שרות החליטה להיות יהודיה לגמרי 'ותחדל מלדבר אליה'.

והנה הפסוק הזה נאמר אחרי שמתו מחלון וכליו, כשנעמי באה לשוב לבית לחם, ואז אמרה לה את כל ענייני גירות הללו, ונראה מזה שכשנשא מחלון וכליו את רות וערפה, הם היו נכריות.

ויתכן שמשמע זה משמע בפסוקים (א, ג ד) שרק אחר מיתת אלימלך נשאו להם נשים, שבזמן אלימלך אביהם לא יכלו להתחתן עם נכריות, שהוא היה מוחה בהם, ורק אחר שמת אלימלך הרשו לעצמם להתחתן עם גויות, ויתכן שעל זה הם נענשו ומתו [א"ה וכו'] ברש"י שם (א, יב) וברות רבה (ב, ד, ט) שבזמן שנשא מחלון וכליו את רות וערפה, לא גיירו אותם!

האם בנה של נעמי מאיש אחר – יכל לייבם את רות?

ויש להביא ראיה לזה, שרות נישאה למחלון עוד בהיותה גוייה, שהרי נעמי אמרה לכלותיה (א, יא) "שובנה בנותי, למה תלכנה עימי, העוד לי נשים במעי, והיו לכם לאנשים" ומה כוונתה? שהנה בתורה

יש מצוות ייבוש, שאחי המת מייבם את אשת המת, ומקים לאחי שם, ובאותה תקופה היה מנהג כזה גם בין הגויים, לייבם את אשת המת כדי להקים לו שם, ואיך היו מקיימים את הייבוש? על ידי האדם שהיה הכי קרוב למת, שהיה נושא את אשתו, וכך הקים לו שם, ולכן אמרה להם נעמי, אין לכם מה ללכת אחריי, וכי נראה לכם שיהיו לי עוד ילדים, שיוכלו לישא אתכן ולעשות לכן ייבוש? והוסיפה ואמרה (שם, יב יג) **"גם הייתי חלילה לאיש, וגם ילדתי בנים, הלהן תשברנה עד אשר יגדלו"**? גם אם הלילה אני אתעבר ויביא ילדים, וכי תמתינו להם עד שיגדלו, כדי שייבמו אתכן? וצריך להבין מה כוונתה של נעמי, שאילו היא תביא עוד בנים הם יוכלו לייבם את רות וערפה? הרי אלימלך כבר מת, ואם תביא ילדים מאיש אחר - הם יהיו אחים של מחלון וכליון רק מהאם, ולא מהאב, והרי אח מן האב אינו מייבם (יבמות יז, ב) ואיך אמרה נעמי שאילו היתה מולידה עוד בנים היו מייבמים אותם? ועוד קשה לי, הרי גם אם היו נולדים לנעמי עוד בנים מאותו אב, הרי זה אשת אח שלא היה בעולמו, שהבנים האלו לא היו בחייהם של מחלון וכליון, ובכח"ג אין מצוות ייבוש, כמו שלמדו מהפסוק **"כי יישבו אחים יחדיו"** שדך אחים שהיו יחדיו בחיים, יכולים לייבם (שם) וכיון שאין בזה דין ייבוש, הרי היא אסורה עליהם באיסור אשת אח, ואיך אמרה נעמי שאם יוולדו עוד ילדים יוכלו לייבם? ובהכרח יש ללמוד מזה, שמחלון וכליון נשאו את רות וערפה כשהיו גויות, ולא תפס בהם קידושין, כיון שאין תפיסת קידושין בגוי, ולכן לא היה שום איסור לרות להינשא לבני נעמי, אם היו נולדים, שהיא לא אשת אח שלהם, כי לא תפס בה נישואין בעודה גויה. ואמנם, למרות שאין בזה מצוות ייבוש, עדיין היה ניתן לקיים את המנהג להקים שם למת, על ידי הבנים הבאים של נעמי, ועל זה ענתה להם נעמי, הרי אני לא אמורה להוליד עוד בנים, וגם אם כן, הרי לא תמתינו להם עד שיגדלו.

האם רות היתה ביתו של עגלון?

כתב רש"י בתחילת מגילת רות (א, ב) שרות היתה ביתו של עגלון מלך מואב, ומקור דבריו הם בגמרא בסנהדרין (קח, ב) נזיר (כג, ב) וסוטה (מז, א) רות ביתו של עגלון היתה, בן בנו של בלק מלך מואב.

איך נעלמה מאיתנו - שושלת המלוכה של דוד המלך

יש דבר פלא בעם ישראל, שטעון הסבר, איך יתכן שכיום אנחנו לא יודעים מי במני ישראל הם משושלת דוד המלך, צא וראה מה קורה בשאר האומות שיש להם מלוכה, באנגליה, יש משפחת המלוכה שהמלוכה עוברת להם מדור לדור, וכולם יודעים מי הם, גם שבדיה, נורווגיה, ספרד, יש משפחה של מלוכה וכולם יודעים מי הם, ואיך יתכן שהאומה הישראלית לא יודעת מי מביניהם הוא ממשפחת המלוכה, המשפחה הזו נעלמה ואף אחד לא יודע עליה כלום, אין מישהו שידע לייחס את עצמו לדוד המלך, וזה פלא עצום בעיניי.

יתירה מזו, הרי באומות העולם איך התחילה שושלת המלוכה, שהסבא של הסבא שלהם היה חייל מצטיין בצבא, והגיע לדרגת קצונה גבוהה, ומזה הגיע לכל מיני תארים, עד שבסוף הגיע למלוכה, וכך המשפחה שלו לדורותיה קיבלה את המלוכה, ואמנם בעם ישראל זה לא כך, אלא הכל עפ"י השם, שדוד המלך קיבל את המלוכה בצו אלוהי, ע"י שמואל הנביא שמשח אותו בשמן המשיחה עפ"י ה', והקב"ה הבטיח לו שהמלוכה שלו תתקיים, ומשפחת המלוכה ג"כ נאמרה בתורה **"לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו"** וא"כ איך יתכן שדווקא אצל היהודים נאבד זרע המלוכה, ולא יודעים מי הם? ונראה לי התשובה לזה, שהכל מכוון בגזירת הבורא, שבדווקא לא ידעו מי הם משפחת המלוכה, שאילו היטלר היה יודע מי הוא זרע המלוכה, הדבר הראשון שהיה עושה, זה להשמיד את זרע המלוכה, כדי שלא יהיה המשכיות של מלוכה וגאולה לעם ישראל, ולכן בדווקא השם מצניע את המשפחה הזו, כדי שלא יוכלו לפגוע בהם. ומלבד זה צריך לדעת שגם בשמים יש משטינים, ובכללם הס"מ שהוא משטין גדול [וכמובא בתיקון לשבועות מהזוהר, שבזמן שמשו רבינו עמד למות, הס"מ היה שמח] והמטרה שלהם הוא להשטין ולהרע, ואם הם ידעו מי הם משפחת המלוכה יוכלו להשטין עליהם ולקטרג, ולכן כל הצאצאים של דוד המלך מוצנעים ומוסתרים שלא יודעו, לא לאויבי ישראל, ולא למשטינים בשמים.

וראוי לדעת שזה לא התחיל בצאצאים של דוד המלך, אלא גם **דוד המלך עצמו** היה מוסתר לפני הכתרתו למלך, ככתוב בספר תהילים (סט, ט) **"מזור הייתי לאחי ונכרי לבני אימי"** ומירשו בזה שחשדו בו אחיו במזרות, והיו סבורים, אלא שנתעברה אימו מאיש אחר, והוא לא בן של אביו ישי, ואימו של דוד הכחישה את הדבר ולא האמינו לה, ולכן כשבא שמואל למשוח את בן ישי, הביא ישי את כל בניו חוץ מדוד, ורק אחר שאמר השם על כל בניו של ישי שאינם ראויים למלוכה, אז הביא ישי את דוד מן הצאן ומשחו שמואל למלך, ובאותו מעמד התברר, שדוד המלך אכן הוא בן ישי.

נמצא אם כן, שכל השנים לפני שנמשח דוד למלך לא ידעו בכלל שהוא בן ישי, ולא נודע שהוא משבט יהודה, שהרי אם אביו הוא מאיש אחר, אין ידוע מאיזה שבט הוא, ורק בזמן שנמשח למלך התברר שהוא בן ישי מצאצאיו של פרץ בן יהודה. והטעם בזה הוא גם כן כנ"ל, שרצון השם הוא להשגיח ולהגן על מלכות ישראל, ולכן הוא מצניע ומעלים את מי שראוי למלך, שלא יפגע חלילה, לא מאויבי ישראל ולא מהמקטרגים.

ועוד אנחנו רואים, שגם בשורשי הייחוס למעלה מדוד המלך, **פרץ בנו של יהודה**, ג"כ היה מוצנע, ולא היה נודע שהוא בנו של יהודה, שהרי תמר אימו נחשדה שזינתה מאחר, וגם אחר שיהודה הודה ואמר צדקה, עדיין הקשו בגמרא, שכמו שזינתה ממנו יתכן שזינתה גם מהעולם, ולכן יצאה בת קול ואמרה **"ממנו"** וכך הוברר לכל שפרץ וזרע בני יהודה. והטעם בזה ג"כ כנ"ל, שהמשפחה המיוחסת למלוכה היתה גנוזה ומוסמרת מאת השם, ועד שהוצרכו לידע שאכן תמר התעברה מיהודה, היה הדבר סתום וחתום, בכדי שלא יפגעו חלילה משום נזק ומשום קיטרוג.

מה בועז קנה בקנין סודר - את השדה, או את זכות הגאולה?

מטוב את הזכות לגאול את הקרקע, שהרי כך אמר בועז לרות, שהוא אינו יכול לגאול כיון שטוב יותר קרוב ממנו, וכדי שבוועז יוכל לגאול את השדה היה נצרך לקנות את הזכות מטוב, שהוא יוכל לגאול את הקרקע. ולפי זה ניחא שהזכות הזו לגאול את הקרקע נקנתה לבועז לעולם, ולכן היה אפשר לקנותה בקנין סודר. ויש בדברים אלו חידוש, שלמרות שטוב לא רצה לגאול, לא עברה זכות הגאולה מאלה - לקרוב שבא אחריו, דהיינו לבועז, אלא הזכות נשארה לטוב שהוא הכי קרוב, ובוועז לא נקרא גואל, ואינו יכול לגאול אלא רק אם יקנה ממנו את זכות הגאולה.

נאמר במגילת רות **"וישלף איש נעלו ונתן לרעהו"** ומזה למדו בגמרא קנין חליפין, שניתן לקנות בו קרקע ומטלטלין. והנה כתבו התוס' בערכין (כט, ב) שכל דבר החוזר לבעלים או שאלה או שמירות אינו נקנה בקנין חליפין. והקשה הקצות החושן (קצה ח) הרי המקור של קנין סודר הוא מבוועז שקנה את השדה ע"י קנין סודר, והרי בזמן בועז היה היובל נוהג, ואם כן הקנין של בועז לא היה אלא לזמן, וכיון דהוי דבר החוזר לבעלים איך נקנה בחליפין.

ולפי כ 50 שנה דיברתי עם הגר"ח קנייבסקי זצ"ל על הקושיא הזו, ותירץ לי על זה, שבוועז לא עשה קנין על השדה עצמה, אלא עשה קנין על מה שקנה

תיקון טעויות: לפני כמה גיליונות נכתב, טלעתידי לבוא, בשם טבעלי חיים יסטיקו לטרוף, כך בנ"א לא יטחשו ויאכלו בע"ה. אמנם מורינו הרב שליט"א חזר בו מהדברים עוד באותו היום, מכמה ראיות שאין כאן מקומם, ובוודאי טיחיה מותר לעתיד לבוא לאכול בעלי חיים, כמו שימשיכו להקריב קרבנות.

להוי ידוע כי התחדש השיעור בנביא בכל יום, ניתן להאזין לשיעור בקו "עוטה אור" 148-718-0733 כמור"כ ניתן להירשם ולקבל תזכורת יומית

גיליון זה נכתב על פי הכנת הכותב בלבד
לתרומות והנצחות נא ליצור קשר בטל' 054-8520-936
או דרך נדרים פלום בהיפוש 'עוטה אור'
או באמצעות הטל' 03-7630585 שלוחה 6465
ניתן לקבל את הגיליון במייל 6082566@gmail.com

**בס"ד נתחדש השנה במצ"ש, בבית מורינו חרב רח' מתתיהו 25 בשעה 9:20
ניתן גם להאזין לשיחה בשידור חי בקו החדש "עוטה אור" 148-718-0733
כמור"כ ניתן לשמוע שם עוד שיעורים ושיחות ממורינו הרב שליט"א
ובמקרת "קול יהודי מרוקו" 335-962-0747 שלוחה 2-2
שמעו ותחי נפשכם**

תנופה לה'

יותר מהשכר עצמו, עצם הזיכרון של אדם במקום החשוב, הרי היא לו כמתנה הגדולה. ואת המקום בו יכתב אדם, הוא עצמו קובע במעשיו. ויותר מאשר מעשיו קובעים את מקומו, חשקו ורצונו גדול מהם

וכך לימוד אדונינו רש"י: 'שלש תנופות נאמרו בפרשה זו. הראשונה, לבני קהת. לכך נאמר בם והיו לעבוד את עבודת ה', לפי שעבודת קדש הקדשים עליהם הארון והשלחן וגו'.

השניה, לבני גרשון. לכך נאמר בם תנופה לה' שאף עליהם היתה עבודת הקודש ויריעות וקרשים הנראות בבית קודש הקדשים. והשלישית, לבני מררי. דברים מופלאים.

'הנושאים את היריעות הנראות בבית קדש הקדשים'
הרבה מאוד שאלות עולות מדבריו הקצרים של רש"י. המשכיל יתבונן וימצא כמה וכמה מקומות להתגדר בהם ולהבין מושכלות מדבריו הקדושים.

אבל אנו נתבונן בבני גרשון שכתוב בהם 'תנופה להשם'. מדוע נאמר בהם 'תנופה להשם', מה שלא נאמר אצל בני מררי או בני קהת? מלמד רש"י, לפי שהם 'הנושאים את היריעות הנראות בבית קדש הקדשים'. וזו תימה.

בשלמא בני קהת נושאים כל כלי הקודש, ועליהם בכתף ישאו, הנה המנורה הדולקת מערב עד בוקר, מאירה לכל העולם כולו. הנה השולחן עליו קשוות ומנקות להכנים בתוכם את לחם הפנים המראה את חיבת המקום לישראל, הנה ארון העדות עם הכרובים, בו נגזזו לוחות ראשונות ושניות, עדות לכל באי עולם. אבל בני גרשון, כל עבודתם היא לשאת את היריעות, ובכלל זאת גם את היריעות שנראות בבית קדש הקדשים. ומה בכך? מדוע יש משקל שבוה ליריעות שהיו בקדש הקדשים?

וימצא כתוב

לאחר מעשה בנתן ותרש, שמו של מרדכי נכתב בספר הזכרונות אשר למלך אחשוורוש. בעת נדודי שנת המלך, עולה שמו והמלך מחליט לעשות לו יקר וגדולה.

נשאל נא, האמנם יש בכוחה של מלכות לשכוח טובות שנעשו לה? מלכות, מעצם טבעה ואופייה, מוקפת ומוגדרת

בתוך פרשת בהעלותך יש פרשה מופלאה של חינוך הלויים בעבודתם. עבודת הלויים במשכן, איש אל עבודתו ואיש אל משאו, כולם נחנכו לדורות עולם.

פעם אחת ויחידה נחנכו שבט לוי, הכהנים והלויים. מאז עברה בהם הכהונה או הלוייה מאב לבנו, ללא צורך בחינוך מחדש, די היה באותו חינוך להפעיל את עצמו מחדש בכל זכר הנולד לאביו, וקדושתם לעולם עומדת עד עצם היום הזה, לכל דבר ועניין שיתאפשר ויתאים את עצמו, מהעבודה בבית המקדש ועד קבלת כ"ד מתנות כהונה.

ואם עד כה הגיעה השפעת הכהונה, מאותו חינוך הנזכר בפרשתנו – חובה עלינו להבינו היטב, ביתר שאת וביתר עז, מה היה בו וכיצד פעל.

תנופת הלויים

נתחיל מצורת החינוך – תנופה.

לא מצאנו דוגמת המצווה הזו במקומות אחרים, אין עוד מצוה בתרי"ג מצוות, לקחת אדם ולהניף אותו מעלה ומטה, מלבד בחינוך הלויים. יש את שמן המשחה למלכים ולכהנים גדולים, יש את העבודה עצמה שמשיתה חינוך ('עבודתן מחנכת') ומכשירה את הכהנים או הלויים.

אולם תנופה? הרי זה מקרה יחיד מסוגו בכל התורה כולה.

כלומר, מצאנו תנופה בהרמת אברי הקרבן, מצאנו תנופה במנחות. אך להניף בני אדם, כזאת לא נשמע פעם נוספת.

שלש תנופות נאמרו

אין איתנו יודע עד מה, אין איתנו יודע מה פועלת התנופה ואיך היא פועלת. גם איננו יודעים מתי התנופה משפיעה, בעת ההרמה או בעת שהמנחה נמצאת למעלה או בעת ששבה למקומה.

אין בידינו אלא מה שכתב רש"י בפרשתנו (ה, יא) המבאר שהנפת הלויים הייתה כמו שאשם מצורע טעון תנופה חי.

באנשים רבים שתפקידם ששום חוב לא יישמט ושום תשלום לא יימנע מפריעה, אין 'פספוס' כמו אצל הדיוטות. כיצד הגיעה מלכות אחשוורוש שהכרת הטוב למרדכי נשכחת, בעוד שהיא כבר רשומה בספר הזכרונות?

אלא מאי, לא רצה המלך להשיב טובה, גם זאת ייתכן, אך מדוע רשם בספר הזכרונות ולא הורה להתעלם מהסיפור ולא לתעדו?

ומסתברא מילתא כי שכרו של מרדכי לא היה הרכיבה ברחוב העיר על גבי הסוס שרכב עליו המלך. גם לא עצם העובדה ששונאו הגדול הוא זאת שעושה בן לעיני כל.

שכרו של מרדכי היה עצם איזכור שמו בספר הזכרונות לפני המלך, ודי בזה.

זה שלאחר כמה שנים התעורר אחשוורוש לעשות כבוד וגדולה למרדכי היהודי, אין זה אלא להרווחה בעלמא. כי הרגיש שכך תנוח עליו שנתו טוב יותר, אך לרגע לא בא לפרוע חוב, כי לא היה חוב. כאשר השם מוזכר לפני המלך, הוא השכר הגדול ביותר במלכות.

חקוק על אבן

שמעתי מיהודי ירא אלוקים שהשתתף בתכנית החלל ושימש כראש מכון מחקר. הוא סיפר, כי זמן קצר לפני שהחללית הראשונה נפרדה מכדור הארץ, חקקו נכבדי החוקרים את שמם על גבי אבן וביקשו להותירה על הירח, לכבוד ולאות היה זה להם.

ומשמעתי זאת, התחדדה אצלי יותר ההבנה מה התחושה ששמך רשום וחקוק במקום גבוה, ומה שכרו של מרדכי היה בזה ששמו נכתב בספר הזכרונות.

כי כשאדם יודע שהשם שלו מופיע במקום פלוגי, חייו מתנהלים אחרת. הוא חי במציאות אחרת, מבין שיש ציפייה ודרישה ממנו, מה שאין מאחרים. הוא לא יכול לשחק בקש ובגבבא, אינו יכול להתייחס לימינו ושעותיו בשוויון נפש, יש לשעות הללו מטרה, כי הוא נחשב לגבוה יותר.

קרש בצפון

כמובן, איננו יכולים לתת ציונים לבני גרשון קהת ומררי. אבל ברש"י למדנו, כי אם שם אחד כתוב ביריעות הראות את פני הקודש, הוא נמצא בדרגה אחרת.

קרש שזכה להינתן בצפון, כך לימדנו רבותינו בירושלמי (שבת יב, ב), ינתן לעולם בצפון. קרש שזכה להינתן בדרום, ינתן לעולם בדרום. הוא תפס את הקדושה שלו, בכך שזכה למה שזכה, אחרים לא זכו, ולהכי נהגו ישראל קדושים להתקין עמדה בראש המלית שלא ישתנה המקום.

תשאל מה יש בו באותו קרש, והתשובה היא בזה שנותר בצד דרום או בצד צפון. לא דומה אדם שקיבל ברכה בילדותו מרבינו יוסף חיים בבגדאד, הגם שחבירו בן גילו עולה עליו בתחומים רבים. הראשון ביצר את מקומו כיהודי שעוד זכה להתברך מפי הבן איש חי.

כי כך היא המידה, לומר על יהודי קשיש שעוד זכה לראות את החפץ חיים, הרי הענקת על צווארו רביד זהב מעלמא דאתי. למרות שהיה אז בגיל חמש ובקושי יזכרהו, שמו כבר התבצר למקום אחר. יש תנופה רגילה ויש תנופה לפני ה'. בסודה לא ירדנו, אבל התורה הקדושה אומרת שיש הבדל בגלל שבני גרשון הרימו את היריעות שראו את פני קודש הקדשים, ובכן – להם יאתה הגדולה!

בי כל לבבות דורש ה'

ולדין ייאמר. כל תפילה בהתבוננות היא מצב של 'לפני ה'.' אינו דומה יהודי שעורך תפילתו כמצווה ועושה, לרעהו ששפך נפשו בריכוז וקרבת הלב. השני חי, הוא 'נרשם' במקום אחר.

אינו דומה בחור שלימודו עליו בכבוד ולאות, לבחור סמוך לו הלומד בכל המיית הלב, בחשיקה וחפיצה, השני חי לפני ה', נמצא במעגל חיים אחר.

כי אם הכבוד נמצא בראש כל הרקיעים, אינסוף בחינות ומדרגות ומעלות של עובדי השם ודורשי קרבתו, זו למעלה מזו. בכל מקום שהנחת בו את לבך עד הסוף, נמצאת רשום בספר הזכרונות לפני המלך.

אין כאן שחור ולבן, מותר ואסור, חייב ופטור. יש כאן רק את תשוקת הרצון וכל לבבות דורש ה'.

והנפלא מכל, כי אתה קובע עד כמה יקרב מקומך לצד כיסא הכבוד. מעשיך יקרבוך.

בוס תנחומים
להרה"ג יונתן אברהם שליט"א
ורעיתו הרבנית החשובה תליט"א
לונדון
בפטירת אחיה הדגול, איש חמודות
ראש וראשון לכל דבר שבקדושה
הר"ר בנימין זאב קופעל זצ"ל
מלפנים ראש הקהל דעת ישראל מלבורן, אוסטרליה
בעל הנחמות ינחמם בכפלים, עדי יקיצו שוכני עפר בקרוב

ברכת מזל טוב
לידידנו היקר רודף צדקה וחסד
האדון הנכבד ר' אליהו גינדי הכהן נ"ו
ולרעיתו החשובה תחי'
ולכל המשפחה הנעלה הי"ו
פנמה-סיטי
לרגל נשואי בתו הכלה המהוללה פרידה תחי'
עב"ג החתן הנעלה דוד בלסבן הי"ו
יעלה הזיווג יפה לתפארת המשפחות
ועיני אוהביהם רואות ושמחות, אמן

פרשת בהעלותך תשפ"ג

מישבטי התורה

הליכות חיים

בס"ד

האם ילד קטן נקרא שדכן?

שאלה

יענקי ילד בן חמש הולך מידי יום לגן שבחיידר עם השכנה שגרה לידם. יום אחד כשהגיע עמה לגן, סיפרה הגננת לשכנה, שהיא בחורה מבוגרת כבת שלוש וחמש שנה ומחפשת נואשות שידוך לעצמה. יענקי, שעמד לידם אמר לגננת, שגר אצלם בבנין בחור מבוגר "איציק הגבוה" והיא יכולה להתחתן אתו, ולהיות ביחד "חתן וכלה".

הגננת ברוב ייאוש שאלה את השכנה פרטים על אותו איציק, ומשמעה דברים חיוביים נענתה להצעה. השכנה הציעה את השידוך גם לאיציק ולאחר בירור גם הוא נענה להצעה, וכעבור שבועיים של פגישות שנוהלו ע"י השכנה התארסו שניהם.

האם מגיע ליענקי (או להוריו) שכר, בתור מציע השידוך?

תשובה

א. השכנה נחשבת השדכנית היחידה בשידוך. לפיכך מגיע לה כל דמי השידוך מצד החתן ומצד הכלה.

ב. מוכח מתשובותיהם של גדולי הפוסקים שנכתבו במשך מאות השנים האחרונות, שוועד ארבע ארצות שקבעו את צורת חלוקת דמי השדכנים - לא קבעו בתקנתם, שעבודה שמהותה הצעת שידוך או הצעת עיסקה, שווה שליש מדמי השדכנות או התיווך, ואילו עבודה שמהותה עשיית הפגישות שבין שני הצדדים, שווה שני שליש משכר השדכנות או התיווך. אלא הגדר הוא - שכל שידוך שאדם אחד בלבד עשה אותו, ובלעדיו לא היה השידוך יוצא לפועל - רק הוא נחשב השדכן, ומגיע לו את כל דמי השידוך, ולא משנה כמה זמן וטירחא השקיע בעשיית השידוך או באיזה חלק משלבי השידוך היו זקוקים לעבודתו.

ורק אם ישנם מספר אנשים שהיו מעורבים בשידוך, וכל אחד מהם עשה פעולה חיובית שקידמה את השידוך, במקרה כזה תיקנו ועד ארבע ארצות - כיצד לחלק בין השותפים בשידוך את שכר השידוך.

ג. לאור האמור, אם השדכן או המתווך הציעו את ההצעה לצדדים, ושני הצדדים או אחד מהם אמר לו, שהיות והם מכירים אחד את השני, הם מעדיפים לנהל את המשך השידוך או התיווך ביניהם ללא עזרת השדכן או המתווך, וכמו שמצוי במקרים רבים ובפרט ברכישת נכס, שהמתווך מציע לקונה את הנכס, והוא מנהל לבד עם המוכר את פרטי קניית הנכס וכו', במקרים אלו יקבל המתווך או השדכן את מלוא דמי השידוך או התיווך, למרות שפעולתו בתיווך או בשידוך היתה רק כמציע הדבר בלבד, מכיון שהוא היה השדכן או המתווך היחיד בשידוך או בתיווך שנעשה.

מקורות

כתב התיבות (סימן י"ב ס"ק ה') שאם אדם עשה מלאכה או טובה עבור חברו, שניתן לגבות עבורה כסף, אולם דעתו של עושה המלאכה או

הטובה היתה לעשותה בחינם - פטור מקבל ההנאה מלשלם לו עבור ההנאה הממונית שקיבל ממנו.

דין זה ניתן ללמוד גם מדברי הרמ"א (ח"מ סימן רס"ד סעיף ד בסופו) שכתב, שמי שעושה מלאכה עבור עצמו בלבד, ואפילו שילם כסף לפועל שיעשנה עבורו, אם התכוון עושה המלאכה לעשותה עבור עצמו בלבד ולא התכוון לגבות מחברו כל תשלום, למרות שגם לחברו יש צורך במלאכה זו - פטור החבר מלשלם לו כל תמורה.

לאור האמור, מכיון שברור שיענקי הקטן לא אמר לגננת את השם של "איציק הגבוה" על מנת להחשב "שדכן" ולקבל תמורה כספית עבור כך, אלא אמר זאת כשיחת ילדים קטנים וכשעשוע בלבד, לפיכך אינו נחשב כשדכן או כשותף בעשיית השידוך, ולא מגיע לו כל תמורה ממונית עבור הצעתו.

נמצא, שבשידוך זה - השכנה היתה השדכנית היחידה גם מצד הגננת ולכן מגיע לה לקבל גם מהגננת את מלא דמי השדכנות.

תקנות ועד ארבע ארצות, חלקן הובאו בפתחי תשובה חו"מ (סימן קפה ס"ק א), ובשו"ת המובאים שם. ועיין ג"כ בפתחי תשובה אבן העזר (סימן נ"ס"ק ט"ז), ובשו"ת שמובאים שם. וכן בשו"ת נודע ביהודה חו"מ ח"ב סימן לו, ובעוד ספרים העוסקים בהלכות תיווך ושידוך.

מסרים ורעיונות בפרשת השבוע

כוחו של צדיק הדור

כתוב בפרשה שהעם התלוננו בפני משה שרוצים לאכול בשר, ואינם מסתפקים במן. ומחמת תלונותם אמר משה לקב"ה, שאינו יכול לשאת לבדו את העם, כי כל הזמן הם מוצאים עליה חדשה להתלונן עליה. ולכן אמר לו הקב"ה (יא, יז-יז) אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטרים... ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמת עליהם ונשאו אתך במשא העם וכו'. שיקח את אותם שוטרים שהיו ממונים במצרים לזרז את בני ישראל בעבודתם הקשה, ונמנעו מלהכות את אחיהם היהודיים שהתירשו במלאכתם, ובגלל זה היכו אותם קשות הנוגשים המצריים. ומכיון שאותם השוטרים סבלו צער ויסורים רבים על רחמנותם על אחיהם היהודיים - לכן הם ראויים שתשרה עליהם רוח נבואה, ויסייעו למשה בהנהגת העם.

יסודו של הר"ן, בכוחו של צדיק הדור

והקשה הר"ן בדרשותיו [דרשה ח] כיצד זכו זקנים אלו להגיע לדרגת נבואה גבוהה זו, הלא משמע שלמרות גדלות אותם הזקנים בעשיית חסד, ובסבל למען אחיהם, אולם לא נאמר עליהם שהיו גדולים במיוחד בתורה ובעבודת ה', וכיצד זכו להגיע לדרגת נבואה הניתנת רק ליחידים מגדולי החכמה ויראי השם שהכינו עצמם אליה כראוי במשך זמן רב, כמבואר בהרחבה ברמב"ם (פ"ז מיסודי התורה) התנאים הנדרשים לזכות בנבואה.

ותירץ הר"ן, שבאמת שוטרי בני ישראל לא היו ראויים מצד עצמם לנבואה, אלא זכו לכך מכוחו של הצדיק שבדור - משה רבינו, שהכין

כוחו הגדול של רשב"י בדורו

וכעין דברים אלו כתוב מספר פעמים בזהר הקדוש. שרבי אלעזר בן רשב"י, ושאר תלמידי רשב"י התבטאו, שבזכות השפע האלוקי הרב שזכה בו רשב"י לאחר שיצא מהמערות, לכן בדורו אפילו ילדים קטנים בני חמש שנים, וכן שאר אנשים שעבדו למחייתם בעבודות קשות למרות שגרו במקומות נדחים, ולא למדו בבית מדרש, בכל זאת זכו לחדש בתורה ובמיוחד בדרך הסוד, חידושים מופלגים במיוחד, שלא יזכו להם בדורות אחרים עד ביאת המשיח שיבוא במהרה. והכל נבע מכוחו ומזכותו של רשב"י שהיה הצדיק הגדול שבדור, שמעט מהשפע האלוקי של רשב"י עבר גם אליהם, מבלי שנחסר מחמת כך מרשב"י מאומה.

מציאות זו קיימת בכל דור

וממשיך הר"ן שם בדרשותיו, שמציאות זאת קיימת בכל דור ודור - כי אין דור שאין בו צדיק הראוי לשפע אלוקי רב לפי ערכו, וממנו מושפעים שאר התלמידי חכמים ועובדי השם שבדור. ולכן אמר התנא יהושע בן פרחיה באבות (א, י) "עשה לך רב". וכן כתוב בגמ' (בבבא מציעא דף ק"א) שאינו דומה הלומד מעצמו - ללומד מרבו. כי באמצעות חכמת הרב - מושפע לתלמיד שפע רוחני נוסף, מעבר למה שהיה מקבל אם היה לומד לבדו.

השפעת התפילה ליד חפצי הצדיק או בקברי הצדיקים

ומוסיף שם הר"ן, שבזכות שצדיק הדור זכה בחייו בשפע האלוקי, מכח זה חל השפע גם על כל הדברים ששימשו את הצדיק בחייו. ובכלל זה - חפצי הצדיק, וכן עצמות גופו הקדוש של הצדיק. מכיון שכלים אלו היו בחייו - משכן לשכינה הקדושה ששרתה עליהם, קדושה זו אינה עוזבת אותם לעולם, ונשארת שם אפילו לאחר מיתת הצדיק. ומסיבה זו ישנה תועלת להשתמש בחפצי הצדיק לאחר פטירתו ולהתפלל לקב"ה בסמיכות אליהם ואפילו אם לא מחזיקים בידו. וכן ישנה תועלת להתפלל לקב"ה בסמיכות לקברי הצדיקים, מכיון שחל על חפצים אלו, ועל עצמות הצדיק השפע האלוקי, ומציאות זו אינה מסתלקת משם לעולם. ולכן התפילה לקב"ה במקומות אלו רצויה ומתקבלת יותר.

ולפי זה ביאר הר"ן את הנאמר למשה במי מריבה, לקחת את מטה האלוקים שעמו הוא עשה את המופתים בארץ מצרים. מכיון ששרתה השכינה והשפע האלוקי על מטה זה - קדושת השכינה לא מסתלקת ממנו, לפיכך רצה הקב"ה שמשה יקח את המטה עמו, אבל לא יכה עמו את הסלע, אלא ידבר לסלע בלבד, ובזכות קדושת המטה שבידו - תתקבל תפילתו לרצון, ויצאו מים מהסלע. אלא שמשה טעה וחשב שהסיבה שנאמרה לו לקחת את המטה היתה - כדי להכות עמו את הסלע כפי שעשה בפעם הראשונה בפ' בשלח, ורק באופן הזה יצאו המים מהסלע.

הלימוד המעשי מדברי הר"ן לדורינו

לאור האמור נמצאנו למדים, שבכל דור ודור ישנם אנשים צדיקים ותלמידי חכמים, המרוממים בדרגתם הרוחנית משאר בני אדם. אלא שלמרות גדולתם - גם הם מקבלים חלק מהשפע הרוחני שיש להם מכוחו של צדיק הדור. שבמקרים רבים איננו יודעים מי הוא, כי אין שום ראיה שמי שמפורסם בציבור בתואר הזה, אכן בו בחר הקב"ה כצדיק הדור. והמציאות הזאת ידועה לקב"ה בלבד שבוחן כליות ולב, ויודע מי הגדול שבצדיקי הדור - שכל מעשיו, מחשבותיו, ודיבוריו הינם לשם שמים בלבד. ומכח השפע האלוקי שמגיע משמים לצדיק הדור - מושפעים גם שאר הצדיקים ותלמידי החכמים שבדור, ומזכותו זכו רבים מהם להגיע לדרגתם הרוחנית.

את עצמו להיות ראוי לכך, ובזכות השפע האלוקי ששרה עליו - יכל להשפיע ממנו על שאר העם שקטנים ממנו. וכך גם מדויק ממה שכתוב שם בתורה (פסוק יז) "ואצלתי מן הרוח - אשר עליך - ושמתי עליהם". כלומר, הנבואה שזכו לה שבעים מזקני ישראל שכינה בעבר כשוטרים במצרים, היא רק מכח הנבואה שיש לך - למרות שמצד עצמם לא היו ראויים לכך.

ומוסיף הר"ן שכך היא המציאות הקיימת בכל דור ודור, שהרבה מהדרגות הרוחניות שיש לאנשים, אפילו לאותם שאינם ראויים לכך מצד עצמם, הם בזכות הצדיק שבדור, ומכוחו בלבד. שממנו מושפע השפע הרוחני לשאר התלמידי חכמים והצדיקים שבדור.

קבלת השפע מהצדיק אפשרית - רק אם יש לה על מה לחול

אלא שגם לאותם האנשים שמקבלים את השפע מהצדיק, צריך שתהיה איזה שהיא מעלה רוחנית מסוימת בתורה, או בעבודת התפילה ויר"ש או בעשיית מעשים טובים וחסד לזולת, כדי שהם יהיו כלי קיבול שבתוכו יוכל להיכנס השפע הרוחני שצדיק הדור מושפע עליהם. כי אם הכלי ריק - אין לשפע ולברכה על מה לחול.

ודימה זאת הר"ן שם למבואר במלכים ב (ד, יא) שאשת עובדיה הנביא ביקשה מאלישע הנביא ישועה ניסית, שבעזרתה תוכל לשלם את חובותיה הכספיים למלך ישראל. ואלישע אמר לה, שלצורך כך הוא זקוק שיהיה לה לפחות מעט שמן בביתה, אפילו שיספיק לסוך אצבע אחת בלבד. כדי שעל שמן זה יוכל להשפיע מהשפע האלוקי ששורה עליו, כמות גדולה של שמן ניסי שיספיק לכל צרכיה, כי על כלי ריק - אין שום אפשרות להשפיע את הנס. וע"ש.

ביאור טעותם של אהרן ומרים

ולפי זה מסביר הר"ן את טעותם של אהרן ומרים בסוף הפרשה, שהם חשבו שהינם באותה דרגת נבואה עם משה. ולא הבינו שלמרות גדולתם הגדולה, אולם הם זכו להגיע לדרגתם הגדולה בנבואה - רק בזכות משה. שמכח צדיק זה בלבד - זכו לשפע הנבואה ששרתה עליהם, ולא מצד מעלתם העצמית. ולכן כאשר הם השוו את עצמם למשה - פסקה מהם מיידידת דרגת הנבואה לה זכו עד כה, שהיתה כאמור בזכות משה. לפיכך כשהקב"ה נגלה אליהם לפתע כמבואר שם (ד, ב) נמצאו טמאים שאינם ראויים לנבואה, וצעקו שרוצים מים כדי לטהר את עצמם לקבלת נבואת ה' עליהם כמבואר שם ברש"י וע"ש.

ביאור טעותם של קרח ומאתים חמישים איש מגדולי ישראל

וכעין דברים אלו כתוב בספרים הקדושים, שזו הייתה שרש טעותם של קרח ומאתים וחמישים מראשי הסנהדרין, ומנשיאי ישראל שהצטרפו אליו. שחשבו שזכו לדרגתם הרוחנית הגבוהה מחמת עצמם. ולכן טענו למשה ואהרן "רב לכם, כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' - ומדוע תתנשאו על קהל ה' " ע"כ. כלומר, אע"פ שאכן עובדות אלו היו נכונות, אולם הם לא הבינו שלדרגה של "כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' " זכו - רק בזכות משה ואהרן שהיו צדיקי הדור. ומחמת כוחם הרוחני, וזכותם הגדולה - הושפע מהם השפע הרוחני האלוקי לשאר עובדי ה' שבדור, וגרם להם להגיע לדרגות רוחניות - יותר ממה שהיה מגיע להם מצד עצמם. ומכוחם בלבד זכה קרח לראות בנבואה, שבעוד כארבע מאות שנה ייצא ממנו שמואל הנביא, שהיה שקול במעשיו הטובים למשה ואהרן. ולכן כשכפרו בגדלותן היחודית של משה ואהרן, ומיאנו לקבל מחמתם את השפע האלוקי שזכו בו - ירדו מיד מדרגתם הגבוהה, והקריבו קטורת זרה שמתו מחמתה.

האיסור לזלזל בכבודו של רב שחושב באופן שונה

לכן אפילו מי שקבע לעצמו רב פלוני שיכוון את דרכו, ועמו הוא מתייעץ, ועושה כהוראתו, ובכך מקיים את דברי התנא "עשה-לך-רב" - רב שבו אתה נותן את אמונתך, שהוא יכול איתך כראוי לעשיית רצון הבורא ית"ש. אולם בחירה זו איננה מתירה בשום אופן לאף אדם לפגוע בכל דרך שהיא, בדיבור או בעשיית מעשה, ברב או בכל מנהיג עדה אחר, שנוהג בכל אורחותיו כפי שנפסק בשו"ע, וכפי דרך ישראל סבא המסורה לנו איש מפי איש. אע"פ שמי שנוהג כפי רבו, אינו מחויב לשמוע להוראותיו של רב אחר כשהינה שונה מרבו.

וכל שכן שמלבד האמור - אין לזלזל ולהקל ראש באחד מתלמידי החכמים והצדיקים שבדור, כי יתכן שהוא האדם שמחמתו זכו שאר התלמידי חכמים שבדור כולל הרב של אותו אדם שכעת חולק עליו, להגיע לדרגתם הרוחנית, וכפי שלמדנו מהדוגמאות שהובאו לעיל.

כמו כן למדנו ממה שהשווה הר"ן את הנידון של השפעת החכמה, למקרה שהיה אצל אלישע הנביא ואשת עובדיה הנביא, שהנס הגדול חל - אפילו על מעט שמן שהספיק לסוך עמו אצבע אחת בלבד. שלפעמים בזכות צדיק הדור, זוכה גם אדם שדרגתו הרוחנית הינה מועטת ביותר, וכן גם כשרונותיו הינם חלשים, שאם מעוניין באמת לגדול בתורה ויר"ש, ומתפלל על כך לקב"ה מעומק ליבו, יתכן ותפילתו תשמע, ובזכות תפילה זו או מעשה טוב אחר שעשה או מצוה מסוימת שעשה במאמץ מיוחד, יזכה לקבל מהשפע שירד מהשמים על הצדיק שבדורו, וזה מה שיעלה אותו לדרגות רוחניות גבוהות, הרבה מעבר לכשרונותיו וידיעתו בתורה.

ואכן רואים בכל דור, שאנשים זכו להיות מלמדי תורה, תלמידי חכמים גדולים, מורי הוראה, ומנהיגי קהילות חשובות, וכן מנהלי מוסדות עזרה וחסד גדולים במיוחד, למרות שמצד יכולתם העצמית בצעירותם - לא היו ראויים לכך. ונדגיש - שאין בכל האמור לעיל, למעט מדברים נוספים שמחמתם זוכים אנשים להגיע לדרגות רוחניות גבוהות. אלא שהבאנו פן נוסף שלמדנו מהר"ן, שהיה מגדולי רבותינו הראשונים, ושיש בו מסר חשוב שמחייב כל אחד מאיתנו.

מרים הנביאה - אמה של מלכות

בסוף הפרשה (יב, ד-טו) אנו לומדים על חטאה של מרים שהשוותה בדברה עם אהרן את דרגת נבואת משה אחיה לדרגת הנבואה שלהם, ולכן נענשה מיידית שנעשתה מצורעת. ובני ישראל חיכו למענה שבוע עד שהתרפאה מצרעתה. ומבואר ברש"י בסוף הפרשה ע"פ המשנה בסוטה (טו) ששילמו לה כעת מידה כנגד מידה, על שחיכתה למשה על שפת היאור כשהושלך למים לאחר לידתו.

ולכאורה קשה, הרי העובדה שמרים חיכתה למשה היא סיבה מוצדקת שמשה היה צריך להכיר לה טובה בחזרה, לחכות לה, ולהתפלל לרפואתה וכו', אבל למה כלל ישראל חייב לחכות לה? ולכאורה ניתן ליישב בפשטות, שמכיון שמשה היה צריך לחכות לה כהכרת הטוב, ובלעדיו כלל ישראל לא יכולים לנסוע במדבר, לכן גם הם "נאלצו" לחכות לה. או שהיות ומשה היה שקול כמו כלל ישראל, לפיכך גמילות החסד שעשתה מרים למשה - נחשבת כמו עבור כלל ישראל.

אמנם כשנתבונן מעט בגדלותה ובזכויותיה הרבות של מרים הנביאה, נבין שאין מקום כלל לשאלה זו, וחז"ל נתנו טעם אחד מתוך סיבות רבות. כתוב בגמ' תענית (טו) שבזכות מרים נתן הקב"ה לבני ישראל את באר המים במדבר. ולכן לאחר מיתת מרים, כתוב (במדבר כ, ב) שלא היה מים לעדה, כמבואר שם ברש"י. נמצא לפי"ז שאפילו אם בני ישראל לא היו רוצים לחכות למרים - לא היו יכולים להמשיך ללכת

במדבר בלעדיה, כי לא יהיו להם מים לשתות. שכל זמן שמרים היתה בחיים, המים ניתנו בזכותה. כך שלטובתם ולצורך קיום חייהם, הם היו חייבים לחכות למרים. נמצאנו למדים, שזכויותיה הרבות של מרים - קיימו והחיו את כל בני ישראל ארבעים שנה במדבר, ואין כאן רק הכרת הטוב למעשה שעשתה בזמן מועט, לפני כשמונים שנה.

פעליה של מרים להצלת חייהם של בני ובנות ישראל

אמנם כשנתבונן יותר בחיי מרים עוד מערש לידתה נבחין, שכלל ישראל הן הגברים והן הנשים חייבים למרים את כל חייהם הגשמיים והרוחניים. והיא בפועל הרבים, בתפילתה, ובסגורה לפני הקב"ה שיושיע את ישראל מגלות מצרים, זכתה לקרב את הגאולה. וכפי שכתוב במדרש רבה (שמות פ"א, יג) למה נקרא שמה פועה - שהופיעה את ישראל לאלוקים.

כתוב בגמ' סוטה (יב) ובמד"ר (שמות פ"א, יג) שעמרם אביה של מרים היה גדול הדור. וכאשר גזר פרעה הרשע שכל הבן הילוד מבני ישראל יושלך ליאור, אמר עמרם, לשווא אנו יולדים ילדים, מאחר וכשייוולדו יהרגו אותם המצרים, ולכן גירש את אשתו. ומאחר ונחשב לגדול הדור ומנהיגו, לכן כל הזוגות הנשואים שבישראל הלכו אחריו והתגרשו. אמרה לו בתו מרים שהייתה בת חמש שנים בלבד, שגזרתו יותר קשה מגזרת פרעה. שפרעה גזר רק על הזכרים, ומחמתו מתכלה עם ישראל שלא ייוולדו יותר ילדים וכו'. וכשראה שצדקה בדבריה, נשא בחזרה את יוכבד לאשה, וע"י כך כל ישראל נשאו בחזרה את נשותיהן. ובזכות דבריה נולד משה רבינו, וכן כל הבנים והבנות שנולדו בעם ישראל בשמונים השנים האחרונות שהיו במצרים - כולם נולדו בזכות מרים. ולפי החשבון שהאנשים והנשים נישאו לכל המאוחר בגיל שמונה שנים כמבואר בגמ' בסנהדרין (טו), ושהיו יולדות ששה ילדים בכרס אחד. נמצא שמיליוני ילדים נולדו בעם ישראל בזכותה. לפיכך כשבני ישראל חיכו למרים שבוע במדבר - הם עצמם היו חייבים את חייהם למרים, כי הם נולדו - בזכות דבריה לאביה המיוסדים על אמונה חזקה בקב"ה, וכפי שנכתב שם בהרחבה בחז"ל וע"ש.

מבואר בגמ' בסוטה (א) על הפסוק "ותחיינה את הילדים" שלא רק שיוכבד ומרים, שהיו המיילדות, לא המיתו אותם, אלא שעוד סיפקו להם מים ומזון כדי שיחיו. והוסיף שם רש"י: שהיו מסייעין להחיותם. והיו טומנות אותם בבתיהן ומגדלות אותם, ע"כ. כלומר, שהן עצמן גידלו את ילדי ישראל תוך סיכון חייהן כפשוטו, ולא חששו מפרעה ומצבאו למרות שיכלו להרוג אותן, אלא סמכו ובטחו בקב"ה. ומבואר במדרשי חז"ל, שאפילו אם נולדו ילדים בעלי מומים, היו מתפללות לקב"ה שירפאם, כדי שלא יחשדו בהן, שהן גרמו לכך. ובזכות מסירותן להצלת ילדי ישראל זכו - שהקב"ה שינה את הטבע עבורן, וכל הילדים נהיו בריאים.

המיוחדות שבהנהגת מרים את נשות ישראל

ומחלקה הגדול של מרים בהתהוות ובקיום הגשמי של עם ישראל במצרים, נתייחס כעת להנהגתה הרוחנית במצרים. כתוב בנביא מיכה (ט, ט) ובמפרשים שם, שמרים התנבאה לנשים במצרים - החל מגיל חמש שנים, חיזקה והדריכה אותן באמונה ללא סייג בקב"ה, ולימדה אותן את מצוות התורה שנשים צריכות לדעת.

אמרו חז"ל: "בזכות נשים צדקניות שבאותו הדור - זכו בני ישראל לצאת ממצרים", וכפי שביארו חז"ל במדרשים את מעשיהן הכבירים. והנה מנהיגת נשים אלו, ואבוקת האור שהאירה להן את האמונה היוקדת בה, וחיזקה אותן למרות הגלות והחושך שנמצאו בה - היתה מרים. שבכוח האמונה החזקה שהייתה לה בבורא ית"ש לבדו, בלי להתייחס ולהתפעל מההצלחות הזמניות שהיו לפרעה

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם גנחובסקי זללה"ה

פרשת בהעלותך תשפ"ג ♦ גליון תק"ל

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

עוסק במצוה פטור מן המצוה

וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְגו' (ט"ו)
 אמרינן בגמרא סוכה (כ"ה א') דאנשים דאיירי בהו קרא היינו אלו
 שנטמאו מכיון דהיו עסוקין במת מצוה וחל שביעי שלהן להיות בערב
 פסח. חזינן דנטמאו למת מצוה אע"פ דהיה עליהם חיוב קרבן פסח.
 ומהכא ילפינן כללא דעוסק במצוה פטור מן המצוה. וכגון הא
 דאמרינן (רש"י סוכה שם ד"ה שלוחי) שההולך להקביל פני רבו או לפדות
 שבויים ברגל, פטורים ממצות סוכה.

כמו כן ילפינן הכי מקרא דבלכתך בדרך, דדוקא בלכת דידך חייבין
 במצוות, והוא כאשר אדם עוסק בענינים שלו, אבל כאשר עוסק בדבר
 מצוה פטור מן המצוה.

ויש לעיין במי שהולך להקביל פני רבו והאמת היא שרבו במדינת
 הים והוא אינו יודע, האם באמת פטור מן המצוה.

וצדדי הספק, מי אמרינן דפטור מן המצוה, דהרי דעתו ללכת שמים
 ולא ללכת דידן, או דילמא נימא דלא נפטר, דזה הליכה בטעות
 ולמעשה לא היה עוסק במצוה.

הנה תחילה נביא מהו הנפקא מינה בהאי חקירה, ואחר כך נביא
 כמה הוכחות:

מהו הנפקא מינה

הנה אע"פ שבין כך לא קיים המצוה השניה, מכל מקום יש לדון
 בזה בכמה נפקותות בחקירה הנ"ל:

א. לרדוף אחר העני

חדא, נפקא מינה לכשתברר לו שלא היה מצוה האם חייב לרדוף
 אחר העני וליתן לו צדקה.

ב. תשלומין של תפילה

תו נפקא מינה דהרי מי שהיה עוסק במצוה, פטור מתשלומין של
 תפילה ועיין משנה ברורה סי' צ"ג ס"ק ח', ועוד עיין סי' ק"ח ס"ק ב' ואם כן מהו
 בכחאי גוונא שחשב שעסק במצוה.

ג. לאפרושי מאיסורא

תו נפקא מינה באדם אחר שידוע שבאמת אינה מצוה, האם מחוייב
 להתאמץ ולהודיעו שיפסיק ללכת ויקיים המצוה השניה.

וכי תימא דבלאו הכי חייב להודיעו שהולך להמצוה בחינם מפאת
 החיוב השבת אבידה, וכדין (נבא קמא פ"א ב') התנועה בין הכרמים דחייב
 מדאורייתא להחזירו למקומו דמרבינן מקרא ד"והשבותיו" לרבות
 השבת גופו.

אך נפקא מינה באופן שלא יהא מחוייב מדין חשבת אבידה כיון דהוי
 אינו לפי כבודו אבל מפאת לאפרושי מאיסורא יתחייב.

עוד נפקא מינה באופן שבלאו הכי הולך שם, דליכא משום השבת

אבידה אבל אכתי איכא חיוב לאפרושי מאיסורא. וזה
 תליא בהא דיש לדון בגוונא שהולך לדרך לעשות מצוה והולך גם
 למילי דידיה כגון לעשות עסק, ומכח כל סיבה לחודיה לא היה הולך
 אלא הולך רק מפאת ב' הסיבות יחדיו, האם פטור מן המצוה בעת
 הליכתו. והרי חזינן במשנה ברורה (סי' ל"ח סעי' ח' בבב"ל ד"ה הם) דבמכוין
 לשניהם, גם למצוה וגם להנאת עצמו, חשיבא עוסק במצוה. ומשום
 הכי בכותב תפילין גם לשם המצוה וגם כדי להרויח השכר, חשיבא
 עוסק במצוה, דהא דהוה גם לצורכו אינו מפקיע שם עוסק במצוה.

[ועיין נמי בדברי המשנה ברורה (ביאור הלכה סי' תר"י סעי' ז' ד"ה שלוחי מצוה)
 בשם תשובות כתב סופר (סי' קי"ט) דשליח בשכר לדבר מצוה ועיקרו של השליח
 להנאתו מתכוין אינו פטור מן המצוה. אמנם עיין שם שהביאור הלכה ציין לדבריו
 הנ"ל בסי' ל"ח].

א. זקן ואינה לפי כבודו

הנה כתב בחתם סופר (שבויעות מ"ד ב') דזקן ואינה לפי כבודו שפטור
 מהשבת אבידה, אם בכל זאת משיב אבידה פטור מפרוטה דרב יוסף,
 דעוסק במצוה פטור מן המצוה.

[וכך כתב בדברות משה (לבבא מציעא ח"א סי' ל"א הערה כ"ח) דזקן ואינה לפי
 כבודו שבכל זאת השיב אבידה, פטור מפרוטה דרב יוסף, כיון דמצד לפניו משורת
 הדין צריך להשיב האבידה אע"פ דאינה לפי כבודו, אבל אם אינו חייב משום לפני
 משורת הדין אלא רק משום מידת חסידות, חייב בפרוטה דרב יוסף].

חזינן דאע"פ דליכא קיום מצוה, מכל מקום מכיון דמתכוון לקיים
 המצוה, איכא פטורא דעוסק במצוה. ואם כן הכי נמי נימא בטעה
 דאיכא בזה דינא דעוסק במצוה.

אך אין ראיה לנידון דידן, דשאני התם דהוה כיותר מחומש ממונו
 שכתב הגרע"א בתשובה (קמא סי' ס"ח) דהיא מצוה גמורה.

ב. עוסק בספק מצוה

הנה יש להוכיח מהא דמקילין דאף בעוסק בספק מצוה פטור
 ממצוה אחרת, אם כן שמעינן דבעוסק במצוה לא אזלינן בתר הטעות
 וכמו שיתבאר:

א. עוסק בספק מצוה

הנה בהולך לעשות ספק מצוה, כתב בשאגת אריה (סי' ל"ז) דאינו
 פטור מן המצוה. אמנם באמרי בינה (או"ח סי' י"ג ס"ק ג') ובקובץ
 שיעורים (ח"ב סי' ל"ב) פליגי ונקטו שבאמת פטור מאידך מצוה, דמכל
 מקום לא הוי לכת דידך. [וכן מתבאר בכת"י דהגרע"א מובא בשו"ע טלמן הל'
 ציצית י"ד ד']. וקנגעה בדברי תוספות בבא מציעא (כ"ה ב' ד"ה ואם נטל).

ב. יתברר שעשה שלא כהוגן

מעתה יש לשאול להצד הנ"ל דלא אזלינן בתר הטעות, ובטעה שהוא
 מצוה לא נפטר ממצוה אחרת, אם כן היאך מקילין בספק מצוה שיהא

פטור ממצוה אחרת, הא אם יתברר כצד אחד [היינו כהצד שאינו מצוה] אשתכח שעשה שלא כהוגן שלא נתן פרוטה לעני.

ג. מוחזק בספק ממון

אמנם לא קשה, דהרי אשכחן כדכוותה בספק ממון דהוא מוחזק בו, ואמרינן דהוה שלו גמור לענין קיום מצוות, כגון דאם היה אתרוג קיים בה מצוותו, אע"פ דיתכן דאחר כך יתברר דלא היה שלו.

ג. הוכחה מדברי החתם סופר

הנה שמעינן מדברי החתם סופר והגרע"א כהצד השני הנ"ל, דבטעות מתחילתה אין פטור של עוסק במצוה אף שלפי דמיונו עושה מצוה.

דהנה אמרינן (נדרים ל"ג ב') **דהמודר הנאה מחבירו לא יחזיר לו אבידה, דמתנהי פרוטה דרב יוסף. והיינו דבשעה שעוסק בהשבת אבידתו מרויח מחמת המודר פרוטה שנפטר לתת לעני משום דינא דעוסק במצוה פטור מן המצוה.**

והקשה בחתם סופר (שם) **אמאי פטרינן אותו ממצוות השבת אבידה כדי שלא יהנה מהמאבד פרוטה שנפטר מלתת לעני, הרי נימא ליה שיחזיר האבידה וגם יקבל על עצמו לתת פרוטה לעני** [אע"פ שפטור לתת] **וכך יקיים מצות השבת אבידה וגם לא יהנה מהמאבד שמודר ממנו הנאה.**

ותירץ בחתם סופר, דסתם השבת אבידה דקרא הוא במצוה אבידה במקום ישראל ואינו יודע למי היא, נמצא דבאותה שעה לא ידע דהוי אבידה של המודר, וכתב "ואספתו אל תוך ביתך עד דרוש אחיך אותו" וכל משך אותו הזמן הוא מטפל באבידה ופטור מפרוטה דרב יוסף.

ושב כשדורש אותו אחיו נתברר לו שהוא אבידת המודר הנאה ממנו, ואם אז יגמור מצותו וישיבהו לו כדינו נמצא נהנה למפרע ממנו מפרוטה דרב יוסף, לכן אמרינן שהוא לא יחזיר ולא יגמור מצותו אלא יבא בעל האבידה ויוציאה בדיינים ממנו, וכיון שאינו גומר המצוה גם תחילת ההשבה לא היה מצוה למפרע, דפקעה מצותו למפרע, [כן משמע מנמוקי יוסף בפרק אלו מציאות ט"ז א' בדפי הרי"ף גבי כהן והוא בבית הקברות], נמצא מה שהרויח פרוטה דרב יוסף שלא כדין הרויח, וצער היא לו ולא הנאה שהפקיעו ממצות עני שלא כדין. ואתי שפיר שאמרו שלא יחזיר לו אבדתו כדי שלא יהא לו הנאה ממנו.

שמעינן מדברי החתם סופר כהצד הנ"ל דלענין דינא דעוסק במצוה, לא אזלינן בתר מחשבתו אלא אזלינן בתר האמת אם יש כאן מצוה או לא, ומשום הכי כיון דאגלאי דלא קיים מצות השבת אבידה, אם כן באמת לא היה פטור מפרוטה דרב יוסף, אע"פ דבשעת מעשה חשב בדעתו שמקיים מצוה.

ובעיקר דבר החתם סופר יש לדון בכמה אנפי:

א. תקנתא לתקן הא שנהנה מאיסור

הנה כתב בחתם סופר דלאחר מכן לא יתן לעני או להקדש דלא רמי אנפשיה מכמה עניים נפטר במשך ימי שמירת האבידה.

משמע דאם היה יודע לכמה נתן, יש לו תקנתא לתת את הממון שהרויח להקדש. אם כן שמעינן דאם אדם נהנה רווח ממון מאיסורי הנאה, יש לו תקנתא להוציא כגדו ממון. וצריך ביאור.

[הנה בחתם סופר מביא שבתוספות (שם) הקשו שישלם להקדש. ותירצו תוספות דלא מצי לדיין לדעת כמה פעמים פטור הוא על ידה ממיתב ריפתא לעניא. ולכאורה צריך ביאור הרי הקושיא היא שבשעה שמגיע העני יתן להקדש במקום העני, ואם כן אמאי לא מצי לדעת כמה נפטר. ובאמת בחתם סופר כתב דאין מובן לתירוצ' התוספות לכאורה. א"ה. אמנם לביאור החתם סופר יש לבאר הכי גם בדברי התוספות, דאי אפשר ליתן להקדש כי אחר כך אינו זוכר כמה פעמים באו עניים דאז היה מילתא דלא רמיא עליו].

ב. פקעה מצותו למפרע

הנה מה שכתב בחתם סופר דכיון שאינו גומר המצוה גם תחילת ההשבה לא היה מצוה למפרע דפקעה מצותו למפרע, לכאורה צריך ביאור, דהרי אם יודע מלכתחילה שרק מביא האבידה לביתו והמאבד יקחנו משם אכתי חייב בהשבת אבידה שהרי מציל את החפץ.

ג. אין כאן הנאה אלא צער

הנה כתב בחתם סופר דכיון שלא נתקיימה המצוה, נמצא דהיה

חייב בפרוטה דרב יוסף, ומה שלא נתן הוא שלא כדין, הלכך אין כאן הנאה מהרויח דאדרבה הוא בצער שהפקיע עצמו ממצות צדקה שלא כדין.

והנה זה מחודש דעל ידי הצער פקעה ההנאה, והרי כל נהנה בשוגג יש כאן עבירה וחייב קרבן מעילה ולא אמרינן דהשתא צער הוא לו.

והרי חזינן דאם יחזיר האבידה, יעבור על איסור הנאה שנהנה מפרוטה דרב יוסף אע"פ שאסור היה לו להחזירו, ומאי שנא איסור ההנאה מחמת ביטול מצות עשה של צדקה מאיסור ההנאה של איסור החפץ. וצריך ביאור להבין דברי קדשו.

ויש לומר דלא חשיבא הנאה מה שנפטר שלא כדין. אך הרי פשוט דהלוקח חרב שאסירא בהנאה ומגרש את המלוה שלו שבא לתבוע חוב, עבר על איסורי הנאה, והוא הדין בסובר שהיא חרב ובאמת אינה חרב. ואם כן הכי נמי בסובר שיש לו פטור מלתת לעני ובאמת אין לו פטור דאכתי חשיב הנאה.

ד. האם יכול לקיים מצוה השניה

הנה איתא בריטב"א בסוכה (כ"ה ב') דעוסק במצוה אסור לו למיעבד מצוה השניה. נמצא דכיון דעכשיו עוסק במצוה דהשבת אבידה, אסור לו להפסיק כדי לעסוק במצוה דצדקה. ולפי זה לא קשה כלל קושיית החתם סופר.

אמנם אכתי תיקשי קושיית החתם סופר להא דמבואר בתשובות רמ"ע מפאנו (סי' ק"ב) דבאמת רשאי למיעבד מצוה השניה. וכן מבואר בהדיא בלשון החתם סופר (שם, בבאור לשנא דרש"י) דאע"פ דעוסק בהשבת אבידה מכל מקום רשאי לתת צדקה לעני.

ה. במכיר בעל האבידה

הנה הא דכתב בחתם סופר דסתמא דקרא איירי באופן דאינו מכיר את בעל האבידה, בחידושי הגרע"א (והחדשים לשבועות מ"ד ב') הביא דברי קמאי דאיירי לא כך אלא באופן שמכיר בעל האבידה ויביאו לביתו.

ו. קושיית רמ"ז

הנה בכוכב מיעקב (סי' ר"ז) איתא קושיית הגאון רמ"ז בריה דהגאון ישועות יעקב (סוף סי' תקפ"ו) בהא דכתבו תוספות שבועות (מ"ד ב') דהיתירא דמצות לאו ליהנות ניתנו כיון דשם אל לבו דבשעה שמקיים המצוה לא יבואו עניים.

ותיקשי מהא דאמרינן (ראש השנה כ"ח א') דהתוקע בשופר של שלמים בשוגג לא מעל כיון דמצות לאו ליהנות ניתנו, והרי נהנה מעניים שלא באו והרי הכא לא שם אל לבו כיון דסבר שהוא שופר של חולין.

ותירץ בכוכב מיעקב דהרי תיקשי לרבינו תם דבשוגג לא הוה מצוה הבאה בעבירה, אמאי בשופר של שלמים לא יצא ידי חובתו, ועל כרחך כמהר"ם שיק דבאופן דאם לא יצא ידי חובתו יתוקן האיסור בכהאי גוונא מודה רבינו תם דלא יצא, והשתא אתי שפיר, דליכא למימר מצוה הבאה בעבירה מפאת העניים דזה הוה בשוגג, ולא יתוקן דמכל מקום לא נתן לעניים.

ותיקשי לדעת החתם סופר, דלא אזלינן בתר טעותו אלא בתר האמת, ועוד אמרינן דזה לא חשיבא הנאה, אם כן יתוקן האיסור.

אבל באמת אין ראייה לענין טעות, דלעולם נימא דבזה ליכא פטור של עוסק במצוה, אלא בהא פליג דהנאה זו אינה מתבטלת אף כשנודע לו שהשופר של שלמים ולא אמרינן דמחמת הצער בטלה ההנאה.

[ועיין היטב בשפת אמת ראש השנה כ"ח א' פסיקא ליה ככוכב מיעקב דבשופר של שלמים יש כאן הנאה של פרוטה דרב יוסף, אך גם בדבריו יש לפרש ב' הדרכים שכתבנו בכוכב מיעקב, ונמצא דכוכב מיעקב ושפת אמת לא סברי מדברי החתם סופר].

ד. הוכחה מדברי הגרע"א

הנה דן הגרע"א (אוסף גזנים תשובה ב') **בהשאל טלית במתנה על מנת להחזיר ונאנסה, דהשואל פטור מאונסין מכח תשובת הר"ן** (סי' י"ט, מופא בש"ך ח"מ סי' ע"ב ס"ק כ"ט) **דהמשאל ספר לחבירו ונאנס אצל השואל, פטור השואל מאונסים, דמכיון דהמשאל מצוה קעביד אם כן אף המשאל נהנה דהרי מיפטר לתת פרוטה דרב יוסף, נמצא שאין כל הנאה של השואל וחוזר השואל להיות כשומר שכו. אם כן הוא**

הדין במשאל טלית.

וכתב הגרע"א דאע"פ דכיון שנאנס ולא החזירו נמצא דהשואל לא קיים התנאי ונתבטל המתנה למפרע, ולא עביד מצוה לא השואל ולא המשאל, מכל מקום בשעה שהשאל היה עליו שם מצוה והיה פטור מליתן פרוטה לעני אם כן הרי נהנה המשאל בשאלה זו.

שמעינן מדברי הגרע"א דמפאת טעותו שעושה מצוה לא היה מהני. עוד שמעינן מהגרע"א דמה שנפטר במציאות לא משוי שומר שכו. וזה כסברת החתם סופר.

א. במציאות נפטר מכסף

הנה צריך עיון בדברי הגרע"א אמאי לא מהני מה שנפטר במציאות, הרי ודאי דהשואל חרב לגרש אנשים שחייב להם כסף, ודאי דהוא שואל, והכי נמי הרי המשאל נהנה בזה שמגרש ממנו העניים שחייב להם כסף. וידענא דבהני קושיות אין ממש ומכל מקום צריך ביאור. [ועיין מה שכתבנו לעיל על דברי החתם סופר אות ג].

ב. חילוק בין דברי הגרע"א לדברי החתם סופר
אלא יש לעיין לפום מסקנת הגרע"א דכתב דמכל מקום בשעה

הלכות שבת - מוקצה

שאין בהמות.

ובהמות הפקר לא מהני לזה דאסור להאכילן, דאין מזונותיהם עליך. אך העירו, דמכל מקום לא הוה מוקצה דיכול לזכות בהם בקנין חצר ואז הוי מזונותיהם עליך, והזכיה מהפקר היא לדבר מצוה, באופן שהמוקצה מפרע לו אע"פ דלא הוה גרף של רעי, ואין מיגו דאתקצאי כי בכניסת השבת לא הוה מוקצה. ולפי זה אם היה קליפות בערב שבת לא נימא לה. והא דהוה בידו לא מהני. [והא דאם עשה תנאי בערב שבת לא הוה הטבל מוקצה משום בידו, שאני התם דלא דחייה בידים ויושב ומצפה, אך יש לעיין ביום טוב להמחמירים כ' יהודה ביום טוב].

ענף י"א - מאכל קפוא

עובדא הוה במי שהיו לו עופות קפואים במקפיא, והנה באמצע השבת המקפיא הפסיק לקרר ואם כן יתקלקלו העופות. האם יוכל להעבירם למקפיא אחר. [איירי בעומת מוכשרים אבל חיים שלא נתבשל].

א. יכול לאוכלו חי

הנה מבואר בשולחן ערוך (סי' ש"ח סעי' ל"א) דעוף בלתי מבושל לא הוה מוקצה מכיון דיכול לאוכלו חי. [גיש בני אדם שדעתם יפה וכוססין בשר חין].

ב. בידו להפשירו

אבל בנידון דידן הא בהיותו מוקפא אינו יכול לאוכלו. אך כיון דאם ישנהו שתפסק קפיאתו יוכל לאוכלו, אם כן לא הוה מוקצה. ותליא בדין מאכל קפוא, שהאר"ך בזה בשלמי יהודה (פ"ח אות א') וכתב דאם אפשר להפשירו עם צאת השבת, לא הוה מוקצה גם השתא.

ג. מכניסו אצל שכניו שעוזב ביתו

תו העירו שאם רוצה להכניס הבשר אצל שכניו ושכיניו עומד לעזוב הבית ויחזור רק לאחר השבת, הוה כאי אפשר לאוכלו בשבת.

אמנם צריך עיון דהא בידו שלא להכניסו לשכיניו, וכמו דאמרינן דבידו להפשירו. [א"ה. דהרי כתב שם דאפילו כשזו מאוד קפוא שלא יפשר על מוצאי שבת, מכל מקום אינו מוקצה כי בידו לשרותו במים פושרים או בחום השמש].

ד. מהו בספק

הנה אם מסופק אם יספיק להיות בלתי קפוא עד צאת השבת, לכאורה הוה ליה ספק מוקצה, ואם כן יש לדון להחמיר מפאת דבר שיש לו מתירין, כד נימא דגם בטלטול מוקצה הוי הכי.

[דהנה כתב בצ"ח (ביצה ד' א', כ"ד ב', פסחים ט' ב') דבדבר שאפשר להשתמש בו גם היום וגם מחר, כגון טלוטל מוקצה, לא אמרינן דהוה דבר שיש לו מתירין, דהרי השימוש של היום אין לו מתירין, ורק במידי דאכילה שאפשר לאכול רק פעם אחת חשיב דבר שאין לו מתירין. אמנם הגרע"א (מערכה לעירובין ל"ח א' ד"ה והנה היה) אייתי לסברת הצ"ח, ואסיק דמדברי הש"ך (סי' ק"ב סק"ח) מבואר דלא סבירא ליה הכי, אלא גם בזה אמרינן לחומרא דהוה דבר שיש לו מתירין].

ענף י' - מוקצה בפירורים

הנה אמרינן בגמרא שבת (קמ"ג א') דפירורים פחות מכזית לא הוה מוקצה כיון דהויין מאכל בהמה.

נמצא דאם ליכא בהמה בעיר, אם כן הוה הפירורים מוקצה, וכדחזינן בדברי הפוסקים (א"ה, עיין שו"ע סי' ש"ח סעי' כ"ט) לענין עצמות וקליפות וגרעינים, דדוקא כשיש בהמה בעיר.

א. היאך שרי לאכול הפירורים

הנה יש לעיין, כשאין בהמה בעיר, אם אדם רוצה לאכול הפירורים שאין בהם כזית, אמאי שרי ליה. [ואם היה דעתו מתחילה לאכול הכל, הוה ליה חשיבות של כזית ואינו פירורים].

וכי תימא דעכשיו חישב לאוכלו ואין מוקצה לחצי שבת, אטו בשברי כלים שנשברו בשבת וחישב עליהם יועיל.

ולעני"ד יש לומר דמהני המחשבה לפני שנעשה פירורים, וכדחזינן (ביצה ל"ג א') לענין בני מעיים, דמהני דעתו לבהמה מערב שבת, ולא נימא בזה בטלה דעתו.

וגם י"ל דבחשב בשבת לפני שנעשה פירורים יועיל. [ולפי זה יש לעיין ברואה כלי שעומד להשבר וחישב על השברים מקודם. ואולי התם גרע].

ב. בעצם הוה מאכל אדם

שמעתי בשם חכם אחד לבאר באופן אחר, דהא דפירורים לא הוה מאכל אדם, היינו דוקא מכיון שעומדים לבהמה, אבל כשאין בהמה הוה מאכל אדם, ואם כן לא הוה מוקצה כלל.

אך לא נראה בעיני, דהרי אף באיכא בהמות, הרי אינם עומדים לבהמות, שהרי לא בעינן שהבהמה בעיר יהא אצלו, וגם לא שיהא אצל רוב בני העיר.

ותדע, שאף אם מימיו לא נתן פירורים דיליה לבהמות, מכל מקום הא דלא הוה מוקצה היינו רק מפאת דראוי לבהמה, ולא מפאת דחזי לאדם.

ג. גרעיני תפוחים

הנה כתב בביאור הלכה (סי' ש"ח סעי' ל') דגרעיני תפוחים לא הוה מוקצה, דזימנין דאכיל הגרעינים עם התפוחים. ותיקשי פירורים נמי, אמאי אמרינן דהוה מוקצה כשאין בהמות, הא זימנין אכיל לכולהו.

ולעני"ד מה שכתב הביאור הלכה עם התפוחים, הכוונה דאכול הגרעינים גם לאחר שאוכל התפוחים, נמצא דחזי לאכילת אדם.

ולמה שהעירו לעיל נחא, דלעולם פירורים לא הוה מוקצה כשאין בהמות, דהרי חזי לאדם, ולא הוה נולד. [וכשיש בהמות, תלי בר' שמעון ור' יהודה שיהא נולד, ולר' שמעון לא הוה נולד דראוי לבהמות].

תו העירו ליישב האי קושיא דתפוחים כנגד פירורים, דפירורים הוי נולד, אבל גרעיני תפוחים לא הוה נולד דלא נשתנו. ולעני"ד משמע דגם בכהאי גוונא חשיבא נולד.

ד. איכא בהמות בעיר

לענין הא דחזי לבהמה כשאכא בהמות בעיר, הנה לכאורה אם אין עירוב בעיר, אם כן לא יוכלו להגיע לבהמה, ואם כן נימא דחשיב כעיר

ענינים שונים [א']

ג. מנחה ושחרית בשני מקומות

הנה אם לפנינו מנחה ומעריב וכן שחרית וקריאת התורה בשני וחמישי, והנם בשני מקומות, חייב לילך לכל מקום שיעור מיל, אע"י דביחד ילך שני מיל.

[ולענין קריאת התורה זהו כד אמרינן דלקריאת התורה חייב נמי לילך מיל. ועיין באשי ישראל שם מה דאיתני בזה].

ד. כולם במקום אחד

אמנם אם המנחה ומעריב וכן השחרית וקריאת התורה כולם במקום אחד, והמקום רחוק יותר מאשר מיל, יש לומר דפטור, אע"י דכתבנו לעיל דיש כאן שני חיובים ועל כל חיוב חייב לילך מיל, מכל מקום שאני הכא דבמיל הראשון עדיין אין לו כלום, ונמצא דהלך שני מיל לשם מנחה או לשם שחרית.

ה. לחזור יותר ממיל

הנה יש לעיין אם ילך לבית הכנסת הוה מיל ולחזור לביתו יותר משני מילים, כגון שכדי לילך לבית הכנסת הדרך פחותה אבל בחזרה מהבית הכנסת הדרך סגורה, לכאורה יש לומר דחייב דאנן חשבינן רק ההליכה ולא החזרה.

והרי אם נמצא בבית הכנסת והתפלל מנחה ואין שם מעריב מחייבין ליה לילך מיל לבית הכנסת אחר למעריב, אע"י שבדרכו בחזרה יהא יותר ממיל. מיהו יש לחלק דהתם שאני דמכל מקום למקומו שהיה לפני המעריב הדרך בחזרה היא רק מיל.

ענינים שונים [ב']

ב. צדדי הספק

מעתה יש לעיין מהו בנידון דידן בהיה מסופק ובכל זאת גמר תפילה ולא חזר.

וצדדי הספק, מי אמרינן דהשתא נימא ליה שאינו חייב להתפלל שנית, דהשתא הוה כמסופק אם התפלל כהוגן, ואם כן כאשר אינו יכול להתנות בנדבה אינו מתפלל שנית.

או דילמא נימא דחייב להתפלל שנית, כיון דכבר חל עליו חובה בעת התפילה לחזור דאז נולד הספק והרי לא קיים חיובו.

ג. נראה שלא יחזור

לענ"ד נראה יותר כהצד הראשון הנ"ל, דלאחר שגמר תפילתו דיינינן ליה כסתם תפילה דעלמא ואינו חייב לחזור להתפלל. וצריך תלמוד.

ענינים שונים [ג']

ההבדלה אם כן נימא דהוה הפסק. אך לענ"ד מכל מקום אין לחלק.

[א"ת. עיין בשו"ת שרגא המאיר ח"ה סי' נ"א, ובשמירת שבת כהלכתה פ"ס סעי' ל"ב בשם הגרש"ז שמבואר כהנ"ל].

ג. מהו לענין יכולו

כעין זה יש לעיין לענין קידוש בליל שבת ושכח לומר ויכולו, אם יאמר קודם שישתה או דילמא הוה הפסק.

והנה בתחינה שלאחר ברכת הברית "קיים את הילד הזה לאביו ולאמו וכו'" איכא דסבירא להו (עיין טור י"ד סי' רס"ה) דהוי הפסק בין הברכה על היין להטעימה, ואם כן יטעם מהיין לפני שאומרו, ואיכא דסברי (שם) דאינו הפסק דהוה מעניינא, מעתה יש לעיין מהו לענין ויכולו.

ללכת מיל לתפילה בציבור

הנה איתא בשולחן ערוך (או"ח סי' צ' סעי' ט"ז) ההולך בדרך והגיע לעיר ורוצה ללון בה, ואין לו שם מנין להתפלל, אם לפניו עד ד' מילין יש מקום שמתפללים במנין, צריך לילך שם כדי להתפלל במנין, ולאחריו צריך לחזור רק עד מיל. ובנמצא בבית עד מיל. [וכעין זה מבואר בשולחן ערוך סי' צ"ב סעי' ד' לענין נטילת ידים לפני התפילה, ובסי' קס"ג סעי' א' לענין נטילת ידים לסעודה].

ויש לדון בהאי דינא בה' חקירות:

א. הלך מיל ואחר כך איכא פחות ממיל

הנה יש לעיין בסבר שבפחות משיעור מיל יש מנין והלך שם, ואחר כך נודע לו שהמנין הוא רחוק יותר פחות ממיל מאותו מקום, האם חייב להמשיך ללכת, דלחד גיסא יש לומר דחייב, דהרי עכשיו הוה רק פחות ממיל, אמנם לאידך גיסא יש לומר דפטור דהרי נמצא שיתאמץ ביותר מהשיעור. ולכאורה פשוט יותר שפטור, אך לא בי בינת אדם לקבוע דברים.

ב. הלך לב' סיבות

מעתה יש לעיין אם הלך האי פחות ממיל לב' סיבות, גם להתפלל בציבור לפי טעותו, וגם לקחת דבר שנאבד לו, ומפאת כל סיבה היה הולך, ואחר כך כשהגיע להמקום שסבר שיש שם מנין, נודע שצריך ללכת עוד מרחק של פחות מיל, [וכוונת הנ"ל], יש לדון דבכהאי גוונא לא נפטרנו מלהמשיך ללכת, כיון דגם בלא התפילה היה הולך לאותו מקום. וכן היה נראה לכאורה. וצריך תלמוד.

היה מסופק וגמר התפילה

הנה עובדא הוה במי שהיה מסופק היכן נמצא בשמונה עשרה, ובכל זאת גמר תפילתו ולא חזר למקום שודאי אמר, האם עכשיו יחזור לתפלל שנית.

א. הקדמה

הנה קיימא לן במסופק היכן נמצא בשמונה עשרה חוזר עד המקום שברי לו שלא אמרו. (כמבואר בירושלמי ברכות פ"ה ה"ג, אור זרוע הלכות מגילה סי' שע"ד סוף אות א', הגהות אשר"י מגילה פ"ב סי' א', הובאו בקהלות יעקב ברכות סי' י"ז). אמנם במסופק אם התפלל כל התפילה או דילמא לא התפלל כלל, בזה אמרינן (שולחן ערוך או"ח סי' ק"ז סעי' א') דחוזר ומתפלל ומתנה בנדבה, ובשבת דאינו יכול להתנות בנדבה אינו מתפלל שנית.

שכח לברך על הבשמים ונר

יש לעיין מי ששכח לומר בשמים ונר ואמר הבדלה וטרום ששה היין ונוזר, אם יברך על הבשמים והנר קודם שישתה היין או לאחר מכן.

א. סודר על הכוס

לכאורה יברך קודם שישתה כיון דאמרינן (פסחים נ"ד א') דסודרן על הכוס, וכי תימא דהוה הפסק בין הבדלה לשתייה, הא בלאו הכי הני ברכות דנר ובשמים הם לאחר בורא פרי הגפן חזינן דלא הוי הפסק.

ב. לדון לחלק

הנה יש לחלק דהתם עדיפא דהוה קודם הבדלה משא"כ הכא דכבר גמר

זאת למודעי הדברים אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

לקבל הגליון ולהערות במייל L5703949@gmail.com

לעילוי נשמת
האברהם הירש"ח
ר' יחיאל יהושע
זצ"ל בן יבלחט"א
יוסף דוד הי"ו
נלב"ע י"ג אב תשפ"ב
תנצב"ה

לרפואה שלימה
יוסף משה בן אורה נ"י
יצחק לוי בן אסתר נ"י
אפרים בן אסתר נ"י
בתוך שאר הולי ישראל

לעילוי נשמת
האברהם
הרה"ח מרדכי ז"ל
בן יבלחט"א הרה"ג
ר' משה יוסף
טישלר שליט"א
נלב"ע ה' סיון תנצב"ה

התורה הברכה
לחצולת
התורם
ולחצולת
בניו בתורה
ויראת שמים
אבי"ר

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת בהעלותך תשפ"ג

המניעים הנסתרים של האדם

תוכן

א' - מניעיו של השכל / א

ב' - מניעיו של קין / ג

ג' - מניעי המחלוקת / ה

הכולל הגדול בהיסטוריה

ענין זה מתבהר לנו על ידי חז"ל הקדושים, המבארים כי הפורענות טמונה בפסוק, "וַיִּסְעוּ מֵהָרָה" - נסיעתם של עם ישראל מהר סיני היתה פורענות גדולה.

עלינו להבין מה היה טבעה של נסיעה זו. עם ישראל חנה למרגלות הר סיני במשך שנה שלמה. הם בנו שם את המשכן, ולמעשה, המחנה כולו הפך ל"כולל" אחד ענק - כולם היו עסוקים בלימוד התורה יומם ולילה. מדובר במאורע שאין לו אח ורע בהיסטוריה של עמנו, ובוודאי שלא בהיסטוריה העולמית. "כולל" ענק למרגלות ההר שעליו ניתנה התורה - מה יכול להיות יותר אידיאלי מזה?

אך, כמו שאומרים, לכל דבר טוב יש סוף, והקב"ה נתן את האות כי עליהם לקפל את אהליהם ולנסוע הלאה, אל מקום אחר, וכך הם עשו. וחז"ל מלמדים אותנו כי כאשר בני ישראל עזבו את הר סיני, כאשר הם עזבו את המקום בו התרחש המאורע האדיר ביותר בהיסטוריה האנושית - היה בכך חטא ופורענות.

"בין הזמנים פסח" בסלבודקה של מעלה

והשאלה הפשוטה היא - איזו פורענות היא זו? איזה חטא חטא עם ישראל? הלא על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, ובמה נהגו שלא כהוגן? להישאר לעד במקום בו ניתנה תורה היה ללא ספק חלומו של כל אחד ואחד, אלא שה' ציווה עליהם לנסוע. כלום היתה להם ברירה אחרת?

זכורני שבישיבת סלבודקה בליטא, כאשר הגיע "בין הזמנים", כל בני הישיבה חזרו לבתיהם כדי לחגוג את חג הפסח בחיק משפחתם, אולם לנו, הבחורים האמריקאים, לא היה לאן לחזור, ולכן ישבנו בבית

א' - מניעיו של השכל

בין שתי פורענויות

בפרשת השבוע ישנה פרשיה קטנה, בת שני פסוקים בלבד, שנראית כמנותקת מהפסוקים מסביב: "וַיְהִי בְּנִסְעֵי הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה' וַיִּפְצוּ אֲזִיכֶיךָ וַיִּנָּסוּ מִשְׁנֵאֶיךָ מִפְּנֶיךָ. וּבִגְחָה יֹאמֶר שׁוּבָה ה' רַבְבוֹת אֱלֹפֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר י, לה-לו).

פסוקים אלו מוקפים בשני נוני"ם הפוכים - תופעה שאינה קיימת באף מקום אחר בתורה, ואכן, הגמרא (שבת קטו, ב) מסבירה כי אין זה מקומה של פרשה זו, וזו מטרתם של הנוני"ם ההפוכים - לסמן כי פרשה זו צריכה היתה להיכתב במקום אחר, והיא הועברה לכאן.

ומהי הסיבה שבגללה נטל הקב"ה את הפרשה הזו ממקומה והניח אותה כאן? אם הקב"ה משנה את מיקומם פסוקים בתורתו, חייבת להיות לכך סיבה טובה מאוד! ומבארת הגמרא, שהדבר נעשה "כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שניה".

על אלו פורענויות מדובר? הפורענות השניה מוכרת לרובנו: "וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאַנְנִים" - בני ישראל הפכו את עצמם למתאוננים על כך שהם אינם מקבלים מספיק אוכל, ונענשו על כך. רבים מהם מתו מהאש שהבעיר ה'. אין ספק כי אכן מדובר בפורענות קשה וכואבת.

אולם מה היתה הפורענות הראשונה? ממבט חטוף בפסוקים שקודמים לפרשת "ויהי בנסוע" ניתן להבחין כי פרשה זו לכאורה אינה עוסקת בשום פורענות, אלא באופן נסיעתם של כלל ישראל במדבר. איזו בושה יש כאן?

והנה, להקדמה זו דרושה הקדמה נוספת. עלינו לברר מתחילה לעצמנו כי אחד העקרונות הגדולים של התורה הלא הוא היסוד הגדול של "גדלות האדם"!

איננו מדברים כעת רק על גדלותו של המין האנושי באופן כללי; גדלות האדם פירושה גדולתו של כל יחיד ויחיד. ולא רק כלל המעשים שעשה בחייו חשובים, לא רק סיכום של מאה ועשרים שנות חייו הוא משמעותי, אלא הכוונה לגדולתו של כל מעשה קטן שהוא עושה. כל פעולה קטנה שעושה האדם, חשובה בעיני ה' יותר מכל שאר מאורעות ההיסטוריה גם יחד!

עלינו לתת למושג הזה לחלחל אל שכלנו! מעשה אחד שאנחנו עושים, חשוב יותר מהיסטוריה של אימפריה שלמה! בעיני השי"ת, האדם חשוב יותר מכל מה שקיים במרחבי היקום, ומשמעותי יותר מכל מאורע מסעיר שהתרחש אי פעם, בשמים ובארץ. אם כוכבים יתנגשו וייעלמו, ומיליארדי טונות של חומר יתפזרו על פני היקום, כל זה אינו משתווה לפעולה אחת קטנה של בן אנוש!

עסקי השכל

למען האמת, נושא זה של גדלות האדם הינו רחב כל כך, שנדרשים חיים שלמים של עבודה כדי ללמוד אותה כראוי, אולם לא זהו הנושא שלנו כעת. הקדמנו נקודה זו על מנת שנבין שמכיון שהאדם הוא חשוב וגדול כל כך, לכן שכלו, מניעיו ומחשבותיו חשובים כל כך.

כל כוונה שעומדת מאחורי מעשה של האדם, עתידה להיבחן על ידי הקב"ה בדקדוק רב. ולמרות שאנחנו היינו מעדיפים לחיות חיים שטחיים - זה הרי הרבה יותר קל - אך לא לשם כך הגענו לעולם. איננו נשפטים רק על המעשים שלנו, אלא גם על הכוונות שלנו. ולא רק על הכוונות שמעל לפני השטח, אלא גם על הכוונות הנסתרות ביותר שלנו.

אני מודע לעובדה שאצל רבים, ברגע שהם שומעים דיבורים מעין אלו, הם מאבדים כל ענין. הלא כולנו יהודים טובים, שומרי תורה ומצוות ומדקדקים בהלכה. אנחנו עוסקים בתורה ובמצוות ובגמילות חסדים, ומגדלים משפחות ברוכות ילדים כן ירבו. ואכן, זה נפלא ממש! מי כעמך ישראל! אין כל ספק כי עם ישראל הוא "סיפור הצלחה" מן הכלל! זהו עם נפלא שעושה דברים גדולים מאוד! אין כל ספק בכך!

והנה, לפתע מגיע הרב מילר ואומר לנו שכל זה לא מספיק, ושעלינו לבדוק עמוק יותר בנפשנו ולבחון את המניעים הנסתרים שלנו. אך מה אעשה ידידי, האם לא

המדרש ולמדנו. מספר ימים לפני פסח הגיע השמש של הישיבה וערך ניקוי יסודי בבית המדרש. זה היה הזמן שבו הוא נהג לערוך את הניקוי, שכן הוא היה ריק מרוב רובם של הבחורים.

הוא שפך מים וניקה מה שצריך לנקות, ואי לכך היה עלינו לצאת מבית המדרש - לא היתה לנו ברירה אחרת. היתכן שמאן דהוא יבוא אלינו בטענות? לכאורה זה בדיוק מה שקרה בהר סיני! ה' צווה עליהם לנסוע, והם נסעו. מה היה אפוא חטאם?

כתינוק הבורח

חז"ל (במדרש שהובא בתוספות שם) מבארים ענין זה ואומרים שעם ישראל עזב את הר סיני "כתינוק הבורח מבית הספר" - הוי אומר, הפורענות אינה עצם נסיעתם מהר חורב, אלא האופן שבו נסעו.

והנה זאת עלינו לדעת, כי כוונת חז"ל אינה שהם נסעו מהר סיני תוך קריאות צהלה והתרגשות. אין ספק כי ליבם היה מלא בצער על כך שהם נאלצים לעזוב את מקום קבלת התורה. הלא דבר ידוע הוא כי עם ישראל קיבל את התורה בשמחה וברצון, והקב"ה שיבחם על התלהבותם זו, ואם כן, עזיבת המקום בוודאי הסבה להם צער רב. הר סיני! מקום גדולתו של העם היהודי! אף אחד מאומות העולם לא השיג גדולה שכזו - לשמוע דברי אלוקים חיים! מהי כוונת חז"ל שהם נסעו כתינוק הבורח מבית הספר?

התשובה היא ש"הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינָיו וְה' יִרְאֶה לְלִבָּב" (שמואל א' טז, ז) - הקב"ה בוחן את עומק כוונותיו של האדם, וכאשר הוא בדק את עומק שכלם של בני ישראל, הוא ראה שעל אף שהיה בהם צער על עזיבתם, מכל מקום צערם לא היה מספיק, ומצופה היה מהם להצטער יותר.

גדלות האדם ומניעיו

נושא זה מהווה הקדמה חשובה מאין כמותה לכל פעולה שאנו עושים בחיינו: המניעים והמחשבות הפנימיות שלנו הם העיקר. החובות הלבבות (שער יחוד המעשה פרק ו) מבאר את הדברים כך: "ראוי לך שלא תתעלם לפקוד מחשבתך ורעיוניך ושרעפי לבך, כי רוב ההפסד והתקון במעשים לא יהיה כי אם מחמתם, כפי תיקונם והפסדם". כלומר, מעשיו של האדם נמדדים בעיקר על פי איכות הכוונה המלווה אותם, ולכן אל לו לאדם להזניח את הענין הזה - לבדוק את עומק מחשבותיו, ולבחון מה מניע אותו באמת לעשות את הפעולות שהוא עושה.

אחד ואחד מאיתנו מוטל לנבור עמוק בתוך המרתף התת קרקעי של שכלו ולמצוא מה באמת מניע אותו לפעולות שהוא עושה. לא מספיק שנחשוב ונתבונן על מעשינו, אלא צריך גם לעיין בכוונות שלנו. כל אחד ואחד חייב לשאול את עצמו: מה באמת מניע אותי כעת? מהי הסיבה שאני עושה את הפעולה הזו והזו? כשנדע את התשובות לשאלות אלה, אין ספק שנכוונות לנו הפתעות לא מעטות.

דעו לכם שאני מגלה לכם כעת את אחד הסודות הגדולים ביותר בתורה, ולכן כדאי לכם להקשיב היטב לדברים ולאמץ אותם אל ליבכם. תשאלו, אם מדובר בסוד, כיצד אני יודע אותו? התשובה היא ששמעתי את הדברים ממורי ורבי הגרי"א שר זצ"ל ששמע אותם מרבו, הסבא מסלבודקה זצ"ל. הוא לא גילה את הדברים לי בלבד אלא לכל תלמידי ישיבת סלבודקה שהאזינו לדבריו.

הסבא זצ"ל היה אומר שאין שום פעולה בעולם שנעשית על פי השכל בלבד. תמיד, בכל פעולה שהאדם עושה, מעורב מניע נוסף, שקשור למידותיו של האדם. כעס, נקמנות, קנאה, רדיפת כח או כבוד – אחת ממידות אלו או מידה אחרת תמיד תיטול חלק מסוים בהחלטות שאנחנו מקבלים.

מה עומד מאחורי ה"צמחונים"

גם התנועות הגדולות ביותר שקמו בעולם, אמר הסבא, הוקמו כתוצאה ממניעים נסתרים, שנבעו ממידותיהם של הוגי השיטות הללו. אנחנו רגילים לחשוב שתנועה קמה כתוצאה מדעה מסוימת, כביכול מישהו ישב וחשב לעומק על רעיון מסוים והגיע למסקנה ש"צדיק וישר הוא". "צדיק" פירושו שהרעיון עצמו הגון וצודק, ו"ישר" פירושו שזוהי שיטה שעובדת בפועל. וכך קמה לה תנועה – כתוצאה מהשיטות והדעות של הוגיה.

אך הסבא זצ"ל לימד אותנו שלא כך הם פני הדברים. כל התנועות קמו כתוצאה ממניעים סמויים ומידות רעות. לשם דוגמא התבטא הסבא כי מי יודע אם האיש שהמציא את המושג "צמחוני" – התנועה להימנעות מאכילתם של בעלי חיים, לא היה בעל מסעדה חלבית, וזו הסיבה שהוא המציא שיטה שהריגת בעלי חיים ואכילת בשרם היא דבר מרושע ובלתי נכון.

עת מלחמה ועת שלום

כל פעולה שעושה האדם נובעת מהחלטה שמעורבות בה מידות רעות. לדוגמא – וזו דוגמא שלי,

אומר לכם את האמת כפי שהיא? אני רואה לעצמי חובה לומר לכם דברים כהווייתם, ש"עסקי השכל", היינו עבודה זו של טהרת המחשבות, הם חלק חשוב ועיקרי בעבודת ה' שלנו, שכן העולם הבא הוא כל כולו עולם של רוחניות, של שכל, והשכל שנפתח בעולם הזה, הוא זה שילווה אותנו לנצח נצחים.

עסקים אפלים במרתפי השכל

הבה נתאר לעצמנו יהודי המנהל עסק לגיטימי, נניח חנות לספרי קודש. נפלא מאוד! אך למטה, מתחת לבית העסק שלו ממוקם מרתף, אותו הוא משכיר לאנשים המנהלים עסקים מפוקפקים. הוא מעולם לא בדק מה הם עושים שם למטה, והוא אינו שואל שאלות מיותרות. מבחינתו, כל עוד הם משלמים את השכירות במועדה, לא מעניין אותו כלל מה קורה שם.

ואז, ביום בהיר אחד, המשטרה פושטת על חנותו. הוא עומד מאחורי הדלפק ומזדעק: "מה אתם רוצים ממני? אני חף מפשע – אני בסך הכל מנהל עסק חוקי לחלוטין!"

ומה אומרים השוטרים? "אדוני, לא באנו לבדוק את העסק שאתה מנהל כאן למעלה אלא את מה שקורה למטה, במרתף".

אוי ויי, עכשיו הוא בצרות! ברגע שהשוטרים יפתחו את דלת המרתף, זה הסוף שלו.

עליכם לדעת כי משל זה למעשה הוא יותר ממשל – זה **בדיק** מה שעתיד לקרות איתנו לאחר מאה ועשרים. הקב"ה ידפוק בדלתי שכלנו ויבקש לבדוק מה קורה במרתפים.

ב' – מניעיו של קין

הסודות מתגלים

מעולם לא העלנו על דעתנו שיש דין וחשבון קשוחים עד כדי כך! לא חלמנו שהקב"ה מעוניין במה שקורה בתת-הכרה שלנו! זו הסיבה שהגמרא (פסחים נד, ב) אומרת ש"עומק הדין" הוא אחד הדברים המכוסים מבני אדם, וכתב רש"י, "הרוב טועים בו". הרוב! רובם של בני אדם אינם מעלים על דעתם עד כמה גדולה תהיה תביעתו של ה' מאיתנו ביום הדין!

האם מבינים אתם את משמעות הדבר? המשמעות היא שאם לא נהיה מוכנים לחפור עמוק אל תוך נבכי המצפון שלנו, הרי שאנחנו מרמים את עצמנו! על כל

האדמה, הגיעה לאחר מחשבה רבה, ובאה מתוך דבקות עצומה בקב"ה.

אצל רבים, דברים אלו נשמעים מחודשים מאוד. כשהיינו בגן, ציירו לנו את קין כאדם שפל, אך זוהי טעות גמורה! קין היה אדם גדול עד מאוד, והוא התווה לעולם דרך חדשה ומיוחדת בעבודת ה'.

התלמיד שעקף את רבו

והנה, הבל, אחיו של קין, התברך בדעת גדולה יותר מאשר אחיו הגדול – כך כותב הכוזרי, ובמדרש (בראשית רבה כב, ח) כתוב שגם כוחו הגופני היה גדול יותר משל קין. באופן כללי, הבל היה אדם שלם יותר מקין אחיו.

כאשר ראה הבל את מה שהשיג קין, החליט לקחת דוגמא מאחיו וללכת בדרכיו, וכלשון הפסוק, "וְהָבֵל הָבִיא גֵם הוּא" – "גם" משמעותו שהוא הלך בדרכי אחיו ונהג כמותו.

אלא שהבל לא רק למד מאחיו, אלא העלה את העבודה הזו לדרגה גבוהה יותר והתקדם צעד אחד קדימה בכך שהביא "מִבְּכֹרוֹת צֹאנוּ וּמִחֻלְבֵּהֶן", והתוצאה היתה "וַיֵּשַׁע ה' אֶל הָבֵל וְאֶל מִנְחָתוֹ". הבל השיג רצון מאת ה' בכך שעשה עוד יותר ממה שעשה אחיו.

"למה באמת חרה לך?"

ומה היתה תגובתו של קין? "וַיַּחַר לְקִין מְאֹד". התורה מדגישה שלא רק שחרה לו, כלומר לא רק שזה הפריע לו, אלא שזה חרה לו מאוד! הלא "וַיֵּשַׁע ה'" זה בדיוק מה שהוא קיווה להשיג על ידי מנחתו! לא היה דבר בעולם כולו שקין רצה יותר מאשר להשיג רצון מאת ה'! הוא ישב וחשב במשך ימים ולילות עד שמצא את הדרך המובחרת ביותר להראות את אהבתו הגדולה לה', בהביאו את פרי האדמה, את הפירות שעליהן עמל והזיע. והנה, מגיע אחיו הצעיר שהיה תלמידו בעבודה זו, והשיג שלמות גדולה יותר בקרבן שהקריב, ובכך השיג רצון מאת ה'.

ומה היה ההמשך? "וַיֹּאמֶר ה' אֶל קִין" – ה' התגלה בנבואה אל קין. קין היה אדם גדול ביותר, ושכלו היה כה זך ונקי עד שה' דיבר אליו ושאל, "לָמָּה חָרָה לָךְ?"

לכאורה שאלה זו ששאל הקב"ה את קין אינה מובנת. הלא גלוי וידוע לפניו מה הפריע לקין, ומדוע אם כן שאל אותו לפשר הדבר? שימו לב כעת כי התשובה לשאלה זו היא הנושא שלנו בשיחה זו. כוונת ה' היתה לשאול כך: "מהי הסיבה האמיתית שחרה לך? מהי הכוונה הנסתרת לצערך הגדול?" הקב"ה ביקש לעורר את קין אל הצורך לנתח את רגשותיו ולרדת לעומקם, להבין

לא של הסבא – מלחמת האזרחים בארצות הברית בין מדינות הדרום למדינות הצפון, אשר לכאורה פרצה על רקע המחלוקת ביניהם בענין עבדות השחורים, למעשה לא היתה קשורה לכך כלל. למלחמה זו היו מניעים אחרים לגמרי, שכן אף אחד לא היה נלחם עבור דבר כזה. אף פוליטיקאי אינו מעוניין לצאת למלחמה בגלל רחמנות על עבדים שחורים. אמנם כך מספרים לילדים בבתי הספר, אך הדברים פשוט אינם נכונים.

אל נא תחשבו שהסופרים והוגי הדעות שהציתו את דעת הציבור נגד העבדות פעלו מתוך כוונות טהורות. אל תחשבו לרגע שהגנרלים והחיילים שלחמו כאריות בשדה הקרב עשו זאת מתוך אידיאולוגיה טהורה. הם היו חמומי מוח שחיפשו תהילה וכבוד, ורגשי הכעס והגאווה שלהם בעבעו בהם ודחפו אותם להילחם ולמסור את נפשם.

אף מלחמה בהיסטוריה לא פרצה מתוך אידיאליזם צרוף. איני בא להאשים את ארה"ב בכך שיצאה למלחמה על העבדות, שכן לפעמים יש צורך בכך. כמו כן, איני בא להביע תמיכה בעקרון ה"פְּצִיפִּיזְם" [השקפה הדוגלת בביטול המלחמה כאמצעי לפתרון סכסוכים]. גם השקפה זו נובעת ממידות רעות. אך כאשר אברהם לינקולן נשיא ארה"ב חתם על הכרזת המלחמה, איני יודע אם הוא ישב עם עצמו במשך שעות ובדק את מניעיו לפני שעשה זאת.

חידושו של קין

אך כל זה לא באמת צריך לעניין אותנו. איני דואג למידותיו של אברהם לינקולן, ולא באתי אלא לתת משל שיוכל לעזור לנו להבין מה ה' דורש מאיתנו. הבה נעזוב אפוא לעת עתה את הנשיא לינקולן ונעסוק באדם גדול בהרבה.

בפרשת בראשית התורה מספרת לנו אודות מאורע בעל משמעות גדולה ביותר בתולדות האדם: "וַיָּבֹא קִין מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַה'" (בראשית ד, ג). קין חידש דרך עבודה חדשה שמעולם לא נשמעה עד לאותה העת – הקרבת קרבן לה'.

והנה זאת עלינו לדעת, כי החלטה זו לא באה מתוך התלהבות של רגע. קין העמיק במחשבתו בחיפוש אחר דרכים לעבוד את יוצרו ולהביע את גודל אהבתו אליו. הוא שאל את עצמו שוב ושוב: "כיצד אביע בפני השי"ת את אהבתי אליו? כיצד אוכל להכיר לו טובה על כל הטובות שעשה עמי?" שאלה זו הטרידה את קין ולא נתנה לו מנוח. נמצא אפוא כי ההחלטה להראות את אהבתו לבורא העולם על ידי הבאת מנחה לה' מפרי

נראה כי קין טען להגנתו, שהטעם שהרג את הבל הוא משום "הבא להורגך השכם להורגו" (סנהדרין עב, א). "השכם" - כך מצווה אותנו התורה. אם יודע אתה כי פלוני מתכוון להורגך מחר, עליך להשכים קום ולהרוג אותו.

ומה היתה תגובת ה'?"אכן, צודק אתה שפעלת על פי כלל זה. אך האם זו היתה כוונתך הבלעדי? האם לא היתה לך כוונה נוספת בהריגת אחיך הצעיר, דהיינו לסלק מעליך את המתחרה שלך בעבודת ה', ומעתה שוב לא תהיה אכול-קנאה? גם אם אכן כיוונת לקיים את הדין 'הבא להורגך השכם להורגו', ופעלת כראוי, אם בנוסף לכך היתה לך כוונה אחרת ובלתי נכונה, אם היה לך מניע נוסף, הרי אתה נחשב שופך דמים, ולעולמי עד תיזכר כרוצח הראשון בתולדות ההיסטוריה!"

התורה אינה מספרת לנו את הסיפור הזה סתם כך, אלא הוא נועד למטרה מסוימת. מצופה מאיתנו ללמוד חומש עם שכל של מבוגר ולא עם שכל של ילד בחיידר. למרבה הצער זוהי בעיה גדולה, שאנחנו ממשיכים ללמוד חומש כפי שלמדנו אותו בחיידר במקום ללמוד אותו מחדש עם כלי החשיבה וההבנה שיש ברשותנו כעת, ובכך אנחנו מאבדים את כל הלימודים החשובים שהתורה אמורה ללמד אותנו.

ולכן, על אף שמדובר בסיפור מעניין, לא זו המטרה שלשמה הוא נכתב - כדי לספק לנו סיפור מעניין, אלא כדי להמחיש בפנינו את הטבע האנושי - הטבע של כולנו - וכמה קל לבני אדם לטעות בדבר המניעים האמיתיים שלהם, וכיצד דבר זה עלול להביא את האדם לידי החטאים הגדולים ביותר. הנה בפנינו דוגמא של אדם גדול, צדיק עליון ונשגב, עובד ה' אמיתי, שנידון כרוצח, לא בגלל המעשה שעשה אלא בגלל הכוונות החבויות שעמדו מאחורי המעשה, ה"עסקים האפלים" שהתנהלו במרתפי דעתו.

ג' - מניעי המחלוקת

פרידות כואבות

אחד הצמתים המרכזיים שבהן אנו מתמודדים עם הנושא הזה הוא בכל מה שנוגע להתמודדותנו עם

מה המניע האמיתי העומד מאחורי תגובתו. זהו פירושה של המילה "למה" - כלומר "מהי הסיבה האמיתית לצערך? האם הצער הזה באמת נובע מכך שהבל השיג את השלמות של רצון מאת ה' שאתה לא השגת והיית יכול להשיגה, או שמא הוא מגיע מתוך קנאה פשוטה?"

ויכוח נוקב

כעת עלינו ללמוד היטב את המשך השתלשלות הדברים בין קין והבל. הפסוק אומר, "וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל הָבֶל אָחִיו. לֹא כָתוּב בַּתּוֹרָה מָה הוּא אָמַר, אֶךְ בְּרוּר מֵהַפְּסוּקִים כִּי דִיבּוּר זֶה הוּא אֲשֶׁר הוּבִיל לְהַמְשִׁיךְ, וּלְצוּרֵךְ הָעֵנִין, נִצִּיעַ צִיּוֹר אֲפֻשְׁרֵי שֶׁל תּוֹכֵן דְּבָרָיו שֶׁל קַיִן. קַיִן אָמַר לְהַבֵּל כֹּךְ: "רָאָה נָא הַבֵּל אֲחִי הַצֶּעִיר, עֲלִיךְ לִזְכּוֹר כִּי אֲנִי הוּא זֶה שֶׁחִידַשְׁתִּי אֶת דֶּרֶךְ הָעֲבֹדָה הַזֹּאת שֶׁל הַקֶּרֶבֶת קֶרֶבֶן. אֲנִי אֲחִיךָ הַגָּדוֹל, וְאֲנִי רֶבֶךְ. הֲאִין אַתָּה סָבוּר כִּי נִהְגַּת שְׁלֵא כְּשׁוּרָה כְּאֲשֶׁר הִבֵּאת קֶרֶבֶן מוֹבָחָר יוֹתֵר מִמֶּנִּי? הָאֵם אֵין בְּזֶה מִשׁוֹם 'מִוְרָה הַלֵּכָה בְּפָנֵי רֵבּוֹ'? עֲשִׂית דָּבָר שְׂאֲנִי, אֲחִיךָ הַגָּדוֹל וְרֶבֶךְ, לֹא עֲשִׂיתִי, וּבִתּוֹר הָאֵחַ הַצֶּעִיר הִיָּה עֲלִיךְ לְרַסֵּן אֶת עֲצֻמָּךְ, וְלֹא לְהִתְפַּאֵר בְּמַדְרָגָה גְּבוּהָה יוֹתֵר מִשְׁלִי". לְהַבֵּל, מִצַּד שֵׁנִי, בּוֹדָאִי הִיָּה מָה לְהַשִּׁיב עַל טַעְנוֹתָיו שֶׁל קַיִן, וְהַדְּבָרִים הוּבִילוּ לוֹוִיכּוֹחַ עַז בִּינֵיהֶם.

המשך המעשה מתואר במדרש (בראשית רבה שם): "אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָבֶל הָיָה גָּבוּר מִקַּיִן, שְׂאִין תִּלְמוּד לֹאִמֵּר וַיָּקָם, אֲלֵא מִלְּמַד שְׁהָיָה נִתּוֹן תַּחְתָּיו" - הוויכוח ביניהם הביא את הבל להכניע תחתיו את קין, וקין חשש שמא הוא עומד להיות קרבן הרצח הראשון בהיסטוריה. "אָמַר לוֹ שְׁנֵינוּ בְּעוֹלָם, מָה אֶת הוֹלֵךְ וְאֹמֵר לְאַבָּא, נִתְּמַלֵּא עָלָיו רַחֲמִים" - הבל הניח לאחיו, אך "מִיָּד עָמַד עָלָיו וַהֲרָגוֹ".

מדוע הרג קין את הבל? הוא חשב לעצמו: "אמנם הפעם הוא הניח לי, אך מה יקרה בפעם הבאה?" קין הגיע למסקנה כי לאור ניסיונו של הבל להרוג אותו, עליו לנקוט בפעולה חיובית כדי למנוע מהבל להרוג אותו בעתיד, "וַיָּקָם קַיִן אֶל הָבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ".

תכליתו של סיפור

ואז דיבר הקב"ה אל קין שנית ושאל אותו: "אֵי הָבֶל אָחִיךָ?" שוב אנחנו מבינים שכוונת התורה היא ללמד אותנו משהו, וגם כאן הנושא הוא המניעים.

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שיערי אורה-ועדי מוסר, ספר לב אביגדור-עבודת האדם בקניני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670
תפילת אביגדור-פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אזל מן השוק

לפשפש במעשיו ולחשוב היטב מה הסיבה האמיתית להתנגדותו לענין זה. מדוע אתה נלחם בהתלהבות כה גדולה? האם אתה פועל רק לשם שמים? אם תפשפש בכוונותיך, במקרים רבים תגלה שאתה הוא זה שטועה, וגם אם אינך טועה במאת האחוזים, תגלה שחלק גדול מהמחלוקת הזו מנופחת לממדים בלתי הגיוניים בגלל מידותיך הרעות. בכל מחלוקת, ללא יוצא מן הכלל, על האדם לזכור כי מידותיו הרעות הן אלו שגרמו לו לנהוג בעוונות כלפי אחיו ובשרו.

כסף וכבוד תחת עצות

ברגע שהאדם יודע את האמת המוחלטת הזו שהקב"ה מלמד אותנו בתורתו, הוא מתחיל להבין כי בכל מקרה של מחלוקת ומריבה, גם אם נדמה לו שהוא צודק במאת האחוזים, ויש בידו טענות טובות והגיוניות לבסס את הצד שלו בענין, עליו לזכור כי כל החלטה בענין זה היא סכנה גדולה, שכן מי יודע מה מסתתר במרתפי דעתו, מאחורי כל הטענות ההגיוניות והנכונות.

כמובן שהאפשרות הטובה ביותר היא לברוח מכל מחלוקת ומריבה, ולא לעשות שום פעולה של ניתוק מהשני אלא אם כן קיבלנו היתר מיוחד בענין. גם אם אתה בטוח שאתה צודק, וודא שמישהו אחר מלבדך יאמר אף הוא שאתה צודק.

לעולם אסור לחמות לריב עם כלתה, ויהי מה! אף פעם אל תתן לחתן שלך עצות! אתה יכול לתת לו כסף, אתה יכול לתת לו כבוד, אבל עצות - לעולם לא!

חייהם של אנשים רבים כל כך נהרסו, יהודים רבים כל כך איבדו חלק גדול מחיי העולם הבא שלהם, והכל בגלל שהם רימו את עצמם כתוצאה ממניעים נסתרים. אך מי שמגיע מוכן מראש, מי שמודע לכך שיש מציאות הנקראת הונאה עצמית בכל הנוגע למניעים, הרי שהוא יעמוד הכן בכל עת לשאול את עצמו: "אולי אני זה שטועה! אולי הצד השני צודק. מה אפסיד אם אוותר? מה אפסיד מהשלום? מה כבר יקרה אם אבליג הפעם ולא אעסוק בענין? מה אפסיד אם אנהג כלפיו בדידות למרות מה שאני חושב שהוא עשה לי?"

הצלחה בשני העולמות

הדרך להצליח בחיים היא לחיות בשלום עם בני אדם. כאשר אדם מרגיל את עצמו להסתדר עם אחרים, גם כאשר יש לו טענות קשות כלפיהם והוא בטוח בצדקתן, מונע הוא מעצמו כל מיני צרות וסכנות. עבור אנשים רבים, שנאת חנם היתה הטעות הגדולה ביותר שעשו בימי חייהם. אנשים טובים, אפילו תלמידי חכמים, ירשו

אחרים, ומי אינו צריך להתמודד עם אנשים אחרים? זוהי בעיה הקיימת אצל כולנו, ומוטל עלינו להתייחס אליה ביתר רצינות.

הגיע אלי יהודי וסיפר לי שבכל פעם שהוא רואה את המחנות שלו, הוא עובר לצד השני של הכביש. הוא מספר לי את השתלשלות המאורעות, ומתאר כיצד הקשר ביניהם הלך והתמוסס. האזנתי לדבריו וחשבתי לעצמי: "אדוני, אתה טועה לגמרי!" הוא הוכיח לי באותות ובמופתים עד כמה הוא צודק וכיצד כל המחלוקת הזו היא "מחלוקת לשם שמים", אך אני ידעתי שהוא טועה לחלוטין, שכן לו אין מושג מה קורה במרתפי שכלו.

יש פסוק במשלי (יח, א), המסביר לנו את שורשן של פרידות בין אנשים: "לְתַאֲוָה יִבְקֹשׁ נִפְרָד". למרבה הצער, אנו עדים כל הזמן לפרידות כואבות - בחור שעוזב את הישיבה, שני בחורים שלומדים בחברותא ומתעלים יחד, עד שהם נפרדים זה מזה, שותפים שמפרקים את שותפותם. לפעמים בן משפחה עוזב את משפחתו ועובר דירה למקום מרוחק, או שאבי המשפחה נוטש את משפחתו ל"ע, שזו טרגדיה של ממש. שלמה המלך בחן לעומק את דרכיהם ודעותיהם של בני אדם, והגיע למסקנה שפרידות אלו מגיעות מכח תאוה. האדם מתאוה לאיזה דבר, יש לו רצון מסוים ורצון זה גורם לו להיפרד מחבירו.

מה עומד מאחורי המחלוקת?

על אילו רצונות מדובר? מה גורם לאדם להיפרד? האפשרויות הינן רבות. לפעמים הדבר נובע מכעס. אדם מלא בכעסים, והדרך היחידה שהוא מוצא לבטא את כעסו היא בכך שהוא עוזב ונוטש את המקום. יצא לי כבר לראות מציאות כזו, של אדם הנוטש את קהילתו בפתאומיות מחמת כעסו. לפעמים השורש הוא קנאה. האדם מרגיש שהוא אינו זוכה להכרה. אגב, "בקשת הכרה" היא מילה נרדפת לרדיפת הכבוד. יש עוד כל מיני מידות רעות העלולות לגרום לאדם להיפרד, אך תמיד יש איזו מידה, מתחת לפני השטח, שהיא זו שמניעה את האדם להפוך ל"נפרד".

ולכן, בכל פעם שמתעוררת מחלוקת בין יהודים, חובה על כל אחד ואחד בראש ובראשונה לחשוך בעצמו: אולי אני טועה? אני אומר "אולי", אך למעשה זה לא "אולי". אם תבדוק היטב בנבכי ליבך, תגלה שכוונותיך אינן כפי שאתה סבור.

כשאני אומר שצריך לבדוק מהן כוונותינו, אינני מתכוון לחשיבה של דקה אחת. האדם צריך

לעצמך מורה דרך, ולא רק עבור שאלות הלכתיות. כל אחד מאיתנו זקוק למורה דרך בכל נושא שהוא - בענייני העולם, בענייני בריאות, פרנסה, שלום בית, לדעת כיצד להתמודד עם תחבולותיו של היצר הרע - כל דבר. כולם זקוקים לכך - אנשים ונשים, צעירים ומבוגרים. ולכן ההוראה הראשונה היא "עשה לך רב".

ואז מגיע הציווי השני: "וקנה לך חבר". אדם השרוי לבדו - לא יוכל לעמוד זקוף לאורך זמן, ובמוקדם או במאוחר הוא יפול. כל אחד ואחד מאיתנו זקוק לסביבה טובה, לחברים טובים שחולקים עמו את אותם הערכים. והחבר הטוב ביותר הוא זה שיאמר לך את האמת על עצמך, ויסייע לך לזהות את המניעים האמיתיים שלך. זהו חבר אמיתי - מדובר במצרך נדיר - אך זהו החבר הטוב ביותר, מיהו שאם תשאל אותו לדעתו - יאמר לך את האמת.

תוספת לא ברורה

לכאורה נראה היה שדי בשתי עצות אלו, רב וחבר, כדי לסייע לאדם להתמודד מול עצמו ומניעיו, אך ישנה הוראה אחת נוספת של חז"ל במשנה זו: "והוי דן את כל האדם לכף זכות". והשאלה עולה מאליה: כיצד ענין זה שייך לשנים שקדמו לו? תוספת זו נראית כמנותקת מהנושא.

אך למען האמת אין זה נכון. ענין זה הוא השלמה לדברי המשנה, שכן לא די לו לאדם שיהיו לו רב'ה טוב וחבר אמיתי, כי עלינו לדעת כיצד נוכל להמשיך ולהחזיק ברב וחבר? מה יגרום לנו לקבל את עצתם לאורך זמן?

מי שמוצא תמיד פגמים אצל השני, ומפרש פעולה פלונית כחוסר כבוד מצידו, ותגובה אלמונית כחוסר הערכה. מי שמביט בחשדנות ובקנאה כלפי כל אדם, בסופו של דבר, לא יוכל להחזיק בקשר עם רבו וחבריו. אם הוא לא ידון כל אדם לכף זכות, שום קשר לא ישרוד. ומהי הדרך הטובה ביותר לדון כל אדם לכף זכות? הנקודה עליה נסובים כל דברינו: לדעת שדברים רבים מתרחשים מתחת לפני השטח של שכלנו, ב"מרתפים" הנסתרים - נגיעות, מניעים, כוונות ומחשבות שאיננו מודעים לקיומם.

לזכור את הלקח

זוהי עצה טובה עבור חיי נישואין מוצלחים. הוראתם של חז"ל, "וקנה לך חבר" בוודאי מתייחסת גם לבעל ולאשה - הבעל והאשה הם חברים זה לזה, אולם מי שמאפשר למידות הרעות שלו להשפיע על התנהגותו

גיהנם בגלל טעות זו. דרך השלום והענווה היא הדרך הבטוחה ביותר!

גם אם קשה לנו למחוק את השנאה והקפידה מליבנו, לפחות נאמר בפינו שאנחנו מוחלים ולא מקפידים. זהו סוד ההצלחה. שלמות המידות הזו היא ההכנה הטובה ביותר עבורנו לחיי עולם הבא.

כן, אני מדבר על העולם הבא. כמובן שמי שיחיה כך יהיו לו חיים טובים יותר בעולם הזה. זה דבר פשוט. אך עיקר חשיבותו של הלימוד שאנו לומדים כאן הוא משום שיחסינו עם אחינו היהודים הם המפתח להצלחתנו בשני העולמות. כמובן שמצוות בין אדם למקום הן חשובות ביותר! אין ספק בכך! לימוד התורה - בוודאי! אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו! אלו הם הישגים חשובים ואדירים מאין כמותם! גם בכל הנוגע לעניינים אלו של בין אדם למקום, למניעים שמאחורי המעשים שלנו ישנה משמעות גדולה ביותר! אך הניסיון הגדול מכולם הוא כיצד אנחנו מתמודדים עם אחרים. כאן מתרחשות השגיאות הגדולות ביותר, אלא שאף אחד אינו חושב על כך. אף אחד אינו טורח לחשוב שאולי הוא זה שטועה והשני הוא הצודק.

אכן, אני מודע לעובדה שגם כאשר אתם שומעים את הדברים, אתם מסרבים לקבל אותם. אתם חושבים לעצמכם: "שהוא יוותר. הוא זה שצריך לשמוע מה שמדברים כאן". אני יודע שתטענו שכבר חשבתם היטב אודות המניעים שלכם ושכוונותיכם טהורות ונקיות. אולם זה לא נכון! האם אי פעם ישבתם במשך חמש דקות - חמש דקות על השעון - וחשבתם לעומק מה מניע אתכם? האם חיפשתם אילו מידות רעות עלולות היו להוביל אתכם אל המחלוקת הזו?

החבר הטוב ביותר

מי שמרגיש שהוא אינו מסוגל לכך - שישאל מיהו אחר. שישאל רב. לרב אין את המניעים שלך. אם את הכלה בטוחה במאת האחוזים שחמותך טועה במשהו, ושהאשמה תלויה אך ורק בה, הרי שרב המשפחה, שאין לו נגיעות אישיות בענין, יוכל להביט על הנושא במבט מאוזן וניטרלי, ולייעץ לכם עצה נכונה. אפילו לשאול חבר טוב וחכם, מיהו בעל ניסיון - גם זה רעיון טוב, ואם הוא באמת חבר טוב, הרי שהוא יגלה לך את האמת על עצמך.

זהו שאמר חז"ל בפרקי אבות (א,ו), "עשה לך רב". כל ענייני החיים הם כל כך מורכבים וסבוכים, וטעות היא לחשוב שתצליח להסתדר בכוחות עצמך. עליך למצוא

בואו נהיה מעשיים

חוקרים את מרתפי הנפש

התורה מלמדת אותנו שהקב"ה חוקר ובודק את מסתרי כוונותינו ומחשבותינו, ודן אותנו בהתאם. השבוע נקדיש בלי נדר דקה אחת בכל יום לפשפש באחת מפעולותינו, ונשתדל לרדת לעומקם של דברים, לראות מעבר ל"סיפור" אותו אנחנו מספרים לעצמנו ולבודק מה באמת מניע אותנו לפעולה זו. כמו כן, נשתדל בימים אלו להתייעץ עם רב או חבר נבון לגבי החלטה משמעותית אחת אותה עלינו לקבל.

שאלה:

רש"י (ביצה טז, א) כותב שמטרתה של הנשמה היתירה אותה זוכים אנו לקבל בשבת קודש היא כדי שנוכל לאכול יותר.

לכאורה הדבר תמוה - וכי זוהי סיבה ראויה לתת לנו נשמה יתירה?

תשובה:

אם נדקדק בדבריו של רש"י נראה שלא זו כוונתו. רש"י כותב: "נשמה יתירה - רוחב לב למנוחה ולשמחה ולהיות פתוח לרווחה ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו". האכילה היתירה אינה התכלית של הנשמה היתירה אלא תוצאה שלה.

הנשמה היתירה הניתנת לנו מידי שבת מאפשרת לנו להשיג ולהבין יותר, וזה מסייע לנו להשיג את מטרת השבת - לקנות עוד דעת ועוד אמונה. מי שינצל את הנשמה היתירה, יזכה ללמוד את לימודי האמונה היסודיים של השבת. אותו כח נוסף שניתן לאדם מביא לו שמחה, וזה גורם לו לאכול יותר. ידוע שמי שנמצא במצב רוח מרומם אוכל יותר, לעומת מי שעצוב ומדוכא שאוכל פחות. הנשמה היתירה מלהיבה את ליבו של היהודי, וכתוצאה מכך הוא אוכל יותר. אולם לא למטרה זו ניתנה לנו הנשמה היתירה.

והחלטותיו, מביא את עצמו לידי קטטות ומריבות ל"ע, והוא לא יצליח להחזיק לאורך זמן ב"חבר" הזה.

יש לדעת כי בכל מקרה של קטטה בין בעל ואשה ה"י, כל אחד מהם מספר סיפור שונה בתכלית מהשני, ובטוח שסיפורו הוא המדויק במאת האחוזים. פעמים רבות קורה שזוג מגיע אלי, הבעל מספר סיפור אחד שנשמע מהימן, ואילו האשה מספרת סיפור שונה לגמרי, שגם הוא נשמע מהימן ביותר. איך יתכן ששניהם צודקים? התשובה היא שלא הוא ולא היא מספרים על מניעיהם האמיתיים. אילו היו טורחים להעמיק בנפשם, שניהם היו מגלים עד כמה הם טועים. ככה זה על פי רוב, ששני הצדדים טועים. אמנם לפעמים אחד טועה יותר מהשני, אך שניהם טועים.

לכן ה"א-ב" של מי שמתעסק עם אנשים אחרים הוא לדעת שכל הדעות, השיטות, המחשבות - כל אותם דברים שלגביהם אני בטוח ואין לי צד ספק בהם - מן הסתם אינם נכונים. האמת היא שלכל אחד מאיתנו יש נגיעות אישיות המכסות על האמת שנמצאת עמוק בתוך שכלנו, ואילו היינו מוכנים ללמוד להכיר את עצמנו ולחקור אחר אותם מניעים, היינו חוסכים מעצמנו חיכוכים רבים מאוד. מי שישכיל ללמוד את הלקח הזה עליו שוחחנו, ויבין שבמרתפי נפשו פועלים כל מיני "עסקים מפוקפקים" שעליו להיזהר מהם, לעולם לא יאפשר לחילוקי דעות וגישות לבוא לידי מריבות, כעסים ופרידות ח"ו.

יסוד זה נוגע לא רק ליחסים בין אדם לחבירו, בין אדם לשכנו ובין איש לאשתו, אלא לכל תחום בחיינו. התורה שמוכיחה את עם ישראל על מסתרי מחשבותיהם בעוזבם את הר סיני, עושה זאת כדי שנלמד ש"ה' יראה ללבב", והוא דן את האדם על מניעיו הנסתרים. כל יהודי הוא חשוב עד מאוד בעיני ה', וכל פעולה, דיבור ומחשבה שלנו משפיעים באופן עצום ונצחי, ולכן עלינו לנצל את ההזדמנות האחת והיחידה שניתנה לנו, ולהשיג את השלמות הגדולה ביותר שניתן להשיגה בחיינו עלי אדמות.

שבת שלום ומבורך!

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 364
סיון תשפ"ג

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

מועיל שהעומד מרובה. לכן אמרנו לו שידאג לעשות צורת הפתח בשער ההוא, או שיסגור אותו באופן שלא יפתחו אותו בשבת, ואז יהיה להם עירוב למתחם, ויזהיר את הציבור לא להוציא שום דבר מחוץ לגדר של המתחם, ויסביר להם שאפילו שהם רגילים לסמוך על העירוב בכל העיר, אבל בישוב הזה אין עירוב כשר, וזה אפילו לא כמו העירוב העירוני בבית שמש או בירושלים. ולחיוק הענין אמרנו לו שיקח אותם לסיור קצר בחצר שממול המתחם, ושם אפשר לראות חוט שקשור לחממה בלי עמוד כלל, כאחת מהדוגמאות לכשרות העירוב.

הנהגה טובה לעשות עירוב חצרות בכל מתחם

בערב שבת הוא דאג לסגור את השערים כדי, ואמר להם שבחוץ לא יטלטלו, אבל אחר כך כשביקש להניח עירוב חצרות, להגביה את החלות עבור כולם, התווכחו איתו אברכים מהקהל שלא צריך עירוב, כי כולם אוכלים יחד בחדר אחד, והרי מקום האכילה עיקר, ונחשב שכולם גרים בבית אחד. האברך טען שהוא למד בשיעורים שיש הרבה מקרים שבתוך המתחם יש כאלו שאוכלים בחדר ולא יודעים עליהם, ולכן חשוב לעשות גם הנחת פת לעירוב. הם לא הסכימו איתו וטענו שזה חומרא וחשש סתם, אך בכל זאת הוא עשה את העירוב כדין.

בליל שבת הם גילו שיש בתוך המתחם כמה דירות שגרים בהם משפחות קבועות, וא"כ חייבים לעשות איתם עירוב. ואמנם כשיש דירי קבוע הרי האורחים טפלים ואינם אוסרים, וכתב המשנ"ב (סי' ש"ע ס"ק נ"ט) שגם אם הם אורחים של בעה"ב אחר שאינו נמצא כאן, בכל זאת כשיש דירה קבועה, הדירות הזמניים טפלים אליו. אבל כיון שהיו שם לפחות שני דיירים קבועים, הרי צריך שיהיה עירוב ביניהם, ואם העירוב של הישוב אינו כשר, גם הפת שמונחת באיזה בכ"ס או בית לא יכולה להועיל למתחם, משום שמפסיק ביניהם מקום האסור, א"כ אם לא היו עושים עירוב חצרות במתחם, היו אסורים לטלטל [וגם האורחים נאסרים, ומקום אכילתם אוסר, עי' בבה"ל שם ד"ה והוא]. האברך התקשר וסיפר בשמחה, שבזכות הכללים שהוא למד בשיעורים, לעשות הנחת פת העירוב גם כשלא יודעים שיש דיירים אחרים, זכה למנוע חילול שבת מחמש מאות אברכים.

ממעשה זה אנו לומדים, איך שכל אחד יכול לזכות ציבור שלם בהזדמנויות שונות, גם בלי להיות אחראי על העירוב כל שבוע. אבל בשביל זה צריך לדעת, ולא רק את הגמי ואת ההלכות הכתובות בפוסקים, אלא יש צורך בהתאמה למציאות של ימינו, ובקביעת גדי ההלכה והזהירות בכשרות על פי הניסיון במציאות שלנו. לדעת שלא

הנחת עירוב בברכה יחד עם עירוב תבשילין

בערב חג השבועות הבעל"ט יהיה מצוה דרבנן להניח עירוב תבשילין. במצוה זו נאמר שלכתחילה יעשה כל אחד לביתו, ולא יסמוך על העירוב שעושה רב העיר, למרות שהוא מזכה ומכוון לכל מי שירצה לסמוך עליו. וזה שונה מעירובי חצרות שאפשר לכתחילה שאחד יזכה ויניח עבור כולם. ניתן לנצל את ההזדמנות הזו כדי לברך על עשיית העירוב, כי בזמנינו יוצא שכמעט אין הזדמנות לברך על העירוב, הרב של העיר צריך לחשוש לשיטות שהעירוב אינו כשר, כגון לדעת השו"ע שיש רשות הרבים בזמן הזה. וכנגד זה מי שעושה עירוב בבנין שזה דאי עירוב טוב, צריך לחשוש שמא העירוב העירוני טוב והוא כבר התיר וצריך שהאדם הפרטי לא יחלוק את עצמו מהעירוב הכללי, וא"כ אינו יכול לברך מחשש ברכה לבטלה.

אבל כעת שמניח עירוב תבשילין ומברך עליו, יכול לצרף גם את הנחת עירוב חצרות, שהברכה תחול גם על זה, שהרי על שניהם יש אותה ברכה, "וצונו על מצות עירוב". אמנם במשנ"ב (סו"ס שס"ו) כתב שאם מניח שני עירובים יחד, דהיינו כמו במקרה כזה, מוסיף בברכה ואומר על מצות עירובין, ובשם החיי אדם כתב שיפרש ויאמר על מצות עירוב תבשילין ועירוב חצרות. ויש לעיין במקרה שלנו שיש ספק בהנחת העירוב של החצרות, האם לשנות בברכה כיון שאינו כחומר ברכה לבטלה, או שלא ישנה את הלשון בספק. ויש לחלק בדרגת הספק. ועיין בזה.

האש עצרה בשדה הקוצים בזכות ההידור בעירוב

בשבוע האחרון אירע נס בשכונת נוף כנרת פוריה בטבריה, השכונה החרדית בטבריה עילית, בעקבות ההקפדה על כשרות העירוב השכונתי. בשכונה זו יש שתי רחובות כצורת האות ה, שלאורכם יש בנינים גדולים ורחבים עם עשרות דירות, ובהם גרים תושבי השכונה. באמצע הריבוע שבין הרחובות ממוקמים בתי הכנסת [כמו רגל האות ה], ובין בתי הכנסת לבתי המגורים יש שטח גדול מאוד שאין בו שימוש, וממילא בסוף תקופת החורף עולים בו קוצים גבוהים ברמה שאדם לא יעבור בו באופן נורמלי, וממילא יש לשטח זה דין קרפף, וכמו שבארנו כמה פעמים שיש לדמות דין זה לחצר שזרעו בה זרעים שכיון שהם מעכבים את הליון הרבים מחמת שלא רוצים לקלקל את הזרעים, נחשב מקום שאינו מוקף לדירה, ואוסר את עצמו ואת כל שטח העירוב שפרוץ אליו. ויש שטענו לחלק שדוקא בזרעים שנוזרו בידיים דברו הפוסקים, אבל מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל הוכיח שגם מי שהציפו בעל כרחו, כותב השו"ע שהם אוסרים. לכן בעירובים השכונתיים מקפידים מאוד שלא לכלול שטח קוצים שיש בו יותר מבית סאתיים.

הפתרון למקרים אלו הוא בשני אופנים, ויש לבחור את הפתרון הטוב לפי תנאי השטח וצורת העבודה. פתרון א' הוא להקיף את שטח הקוצים ולהגדיר אותו כמקום אסור בפני עצמו, שעכ"פ אינו אוסר את שאר העירוב. הפתרון השני הוא לעשות שבילים בתוך השטח, שאנשים ישתמשו בהם, וממילא המקום ימשש בפועל לשימוש בני אדם. באופן שלא נשאר שטח של בית סאתיים ללא שימוש. בשכונה הנ"ל בחרו באפשרות זו, כי לפי תנאי השטח היה קשה להקיף את הקרפף. ולכן כדי לעשות שבילים טובים הם מזמינים טרקטור בתקופה זו, שיעשה שבילים רחבים, שיהיה נוה ללכת בהם.

בשבוע שעבר פרצה שריפה באמצע שטח הקוצים, אותו יום היה מזג אויר חם והיה חשש שהדליקה תגיע לבכ"ס הסמוך ח"ו. צוות הכיבוי התמהמה והגיע רק לאחר כחצי שעה, בינתיים היה יכול להיות נזק עצום. אבל בגלל השבילים שהיו באמצע הקוצים, השריפה לא המשיכה ולא עברה אל הקוצים שאחרי השביל, וכך ניצלו בתי הכנסת מכל נזק, בזכות שהקפידו על עשיית העירוב כהלכה.

אברך חסידי שלמד בשיעורים הציל קבוצה גדולה מחילול שבת

במוצאי שבת התקשר אלינו אברך חסידי שלמד במסגרת השיעורים של מוקד העירוב - "עירובין למעשה", וביקש לספר מעשה שהיה איתו בשבת האחרונה. הסיפור התחיל כבר שבוע קודם לכן, שהחסידות שלו אירגנה שבת התאחדות לחמש מאות אברכים, והודיעו שהיא תתקיים בישוב פלוני הסמוך לפתח תקוה. האברך שלמד בתקופת החורף שעבר את ההלכות והשתתף גם בסיוור בשטח ביישובים, והבין כמה חשוב לבדוק ולברר מה מצב העירוב ביישוב, התקשר למוקד לשאול מה המצב ביישוב ההוא. במקרה זה המידע במוקד הוא שהעירוב של הישוב אינו עירוב כלל, יש בשני מקומות לפחות חוטים מהצד של העמוד ללא לחי, שזה פסול ואוסר את הטלטול בכל הישוב. אלא שהמתחם שהם שכרו הוא מתחם של מוסד שהגדרות שלו כשרות ללא פירצות, ורק בשערים הפתוחים בשבת צריך לסדר שיהיה כשר. בשני שערים נבדק שהעומד מרובה על הפרוץ כדי, ובשער השלישי הפרוץ יותר מחמשה מטרים, דהיינו יותר מי אמות, שלא

עריכת תכנית והתיעוצות ארוכה להקמת עירוב שכונתי חדש

בשבוע זה התחילו בעשיית עוד עירוב שכונתי באשדוד, ע"י אחד מהאברכים היקרים מחסידות גור. הקמת העירוב הזה דרשה הרבה תכנון, וכבר לפני שנתיים הוא ביקש שנדריך אותו איך כדאי לעשות ומה זה דורש. הגענו לשכונה וערכנו סיור מקיף ותכנון. והראה את הדברים להג"ח קלמנוביץ שליט"א. לאחר מכן התעוררו שאלות, וגם הוא רצה להלך את התכנית על פי שיטת הגר"מ רוזנר שליט"א שבשביל להלך רשות הרבים [לפי שיטת החזו"א עם סברת המשכנות יעקב] צריך שיהיה ג' רוחות שהעומד מרובה על הפרוץ, והצורת הפתח עומדת בקו של העומד מרובה לפי כללי עומד מרובה. כלומר, שלא מספיק רק שיהיה רוב ההיקף במחיצות, אלא שגם יהיו באופן שבלי הצוה"פ הם כביכול סוגרים ומשלימים את ההיקף [חוץ מהחיסרון של יותר מי אמות], אבל אם המחיצות אינן מקבילות לפי כללי עומד מרובה, דהיינו שנוצר פירצה בקרן זוית, או שברוח מסוימת אין רוב עומד, או שיש סילוק מחיצות ביחס למקום של הצוה"פ, לא נחשב עומד מרובה. לאור זאת עשינו שוב חשבונות רבים, והתעכבנו לדייק את המיקום של כל עמוד. ואת מעט הנדונים שנשארו העברנו להכרעת הגר"מ רוזנר שליט"א. לאחר מכן עברו כמה חודשים, והתקדמו לשלב הביצוע, ושוב הסתפק האחראי בכמה דברים, וכן רצה לעשות שינויים ולהרחיב את מקום העירוב, ושוב הגענו למקום לסויר נוסף במשך כמה שעות, עד שהתכנית יצאה ברורה בס"ד.

הבעיה שהבנינים יהיו מחיצות העירוב בגלל הרווח שביניהם

במהלך עריכת התכנית התעוררו הרבה שאלות הלכתיות בדיני המחיצות, והיה צריך להכריע ולמצוא תרונות לכל מיני גדרות שאינן שלמות בין הנדונים היתה שאלה מקורות וחדשה, בהגדרת המשקוף של צורת הפתח. באחד מהרחובות שהם גבול העירוב, היה קטע של כמאתיים מטר, שלא היתה גדר גבוהה בחזית של הבנין הפונה לרחוב, וכן לא היתה גדר אחורית מאחורי החצר, אלא היינו צריכים להגדיר שהקירות של הבנינים יהיו המחיצה של העירוב, אלא שאז יש בעיה עם הרווח שבין בנין לבנין. [לעיתים אנו נפגשים באנשים שטוענים מה הבעיה לעשות עירוב, הרי יש עומד מרובה מהבנינים, ומסתמכים על משפט ששמעו בשם החזו"א לגבי ביטול רה"ר מדאורייתא. בהזדמנות זו נבאר, שדברי החזו"א היו רק כלפי הדאורייתא שסבר שיש עומד מרובה ביותר מי וגם לא פוסל בו מבר לרבים, אבל לעשות מזה עירוב זה לא מועיל, וצריך לעשות גדר או צורת הפתח בין כל בנין ובנין. לכן העירובים מסתמכים בדרך כלל על הגדרות של החצרות שהן מגיעות מצד לצד.]

במקרה זה דוקא בין הבנינים היו גדרות, חוץ ממקום אחד שצריך להעמיד שני עמודי עירוב. אבל בבנינים עצמם היתה בעיה שכל בנין הוא כמו שני בנינים עם שתי כניסות, שביניהם יש רווח ממש ברוחב של שביל, שבו נכנסים וגם עוברים לדרך אחורית, והנה במצב כזה בודאי העומד מרובה על הפרוץ, וזה גם פחות מי אמות בקו ישר, שאפילו בלי צוה"פ זה כשר, אלא שכיון שהוא מעבר לרבים, לא מתירים בעומד מרובה בלבד ללא צורת הפתח, כמבואר בשו"ע (סי' שס"ה ס"ב) וכמ"ש המש"ב סק"י שדן זה נוהג גם ברחובות שלנו, לכן צריכים לעשות שם צורת הפתח. כיון שבמקומות אלו מדובר בבנינים שגרים בהם אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות לא ניתן להעמיד שם חוטאים ולחיים, והיתה בעיה להעמיד את העירוב.

האם הבנין יכול להיות עמוד לחוט או לקורת בטון שמעליו

לאחר שחיפשנו דרכים שונות, מצאנו פתרון מיוחד שיתכן שיש צורת הפתח בצורת המבנה עצמו. שמנו לב שבראשי הבנינים יש חיבור של קיר קטן, שנועד לקשט אותם [ולחבר אותם מבחינה חוקית], וא"כ יש כאן צורת הפתח שמחברת בין הבנינים, הבנין מימין והבנין משמאל הם העמודים, והקיר הוא משקוף המחבר אליהם.

ואמנם ידועים דברי המג"א (סי' שס"ג ס"כ כ"ח) שקירות המבוי אינם כשרים להיחשב עמודים של צוה"פ, שאל"כ כל קורה שבפתח המבוי תיחשב צורת הפתח. ולפי"ז גם הבנין כאן לא ייחשב כעמוד. אבל יש חילוק, שהמג"א דיבר בקירות שנמשכות לתוך שטח העירוב, שהוא בתוך המבוי, משא"כ במקרה שלנו הרי איננו צריכים לכלול את הבנין בעירוב, ואנו משתמשים בצד החזית שלו, וא"כ הקירות שממשיכות לתוך השביל, כלפינו הם יוצאים מהעירוב, ולצד העירוב אינם נמשכים, אלא יש כאן ראשי כתלים הבולטים שהם כשרים לצורת הפתח גם לדברי המג"א. [ואמנם בדברי המקור חיים בתיקוני משמע שאוסר גם בזה, וצ"ע, ומ"מ ק"ל כמו שכתב החזו"א שאפשר להניח את המשקוף על תחילת הכותל הנמשך לחוץ, אם אינו נמשך כלפי פנים.]

קורת בטון שנראית בין העמודים

אבל כאן התעורר ספק חמור, שמא הקיר שאנו רואים מעל הבנין, אלא מחובר מהצד של הבנין, ואם הוא מהצד אינו יכול להיות צורת הפתח. לכאורה את תלוי איך הקבלן בנה את הבנין, ואין עכשיו דרך לברר את המצב. אבל בחזו"א (סי' ע"א ס"ק ח') מבואר שגם אם בנה עמודים ויצק משקוף מבטון ביניהם עד שאינו ניכר מה העמוד ומה המשקוף, נחשב הכל כיחידה אחת ומחשיבים את המשקוף מעל העמודים. לפי"ז לכאורה גם כאן הקיר שבאמצע יהיה משקוף כשר.

העברנו את השאלה לאחד מרבני העירובים, והרב אמר שבמקרה זה יתכן שלא שייכים דברי החזו"א, כיון שהחזו"א שם הדגיש שסיבת ההיתר היא משום שלא ניכר מהי צורת העמוד ומהי צורת המשקוף, ואז אומרים שהפינה שייכת גם למשקוף, כמו שהוכיח החזו"א ממשקוף שעשו מאבנים קטנות שכיון שאין הבדל בין העמוד למשקוף, נחשבת הפינה כמשקוף למשקוף. אבל במקרה זה שהבנין ממשיך ועולה מעל הקיר המחבר באמצע בין הבנינים [לפחות בצד אחד], ניכר שצורתו היא שהקיר נמצא בין הבנינים, ולפי"ז גם אם באמת הקבלן בנה אותו ביציקת הבטון מעל העמודים, זה לא יהיה כשר, והפעם ניקח את הסברא של ניכר לכיוון ההפוך, שכיון שצורתו היא כדבר המחבר מהצד, אינו כשר להיות משקוף של צורת הפתח. לפי הכרעה זו ניתן להכשיר את צורת הפתח רק אם יוסיפו שני לחיים קטנים על קירות הבנין למטה, והם יהיו בולטים תחת המשקוף ללא חשש.

התחדשו השיעורים היומיים בשאלות אקטואליות

בימים האחרונים חידשו את מסירת השיעורים הקצרים, העוסקים בשאלות אקטואליות שהגיעו למוקד העירוב, עם ביאור הכרעת ההלכה בטעמיה, כולל חילוקים למקרים שיש דברים דומים, מתי הדין שונה. שיימסרו בשעה שהאברכים הולכים לכוללים, סמוך לשעה 9 בבוקר.

ניתן להאזין לשיעורים בקו ישר - 073-2951621

בשורה משימחת וחשובה, לכל מי שיחפץ לזכות את הרבים

לקראת ימי הקיץ וימי הנופש הבע"ט

לאור מצב העירובים בישוים שהציבור נוסע אליהם

שדרושים תיקונים רבים, ורק מעט נמצאים ברמה כשרה באמת

והציבור אינו יודע, ומברר ברגע האחרון,

והדברים מגיעים עד כדי חילול שבת רח"ל

מוקד העירוב יוצא בפרויקט מיוחד להגברת המודעות בעזרת שיעורים

שיתקיימו בכל רחבי הארץ, על ידי אברכים שלמדו את הנושא וידעים

להסביר את ההלכה המעשית בזמננו.

בעז"ה בפרשת שלח, יתקיימו שיעורים רבים בכל רחבי הארץ על עירובין, הן בהלכה והן בפלפול. העיקר הוא להציף את הענין שהציבור ידע להיות עירני, לברר, לדרוש ולקיים, לקראת ימי הקיץ הבע"ט, שאנשים נוסעים למקומות שונים שאין בהם עירוב כשר או לפחות לא כראוי, ואינם יודעים להיזהר ואפילו לא יודעים לברר.

הזכות היא עצומה, והיא מתאימה לכל אדם, כל אחד יכול למסור שיעור קצר או חבורה, או שאלה מעניינת, בבית הכנסת או בכולל, ואפילו בתוך מסגרת שיעורים שהוא כבר מוסר, להקדיש שיעור אחד לנושא העירוב.

זה לא צריך לקחת דוקא חצי שעה, זה יכול להיות גם 5-10 דקות בלבד. ואדרבה בדבר קצר מרכזים את הנידון, ואז אחר כך המשתתפים מדברים עליו ובאים לשאול. זה שטיגנן עצום!

וכל דבר כזה מעורר עוד יהודים לשמור שבת. ואי אפשר לדעת עד היכן הדברים מתגלגלים, לפעמים עי"ז נחסך חילול שבת ממאות נופשים, על ידי שבזכות השיעור אחד מהקבוצה בירד והזהיר, בירד ותיקן את המתחם, עשה עירוב חצרות בשביל מאה איש ויותר.

בכל זאת יש בזה מאמץ מסוים, שצריך למצוא את האופן למסור את השיעור, אם זה לבקש מהגבאי לדרוש בליל שבת או אחרי מוסף לפי המקובל באותו מקום, או לכתוב מודעה קטנה בכולל שיהיה שיעור קצר בסוף הסדר או אחרי. אפשר גם שיעור במצאית שבת.

איש לרעהו יאמר חוק, וכבר עכשיו תתחילו לחשוב על הדרכים המקובלות עליכם להפיץ את העירובין. אפשר למסור גם כמה שיעורים בכמה מקומות, וכל מקום תזכו בעוד כמה אנשים שידעו לשים לב לקיים כהלכה ולהימנע מטלטול במקומות שהם חילול שבת ח"ו.

לאחר שקבעת זמן ומקום לשיעור, נא תעדכנו אותנו במייל או בטלפון, ובעז"ה נפרסם מודעות על השיעורים שיתקבלו במערכת.

כל אחד זוכה לעצמו ולדורותיו

זיכוי הרבים עם הרבצת תורה בקלות!!!

ברכה ובהצלחה, אשרינו !

קדושת בתי מקדש מעט

בהכוונת הגאון רבי מנחם מנדל לובין שליט"א
רב בית הכנסת לדרמן ושכונת רמת אהרן ב"ב

דבר המערכת

העבירה יתכן שאיננו חמור יותר מהעבירות החמורות, אבל עבירה זו סכנתה גדולה ואי אפשר לטעון אותה כלל, כי בזה חומסים מעצמם את כוח התפילה שבעת צרה, עכ"ל.

כיצד בזה למדנו מדבריו המאלפים של מרן הגר"א קוטלר זצ"ל (משנת רבי אהרן ח"א עמוד ל"ב, מאמר כתר של תורה): בגמ' יומא (נ"ג ב') "המתפלל צריך שיפסיע ג' פסיעות לאחוריו, ואם לא עשה כן ראוי לו שלא התפלל", הרי דבחסרון מועט של דרך ארץ שנראה כאילו נפטר מהאדון בלא רשות, מתקלקלת כל התפילה ומוטב שלא התפלל, דיותר טוב מי שלא נכנס למלך ממי שנכנס ולא התנהג בדרך ארץ והכבוד הראוי.

ומזה נבין, אם מזלזל בתפילה בכוונה ובתפילה בציבור, ובכמה דיני תפילה, הרי מקטין את כל ערך התפילה לאין שיעור, ומה מאוד שייך ע"ז הלשון מוטב שלא התפלל, ואמרו חז"ל בברכות ו' ב' כרום זלות לבני אדם, אלו דברים שעומדים ברומם של עולם ובני אדם מזלזלים בהם זה תפילה, וכתב בנפש החיים (ש"ב פ"ו) דעומדים ברומם של עולם ממש שעולות למעלה, וכמה קשה הפגם בזלזול בתפילה, וכתב "בו לדבר יחבל לו" [כלומר מי שמבזה דבר, יהיה הדבר ההוא לחבלה בשבילו].

ואמרו חז"ל ברכות ס"ב ב' במעשה דדוד שקרע את כנף המעיל של שאול ולפיכך נענש ב"ויכסוהו בבגדים ולא יחס לו". ומכ"ש בתורה שאמרו ע"ז (סנהדרין צ"ט א') כי דבר ה' בזה, ח"ו כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק וכו', וכן אם אינו זהיר ח"ו משיחה בטלה במקום תורה ותפילה, וכן אם אינו שומר על נקיות וזהירות בכבוד המקום של תורה ותפילה ונחשב ח"ו בבחינת בו לדבר, וכו' בענין מצות "ואת מקדשי תירא" שאמרו ע"כ חז"ל כל עיר שגגותיה גבוהין מבית הכנסת לסוף נחרבת (שבת י"א א') וצריך להתחזק בכל זה, עכ"ל. למדנו מדבריו כי מי שאינו מכבד כראוי את התפילה, נחשב בו לדבר, ולכן מי שמזלזל חלילה בכבוד התפילה הרי זה מונע קבלת התפילה, שיחה בטלה יש בה משום זלזול בתפילה, ומאבדת היא כוחה של תפילה. ולא זו בלבד אלא שגם מי שאינו שומר על נקיון המקום, גם הוא בכלל בו לדבר.

ובספר יערות דבש (ח"א דרוש ד') כותב בתוך דבריו דברים נוראים, וז"ל: **אוי לנו שנאמר (ויאמר ג') סכותה בענן לך מעבור תפילה, הענן הם האדום היוצאים מכאן המדבר דברים בטלים, וביחוד בבית הכנסת, ומכ"ש בעת התפילה, הוא העולה בעב וענן ומונע לתפילה לעלות.**

ובספר ווי העמודים לבנו של השל"ה (עמוד העבודה פ"י, הובא בקונטרס מקדש מעט עמוד כ"ט) כותב בתוך דבריו: **ומזה ילמוד כל איש ואשה שיושבים בבית הכנסת אף שלא בשעת התפילה שאין לדבר שום שיחה בטלה וכו'.** ואין יעלה תפילותיהם למעלה והיא מלוכלכת במיני חטאים ואין קטגור נעשה סגור.

הבא אל בית ה' עליו לדעת כללי המקום ולנהוג על פיהם, ובודאי אם רצונו שתפילתו תתקבל לרצון לפני אדון כל, יש עליו לנהוג כבוד ומורא ולא לשוח שיחה בטלה במקום התפילה ובודאי שלא בשעת התפילה.

וראה מה שכתב רבינו הגר"ח **קניבסקי** (שליט"א) [צוק"ל] בספר **אורחות יושר** בהלכות תפילה, שעל המתפלל לידע ולהזהר בהלכות תפילה, שאם לא כן יחשב חלילה כמזלזל בה, ואלו דבריו: **והמזלזל בדברים אלו כאילו אין מאמין ח"ו שהקב"ה נמצא בבית הכנסת ועומד לפני המלך, וכאילו מבזה ח"ו את המלך, וכ"ש העושה כן תמיד בקביעות, מלבד חילול ה' שבוה, גורם שרבים ילמדו ממנו, וענשו כנגד כולם.**

נורא הדבר למתבונן, אם רוצים אנו שתפילותינו יתקבלו לרצון, ושחלילה לא נגורש מאת פני המלך, ונזכה הלאה לעמוד לפניו בתפילה בבתי הכנסת מקום שכניתו, עלינו להתחזק בכבוד המקום, בכבוד התפילה, שלא לשוח שיחת חולין ושיחה בטלה, וגם עלינו לידע הלכות תפילה, כל זאת כדי שלא נחשב כמזלזלים בתפילה ושלא נגורש חלילה מבית המלך.

ביחורי הלכה

טעמים לפוסטרים או משום שאין חלק לא' מהן בו שאף לבני עבר הים הוא, וטעם נוסף כ' רש"י, שאינו בית דירה. ולכא' להטעם הראשון של רש"י ביהכ"נ של יחיד חייב במעקה כיון שבעולתו מבוררת ביותר, אבל להטעם השני דביהכ"נ פטור ממעקה משום שאינו בית דירה גם בביהכ"נ של יחיד הדין כן. **אלא דיש לדון** לשי' התוס' ביומא י"א ע"ב דבהכ"נ של יחיד חייב במדוזה, והובא בפ"ת י"ד סי' רפ"ו ס"ק ט'. וא"כ י"ל דכמו שמצינו דכהכ"נ של יחיד

דיבורי חול ודברים בטלים מעכבים עליית התפילות לרצון

ברצונו השבוע להביא דברי חיזוק בעניין שמירת קדושת ביהכ"נ מאת הגאון רבי מנחם קליין זצ"ל רב ביהכ"נ 'כתב סופר' - 'בית אהרן' ב"ב. הרב זצ"ל עורר בחייו מאוד על עניין נשגב זה, בני קהילתו הוציאו לאור חוברת הכוללת שיחות חיזוק שאמר הרב זצ"ל, להלן אחת משיחותיו, וז"ל:

להלן מאמר נפלא מהמשגיח דליקוד הגה"צ ר' מתתיהו סלומון שליט"א (נדפס בספר יקראני ואענהו עמ' קפ"ג):

בשר"ע אר"ח (קכ"ד סעי' ז') **"לא ישיח שיחת חולין בשעה שהשליח צבור חוזר התפלה ואם שח הוא חוטא וגדול עונו מנשוא וגוערים בו"**. וצריך להבין מה הרעש הזה, אמנם שיחת חולין איסור חמור הוא, אבל מה החרי אף הגדול הזה שכתב המחבר "הוא חוטא וגדול עונו מנשוא", מה שלא מצינו כן על חילול שבת, או על איסור עריות או אכילה ביום הכפורים, ומה ראה כאן המחבר להעתיק ביטוי זה [שמקורו מדברי רבינו יונה]. וכשתבונן בדבר הרי שתגדל התמיהה יותר. מקור הביטוי "גדול עונו מנשוא" הוא מפרשת בראשית, לאחר שקין הרג את הבל אחיו, והקב"ה הוכיחו על כך וענשו, אמר קין "גדול עונו מנשוא", ופירש שם רש"י בתמיהה, אתה טוען עליונים ותחתונים, ועונוני אי אפשר לך לטעון. וכפי שנראה אכן הקב"ה קיבל טענתו נתפטר עמו, אף שהעבירה של קין היתה חמורה מאוד, שמלבד עצם עבירת הרציחה, הרי היה בזה הריסת בנינו של עולם, שליש מאבות יושיב תבל נכחד ברציחה זו, ובכל זאת התפטר עמו הקב"ה. מעתה כיצד פסק המחבר כדברי רבינו יונה שהשח שיחת חולין גדול עונו מנשוא – ללא כל פשרה בדינו.

ואכן ידוע מה שנתגלה לבעל התו"ט כי גזירות ת"ח ות"ט אשר כלל ישראל שתו את כוס התרעלה בשמדות והריגות נוראות, שכל זה בא להם מחמת שדיברו בתפילה בבתי כנסיות ובתי מדרשות. וכיצד ניתן להבין עונשים נוראים כאלו שנהרגו רבבות מ ישראל, בהם אנשים גדולים קדושים וטהורים, אנשים נשים וטף, במיתות משונות, וכל זאת בעוון זה. מוסיף המשגיח שליט"א, אמת כי עומק הדין מי יכלנו, וכאשר חורה אפו של הקב"ה על כלל ישראל "משפטיך תהום רבה", ואין אתנו יודע עד מה, וכל עוד לא נתגלה טעמו של דבר ע"י נביא אין מי שיראה באצבע ויגלה לנו על מה עשה ה' ככה לעמו, אי אפשר לומר על דבר מסויים כי הוא הדבר שבגיניו באה כל הצרה הזאת. אך מה שיש לתמוה הוא על כך שלאחר שכבר יצאה הגזירה מעם ה', נקבצו אז כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם, ובתי הכנסיות מלאו במתפללים אשר עינו בצום נפשם וציעקו אל ה' מעומק לבם, ובכו והתחנונו אל ה' ישייר מהם רוע הגזירה, ומה טעם לא נתקבלו תפילותיהם ובכיותיהם.

דבר זה יבואר בהקדם דברי הנביא מלאכי (א' ו'-ז') "בן יכבד אב ועבד אדוני ואם אב אני איה כבודי ואם אדונים אני איה מוראי אמר ה' צבאות לכם הכהנים בוזי שמי ואמרתם במה בזינו את שמך. מגישים על מזבחי לחם מגאל ואמרתם במה גאלנוך באמרכם שלחן ה' נבזה הוא". הקב"ה מוכיח את הכהנים שבוה שאמרו שולחן ה' נבזה (עיי"ש ברש"י) אין עבודתם מקובלת לרצון לפני ה', שהרי אם אב אני איה כבודי, ואם אדונים אני איה מוראי. למדנו מזה שכאשר מבזים ומזלזלים בעבודת ה' אין היא מתקבלת לרצון. **אשר על כן כאשר מזלזלים בתפילה ושיחים שיחה בטלה, אין התפילה יכולה לתת כוחה,** כי אם אב אני איה כבודי, הרי אתם עצמכם אמרתם שולחן ה' נבזה הוא, ואיך תושעו על ידו, על תפילות כאלו לא נאמרה הבטחה לקבלם. ולכן גם כאשר נזעקו כל בית ישראל בתפילות ותחנונים מקירות לבבם, וציעקו ובכו אל ה' להצילם מרוע הגזירות, לא נתקבלו התפילות, היות ובתחילה לא נהגו כראוי בבתי כנסיות ושחו שיחות בטלות בתפילה. זהו שכתב המחבר שגדול עונו מנשוא, כאשר מדברים שיחת חולין בחזרת הש"ץ, אף שגוף

בדין חיוב מעקה בבית הכנסת של יחיד

מאת הגאון רבי מאיר קסלר שליט"א, מרא דאתרא קרית-ספר

נשאלתי אם יש חיוב לעשות מעקה ע"ג גג ביהכ"נ של יחיד בברכה, דהנה איתא בגמ' חולין קל"ו ע"א דביהכ"נ וביהמ"ד פטורים ממעקה, וכ' רש"י ב'

מיקרי בית דירה לענין מזוזה ה"ה לגבי חיוב מעקה. ולפי"ז נמצא דביה"נ של יחיד חייב כמעקה לפי ב' הטעמים שברש"י, וצ"ע.

והנה מצינו בכס"מ סברא זו לדמות דיני מעקה למזוזה, דהקשה בפ"א מהל' רוצח ושמיירת הנפש סל' א' אמש"כ הרמב"ם שם שבית אוצרות ובית הבקר וכו' פטור ממעקה והלא בסיפרי ילפי' להדיא דבית התבן וכו' חייב במעקה, ות' דכיון שמצינו שנחלקו תנאי ביומא ו"א אם בית התבן וכו' חייב במזוזה ו"ל דהתנא בסיפרי ס"ל כהתנא ביומא דבית התבן חייב כמזוזה ומכיון שפסק הרמב"ם בהל' מזוזה שבית התבן וכו' פטור ממזוזה ה"ה שפטור ממעקה, הרי דמשוי' להו להל' בית דירה דמזוזה להל' בית דירה דמעקה, וא"כ י"ל דה"ה לגבי ביה"נ של יחיד מדמינן להו אהדיי וכמש"כ.

אלא דהב"י עצמו לא ס"ל כן, דבשר"ע חילק בין מזוזה למעקה, דבהל' מזוזה ס' רפ"ה ס"ב פסק שבית התבן וכו' חייב במזוזה ואילו לגבי חיוב מעקה פסק בחר"מ [תל"ז ס"א] שבית אוצרות ובית הבקר פטורים ממעקה, וכבר עמד בזה הסמ"ע שם ות' וז"ל, דלענין מעקה כיון דאין דרך בני אדם להיות להן בית תשמיש ע"ג דבית הבקר ובית האוצר וכו' משום הכי אף אם לפעמים יקרה דידור שם אדם מ"מ אין יוצאים ונכנסים כ"כ שם למיחש שיפול משם להצטרך מעקה, משא"כ במזוזה דחייבה התורה בשביל הדד להיות מצות ה' נגד עיניו בביאתו וביציאתו בזה פסק דהדר שם צריך לקבוע מזוזה באותו פתח עכ"ל.

ונראה לומר עפ"י דברי הסמ"ע באופן אחר, דשאני מזוזה ממעקה ביסוד ושוש דנים, דמזוזה היא חובת גבירא דחובת הדר היא כמבואר בב"מ ק"א ע"ב ובע"ז כ"א ע"א, וע"כ חיובה על השוכר ולא על המשכיר, וב' רש"י בע"ז חובת הדר ולא חובת הבית וכו' למי שנכנס ויוצא לתוכה אוהר רחמנא, ובפסחים ד. כתב רש"י שמזוזה חובת הדר לפי שהיא משמרתו, [וכתבה התוס' בע"ז ובמנחות מ"ד שאם לא דרים בבית ליכא חיוב מזוזה כלל], משא"כ מעקה דלדעת רוב הראשונים מדאורייתא חיובו על המשכיר ולא על השוכר (עי' ביראים מ' רל"ד ובהג"מ רפ"א מהל' רוצח ובר"י נ' כ"א ח"ה ובסמ"ג ע' ע"ט), וע"כ דמעקה היא חובת הבית. וא"כ י"ל דחלוק דין בית דירה הנוגע לחיוב מזוזה מבית דירה לגבי חיוב מעקה, דלגבי מזוזה לא בעינן שיהי' הבית בעצמותו בית דירה אלא סגי במה שהוא בית כזה שיש בו מגורים לאדם, ודי בזה לחייב הבית במזוזה, משא"כ לגבי מעקה בעי' שיהי' הבית בית דירה מצד עצמו ולא די במה שדרים בו בפועל, דבעי' שיהי' הבית כזה שבמהותו הוא בית דירה, [ועי' בחז"א חר"מ ליקוטם ס' י"ח דהאריך לבאר דחיוב מעקה אינו תלוי כמה שמשתמשים ע"ג הגג אלא יסוד החיוב מה שיש תחתיו בית דירה וצריך לזה תנאים של בית אבל גג בלא שיש תחתיו בית דירה אינו חייב במעקה]. וע"כ פסק השר"ע בהל' לגבי מזוזה ובית התבן וכו' חייב במזוזה כיון שפעמים דרים שם, ולגבי חיוב מעקה פסק דבית התבן פטור כיון דאינו בית דירה.

ויש לבאר בזה מש"כ רש"י דביה"נ פטור ממעקה משום שאין לא' מהם חלק בו ומשום דאינו בית דירה, מש"כ לפטור ביה"נ ממעקה משום דאין לא' מהן חלק בו ששייך גם למי עבר הים צ"ע, הלא זהו רק בביה"נ של כרכים אבל ביה"נ של כפרים אינו כן כדאיתא בגמ' מגילה כ"ו דאין בני העיר יכולים למכור בה"נ של כרכים כיון דשייך לרבים ולא דוקא לבני העיר הזאת משא"כ בה"נ של כפרים דיכולים למכור במעמד אנשי העיר, וא"כ לפי דברי רש"י נמצא דיש לחלק בין בה"נ של כפרים לבה"נ של כרכים לגבי חיוב

מעקה, דבכרכים כיון שהכל בעליהם פטור ממעקה אבל בכפרים חייב, ולא משמע כן בגמ' שהרי ממעט' כל בתי כנסיות ובתי מדרשות. וביותר קשה דבגמ' יומא י"ב מסקי' שאין לחלק בין בה"נ של כפרים לבה"נ של כרכים לגבי חיוב מזוזה, דס"ד שם דשל כרכים פטור כיון שהיא עשויה לכל ואין לה בעלים מיוחדים כמש"כ רש"י שם, משא"כ של כפרים דבעלו ניכרים והרי הוא כבית השותפין, אולם למסקנא חוזרת בה הגמ' מזה, ומסקי' שם דגם בה"נ של כפרים אינו נקרא בית המיוחד לו עיי"ש, וא"כ למה לו לרש"י לומר שהטעם לפטור בה"נ ממעקה משום דאין שייך זה גג שלך אלא של בני עבר הים הוא, הלא גם בה"נ של כפרים דאינו שייך לבני עבר הים אלא לבני העיר מסקי' בגמ' דא"ז מיקרי בית המיוחד לו. ועוד צ"ע מנן לו לרש"י ב' הטעמים דכ', ובפרט דאיכא נ"מ ביניהם ומנא ליה דב' הטעמים אמת.

ונראה לומר דהא דנתמעטו ב"כ וב"מ ממעקה אינו משום דאין הבעלות בעלות מבוררת וכמו שמצינו במזוזה דבעי' ביתן המיוחד לך, אלא דהביתם עצמם נתמעטו מחיוב מעקה, דכשאמרה תורה ועשיתה מעקה לגג כונתה לבתים כאלו שהגג שעליהם נקרא גגן, דהיינו שהבית במהותו נקרא ביתו של אדם, וביה"נ וביהמ"ד אינם ביתו של אדם מחמת ב' טעמים, משום שאין לכל א' חלק בו וא"ז מיקרי ביתו של אדם, וגם משום דאינו בית דירה, דכדי שיהי' נקרא הבית ביתו של אדם בעי' לתרתי, שיהי' הבית בית פרטי ולא בית של ציבור וגם שיהי' בית דירה, וא"ת הלא איכא בתי כנסיות של כפרים דכל א' מבני העיר שותף בו והוה כמו בית השותפים, לזה הוסיף רש"י שמכיון שבה"נ שייך גם לבני עבר לים ע"כ שבה"נ אינו נקרא ביתו של אדם ואפי' בה"נ של כפרים, דהכל שם ביה"נ אחד הוא, והתורה מיעטה הבתים האלו מחיוב מעקה, ואין אנו דנים כל ביה"נ וביה"נ לחוד דשם ביה"נ נתמעט ממעקה. נמצא לפ"ז דרש"י לא כ' ב' טעמים לפטור בה"נ ובהמ"ד ממזוזה, אלא דפי' רש"י הא דמיעטה תורה בה"נ ובהמ"ד דבתים כאלו שאינם נקראים בית דירתו של אדם אינם חייבים כמעקה, וא"כ נמצא דגם ביה"נ של יחיד נתמעט מגג כיון דשם בה"נ לו, ולפי ב' הסיבות שב' רש"י לפטור ביה"נ וביהמ"ד, יש לפטור גם בה"נ של יחיד.

ואין לדמות הא דכתי' התוס' דבה"נ של יחיד חייב במזוזה למעקה, דשאני דין בה"נ לגבי מזוזה מדין בה"נ לגבי מעקה, דלגבי מזוזה לא בעי' בית דירה כ"כ כמו שבעי' לעי' מעקה וכש"נ, ומיושב ג"כ מפני מה לא הביא השר"ע בהל' מעקה השר' שהביא בהל' מזוזה שבהמ"ד חייב במזוזה. ונראה דגם בדאיכא בית דירה לחזן או בה"נ של כפרים שדרים אורחים שם שחייבים במזוזה כדאיתא בהל' מזוזה ס' רפ"ו, מ"מ פטורים הם ממעקה דסוכ"ס אינם בית דירה לכל דבר, אלא דלגבי מזוזה סגי בזה שיש שם דירון, וראיתי שכן כ' בספר עמק הנצי"ב פ' כי תצא.

ונראה עוד דמש"כ התוס' ביומא דביה"נ של יחיד חייב במזוזה כונתם לבהמ"ד כזה שהוא מקום מושב של אותו יחיד ובאים התלמידים אצלו ללמוד או להתפלל וכמו ביהמ"ד של אותם האמוראים שהוזכרו בירושלמי שהביא התוס', דאז י"ל דלגבי אותו יחיד הוה זה כביתו, אבל באופן שא' בנה בה"נ מכספו והשאיר אותו בבעלותו אבל הוא מתפלל כמו כולם א"ז מיקרי בה"נ של יחיד לחייבו במזוזה, דאין בה"נ זה בית דירה שלו יותר משאר בה"נ.

סיפור השבוע

זמן מה לאחר מכן, אותו יהודי שסייע להשיג את הכסף עבור הניתוח, עבר אירוע פתאומי של דום לב, ונפטר לבית עולמו. בניו החלו, כמובן, לומר עליו קדיש. כחצי שנה לאחר פטירתו של האיש, התעורר בנו בבוקר בבכיות ובפחד גדול. לאחר שהפצירו בו לספר מה אירע, הוא סיפר שראה את אביו בחלום, והאב אמר לו, **"אני סובל בעולם האמת הרבה מאד ייסורים, על אשר לא שמרתי את פי מדבור בזמן התפילה. אין לי רגע של מנוחה מאש הגהינם הנורא"**. וביקש הנפטר בחלום, שיפנו אל אבי-הילד שסייע לו בעת צרתו הקשה, ויספרו לו כל זאת, ויבקשוו שיפעל לעזור אנשים להפסיק לדבר בתפילה.

לכאורה, הסיפור הזה אינו מובן - כידוע, אם הבן אומר קדיש, יש בזה זכות גדולה ועצומה לאב, ומצננים לו את הגהינם ומעלים אותו למעלה גבוהה. בזוהר הקדוש (פרשת נח) מובא, שהגהינם נח ארבע שעות וחצי, כשבניו של אדם אומרים קדיש לעילוי נשמתו - שעה וחצי שחרית, שעה וחצי מנחה, ושעה וחצי מעריב. ילדיו של אותו נפטר אמרו כבר חצי שנה קדיש, ועדיין הוא המשיך לסבול ללא הפוגה? **כתוב בשם קדמונים, שהקדיש עוזר לנפטר בעולם האמת, רק אם לא דיבר בחייו באמצע הקדיש. אך אם דיבר בחייו באמצע קדיש, אפילו אם כל הבנים אומרים קדיש אחר מותו, אינם מועילים לו. ולהיפך, במקום להעלות את אביהם הם מזכירים בזה את עוונות, ומחמירים את עונשו.** י"ה שנוזה כולנו להתחזק בשמירת הפה בזמן התפילה, ובכל זמן היותנו בבית ה' - בבית הכנסת

לפני יותר משנתיים, פרחא לי ביד אגוזמה, שהכאיבה לי מאד מאד. ביקרתי אצל טובי הרופאים, רשמו לי סוגים שונים של משחות, ולא עזר דבר. החלטתי להפסיק לדבר בתפילה. ואכן היו תקופות של שיפור, אך האגוזמה לא חלפה לגמרי. חשבתי לעצמי, אולי הדבר נובע מכך שלא הייתה זו קבלה. לכן השנה ביום פורים קטן, החלטתי לקבל קבלה פורמלית, שלא לדבר בתפילה במשך חודשיים, והבטחתי לפרסם את דבר הישועה. ואכן עד פסח היה שיפור עצום, אבל התמהמהתי מלפרסם, ולכן עדיין יש זכר לאגוזמה. אני מבקש לפרסם את דבר הישועה. יואל נ. בורו פארק. (גיליון נקדישך)

הזכות העצומה של הקדיש - בתנאי...

ילד אחד קטן חלה במחלה קשה מאד, והוצרך לעבור ניתוח מסובך שעלותו גבוהה. ההורים עשו כל מאמץ להשיג את הסכום הדרוש, ובני המשפחה סייעו בידם ככל יכולתם, אך עדיין חסרו כ-300,000 דולר, ובית החולים סירב לקבוע תור לניתוח. אביו של הילד טס לחו"ל כדי לנסות להשיג תרומות של נדבי עם להצלת ילדו. יום אחד שוחח האב עם יהודי שפגש, ותוך כדי הדברים שפך לפניו את ליבו, והראה לו את המסמכים של בית החולים. ליבו של היהודי כאב מאד, ואמנם לא היה לו סכום של שלוש מאות אלף דולר, אך הוא החליט לעשות כל שביכולתו כדי לעזור לאביו של הילד החולה להשיג את הכסף. לאחר מאמצים מרובים, עלה הדבר בידו. הילד עבר את הניתוח, בסייעתא דשמיא גדולה, והבריא.

בסייעתא דשמיא עם הרחבת הפצת הגיליון עלו כמו כן העלויות, ואי לכך קופת הגיליון נמצאת בגירעון כספי של כאלפיים ש"ח, מבקשים אנו מכל מי שנשאו ליבו לבוא ולשאת בהוצאת והפצת הגיליון, נא לפנות לטלפון 0527101970 בשעות בין הסדרים (אפשר גם במייל הרשום מטה) ניתן להנציח לרפואה וישועה.

לעילוי נשמת מזכי הרבים הגה"צ רבי יהודה אריה בן רבי יעקב שכטר זצ"ל והגאון הגדול רבי עוזר בן רבי שלמה זלמן דרורי זצ"ל
לתרומות ולהפצת הגיליון 0527101970 | לשליחת חומר ולקבלת הגיליון: פקס: 15335748722 y0527176420@gmail.com

כניסת שבת ב"ב 7:20

יציאת שבת ב"ב 8:25

משיבת בהעלותך

גיליון 54

שנה ב

תשס"ז

משלחן גבוה

החידושי תורה באגדה ובהלכה
מחבר ומעבד ר' אלעזר יעקב קופל זצ"ל

ההכנעה לתורה ולתלמידי חכמים

קניני תורה

פרקי אבות - מידת הענוה

הרמב"ם בהל' דיעות (פ"ב ה"ג) כתב "יש דיעות שאסור לו לאדם לנהוג בהן בבינוניות, אלא יתרחק מן הקצה האחד עד הקצה האחר. והוא: גבה לב. שאין דרך הטובה שיהיה האדם עניו בלבד, אלא שיהיה שפל רוח, ותהיה רוחו נמוכה למאוד. ולפיכך נאמר במשה "עניו מאוד", ולא נאמר עניו בלבד" עכ"ל.

הגר"א לאפיאן זצ"ל הוכיח שענווה אינה מי שלא מכיר גדלותו ומעלתו, שהרי אחד מ"ג עיקרים הוא להאמין שמעלת משה רבינו גדולה יותר ממעלת כל הנביאים, ואעפ"כ העידה עליו התורה ש"האיש משה עניו מאד מכל האדם" והוא עצמו נתחייב להאמין שאין גדול ממנו בנבואה.

ומהו עניו, פרש"י "שפל וסבלן". היינו שעל ידי שאדם מתרגל לסבול את הסובבים אותו, ולא להקפיד על כבודו, כך זוכה במידת הענווה, וכמבואר ברמב"ם בפיה"מ אבות פ"ד מ"ד עיי"ש.

הגמרא בעירובין (ס"ג) אומרת: אמר רבי לוי כל המורה הלכה בפני רבו נפטר ללא ולד. וילפינן ממה שלא היה ליהושע בנים, וזאת משום שכאשר אלדד ומידד התנבאו במחנה אמר יהושע למשה "אדוני משה כלאים", וכיון שהורה הלכה בפני רבו נענש.

ב"שיחות מוסר" (תשל"ב מאמר ל"ה) תמה מה הטעם שעונשו של המורה הלכה בפני רבו כ"ח חמור שחייב מיתה? וביותר קשה הרי כאן יהושע הורה הלכה למען כבוד רבו, וכדי למחות על מה שהתנבאו 'משה מתי ויהושע מכניס' א"כ מדוע נענש?

וביאר ע"פ מה שאחז"ל (ויק"ר פ"א, ח) אמר רבי עקיבא נמשלו ישראל לעוף, מה העוף הזה אינו פורח בלא כנפים כך ישראל לא יכולים לעשות דבר בלא זקניהם. לפי זה יש לבאר שהעונש של המורה הלכה בפני רבו אינו על הפגיעה בכבוד רבו, אלא מפני שמבטל בכך את מעלת הזקנים שיש לכלל ישראל, דרך על ידי שהנערים נשמעים לזקנים נמשכת מסורת התורה בישראל, אבל כאשר כל אחד מורה הלכה, בזה נעקר המשכיות התורה שדרכה להימסר מדור לדור מרב לתלמיד. ומובטחים אנו "כל הנוטל עיצה מן הזקנים אינו נכשל".

חומרת המזלזל בתלמידי חכמים

"ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה" (יב, ח)

זמן קצר לאחר פטירתו של הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, נתקף אדם בכאבי ראש נוראיים, וניסיונות הרופאים לעלות לו ארוכה ומרפא עלו בתוהו. בצר לו פנה לאחד מגדולי ישראל, וסח לו את צערו. הרב הציע לעשות גורל הגר"א כדי לגלות את המקור האמיתי לסיבלו. הפסוק אשר עלה בגורל היה "...ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה". במבט ראשון פסוק זה לא אמר לו דבר. וכאשר התחיל לשחזר לאחור את מאורעותיו שבתקופה האחרונה, נזכר שבהלוית רבי משה פיינשטיין שהיתה ב"שושן פורים" פלט לנוכחים סביבו שאין להאריך בהספדים כעת בשושן פורים כאשר יש עוד לקיים את מצוות היום. ומאז החל לחוש בראשו כאבים. אמר לו הרב שילך עם עשרה אנשים לקברו שבהר המנוחות ויבקש מחילה, וכך עשה וכעבור זמן קצר כאבי הראש חלפו.

כדי לזכות לתורה צריך להתכופף ולהיכנע

"בהעלתך את הנרות" (ח, ב)

במסכת תמיד (ל, ב) אמרו אבן היתה לפני המנורה ובה ג' מעלות שעליה הכהן עומד ומיטיב את הנרות.

הרמב"ם (בפיה"מ שם) כתב שהטעם למעלות, דגובה המנורה היה י"ח טפחים שהם ג' אמות, וגובה האדם ג' כ"ג אמות ולכן צריך מעלות להגביה עצמו להדליק.

והקשה הבאר שבע (שם) הרי דעת תוספות בשבת (צא, א) שעד כתפיו של אדם יש ג' אמות, ולשיטתם צ"ב מדוע צריך מעלות, הרי אדם בגובה רגל יכול להדליק ע"י הרמת ידיו וא"צ להגביה עצמו? ונראה ע"פ המבואר במפרשים שענינה של הדלקת המנורה היא כנגד החכמה שבתורה שבעל פה (עי' בנצי"ב), ובכדי לזכות בתורה יש מ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם, וכתב ה"כלי יקר" (שמות כה, יא) שרוב הקנינים תלויין במידת הענוה, ואמרו חז"ל על הפסוק "הוי כל צמא לכו למים" מה מים הולכים ממקום גבוה למקום נמוך, כך אין התורה נקנית אלא למי שמנמיך עצמו. לכן נצטוינו לעשות מעלה לפני המנורה שמאלץ את הכהן להתכופף בשעת ההדלקה שמבטא הכנעה וענווה, לרמוז שבכדי לזכות לתורה יש צורך לקנות מידה זו.

מרח"ה קהילות יעקב אמר שה"פרי מגדים" זכה שחיבוריו נתקבלו בכל תפוצות ישראל מחמת ענותנותו שכותב פעמים רבות "ואני העני אשר דרכי החכמה נעלמו ממני".

ההשתוקקות והרצון של הטמאים לעשות קרבן פסח

בגמרא בפסחים (ו, ת) תניא שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום. ולמדו כן "שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני" (שו"ע או"ח תמ"ב).

תוספות שם שואלים שאלה עצומה, מה הראיה ממה רבינו שהקדים ללמד על פסח שני, הרי זה היה בעקבות שאלתם ששאלו ב"ד ניסן מה דינם ומשה רבינו שאל את הקב"ה והשיב לו את פרשת פסח שני, אבל מנלן שיש "דין" ללמד ל' יום קודם? ותירצו שמ"מ היה לו למשה לומר להם עכשיו אל תעשו פסח' וכשיגיע זמן פסח שני (י"ד אייר) יאמר להם לעשות פסח שני, ומזה שכבר בפסח ראשון לימד על פסח שני יש ללמוד שדורשין בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום. ודבריהם תמוהים, אחרי שממילא ידע משה רבינו את תשובת הקב"ה שיש להם אפשרות לעשות פסח שני ב"ד אייר, מדוע שימנע מהם את התשובה שכה ציפו וייחלו לה?

ביאר ה"פני מנחם מגור ע"פ מה שכתבו המפרשים לבאר פשר שאילת הטמאים 'למה ניגרע' בשעה שתשובתם בצידי' א'נחנו טמאים לנפש אדם' - בכך שהיה להם רצון חזק והשתוקקות עצומה להקריב את קרבן הפסח למרות היותם טמאים, ואהבת ה' והכיסופין למצוה זעק מתוכם 'למה ניגרע'. לפי"ז יש לבאר דברי התוספות, לולי הדין דשואלין ודורשין ל' יום קודם הפסח, היה משה רבינו ממתין מלגלות להם את תשובת הקב"ה כדי שהכיסופים וההשתוקקות ימשיכו ויחרטו עמוק בליבם. ולכן ממה שמשה רבינו אמר להם מיד את הלכות פסח שני יש ללמוד ששואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח ל' יום, והכנה זו מביאה ג"כ לאותה השתוקקות.

המורה הלכה בפני רבו עוקר את המשכיות התורה

"ויען יהושע משרת משה מבחוריו אדוני משה כלאים"

מצות תקיעה בחצוצרות בעת צרה ועל הקרבן

"וידבר ה' אל משה לאמר עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אותם... וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצר אתכם והרעתם בחצצרת... וביום שמהתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצצרת על עליתכם ועל זבחי שלמיכם"

מדוע אין נוהגין לתקוע בעת צרה בזמנינו א. דנוהג רק בא"י ב. רק כשנמצא הארון

ג. דרך שרוב ישראל בצרה ד. דצריך החצוצרות המיוחדות למקדש

הרמב"ם כלל את תקיעת החצוצרות בקרבן בהדי מצות תקיעה בעת צרה

א. דתרווייהו ענין אחד ב. דתוקעים באותם החצוצרות ג. דזה רק פרט במצווה

א. מדוע בעת צרה אין נוהגין לתקוע בחצוצרות

המגן אברהם בסימן תקע"ו תמה מדוע אין אנו נוהגין לתקוע בעת צרה, שהרי הרמב"ם בהלכות תעניות פ"א כתב שמ"ע מה"ת לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבוא על הציבור?

ה"פרי מגדים" והנתיבות חיים תירצו **דמצוה זו אינה נוהגת אלא בארץ ישראל** כדכתיב "כי תבאו מלחמה בארצכם" ורק בצרה שעל כל הציבור או רובו. אלא שב"אמבנה דספרי" הקשה שהרי תד"ה "כל שבארצך" (בב"מ קיא:) כתבו לגבי מ"ע ד"ביומו תתן שכרו" דאע"פ דכתיב "לא תעשוק שכיר... אשר בארצך בשעריך ביומו תתן שכרו" מ"מ כיון דהוי חובת הגוף ואינה תלויה בארץ לא ממעטינן חו"ל. וא"כ גם תקיעת שופר בעת צרה דהוי חובת הגוף אין סברה למעט את חו"ל. ועוד דלתירוצם אכתי תיקשי בארץ ישראל מדוע אין נוהגים לתקוע ולהריע בעת צרה?

הנצי"ב מבאר שהחיוב רק "לפני ה'" שנאמר "ונזכרתם לפני ה' כשנמצא הארון.

בספר "חבצלת השרון" כתב דאין מצוה זו כענין מצוות התלויות בארץ שקיומן רק בא"י אלא יסודו הוא **דין ניהוג של כלל ישראל בא"י**, וא"כ אינו נוהג אלא אם רוב ישראל בא"י בצרה, וזה אינו בזה"ז שרוב ישראל בגולה.

האג"מ (או"ח סימן קס"ט) תירץ לדבריו **דמצות החצוצרות דשעת צרה היא לתקוע באותן החצוצרות המיוחדות לתקיעה במקדש**, לכן אין מצוה זו נוהגת בזה"ז דאין לנו חצוצרות אלו.

ב. מדוע כתוב בחצוצרות 'כסף מקשה' ולא 'מקשה כסף'

יל"ע מדוע בחצוצרות כתיב "עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה" התורה הקדימה את **הכסף למקשה**, ואילו במנורה התורה הקדימה את המקשה לזהב כדכתיב "זהה מעשה המנורה **מקשה זהב**"?

ה"אזניים לתורה" מיישב ע"פ המבואר במנחות דף כ"ח, א' שבמנורה אם עושה אותה זהב המקשה מעכב בה, אבל יכול לעשותה משאר מתכות ואז אין המקשה מעכב, משא"כ בחצוצרות שבאים רק מכסף והכסף מעכב בהם דאם עשאן משאר מתכות פסולות דכסף והיה כתיב בהן "והיו לך למקרא העדה", אבל המקשה בחצוצרות אינה לעיכובא דמיטע רחמנא גבי מנורה "מקשה היא" היא ולא חצוצרות.

לפי"ז א"ש **שבכל מקום הקדימה התורה את המעכב** לשאינו מעכב, ולכן במנורה שה"מקשה" מעכב ואילו הזהב לא מעכב לכן כתיב "מקשה זהב", ואילו בחצוצרות שהכסף מעכב בהן והמקשה אינו מעכב בהן כתיב "כסף מקשה" תחילה כסף והדר מקשה.

ג. האם בתקיעת החצוצרות המצוה היא בתקיעה או בשמיעה?

המנחת חינוך (במצוה שפ"ד ס"ק ט') הביא שבהלכות שופר כתב הרמב"ם בפ"א ה"א ד"מצות עשה לשמוע קול שופר" וכתבו האחרונים שהמצוה היא התקיעה והשמיעה שניהם ביחד ולכן צריך לשמוע דווקא

מתוקע בר חיובא, ואילו כאן כתב החינוך מצוה לתקוע בחצוצרות וכן כתב הרמב"ם בריש הלכות תעניות דמצוה להריע ולא כתב לשמוע. המנ"ח מסתפק אם כל ישראל במקדש או בתעניות מחוייבים כ"א לשמוע או שהמצוה אינה אלא לתקוע. עכת"ד.

ונראה דלפמש"כ החינוך בשורש מצוה זו שצריך בשעת הקרבן לכוון דעתם יפה דהקרבן צריך כונה שלמה וכן בעת צרה צריך כונה גדולה בהתחננו לפני בורא וקולם הגדול של החצוצרות מעורר לכוונה, **א"כ מסתבר שיש מצוה גם בשמיעה**.

ד. כמה ביאורים מדוע לא מנאן הרמב"ם כב' מצוות נפרדות

הרמב"ם בסה"מ מ"ע נ"ט מנה את המצוה לתקוע בחצוצרות במקדש בשעת הקרבת הקרבן יחד עם המצוה לתקוע ולהריע בעתות צרה. הקשה המגיד משנה בריש הלכות תעניות מדוע הרמב"ם לא מנאם לב' מצוות חלוקות הנלמדות משני פסוקים נפרדים?

ה"פרי מגדים" באו"ח סימן תקע"ב, תירץ ע"פ מש"כ החינוך דענין התקיעה הוא שעי"ן קול החצוצרות יכוון לבו ויהיה נכון לה' בעת הקרבן ולהתפלל בעת צרה, וכיון שענין אחד הוא מנאם הרמב"ם למצוה אחת. **האגרות משה** (או"ח ח"א סימן קס"ט) הוכיח כן מדברי הריטב"א בתענית דף י"ב שהמצוה בחצוצרות בשעת צרה היא לתקוע באותן חצוצרות שבמקדש, וכיון שענינם אחד מנאן הרמב"ם למצוה אחת.

מרון ה"אבי עזרי" בהלכות כלי המקדש פ"ג ה"ה מיישב דס"ל לרמב"ם **שמצות תקיעה בשעת הקרבת הקרבן הוא אחד מחלקי ומדיני הקרבן וההקרבה**, וכבר השריש הרמב"ם בסה"מ שורש י"ב שאין למנות במצוה אחת כל חלק בפנ"ע כגון במצות הקרבת קרבן השחיטה ההפשטה וניתוח. על כן לא מנה את חיוב התקיעה בשעת ההקרבה למ"ע בפנ"ע אלא כללה בהדי מ"ע דתקיעה בעת צרה, מאחר ששתיהן באות לזכרון לפני ה'.

ה. מדוע רק החצוצרות אינן כשרין לדורות

כתיב "עשה לך שתי חצוצרות כסף... ותקעו בהן ונועדו אליך כל העדה אל פתח אהל מועד" **ואמרו בספרי "כל הכלים שעשה משה רבינו כשרים לדורות, לבד מן החצוצרות"**.

וצ"ב במה נבדלים הארון והלוחות השולחן והמנורה שיכלו לעבור ממשה לדורות, ואילו החצוצרות אינן כשרין לדורות?

מבאר האדמו"ר מסטמאר זצ"ל שהחצוצרות שעל ידן היה משה מקהיל את כל קהל ישראל אל פתח אהל מועד, היה כח מיוחד שבפעם אחת וע"י דיבור אחד ישמעו ישראל ויקבלו. כח מיוחד זה להקהיל ולעורר ולהשפיע על כל העולם בבת אחת אינו מונחל בירושה ואינו עובר מדור לדור, זהו כח אשר בא מן השמים, ומידי דור ניתן רק למי שזוכה לכך דור דור ודורשיו.

החצוצרות שסימלו את הכח ל"ויקהל משה" אינן כשרות לדורות ואינן עוברות מדור לדור. **זה מה שהוסיף רש"י "עשה לך" אתה עושה ומשתמש בהן ולא אחר**.

להשתתפות בהוצאות העלון - 0548419094

לרשימת התפוצה של הגיליון ניתן לשלוח מייל mg036198046@gmail.com

לעילוי נשמת רבי אלעזר יועץ בן ר' אברהם יהודה זצ"ל

גלב'ע י"ד אדר ב' תשפ"ב ת.נ.צ.ב.ה

ספרו נפלאותיך

עובדות ומנינים על התורה

בהעלותך – תשפ"ג

הספק של בן בתירה

וידבר ה' אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר. ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו, [במדבר ט, א-ב]

ביאר רבנו בשו"ת באר יצחק (ס' יד ענף ב) וז"ל, והמפרשים הקשו בהא דפסחים (דף ט"ו) דהלכה זו נתעלמה מבני בתירה אם פסח דוחה שבת עד שבא להם הלל הזקן כו' והקשו האור חדש והקהלת יעקב ושאר מפרשים דהא בשבת (דף פ"ז) מקשינן לר' יוסי ולרבנן מברייטא דעשר עטרות וכיון שהי' ר"ח ניסן בשנה השנית ביום א' ה"ל י"ד בשבת וכתוב ויעשו בני ישראל את הפסח בארבעה עשר א"כ מוכח דפסח דוחה שבת ומאי מספקא להו ונדחקו לתרץ זה, ולפמשי"כ ניהא די"ל דשפיר מספקא להו משום דיש לדון בכל קרבנות צבור כמו תמיד דדוחה שבת בשחיטה והקטרה, ויליף זה מגז"ה"כ דעולת שבת בשבתו על עולת התמיד כמבואר התם, וכן בפסחים (דף ע"ז) יליף מאלה תעשו במועדיכם, ובמנחות (דף ע"ב) יליף מן תקריב דאף בשבת, ואף אלו לא נכתב זה ג"כ היינו דנין להתיר לשחוט בשבת ע"י שנים דהא הלכה כרבנן דס"ל בחולין (דף ל') דשנים שוחטים וזבח א' והיכא דשנים עושים אין כאן איסור תורה, והא דאצטרך למילף מן קראי דתמיד דכל קרבנות ציבור דוחה שבת היינו להתיר ביחודי משום דבשנים לא איצטרך קראי כלל, א"כ י"ל דלכן מספקא לבני בתירה שפיר אם פסח דוחה שבת, משום די"ל דהא דכתיב ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו היינו שיעשו בשנים, משא"כ עכשיו שתקנו חז"ל לאסור אף ע"י מלאכת שנים דהא שנים שעשו פטורין אבל אסורין יכול להיות דאסור לשחוט את הפסח בזה"ז, ולומר הא אין שבות במקדש כבר נתבאר בשם התוס' סוף עירובין דלאו בכל שבותים אמרו זה, וכמו דחזינן בהא דאין בנין בהמ"ק דוחה יום טוב דאין יכולין לבנות ע"י שנים משום דשבות כזה גזרו אף במקדש כנ"ל, ולכן נסתפקו שפיר עד שבא להם הלל הזקן ויליף מן גז"ש דמועדו מועדו מתמיד דמה תמיד דוחה שבת מגז"ה"כ דעולת שבת בשבתו על עולת התמיד דילפינן דאף ביחיד דוחה שבת משום דהא בשנים לא איצטרך קראי, א"כ ה"ה בקרבן פסח דהתירו בו אף לשחוט בשבת, ומתורצ' קושייתם הנ"ל, וכ"ז הוא בדרך פלפול בעלמא.

ובעיקר קושיית כל המפרשים הנ"ל נלע"ד לתרץ בפשיטות, והוא דהא התוס' ביומא (נ"א ע"א) בד"ה דוחה השבת כו' כתבו באמצע הדיבור דמנלן דפסח דחי שבת כשבא ביחודי כגון שרוב ציבור זבין ומיעוטן עושין את הראשון בשבת דמנלן הא מתמיד ליכא למיגמר אלא כשכל ישראל עושין את הפסח דומיא דתמיד דהוי קרבן של כל ישראל ונימא דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה להלן כל ישראל אף כאן כל ישראל דוקא אלא ע"כ כיון דגמרינן בגז"ש הכי גמרינן מה להלן במועדו אף בשבת ואינו בטל בשביל שהוא שבת אף בפסח לא יתבטל בשבת ואם היו כל ישראל זבין או בדרך רחוקה חוץ מאדם א' או ב' וחל ע"פ בשבת אי אמרת לא דחי שבת ביחיד הרי הוא בטל לגמרי הכי נמי פסח שני עכ"ל התוס', ולפ"ז י"ל דזה גופא ה"י ספיקן של בני בתירה דהא המה היו בזמן בית שני דלא היו שם אלא ב' שבטים, וכמשי"כ רש"י בגיטין (דף ל"ז) דבבית ב' לא הי' נוהג יובל הואיל שלא

היו כל יושביו עלי', והא דאמרינן בערכין דמנו יובלות היינו מדרבנן, ועיין בתוס' שם ד"ה בזמן שאתה משמט כו'. וביותר מבואר זה בכתובות (דף כ"ה) דכי אסקינהו עזרא לאו כולחו סליקו ופירש"י שם ע"ב ד"ה לאו כולחו סליקו דרובן נשארו בבבל, וגם מצינו פלוגתא בש"ס אי שבת א' אקרי קהל, ולכן כיון דהרוב נשארו בבבל יש לדון דאין דינם כקרבן ציבור לדחות שבת, ודוקא במדבר שהיו כל הציבור ביחד אז ודאי דדינם כקרבן ציבור ממש לדחות שבת משא"כ בבית שני שהיו רובן בח"ל אפשר דאין דינם כקרבן ציבור, וכעין ספיקא של התוס' ביומא שכתבו לדון בהיו רובן זבים או בדרך רחוקה ומיעוטן עושין את הפסח דאפשר דזה לא חשיב קרבן ציבור כיון דרוב ישראל פטירי [ועיין בפסחים (ג' ע"ב) בתוס' ד"ה מי קספו לך מאליה כו'], או אפשר דעכ"ז דינם כמו קרבן ציבור דהא עכ"פ כל ישראל דבארץ ישראל המה בני חיובא, וכמו הא דהוריות (דף ג') דאמר רב אסי דבהוראה הלך אחר יושבי ארץ ישראל כפי רש"י שם דאותן הדורים בחו"ל אינם נחשבים מן המנין ויליף זה התם מקראי יעו"ש, וע"ז הספק בא הלל הזקן וקפשט להו למילף בגז"ש דמועדו מועדו מתמיד, וכמ"ש התוס' להוכיח מזה על רובן זבים ובדרך רחוקה דכיון דילפינן בגז"ש מתמיד א"כ כמו דתמיד לעולם דוחה שבת משום דתמיד הא יש לכל ישראל חלק בו, ה"ה בפסח אף דאינו נשחט אלא למנויו ולאוכליו אפ"ה אינו בטל לגמרי משום דאין גז"ש למחצה,

והא דלא ילפי בש"ס זה הספק של בני בתירה מהפסוק דיליף בהוריות הנ"ל דמוכיח דאותן של חו"ל אינן נחשבים מן המנין, משום די"ל דשאני בפסח דבעי דומיא דויעשו בני ישראל את הפסח במועדו והתם היו כל ישראל דיו לבא מן הדין להיות כנדון, משא"כ בהוראת צבור דלא נמצא מפורש בשום פסוק דבעי דווקא כל ישראל, ולכן שפיר יש לנו למילף מן פסוק דמלכים דהעיקר תלוי ברוב דבארץ ישראל, משא"כ גבי אי פסח דוחה שבת דלא ידעינן רק מן ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו, א"כ י"ל דבעי דווקא שיהא כל ישראל כמו הנדון דהוי כל ישראל, ואם לא היו כל ישראל י"ל דלא מקרי צבור גבי זה כדמצינו ביובל דלא נהוג בבית ב' או בחלה דלא הוי בזמניה"ז אלא מדרבנן מחמת דהרוב נשארו בבבל ומעכבין, אלמא דלא בכל מילי אמרו דהך דחו"ל אינן נחשבים בהמנין, ועוד דהא התוס' בהוריות שם הקשו והא דברי תורה מדברי קבלה לא ילפי ותי' דלא הוי אלא גלוי מלתא ע"ש, א"כ היכא דיש סברא להיפך ולומר דיו לבא מן הדין להיות כנדון כדמצינו בויעשו בני ישראל כו' דעיקר מלתא מהתם ילפינן, י"ל דזה לא מקרי גלוי מלתא ולא ילפינן זה מדברי קבלה, [והא דא' הלל והלא מאתים פסחים יש לנו כו' היינו לשיטתם דלא אסקו להא דתמיד דאל"כ ה"ל למגמר בגז"ש ובק"ח].

ויהי בנסוע במסע הלוייה

ויהי בנסוע הארץ ויאמר משה קומה ה' ויפצו איביך וינסו משנאיך מפניך. [בהעלותך י, לה] מרן הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל היה מספר בהתרגשות פרטים מהלוותיו של רבי יצחק אלחנן על פי מה ששמע מעד ראייה תושב שערי חסד הרה"ק ר' יעקב גדליהו ולדנברג זצ"ל ההלוייה היתה

יוצאת דופן ורבת משתתפים כאשר אלפים רבים מכל המחוזות מיהרו להשתתף ובאו ללוות את פוסק הדור. וכיון שהכל ביקשו לשאת את הארון הוחלט על ידי הבי"ד דקאוונא להעמיד ממונים וכל ד' אמות יחליפו את המלווים. ואכן בדרך לבית העלמין נעצרו כל ד' אמות והעבירו את הארון לידיים אחרות ואותן ידיים שזכו לקבל את הארון לידיהם היו קוראים בקול ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפוצו אויבך וינוסו משנאיך מפניך, והעם געה בבכיה. כשמרן הגרשז"א זצ"ל היה מספר זאת היו עיניו נקשרות בדמעות של התרגשות מכבוד התורה שנתגלה בהלווייתו של אותו גדול בדורו. (קובץ 'ישרון' ניסן תשס"ה עמ' תקח)

המתלוננים על הרב שלומד

ויהי העם כמתאננים רע באזני ה' וישמע ה' ויחר אפו ותבער במ אש ה' ותאכל בקצה המחנה. [בהעלותך א, א] מסופר שרבי יצחק אלחנן אב"ד קובנה הלך מביהכ"נ עם השמש שלו הביתה וברחוב עמדו שני אנשים סבלים מחכים לעבודה שמע רבי יצחק אלחנן אחד מהם מדבר לחבריו כי להרב טוב מאד ושב הוא בבית במנוחה ולא צריך לחפש עבודה כמונו כשבא רי"א הביתה שלח לקרוא אותם ושאלם כמה אתם מרויחים ליום אמרו להרב אנו מרויחין רובל כסף ליום, הציע הרב להם אם אתן לכם לכל אחד רו"כ וחצי ליום ותשבו כל היום במנוחה בביהכ"נ ורק תגידו תהלים אתם מסכימים לעזוב את עבודתכם הקשה ענו ואמרו כן הלכו וישבו בבית הכנסת כל היום ואמרו תהלים. ובסוף היום באו אצל רי"א וקבלו כל אחד רו"כ וחצי למחר הלכו לביהכ"נ בלי השק והרגישו לא טוב לשבת בלי עבודה גופנית כמו שהיו רגילים. לסוף היום באו אצל הרב להודיע כי בשום אופן אינם יכולים להמשיך לשבת במנוחה ולהגיד תהלים כי רגילים הם לעבוד ולא לשבת בטל, אמר להם רי"א אם כן למה אמרתם עלי כי לי טוב יותר שאנכי יושב במנוחה ולא עובד ויש לי פרנסה הנה אני רציתי לתת לכם פרנסה בלי לעבוד ואתם לא רוצים.¹

ולפי"ז מבאר רבי יוסף צבי הלוי: כן היה במדבר אלה היהודים שיצאו ממצרים היו רגילים לעבוד עבודה פשוטה ולא הרגישו טעם בלימוד תורה ועכשיו במדבר אין עבודה אחרת מלבד להיות באהל מועד ולשמוע תורה מפי משה ולכן ויהי העם כמתאוננים לא בגלוי שפחדו לדבר בגלוי, אלא בלבם והלכך כתיב באזני ר' שמע שהם מתאוננים ולא אחרים – (רבי יוסף צבי הלוי - ותאמר ציון)

לא יהיו נתנים

ויאמר לו משה המקנא אתה לי ומי יתן כל עם יקוק נביאים כי יתן יקוק את רוחו עליהם. [בהעלותך יא, כט] ר' יצחק אלחנן אב"ד קאוונא פירש הפסוק מי יתן והיה כל עם ה' נביאים דר"ל שאם כל העולם יהיו נביאים ורבים מי יתן הלא יהיו כולם מקבלים ולא יהיו נותנים. (אש פינחס)

כוח התפילה

שעת בוקר באחד מבתי הכנסת במנהטן שבניו יורק. זה עתה הסתיימה התפילה והמתפללים ברובם כבר עזבו את בית הכנסת. רבי מנשה קם ממקומו, הביט סביבו וחיש מהר מצא את מבוקשו. אברך בעל חזות מכובדת עמד בפינת בית הכנסת וגילגל את תפיליו בנחת. מזה שנים רבות שרי מנשה, יהודי בעל לב חם ורחום, קנה לעצמו מנהג של קבע, לדאוג לכך שבבית הכנסת שבו הוא מתפלל לא יוותרו אנשים 'שקופים', כלומר, אורחים שאין מי ששם לב אליהם ואין מי שדואג לצרכיהם. כידוע, מנהטן מושכת אליה מדי שנה אלפי יהודים הבאים למצוא מזון ומרפא במרכזי הרפואה הגדולים הקיימים בה. ר' מנשה החליט להקדיש בכל יום דקות ארוכות מזמנו להתעניין

באותם יהודים ולסייע להם ככל שבאפשרותו. כך, בכל יום היה נשאר רבי מנשה בבית הכנסת לאחר התפילה ומחפש אנשים שלא היה להם היכן לסעוד. כשהיה מבחין במישהו חדש ובלתי מוכר, היה ניגש אליו ומברר את מטרת בואו ואם יש לו היכן לאכול וללון, ולאחר מכן משתדל לדאוג לו ולהפנותו לכתובת הנכונה בהתאם לצורך.

באותו יום שבו התרחש סיפורנו, זיהה ר' מנשה יהודי בלתי מוכר שנראה היה כמי שאין לו היכן להתארח. הוא ניגש אליו וכהרגלו התעניין תחילה לשמו ולמטרת בואו. האורח שהציג את עצמו כתושב ארץ הקודש, סיפר לר' מנשה כי הגיע למקום בעקבות מחלת לב נדירה שהתגלתה בגופו לפני זמן מה, ועל כן בעצת עסקני רפואה הופנה למרכז רפואי סמוך, המתמחה בתחום זה. רבי מנשה עודד וחיזק את היהודי, וכאשר התברר לו שיש מי שדואג לו למזון ולניהל, הציע לו שלכל הפחות ישתתף עמו בתפילה. הוא בירר את שמו של החולה, את שם אמו ואת גילו המדויק והבטיח שישתדל בכל יום להתפלל עבורו ולרפואה שלימה ולקרוא למענו כל יום את הפרק בתהילים המתאים לגיל שנותיו, כמנהג החסידי הקדום שנהגו בו גדולי עולם מאז ומקדם, לומר בכל יום את פרק התהילים המתאים לגילו של הנצרך לתפילה. רבי מנשה נפרד מהאיש באיחולי רפואה שלימה ובברכת הצלחה בניתוח, ומיד לאחר מכן התיישב לומר את פרק נ"א בתהילים, עבור החולה שעמד בשנתו החמישים ואחת. שבועות אחדשים חלפו, ור' מנשה המסור המשיך לעמוד בהבטחתו. בכל יום ויום הוא הקדיש דקותייס כדי לקרוא בטאמנות את פרק נ"א בתהילים, עבור אותו יהודי בלתי מוכר שפגש בסך הכל פעם אחת בחייו. לאחר אמירת פרק התהילים היה מנשה מזכיר את שמו של החולה לרפואה. לאחר שעברה שנה שיער ר' מנשה שהאיש כבר נכנס לשנתו החמישים ושתיים, ובטוב לבו החליט להמשיך ולהתפלל עליו מכאן ואילך את פרק נ"ב בתהילים. במשך עשר שנים תמימות נמשך הדבר. אולם לאחר שעברו עשר שנים החליט ר' מנשה כי יצא כבר ידי חובתו. זמנו היה יקר, והוא אף לא ידע אם הניתוח, שהיה אותו יהודי אמור לעבור, הצליח, והאם הוא עדיין בין החיים. רבי מנשה החליט להפסיק להתפלל על אותו יהודי, אינו מודע לתוצאה שתהיה להחלטתו. כשלושה חודשים לאחר מכן, כאשר בסיום התפילה חיפש ר' מנשה כהרגלו את האורחים שאין להם מקום ללון ולסעוד, הופתע לגלות פראץ מוכר. הוא אימץ מעט את מוחו ונזכר, היה זה אותו יהודי שעבורו התפלל במשך עשר שנים תמימות. התרגשותו הלכה וגאתה והוא רץ לעבר האיש הציג את עצמו והזכיר לו את שהתחייב לו לפני עשר שנים. הוא הוסיף וסיפר לו כי במשך עשר השנים שעברו מיום פגישתם, לא החמיץ ולו יום אחד לומר פרק תהילים עבורו, עד שלפני כשלושה חודשים החליט להפסיק. האיש שנראה היה עתה כאילו הזדקן בעשרים שנה, הופתע לגמרי. הוא כלל לא ידע מכך, ולפתע יתפס את עצמו: "אמרת שהפסקת לפני כשלושה חודשים?" שאל כשמבט נדהם על פניו. "כן!!" השיב רבי מנשה, ומיד שאל: "ומדוע הגעת לכאן אחרי כל כך הרבה שנים?" "כנראה בדיוק בגלל זה..." - השיב האיש כשחיוורון הולך ופושט על פניו. אחר נאנח עמוקות וסיפר לר' מנשה בקול שבור, "כפי שאתה יודע, לפני כעשר שנים הגעתי לכאן כדי לעבור ניתוח שעשוי היה להציל את חיי. בחסדי שמים הניתוח הצליח ומאז ואילך התהלכתי והתנהגתי כאדם בריא לחלוטין. אלא שלפני כשלושה חודשים, למרבה הצער, שבה אותה מחלת לב ופקדה אותי. נאלצתי אפוא ליטול שוב את מקל הנדודים ולשוב לאותו פרופסור כדי שימציא מזון למחלת". צמרמורת עברה בגופו של רבי מנשה לשמע הדברים. רק עתה הבין עד כמה גדול החסד שעשה עם אותו יהודי בלתי מוכר מבלי שהיהודי ידע על כך. מסתבר כי אותם פרקי תהלים שהתמיד לומר מדי יום ביומו, הם אלו שהגנו עליו ושמרו על בריאותו, וביום שחדל לאומרם, גם בריאותו של האיש חדלה מתקנותה. סיפור מדהים זה הממחיש את כוחה של תפילה,

ותמורת זה ישלם לו את הסכום שהיה מרוויח מעבודתו וזה כדאי לו כי אמירת תהלים קלה יותר מהעבודה והסכים הסנדלר לזה.

אך כעבור ימים ספורים חזר הסנדלר אל רבי יצחק אלחנן ואמר לו כי איננו מסוגל לזה ואינו יכול להמשיך בכך כי אינו מרגיש שום טעם באמירת התהלים ואמנם עבודת הסנדלרות קשה יותר אבל הוא נהנה מהעבודה הזאת ואילו מאמירת התהלים אינו נהנה וקשה מאד לעסוק כל היום בדבר שאין לו שום טעם בזה רק אם היה משהו מעניין כמו שיש שמדברים הרבה דברים בטלים ולא מתעייפים.

וראה כע"ז בס' אבן ישראל להגרי"י פישר מועדים עמ' רסט.

¹ בנוסח אחר **מביא מרן הגרי"ג אדלשטיין שליט"א** (דרכי ה'תש"ז 347): וכפי שמעתי מעשה במרן הגאון רבי יצחק אלחנן זצ"ל שבשכנותו התגורר סנדלר אחד שהיה עובד כל היום לפרנסתו ופעם אחת שמע רבי יצחק אלחנן שהסנדלר אומר לאשתו ראי את שכנינו הרב איך שהוא חי חיים קלים מאד שאינו צריך לעבוד קשה כל היום ואחרי הכל פרנסתו מצויה ברווח ואילו אני חי חיים קשים ועובד הרבה שעות עם הפטיש והנעליים והמסמרים ומה אעשה שכן עלה בגורלי וניגש רבי יצחק אלחנן אל הסנדלר ואמר לו האם תרצה ללמוד כל היום ואני אשלם לך ואחזיק אותך כמו יששכר וזבולון ואמר הסנדלר אינני יודע ללמוד לא גמרא ולא משניות וגם לא חומש עם רש"י והציע לו רבי יצחק אלחנן שיגיד פרקי תהלים במשך השעות שהיה רגיל לעבוד

תולדותיו בקצרה

רבי אהרן נולד בכפר קטן סמוך לקובנה, ליטא, בחודש ניסן שנת תרס"ה. אביו הוא רבי אברהם מרדכי הכהן, איש צדיק, שכדברי בגו "הרביץ תורה לילדי ישראל במסירות לב ונפש ממש, באופן נפלא, באמונה קדושה וטהורה בקדושת התורה".

זקנו, אבי אביו, הוא החסיד שבכחונה רבי יוסף הכהן, עמיתו של רבי אליעזר גורדון מטלז, ונאהב מאד על דבי ישראל סלנטר ששיבח הרבה פעמים את צדקותו וגדלנפשו. בהקדמה לספרו "בית אהרן" מקלס ראש הישיבה את זקנו רבי יוסף שהיה "ממיוחסי כחונה עד משמשי המזבח" ומספר עוד ש"בימי עלומיו למד תורה בשקידה עצומה י"ח שעות במע"ת לעת, והיה ידוע ומפורסם בשם "המתמיד מאיישישוק", והצטיין בבקיאותו העצומה בש"ס ובפוסקים (שהיה בקי בכל ארבע טורי שרי"ע בעלפ"ה) ובעמקות שכלו, וביחוד הצטיין בסגנון לימודו המיוחד — בעומק הפשט — שהיה בזה למופת הדור; ונס עמדה לו זכות חותנו (אבי רעייתו הרבנית מרת שפרה) הרה"ג ר' שבת יוסף, שהיה מפורסם בכל סביבתו לתלמידתחם גדול צדיק וקדוש.

את ראשית דרכו להיכליתורה עשה רבי אהרן בישיבת לומזא, מיסודו של רבי אליעזר שולביץ, בימי גלותה בארץ אוקראינה לרגלי מלחמת העולם אחרי שטולטל גם הוא לשם ביחד עם בני משפחתו. שם למד שנים מספר בשתי אכסניות של הישיבה, בפרילוקי ובחרקוב, מתוך עוני ומצוקה גדולה.

בישיבת "כנסת ישראל"

בינתיים נסתיימה המלחמה, הונח לגולים שישבו אל ביתם, ורבי אהרן שם את פעמיו בחזרה לסביבת מולדתו ונתקבל כתלמיד בישיבת "כנסת ישראל", דסלובודקה, השוכנת בפריבר ליד קובנה. הוא בא בידים ריקות, רעב ולבוש בלאים, אבל משתי עיניו השחורות והבוערות ניתזו רשפים. תוך זמן קצר יצאו מוניטין שלו כ"עליון", בזכות כשרונותיו והתמדתו, וכ"צדיק", בזכות הליכותיו המופלאות והצטיינותו בגיוניקדושה. השם הטוב "אהרציק קובנר" הלך לפניו.

"ה"סבא" רבי נתן צבי פינקל הראה לו אותות'חיבה גלויים. "אם כי לא זכיתי לשמש אותו הרבה", כותב רבי אהרן בהקדמה לאחד מספריו, "המועט הזה היה מועט המחזיק את המרובה ושימש יסוד להתפתחות בחכמת היראה". גם ראש הישיבה, רבי משה מרדכי אפשטיין, הבחין ברבי אהרן שמוכשר לגדולות. הוא מתמסר להדריכו בנתיבות'הלכה, לפתח את סגולותיו, בחריפות ובהגיון, ביצירת חידושים מתוך חתירה לאמיתה של תורה. ועמלו מניב פירות. רבי אהרן מתעלה מיום ליום בדרגתו הרוחנית, בלומדות, ונחשב בין המצויינים היושבים ראשונה במלכות סלובודקה.

רבי אהרן הוא תלמיד המחכים את רבותיו הן בהלכה הן במוסד. גם חתנו של ה"סבא", רבי יצחק אייזיק שר (רבי אהרן מכנהו "מורי אלופי ומיודע") היטה אליו חסדו; וכמוהו כן המשגיח הרוחני, רבי אברהם גרודזנסקי, שהאציל עליו מחכמתו, עד שנעשה מלא ברכת'ה'.

כשהגיע לפרקו, בחר בו ראש הישיבה רבי משה מרדכי אפשטיין כחתן לבתו, מרת צילה, ונשואיהם התקיימו בשנת תרפ"ט בחברון. בחמשת השנים הבאות ישב על התורה מתוך מנוחה ושלחה. בשנת תרצ"ד, עם פטירת חמיו רבי משה מרדכי, מילא את מקומו רבי יחזקאל סרנא, כראש הישיבה, ורבי אהרן נבחר להיות משנה לו.

מני אז ועד סוף ימיו, קרוב לשלושים שנה, כיהן רבי אהרן כהונת ר"מ בישיבת חברון, בה גדל והתחנך הוא עצמו, ובמשך התקופה הזאת העמיד שורות שורות של תלמידים מובחרים בתורה וביראה. היה מגיד שיעורים בשופי, אומר "שיחות" במוסר, ובמיוחד מרבה לטפל ביחידים. כשלוו את רבי אהרן לבית עולמו, ביום הששי י"ח לחודש סיון שנת תשכ"א, קשר לו מספד גיסו הגדול רבי יחזקאל סרנא, שקרא בהתרגשות: "הנה הרב הדומה למלאך ה' צבאות, אף הוא הוסיף ופירש כוונתו, כיצד אומרים חז"ל לבקש תורה רק מפי הרב הדומה למלאך, מי מאתנו ראה מלאך מימינו, וכיצד יכולים אנו לדעת אם הרב דומה למלאך או אינו דומה! אלא, מהו מלאך, הוה אומר: יצור אלקי שאינו משתייך לעולם החומרי, הארצי — והלא בעינינו ראינו את רבי אהרן שהתרום מעל לחומריות! לזכרו הוקם ע"י אחיינו הג"ר זלמן כהן שליט"א כולל

בית אהרן. והוציא את סדרת ספרים בשם בית אהרן על הש"ס תורה ומועדים. וספר על תולדותיו בשם הכהן הגדול מאחיו.

עילוי עצום

כשלמד הגרי"מ ליבוביץ בבחורותו בישיבת חברון למדו זבחים ואז היה ר' ברוך בער באמריקה והיה שולח לו כל שבוע מכתב בענינים שלמד ואז למד בחברון גם הגרי"ר אהרן כהן בבחורות. והגרי"מ אמר עד אז לא ידעתי מה זה עילוי אחד פחות טוב ואחד יותר טוב אך כשהכיר את ר' אהרן כהן הבין מה זה עילוי ראשו הלך במהירות נוראה והיה תקופה ששכב במטתו משום איהו חולשה או חולי וחבריו היו משמשים אותו.

ופעם בדיק בהיותו הגרי"מ עמו קיבל מכתב מאביו ר' ברוך בער ובקשו ר"א לראות המכתב וכמדומה שזה היה על קידוש ידים ורגלים ור"א התפעל ביותר מהדברים שכתב ר' ברוך בער על הענין ובשבוע שאח"כ קיבל הגרי"מ עוד מכתב ושוב ביקשו ר"א לראות וראה איד ר' ברוך בער כותב שחזור בו מכל מה שכתב בענין הקודם כאן כבר יצא ר"א מכליו איד אפשר לכתוב שטיקל כזה ולחזור בו זוהי גדלות ואז אמר חבל שלא זכיתי ללמוד אצל ר' ברוך בער.

כשהלך בנו הגר"ח"ש לחברון ציוהו הגרי"מ שישמע את שיעוריו של ר' אהרן כהן אך פשוט לא היה שייך לעמוד על דבריו מרוב מהירות תפישתו.

אביו המלמד

הגר"ח"ש ליבוביץ בילדותו למד בירושלים אצל אביו של ר' אהרן כהן הוא היה זקן מאוד וראה עוד את פני ר' יצחק אלחנן מקאוונא הוא היה יודע ספר והחזיק כי מה שנאמר בחז"ל אין העולם עומד אלא בהבל פיהם של תשכ"ר נאמר עליו ועל ילדיו הלומדים אצלו הוא לימד את הילדים בביתו ולא רצה לקבל שכר ע"ז. אמו של הגר"ח"ש היה מנסה לדחוף לו כסף והוא היה ספי ליה כתורא מערכות שלימות היה אומר לילדים בני שמונה ותשע ולא תמיד הבינו דבריו.

פעם אמר מערכה שלימה ואמר להגר"ח"ש שיאמר זה לאביו הגרי"מ אך הגר"ח"ש לא הבין כל כך דבריו וכיון שהוא היה יוצא ונכנס בבית הגרי"מ שאלו אם חיים שלמה אמר לו את המערכה שאמר ואמר לו את הענין והגר"מ התווכח עמו ולא הגיעו לעמק השוה ואז אמר להגר"מ אמרתי זה לאהרן שלי צו מיין ארציקען והסכים. א"ל הגרי"מ הוא הרי עצמו אמר לי שהיה חסר לו את ר' ברוך בער.

לימוד המוסר

סיפר הגאון רבי מנחם צבי ברלין שליט"א כי פעם ישבו בפורים קבוצת בחורים אצל הגאון רבי אהרן כהן זצ"ל ראש ישיבת חברון ודיברו אודות לימוד המוסר סיפר להם רבי אהרן כי משהו סיפר לו פעם שבבית מרן החזון איש זצ"ל לא לומדים מוסר והוא רצה לברר את הדבר קם ונסע לבני ברק בא לפני החזון איש ושאל אותו אודות לימוד המוסר נטל החזון איש את ידו סבב עמו מעט בביתו הצנוע ואמר לו אתה רואה את הבית הזה דע לך שאם לא הייתי לומד מוסר יום יום ומחזק את עבודת ה' שלי כל הדברים הטובים שאתה רואה כאן בבית הזה הכל היה בלוע בדעות כוזבות. (ע"פ אוצרותיהם אמלא פרשת ויקרא)

חשיש נגיעה

כשהופיע ספרו של רבי אהרן כהן זצ"ל ראש ישיבת כנסת ישראל חברון בית אהרן היה זה כשנה לפני פטירתו רבי אהרן העמל הגדול אשר עבר כידוע ניתוח מסובך ללא הרדמה כשהוא שוכב ללא ניע ועסוק כולו בהיות דאביו ורבי רשב"א ורמב"ן רש"י ותוספות אותו רבי אהרן שואב היה הרבה עדוד בסבלו מספרו הנ"ל שיצא לאור והיה מעין בו שוב ושוב כשהוא מעמיק עוד ועוד בענינים שכבר דן ודש בהם.

ערב אחד כששהה הגר"א כהן בבית הבראה של ועד הישיבות ששכן אז בבית הכרם לא יכול היה להרדם עיונו הרב היה הגורם האחראי לכך סתירה שמצא בספר בין שני מקומות הטרידה את רוחו הסוערת ולא נתנה לו מנוח תלמיד שנקרא אליו לעזרה הצטרף לרבו הגדול על מנת לעזור לו וללא הועיל שוב ושוב דנו הרב והתלמיד פעם אחר פעם ניסו לישב את ההדורים אך ללא הועיל הדברים אינם מחושבים באוצרות ההגיון של רבי אהרן הוא מנסה להסביר בדרך אחרת אך לשווא ומוצא אין המוצא שאכן נמצא לבסוף ונתן לעיניו של ר"א להעצם לא הגיע בנקל.

למחרת הסביר לאותו תלמיד שלמד עמו את סוד ההצלחה הגעתי למסקנה סיפר רבי אהרן כי נטיתי מדרך האמת שכן נגיעה היתה לי לישב את דברי הסותרים נגיעה שהטתה אותי מן הדרך החלטתי בסופו של דבר כי אציין שחזרתי בי במהדורה הבאה של הספר מיד כשהחלטתי את שהחלטתי וכשהסכמתי כי אכן יש סתירה בין דברי הרגשתי כיצד השתחררו אצלי כבלי הנגיעות ואז יכולתי להעמיק בסוגיא ללא שום מפריע עצמי ומיד סיים הרב אורו עיני ומצאתי את הדרך המתבקשת והכל התבאר בסייעתא דשמיא. (ארחות חסידים)

שקיעות בלימוד

האם חדשת פעם דבר תוך כדי שינה - שאל הגר"ר אהרן כהן זצ"ל ר"י חברון את אחד מצעירי התלמידים לא בא המענה ור' אהרן שהתפלא על בריאתה של שינה ללא תורה ספק ברצינות ספק בשחוק ענה כמי שמסירה לעצמו תורה ה' היא תורת חיים צריך האדם להיות שקוע בה עד שאפילו בשנתו יהיו כל מחשבותיו תפוסות בדברי תורה, ומיד החל להציע ממה שעלה על רעיונו בשנתו.

לפרופ' צונדק הרופא הירושלמי הנודע שטיפל בו וידע את מכאוביו הסביר פעם לאחר שנשאל על ידו כיצד הוא מחזיק מעמד ביסוריו כי הדבר בעצם פשוט שכן תורת ה' תמימה ומשמחת לב והיא הנותנת כח לעשות חיל.

שלך יותר טוב

רבי חיים ברים סיפר שזוכר הוא את הגאון רבי אהרן כהן זצ"ל אומר חידוש לפני מרן הגרא"י זצוק"ל ואת קורת רוחו המרובה עד שהגיב ואמר השאלה ששאלת מוכרת לי הן בבא קמא היא המסכת שלי יש לי גם בכתבים תירוץ על השאלה אבל תירוץ הרבה יותר טוב וחלק משלי.

מבקש רשות ליסוע

באחד הערבים עליתי לחדרו של הסבא זצ"ל סיפר הרב דב כהן זצ"ל זה היה חדר גדול שולחן כסאות ומיטה הסבא עמד ליד המיטה וסביבו התגודדו בחורים הבחנתי בגאון רבי אהרן כהן זצ"ל לימים ראש ישיבת חברון בישיבה יצאו לו מוניטין כעילוי ר' אהרן קובנר בחור צעיר אבל היה לו מעמד של עלטערער בחור הוא עמד במרכז שוחח עם הסבא אחותו של רבי אהרן הגיעה באותו יום מחו"ל לנמל יפו הוא רצה לנסוע לקבל את פניה ברדתה מהאוויה במקום התפתח דיון צדדים לכאן ולכאן טיעוני בעד וטיעוני נגד. הסבא דיבר בשקט הבחורים כרו אוזן גם שיחה כזו בסלבדוקא היתה צריכה לימוד לא כל כך מהר נתנו לנסוע ומבחרים כאלה ביקש הסבא אל תקדשו שם שמים.

אין פטור

הגאון רבי אהרן כהן זצ"ל מראשי ישיבת חברון היה ידוע סבל ומכאובים ולמרות שהיה חלש בגופו הקפיד תמיד להתפלל במנין עם ציבור הוי עובדא שלרגל בריאותו התאכסן בבת ים ובאחד הבקרים אחר את המנין הקבוע לשחרית נו אונס רחמנא פטריה הרי הוא שורה כאן לצורך בריאותו אך לא כן רצונו של הגאון ר' אהרן חקר ודרש ומשנוכח לדעת שלא ימצא בבת ים מנין לתפילה נסע לתל אביב להספיק שם תפילה בזמן ובציבור לא היה ידוע לו על מנין מסוים בעיר תל אביב אלא שאמר מסתבר שבעיר גדולה כמו תל אביב עוד ימצא מנין.

שיעור כללי בבקשת מחילה

סיפר הגר"ש סלומון זצ"ל פעם באמצע שיעור כללי בישיבה מהגאון רבי אהרן כהן זצ"ל קם אחד התלמידים הנכבדים והקשה על הדברים בסערת ריתחא דאורייתא דחה רבי אהרן את הקושיא בביטוי חריף קצת איהר פארשטייט ניט. הבחור קיבל את הדברים כפשוטם והגיב מה אעשה כך אני השיעור הסתיים והתלמידים שומעים שרבי אהרן רוצה להוסיף עוד משהו זייט מיר מוחל. פנה הוא לאותו בחור לפני כולם והרעיק עליו דברי שבח כתשובת המשקל על ההערה שנאמרה בסערת השיעור. בשיעור זה למדנו אמר הגר"ש זצ"ל שתורה יראת ד' ומידות כרוכים זה בזה (מתוך מאמר שכתב במוסף שב"ק סיון תשס"א)

לדבר על אלול בבין הזמנים

כשהיה הגאון הגדול רבי אהרן כהן זצ"ל ראש ישיבת חברון בבית ההבראה שע"י ועד הישיבות' בנתניה למרות שהיו במקום תלמידים רבים מבני הישיבה מ"מ לא חפץ להשתמש בהם מלבד בחור אחד ממקורביו אף שכל אחד היה שמח ומרצה להיות לעזר לשימוש של

ראש הישיבה רבי אהרן זצ"ל מצידו העדיף כמה שפחות להשתמש באחרים אולם כאשר הבחור משמשו התאונן בפניו ששאר החברים חושבים עליו שהוא המונע מלהכניס אחרים בתפקידו ויש להם קצת תרעומת הסכים רבי אהרן להשתמש אף בהם על מנת שלא יהיה להם כעס עליך ודאי מוכן אני לצאת מגדרי.

בימי שהייה בנופש כשהחלו להתקרב ימי חודש אלול פנה רבי אהרן במפתיע לאחד הבחורים ממקורביו בשאלה האם אפשר כבר לדבר על אלול יחד עם החשיבות של ההכנה לימי התשובה והרחמים לא אבה להתחיל מעצמו בדבר לפני שיראה אם אכן הבחור מוכן לכך שלא תהיה לו הרגשה שבאים להפריעו ולנתקו מאווירת המנוחה והמרגוע של בין הזמנים.

גם ששהה בנופש מעידים תלמידים לא ראו שינוי ולו הקל ביותר בתפילותיו באותם ימים לתפילותיו בהיכל הישיבה.

צער על פניו

סיפר לי הגרמ"ל שליט"א שלמד בחרותו בישיבת פונבז' לצעירים ולפעמים היה מגיע ר' אהרן כהן להתפלל שם שבעת שהה במלון וגשל המסמך, שחרית אחד התפלל הש"ץ בהירות ור' אהרן לא הספיק לעלות לברכת כהנים. וראו על פניו כזו החמצה שעשרות שנים מאז א"א לשכוח את מראה פניו בצער שהפסיד ברכת כהנים.

מהו ענינה

מספר אחיינו הגה"צ ר' דוב יפה זצ"ל: פעם אחת נלויתי להגאון ר' אהרן כהן זצ"ל ראש ישיבת חברון כשהחזיר ביקור למו"ר הגר"א דסלר זצ"ל הגאון ר' אהרן שאל את מו"ר זצ"ל מדוע הוא רק מדבר על העכערע ענינים ואינו מדבר גם דברי יראת שמים פשוטים כאשר נהגו כל הערליכער אידן לדבר בשיחות מוסר.

ומו"ר זצ"ל השיב לו אבל מה אעשה לצערי אינני ערליכער איד ולכל הפחות כאשר אני אומר דברי חכמה אי אפשר לומר עלי וואס זאגט ער ואלמלא החוצפא של דור עיקבתא דמשיחא לא היה אדם כמוני יכול לעמוד ולדבר לפני מאות בחורים בישיבה אבל מה אעשה הלא מבלי לדבר אליהם אשאר כסתם אדם של הרחוב. לאחר שיצאנו ממחיצתו של מו"ר זצ"ל הגיב לי הגאון ר' אהרן זצ"ל הרב דסלר איז א טיירער מענטש ער האט שפלות הרוח.

זהירות באמירת דבר שבקדושה

וראיתי למו"ר הגאון וצדיק רבי אהרן כהן זצ"ל (ר"מ בישיבת חברון) שנהג כשאמר תהלים באוטובוס להחמיר, ולא הסתפק שענינו למטה ולא מול שערות מגולות אלא שם ידיו מול עיניו, שאינו ראוי לראות, ולדבריו אפילו במקום דלא מהני עצימת עינים מכל מקום על ידי כיסוי בו כנגד עיניו שאינו ראוי לראות דינו בזה כהחזרת פנים, ומו"ר הנ"ל שהחמיר לשום ידיו על עיניו דוקא, אפשר דס"ל שצריך כן רק לכתחילה, אבל אולי ס"ל שעצימת עינים היינו כפשוטו שעוצם וסוגר העיניים ולא מספיק שמסתכל בספר אבל במחיצה ביד מועיל ולכן נהג כן. (תשובות והנהגות ח"ב ח"א סס"ד)

הכביש בין צפת למירון

ושמעתי מפי הגאון וצדיק רבי אהרן כהן זצ"ל הר"מ דחברון דהכביש שבין צפת למירון מקובל שם שתחת הכביש ישנם קברים וע"כ אסור לכהן לעבור שם, וע"כ נהג לשוב בדרך אחרת. (תשובות והנהגות ח"ב סתקס"ה)

ובכרך ג' ס' שמ"ז הוסיף: ומהגאון וצדיק רבי אהרן כהן זצ"ל (ר"מ דישיבת חברון) שהיה כהן, שמעתי שכל הכביש מצפת עד מירון הוא בספק טומאה והותר מדין ספק טומאה ברה"ר דוקא, ולדבריו ההיתר בשלשה דוקא, וצ"ב.

לשמוח בשמחת השני

שמעתי ממרן הגר"מ אזורי שליט"א שנשע עם כמה בחורים יחד לחתונת אחד מבחורי הישיבה בל אביב וגם הגאון רבי אהרן נסע עמם ופתאום אמר להם מדוע אין אתם שרים כאן ברכה הלא אנו נוסעים לחתונת אח ויש לשמוח בל הזמן גם לפני שמגיעים לאולם החתונה.

עוד סיפר רבי שלמה כהן שפעם הוצרך לילך רבי אהרן לרופא והלך אתו אחד מבחורי הישיבה וישב שוחח עם תלמידו בדברי תורה ולבסוף כשהגיע תורו להיכנס שאל ובמשך כל הזמן את הבחור שליווה אויף וואס זענען מיר געקומע עבור מה באנו. עד כדי כך היה דבוק ושקוע בתורה. (גשמי ברכה)

מעריכי ההחזקה

מאת הרב שמעון פרג שליט"א

יבואר דבריו של מרן החת"ס שאמירת תהילים אינה אמירת קינות אלא זמירות, ולכן בת"ב לא אומרים תהילים:

יעוין בספר תורת משה לרבנו בעל החת"ס שהביא את דברי הגמ' בברכות מאי רות, א"ר יוחנן שזכתה ויצאה ממנה דוד שריוה לקב"ה בשירות ותשבחות וכו', וכתב רבנו בעל החת"ס דרצה לרמוז לנו מה דכתיב תחת אשר לא עבדת את ה' אלוךך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל , דהיינו אלימלך לא רצה לעבוד את ה' בשמחה, וע"ז באה רות שעזבה עמה ומולדתה לעבוד ה' בארץ הקודש יצא ממנה דוד שריוה להקב"ה בשירות ותשבחות בעת צער, והביא כמה מקורות לזה מה שכתוב בספר תהילים מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו , בברחו מפני שאול במערה, יענך ה' ביום צרה, וכו' על הכל הוא אמר בלשון מזמור, ומקור דבריו מבואר בגמ' שם, דהקשתה הגמ' על הפסוק מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו קינה לדוד מיבעיא ליה, והביאה הגמ' את המשל לאדם שיצא עליו שט"ח, קודם שפרעו היה עצב לאחר שפרעו שמח, אף דוד אחר שא"ל הקב"ה הנני מקים עליך רעה מביתך, היה עצב שמא עבד או ממזר דלא חיים עלי, כיון שחזא שהוא אבשלום הוא שמח משום הכי אמר מזמור, ובהמשך הסוגיה שם א"ר יוחנן קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר מגוג ומגוג והראיה מדוד שבגוג ומגוג כתיב למה רגשו גוים, ובתרבות רעה כתיב ה' מה רבו צרי, ויעוין במהרש"א שהקשה הרי כשמעיינים בספר (שמואל ב' פרק ט"ז י"ז) רואים שם את כל הרדיפות שעבר דוד המלך מאבשלום בנו שאין ילוד אשה יכול לתאר, וגם את הקללות שקילל שמעי בן גירא ודוד המלך שר מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו, ומזה רואין איך שדוד המלך לקח את היסורים הקשים בעולם, שבדורנו שום ילוד אשה אין יכול לעמוד אפילו במעט שמעט, והפך את זה להתעלות רוחנית ע"י ששר מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו, וגם מה ששמעי בן גירא קלל אותו אמר דוד המלך ה' אמר לו קלל, וידוע מה שכתב השל"ה בגודל אמירת תהילים כי אין לך דבר גדול יותר מתהילים שכלול מן הכל ורבים שבחים להשי"ת, והביא בשם הרד"ק כי כמו שמשה רבנו חיבר חמשה חומשי תורה כך דוד חיבר חמשה ספרים, ובודאי כשמתבוננים בספר התהילים שיש שם כ"כ הרבה קינות, ומ"מ אסור לומר בת"ב כי דוד המלך הפך את כל היסורים שיש לאדם בעוה"ז לזמירות והתעלות וקרבת ה' מתוך שמחה, כמו שכתב רבנו בעל החת"ס שההבדל בין אלימלך לרות שאלימלך לא קיים תחת אשר לא עבדת את ה' אלוךך בשמחה ועי"ז גלה, ואילו רות שעבדה את ה' מתוך שמחה יצא ממנה דוד ומלך המשיח. ובאמת גם בדור האחרון ראינו בתקופת השואה שהראשי ישיבות והאדמו"רים הגדולים עבדו את כל ממלכתם בתקופת השואה ידוע שכל התקופה הם ירבו לדבר על הפסוק תחת אשר לא עבדת את ה' אלוךך בשמחה ובפרט האדמו"ר מקלויזנבורג, וידוע דברי החת"ס שכתב בגודל ההבדל בין

יהודי לגר שיהודי היה עליו כפיה של הר סיני, ואילו גר שקבל מצוות הכל היה בשמחה וידוע הסיפור המפורסם שהיו שני ילדים בארצות הברית שראו אצלם הרבה שמחה בכל מצוה שהם עשו, והתברר שאמא שלהם התגיירה אתם ביחד והשתדלה שכל הזמן יקיימו מצוות בשמחה, כיון שיכלו להתנגד ליהדותם עד גיל בר מצוה, ומזה רואים כמה צריך להתרחק מקיום המצוות מתוך כפיה ואונס, ומקור הדברים מבואר בכ"מ בסוף הלכות לולב שאין לאדם לעשות שום מצוה מתוך כפיה ואונס אלא מתוך שמחה.

יבואר עוד בהבדל בין אלימלך לרות:

וכשמעינים בתחילת תהילים שהכל הוא מזמורים, ואילו בפרק ו' אומרים שגיון לדוד ובהרבה ראשונים מבואר שדוד המלך אמר ששגגה הוא שאמר שירה בפרק י"ח, על מפלת שאול כמו שאומרים בנפול אויבך אל תשמח, ומזה רואים שדוד המלך אמר על הכל שירה אבל לא שאויביו נופלים, עמ"י עומד אחרי שבועות תשפ"ג שידוע שאחד המצוות של שבועות זה קריאת מגילת רות ונהגו בני אשכנז שמברכים על מגילת רות אשר קדשנו במצותיו וכו' דהיינו שקריאת רות זה חלק ממצוות היום, וידוע דברי הרמב"ן במטות שכתב שרות זה המשך של האמהות, ולהבין קצת בגודל מגילת רות ראיתי בספר זרע שמשון שהאריך שכל מעשיה של רות היה תיקון על מעשיו של אלימלך, ובהבנת הדברים נראה שהרי בגמ' ב"ב דף צ"א ובמדרשים מבואר חמשה טעמים בטעם עונשו של אלימלך וברש"י כתב שהיה לו צרות עין שהיה עשיר גדול והיה רעב בארץ וברח לשדי מואב, וראיתי בדרוש חת"ס שקורה לאלימלך הצדיק ומקור הדברים נמצא בזוהר במדרש רות שאלימלך היה גדול הדור ומראשי הסנהדרין עד כדי כך שהקשה הזוהר שם מה התביעה על אלימלך שעזב את א"י מחמת רעב, הרי גם האבות עזבו את הארץ ברעב, אברהם אבינו כתיב וירד אברהם מצרימה וכן יצחק כתיב ויהי רעב בארץ וכן ביעקב שירד למצרים, ובודאי שמתבוננים אצל אלימלך רואים שכל מהותו של אלימלך קשור ללחם, שידוע שמקומו של אלימלך היה בבית לחם כמבואר בזוהר ומקור הדברים מבואר ברות פרק א' פסוק ו' ותקם היא וכלתיה כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם, ובודאי שאלימלך שנמצא בא"י אחרי שעמ"י נכנס לא"י שא"י מבורכת בשבעת המינים שראש השבעת המינים זה חיטה ונתקיים שם מה שדוד המלך אומר השם גבולך שלום חלב חיטים ישביעך, ובכל שבת קודש מביאין לחם הפנים ובשבועות ביום חג התורה מביאין שתי הלחם, וכן בקרבן תמיד אומרים את קרבני לחמי לאשי, וקודם קבלת התורה מבואר בגמ' זבחים דף קט"ו שאין מביאין שלמים רק עולות ואחרי קבלת התורה כתוב ששלמים מקדשים את הלחם וכשאלימלך רואה שיש רעב בארץ ואין לחם, הוא בורח וע"ז מגיעה רות שוב לבית לחם בימי קציר שעורים שהוא מאכל ענים ופוגשת את זיווגה במקום הנמוך ביותר שהוא מקום של לקט ושכחה ופאה, שלא כדרך האבות הק' שמצאו את זיווגם במעין, וידוע שבפרק שירה כתוב שבולת שעורים אומרת תפילה לעני כי יעטוף, והיא מתקנת את המכשול של אלימלך שהוא סובר שכשאין לחם אין ענין להישאר בא"י אבל רות רואה מה שכתוב בברכת המזון הוא נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו, ומסיימים נער הייתי וגם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם, ובזה יצא שלשלת בית דוד, ובעזר"ה הגאולה השלמה ע"י משיח בן דוד

ויעוין בזרע שמשון במגילת רות שכתב שנעמי אמרה לרות ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלמה, וכתב שנעמי אמרה לרות שחלוקת הגרות של רות מכל הגרים שכל הגרים יש להם אולי מחשבת ממון ורות באה באהבה גמורה ובעניות גדולה זכתה שכל הל' גרות נלמדים ממנה כמבואר ביבמות דף מ"ו ויעוין ברות פרק ב' פסוק י"ד שרות קיימה ותאכל תשבע ותותר וחז"ל שבת דף קט"ו אומרים ותאכל בעוה"ז ותשבע לימות המשיח תותר לעוה"ב, ובודאי שבזה רואים את דברי הגמ' בברכות ששאלו את הקב"ה סתירה בין הפסוקים שבמקום אחד כתוב אשר לא ישא פנים ובמקום אחר כתוב ישא ה' פניו אליך ואמר הקב"ה איך לא אשא פנים לישראל שהתורה אומרת ואכלת ושבעת והם מחמירים על עצמם עד כזית עד כביצה ושמעתי כמה פעמים מאמו"ר שליט"א שהביא את דברי הצ"ח שאם אדם מסופק אם אכל כזית חייב בברכת המזון ואף שחייב כזית בברכת המזון הוא רק מדרבנן מ"מ החומרא של עמ"י הוא שע"י עבודתם הרגישו שביעה גם בכזית ולכן זה ספק דאורייתא ומצאתי מקור לזה מדברי (הילקוט שמעוני רות רמז תר"ד) על הפסוק ותאכל ותשבע ותותר אמר רב יצחק כתיב צדיק אוכל לשובע נפשו, או שרתה ברכה בידיו של אותו צדיק או במעיה של אותה צדקת, מה דכתיב ותאכל ותשבע ותותר, שנראין הדברים ששרתה הברכה במעיה, הובא (בזרע שמשון מגילת רות) ומזה רואים שהכח של רות שהברכה שרתה במעיה ומש"ה שייך לדון שספק כזית ספק דאורייתא, (ואמכ"ל) ובודאי שמתבוננים בכוחה של רות שתקנה את מכשול אלימלך שחשב שכוחו של א"י זה בעשירית שיש שם שהשם גבולך שלום חלב חיטים ישביעך, ורות גלתה את הברכה שבמעיה דווקא בימי קציר שעורים ששעורה אומרת בפרק שירה תפילה לעני כי יעטוף, דהיינו שבא"י בזמן שלום יש שני הלחם ולחם הפנים אבל גם בזמן הגלות שעם ישראל מבקש ג' פעמים ביום ראה בעינינו וריבה רבנו, ומבקש מהקב"ה ע"י תפלה לעני שכל תפילת יו"ק בכל ער"ח פותחת בתפילה לעני, שהקב"ה יראה את עמ"י במקום של עניים ועוסקים בתורה כמו ששרים בשבועות כד יתבין ישראל ועסקין בחדוותא דילי וכמה פעמים סיפרנו את החיזוק הגדול של המשגיח דליקווד הגאון ר' נתן זצ"ל אחרי פטירתו של מרן הגר"א קוטלר שהביא את החלום של הגאון רבי יעקב שיף שליט"א שחלם שמרן החת"ס משתדל בביאת המשיח למעלה ולא עוזר ומרן הגר"א קוטלר משתדל ואין עוזר, אבל כשבאים בחורי הישיבה"ק שלומדים תורה בנסיגות קשים ובפרט בדורנו אז אליהו הנביא קם ורוקד עמם ומתקיים הנה אנוכי שולח לכם את אליהו, והשיב לב אבות על בנים

יבואר עוד דברי המשר חכמה בתחילת פרשת וארא בכח של ברכת המזון:

ובודאי אחרי כל החיזוק מרות שכל הס"ד שלה להיות אמא של מלכות זה מכח ותאכל ותשבע ותותר כמבואר בגמ' שבת ראוי לצטט את דברי המשך חכמה וארא שמוזכר כמה פעמים בעלון שכתב שביליל הסדר יש ד' כוסות וכוס השני הוא והצלתי שזה מרמז להציל את ישראל מאומות העולם, ועדין לא מציל מקנאת איש מרעהו וזה כוס השלישי של ברכת המזון שע"י שאדם אומר ובטובו הגדול לא חסר לנו, הוא מבטל את הקנאה מחבירו ובודאי שיש כאן את החיזוק שמרן הגר"א מ"ש שך זצ"ל חיזק לברך מתוך הכתב שע"ז מתבטל חרון אף בעולם כמו שכתוב בבאר היטב שלכן לא כתיב אות פ' בברכת המזון שע"י ברכת המזון אין חרון אף וזה בודאי קשור למגילת רות שכתוב ותאכל ותשבע ותותר שע"י התיקון הנ"ל נזכה לגאולה השלמה.

סדרות בעיון אליבא דהלכתא
תורת הטהרה

אמר ואמר

בירורים בהלכות הפתחים

גליון 18 | סיוון תשפ"ג
פרשת בהעלותך

"אמר אל הכהנים... ואמר אליהם לנפש לא יטמא..." (ויקרא כא, א)
יו"ל ע"י מפעל תורת הטהרה שע"י רשת הכוללים ללימוד סדר טהרות בעיון

האם כיום ניתן להתיר כהן לבית חולים מדין 'ספק טומאה ברה"ר'?

ג. ועוד יש לדון, שגם אם הוא אינו יכול לברר, מ"מ דבר שיודעים אותו אנשים, [כגון הרופאים והאחיות בחדר הניתוח, בני משפחת הנפטר, ואנשי המחלקה שבה נפטר], יש לעיין האם כזה דבר נכלל ב'ספק טומאה', דלכאורה הוא חוסר ידיעה, ויל"ע.

ד. מטו משמיה דמרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שאם ברוב היום יש טומאה, תו לא הוא ספק טומאה, אלא ודאי טומאה, וא"כ בנידון בתי החולים הגדולים שיש בהם כמה נפטרים ביום, שכל נפטר נמצא שעתים ויותר עד שמפונה מהבנין, ובהצטרף כמה אברים ונפלים בחדרי הניתוחים, שנמצאים פרק זמן ניכר בתוכו עד שיוצאים. א"כ יוצא שרוב היום הוא בטומאה, ונפק לן מדין ספק טומאה ברה"ר. ועיין בחזו"א (אהלות כ"ד ו' ד"ה ורש"י) שכתב להדיא שהיכא דרוב זמנים אסור, יש לזה דין ודאי. ועיין אבנ"ו י"ד תס"ז טז - יז. [אמנם יש להקשות על זה, דאיתא בחזו"א נדה שגם רוב זמנים הוא בגדר ספק, ועיין בספר הנפלא 'משמרת הכהנים' שהאריך בזה בטוט"ד].

ה. גם אי נאמר שגם כשיש ברוב הזמן טומאה

יבוא לבאר את דעת מרנן ורבנן פוסקי הדור שלא רצו להקל בבתי החולים.

א. בראשונה יש לדון אם כל מקום בבית חולים הוא באמת ברה"ר. דהרי ברה"ר הוא מקום שבעת ימי ג' אנשים, אף אם תמיד הוא מקום של יחיד. אבל במקומות שרגילים להיות רבים ואין כעת רבים, יש לדון אם חשוב כרה"ר. וכן יש ראשונים שכתבו שנשים או קטנים לא מצטרפים. נמצא שבלובי והמסדרונות בכל שעות היום הוא ברה"ר, ובחדרים תלוי בהנ"ל. ויש בזה כמה דוגמאות בש"ס מה חשיב ברה"ר ומה ברה"ר, ויש לדון על כל מקום בפני עצמו למה הוא שייך. ולכך בשירותים או במקומות קטנים או מסדרונות צדדיים שלא עוברים שם כמעט אנשים הורו הרבה פוסקים דהוי ברה"ר ולא ברה"ר.

ב. עוד אפשר דלא חשיב 'ספק' כיון שזה דבר שאיכא לבידור בקל מאד אם יש כעת נפטרים, ע"י טלפון למחלקות המועדות (כגון פנימית או גריאטריה), או חדרי הניתוח שהטומאה שכיחה בהם מאד, או לאנשי הדת במקום, שיכולים לברר בקלות מאד. ואם לא מברר, לא הוא ספק אלא חסרון ידיעה ואין להקל בו, אך לדינא צ"ע.

1. נזיר נז. ועיין רמב"ן ורשב"א נדה ה. ורמב"ם שאה"ט פרק טז הלכה ב', ובטעם ודעת שם. וצ"ע מריש פרק שני נזירים דהא אשה יכולה ג"כ להיות נזירה וכן צ"ע דהא עיקר הלימוד מסוטה ושם הוא בועל ונבעלת.

2. ועיין במסכת טהרות פרק ו' משנה ח' וא"ל. וכן עיין בס' טעם ודעת הל' טומאת מת בבה"ל ספ"ד שדין ברה"ר כשאין שלשה אנשים, זה רק כשיש ב' פתחים שנכנסים בו ויוצאים בו, ובהרבה מקומות יש רק כניסה אחת וא"ז נחשב ברה"ר. ויש הרבה לדון גם על שירותים, שאף בשירותים שאין פתח מעל או מתחת הדלת שאז דלת השירותים חוצצת מפני הטומאה. מ"מ לא מהני, משום שמיד בכניסה נטמא לפני שסגר הדלת. וכן יש החוששים בחולה הנמצא מאחורי וילון שנחשב כרה"ר. וגם יש לדון מה הדין כשהטומאה ברה"ר והוא ברה"ר או להיפך, אם נחשב ספק טומאה ברה"ר ואכמ"ל.

3. בעלמא לא אמרין בחכי ספק, דהנה הרשב"א תוה"ב הארוך ב"ז ש"ד כא. כתב שספק בחסרון ידיעה אינו ספק וכ"פ בש"ע י"ד ק"צ ובנו"כ שם. ועיין במרדכי ע"ז תתנ"ד מד. שכתב אין זה קרוי ספק דבר שהחכמים יכולים לברר, דדעת טיפשים אינו כלום.

שאלה: כהן שנצרך להיכנס לבית חולים לצורך גדול, שאינו צד-חשש-ספק פיקו"נ. האם ניתן להתיר מדין ספק טומאה ברה"ר טהור. משום שלענין טומאה א"צ ברה"ר כמו לענין שבת אלא מספיק מקום של רבים (אפי' בתוך בנין), וכל עוד שאין ברור שיש כעת טומאה הרי זה מותר.

הנה בענין זה יש להקדים, שמבחינה מציאותית ומבדיקה של מומחים בבתי החולים עולה התמונה דלהלן:

א. ישנם כמה בתי חולים אשר הטומאה בהם קבועה, עקב הימצאות נפלים או אברים בתוך הבנין [אם בחדרי הניתוחים, או כמכון פתולוגי, או בחדרי הרופאים, או בבי"ס לרפואה], וכן ישנם בתי חולים שישנו חיבור כלשהו לחדר מתים וכדו', כך שבבתי חולים כאלו יש ודאי טומאה כל הזמן, ואינם שייכים לנידוד"ד. [אזהרת כהנים' אינה מתייחסת לאברים ונפלים בדרך כלל].

ב. לגבי הטענה שיש לדון 'ספק טומאה ברה"ר' מפני שדלתות החדרים והמחלקות סגורות בדרך כלל. יש להדגיש שכיום המציאות בבתי החולים היא שכל הבניינים והמחלקות מונגשים ופתוחים זה לזה, וכמעט אין דלתות המפרידות כראוי בין המחלקות, וגם כשישנם דלתות הינם בדרך כלל פתוחות, והמיעוט שכן סגורות - נפתחים בתדירות גבוהה, כך שכל מה שסומכים על ספק טומאה ברה"ר מפני הדלתות, לא שייך ברוב מחלקות בתי החולים כיום.

וכאשר לגוף הטענה, שיש לדון את בית חולים כ'ספק טומאה ברה"ר' - במקום שאין טומאה קבועה, מטעם דאין יודעים על כל רגע ורגע אם יש שם טומאה. ראשית יש להדגיש, שמרנן ורבנן פוסקי הדור זצוק"ל לא רצו להתיר ביה"ח משום ספק טומאה ברה"ר, הלא הם: מרן הגרש"ז אויערבאך [שהשווה לבית הפרס], מרן הגרי"ש אלישיב [מכיוון שבד"כ יש אברים ונפלים], מרן הגר"ש וואזנר, מרן הגר"נ קרליץ [משום שביה"ח הינו מוחזק בטומאה].

והנה הש"ך בכללי ס"ס סימן ק"א אות ל"ד כתב שספק חסרון חכמה לא הוא ספק וכו', והביא שם הפמ"ג מחלוקת בין מנחת יעקב בקונטרס הספיקות תורת השלמים אות מ"ד בשם משאת בנימין סימן נ' שסובר להקל והפמ"ג מחמיר, והוסיף הפמ"ג שספק שחכם אחד לא יודע לשער או ספק הוראה אינו ספק וכן ספק שעכשיו אין חכם שיכול לברר כמו נשבר הגף זה אפשר להקל בהפס"מ. ועיין גם בש"ך סי' צ"ח צק"ט דספק התלוי בחסרון ידיעה לא מקרי ספק דדעת שוטים הוא זה.

וגם בספק טומאה ברה"ר לא מטהרין אי איכא לבידור, וכן מבאר ברמב"ם פט"ו משא"ה"ט פ"א שדין ספק טומאה ברה"ר טהור נובע מדין ספק דאורייתא לקולא מדאור, ועיין במהרי"ט שבאיכא לבידור אין לזה דין ספק דאורייתא לקולא מדאור, ועיין בפרמ"ג בתיבת גומא. וכן איתא ברמ"א ריש יו"ד, וכן בנב"י קמא יו"ד סי' ד'. אמנם בטעם ודעת הלכות שאה"ט פט"ו הביא דעת הרשב"ש שכשיש ספק אם יש בחלון טפח להעביר הטומאה או ברה"ר טהור, וצריך לדחוק אולי דא"א לשער וכן משמע בגוף התשובה, דאינו יודע שיש פתח רק חושש שאולי יש. ולמעשה: מטו משמיה גדולי הפוסקים שאין 'עוצמים עיניים' ואומרים ספק ברה"ר.

העולה לנו, שאם יכול לילך למרכז רפואי שאין בו חשש לכהנים וכדו', ליכא מאן דפליג שחייב לעשות כך⁶. ומה שדיברו הפוסקים על כניסה במקום הצורך, לכאור' נראה שהם לא דיברו בבתי חולים הגדולים, וכמשנ"ת.

ולכן כהן הנצרך לטיפול או בדיקה שאינם צד של פיקו"נ, יש לו לפנות לקופ"ח שישדרו לו מקום הכשר לכהנים.

וכן ניתן לפנות בכל שאלה לרבנים היודעים בכל בית חולים את מצבו ההלכתי לגבי טומאת מת. בקו המידע: 08-3132020 שלוחה *

ואצ"ל שבמקום של חשש-ספק-פיקו"נ לחולה וכן למלווה, חייב להיכנס לבית החולים, שכל התורה נדחית מפני פיקו"נ, ופשוט. ואסור להקל ראש בפיקו"נ והשוואל ה"ז שופך דמים.

וכ"נ מתוס' כתובות כח; ועי' תוס' הרשב"א, וכן משמע בשו"ת הרשב"ש סי' תרל"ג, ועיין שו"ת חת"ס י"ד של"ז שהכריע כן לקולא. ועיין קובץ תשובות להגר"ש א"א סימן ק, אות ב. 8 עיין גמ' ע"ז לז. שיכול לטבול ולצאת מהספק.

משתנה מבית חולים אחד למשנהו.

ז. עוד העירו הרבנים, שבכל בית חולים יש חולים סופניים או חולים אחרי קריסת מערכות, שלא רק שלא נאמר עליהם 'רוב חולים לחיים', אלא שרובם [אם לא כולם] למיתה, ואף אם עדיין אינם גוססים, אבל מכלל רובם למיתה לא נפקא. ונמצא שכהן שנכנס לכמה שעות וכל שכן לשעות רבות, הרי הוא חייב לסמוך על מיעוט שלא ימותו בשעות שהוא נמצא שם⁷. וכ"ש כשישנם חולים שע"פ הלכה דינם כגוסס שאסור לכהן להיכנס באהל שיש בו גוסס.

ח. כבר כתבו כמה אחרונים ד'ספק טומאה ברשות הרבים' מדרבנן אין לסמוך עליו לכתחילה. ומלבד זאת, מבואר בכמה מהאחרונים שלעניין איסור טומאת כהנים כלל לא נאמר שבספק מותר, אלא הרי זה כספק איסור 'לא יבוא' שספק דאורייתא לחומרא⁸.

לבקר חולה בשביל ליישב דעתו ולא סתם ביקור, וגם זה רק בבית חולים שיש רק ספק סוטל"צ, וכל זה אך ורק בתנאי שזה יהיה ביקור קצר מאד, עכ"ל. ד. וכמובן כ"ז בבית חולים שאין בו טומאה תדירה וכמשנ"ת.

6 אך יש לדון בזה, דכל אחד יש לו חזקת חי, ואשתו אסורה לינשא, וצ"ע.

7 צ"ל ברכות יט, בנין שלמה ח"ב סי' כט, אחיעזר ח"ג סי' ס"ה, אבנ"ז י"ד סי' תס"ו, מרחשת ח"א סי' ב. אמנם הרבה נקטו דכהן מותר ליכנס בס"ט ברה"ר, מנח"ח ס"ג, חרדים,

עדיין הוא בכלל 'ספק טומאה'. מ"מ מחמת הנפלים והאברים יש להחמיר, שבשונה מנפטרים ששוהים מהפטירה כשעתיים שלוש ואח"כ מפנים אותם. לעומת זאת נפלים ואברים ישנם בביה"ח כל יום, ואין אצלם נוהל לפנות לאחר כך וכך זמן, ולפעמים מפנים רק למחרת בבוקר. וא"כ כיון שיש רוב וחזקה שיש כאן נפלים, וכלל לא בטוח שפינו אותם, והמציאות מוכיחה את זה כפי שאנו רואים בבירור בבתי החולים.

ו. גם בבתי חולים קטנים שיש מקום לומר שברוב הזמן אין טומאה, ובזמן מועט [כל מקום לפי מציאותו] יכול להיות שלא התחדשה טומאה, מ"מ כהן שנמצא בבית החולים שעות רבות, והוא יודע שלא תהיה אפשרות ליידע אותו אם יהיה מת או שאר דברים המטמאים במשך השעה הזאת. אין שום ספק בעולם שבשעות אלו תתחדש לפחות אחת מהטומאות הנוכחים לעיל⁹. אמנם דבר זה

4 אמנם העיר אחד הרבנים, דלכאורה כל רגע ורגע נידון בפני עצמו ובכל רגע שפיר יש בו ספק טומאה ברה"ר, חוץ ממי שנכנס לחדר באופן דלא יוכל לצאת כגון טיפול ארוך וכדו' שאז יש לדון משום שברוב הזמן יהיה טומאה, אך אם יכול כל רגע לצאת ולהכנס, אינו שייך לדון רוב, ויש לעיין בזה, וצ"ע.

5 עיין שבט הלוי חלק ה' סימן קפ"ד שהתיר בשעת הצורך,

משיב כהלכה - תגובות הקוראים

הערה בדיון קבר סתום הרב יעקב ישראל הכהן רובין שליט"א

טומאה אלא של העברת טומאה בהא סגי בפ"ט שהוא מוציא את הטומאה, וא"כ נראה דמה ש' תוס' דבית סתום כל שלא פרץ פצימיו אינו מטמא שהואיל ואיכא לו פתחים, והמה טמאים מדין סטל"צ אינו קבר סתום שהרי טומאתו יוצאת, משא"כ בפרץ פצימיו, וא"כ לנידון דידן אי היני פצימין סגורים, דאינם מביאים את הטומאה בפ"ט להציל מקבר סתום, נראה דלא מהני שעדיין אין הטומאה עוברת ואינו שייך לבית סתום שטומאתו מדין סטל"צ ומטמא אף בפתחים סתומים כל שלא פרץ פצימיו, וצ"ע.

תגובת הרה"ג רבי ד. כהן שליט"א באמת מקובל להבין שא"א לכלוא טומאה ואם לא יהיה סטל"צ יהיה קבר סתום ולהיפך, אבל למעשה מתבאר בכ"מ שאפשר שלא יהיה סטל"צ ולא קבר סתום, והרי קבר שנמצא בתוך בית אין בו סטל"צ כי לא יוצאו אותו ולא ק"ס. (מה שהוא רצה לחלק שבקבר סגי בפתח טפח כי זה רק פתח לטומאה ולא למת, בתשב"ץ שהובא שם מבואר שגם לקבר צריך פתח ארבעה).

הואיל ואיכא פתח אינו קבר סתום, והביאו ראייה מממתי' פ"ג מ"ז באהלות ביב שהוא קמור תחת לבית, ומתבאר שם דכל שאיכא טפח בתוך הביב ואין פיתחו טפח הבית טמא, ופי' תוס' דהוא מדין קבר סתום, אולם בר"ש וברא"ש כ' שם מהתוספתא דכל מה שמחני טפח ביצאתו היינו בכזית מהמת, אבל במת שלם אינו כן ובעינן ארבעה וכדין פתח המציל מסטל"צ, והיינו דמתבאר דמת שלם אין טפח הפתח מציל מטומאת קבר סתום וכבר הק' בבי מדרשא דהרי הראשונים כ' בכ"מ דסגי בטפח כמבואר בתשו' הרא"ש כלל ל' ס"א וכו' ברמב"ן בת"ה ש' שלהציל ארון המת מקבר סתום סגי בפ"ט בצד הארון, ולכאור' ע"כ י"ל דיסוד קבר סתום הוא כל גונא דאין מקום לטומאת המת לצאת, ובזה דנינן לכל מת בטומאה ידידה, והיינו דמת בבית דעומד לצאת ואיכא ביה טומאה בסטל"צ, בהא בעינן שיהא לו פתח שיהא טומאתו יוצאת, ובזה בעינן ארבעה, (ואע"ג דאפי' פתחים קטנים נטמאין בסטל"צ מ"מ אינו פתח להציל על שאר פתחים, והיינו שטומאה ידידה ראויה היא לארבעה ואמ"ל), אבל מת בקבר שאין לו

בעלון אמור ואמרת שהתפרסם לאחרונה נכתב מאמר על קבר סתום שעשו לו תעלה להוציא את הטומאה, שלא יטמא על גביו, ודנו האין אפשר להציל את המאהיל על התעלה, ונכתב שם דאם יסגרו את התעלה בדבר שאינו מקבל טומאה, שהוא חוצץ בפני הטומאה ואינו מביא את הטומאה, הרי יהא סתימה, והא דלא הדר להיות קבר סתום הוציעו לעשות כעין פצימין לסתימה שיחשב ללא פרץ פצימין ואינו כקבר סתום, והנה הואיל והאי עינינא תליא סוגיא גדולה של קבר סתום וארחיב מעט דלענ"ד איכא להעיר שאין התיקון מועיל,

והנה יסוד הדבר דפרץ פצימיו עושה קבר סתום, מתבאר בתוס' בכ"מ בש"ס ויסודו מבריייתא ב"ב יב. בית סתום אינו מטמא כל סביביו פרץ פצימיו מטמא כל סביביו, ופי' בתוס' בש"י רש"י וכו' בתוס' ק: דכ' דקבר סתום שיש פותח טפח בתוכו והוא סתום טומאה בוקעת ועולה כנגד כל הקבר, והביאו ראייה מבית שפרץ פצימיו, והיינו ש' דכל בית שאיכא פתח אינו מטמא אף שהפתח אינו פתוח, ואין הטומאה לכאור' יכולה לצאת, מ"מ

טהרות בעיון אליבא דהלכתא

תורת הטהרה

מערכת "אמור ואמרת" טהרות בעיון אליבא דהלכתא שע"י רשת הכוללים ללימוד סדר טהרות בעיון

לתגובות: דוא"ל: T402422@gmail.com

פקס: 1533-5709254

לתרומות: ב"קהילות" או ב"נדרים פלוס" בשם "תורת הטהרה"

נדרים פון: 03-7630585 שלוחה 6394

קו המידע המדריך לכהנים 08-313-2020

כל המידע החשוב לכהנים במקום אחד! בתי חולים, מרכזים רפואיים, כבישים, אתרים, טיולים,

מוזיאונים, טיסות, תחבורה ציבורית...

מענה אנושי ע"י הרבנים בשלוחה * או במייל A083132020@gmail.com או בפקס 073-3638698

ניתן לקבל את העדכונים, בפקס, במייל, או בנדרים פלוס חיפוש קופה: טהרת כהנים

שלוחה * מענה אנושי, לשאלות שאינן דחופות יש לפנות רק בבין הסדרים

שלוחה 9 עדכונים, הדרכות בטבריה ומירון. כבישי הצפון ושאר מקומות טיולים

שלוחה 8 השארת הודעות למערכת בסיום השארת ההודעה יש להקיש סולמית

וארטים לפרשת השבוע

ח ב. דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות. רש"י מבאיל שהיתה מדרגה ליד המנורה שעליה היה עומד הכהן ומביט את המנורה. והקשו האחרונים היה המנורה היתה בגובה ג' אמות ורוב האנשים גבוהים מג' אמות וא"כ מדוע הוצרך למדרגה? ותרצו שהיות וכהן גדול אסור לו להגביה ידו מעל הציץ משום השם דכתיב ביה (סטה לח). לכך הוצרך להיזתר בזה היטב ולעשות לו מדרגה. (מטה העומר.

ח ג. ויעש כן אהרן. אומר רש"י להגיד שבחו של אהרן שלא שינה. ידועה השאלה מדוע שישנה אהרן מצויו ה', ומה השבח שלא שינה: וי"ל שהמילה **כן** פירושו שווה כמו י'כן כשהיה כהן גדול ראוי אז נר המערבי בזה 24 שעות (תמיד לג.) ושמן שהיו שמים בנרות כמידת שמן ללילה ובכ"ז נר המערבי דלק 24 שעות ולא רק ללילה, ולפ"י הפירוש ויעש כן אהרן שעשה כל הנרות שווים וזה הכוונה י'כן שעשה כל הנרות שווים והרי דלק הנר המערבי יותר מכולם וזה הכוונה מלמד שלא שינה לא הכוונה שלא שינה מהוראת השם, זה פשיטא, אלא הכוונה מלמד שלא שינה את כמות השמן ושם בכל שווה לא שוויו בין נר לנר ולמדו מהמילה כן שזה שווה. וזהו השבח שאע"פ שלא שינה זה דלק 24 שעות, והשבח הוא שהוא כה"ג ראוי. ארץ חמדה.

ח ה. ולקחו פר בן בקר וגו' ופר שני בן בקר תיקח לחטאת. פרש"י שהפר הראשון היה עולה וכו' והוא קרבן ציבור בע"ז. ויש להקשות (כה"ק) הגמ' בדברים פט: הא רש"י בויקרא ה ה הרחיב בטעם שחטאת קודמת לעולה משום שקודם מוציא אח"כ נותנים מתנות ולא להיפך, וא"כ קשה למה כאן הקדים מתנות (עולה) לרצוי (חטאת). וי"ל להנה איתא בקידושין שמחשבת ע"ז הקב"ה מצרפה למעשה, ועולה כידוע מכפרת על המחשבה, וכפרה צריך רק בע"ז שרק אז נאמר שמחשבת כמעשה, וכאן נתנית העולה הוא על ע"ז ולכן כיוון שהעולה כאן מכפרת לכן נותן זאת קודם החטאת, וזה מה שכותב רש"י ולקחו פר בן בקר והוא עולה שהוא קרבן ציבור לע"ז.

ט א. וידבר ה' אל משה בשנה השנית לצאת בני ישראל מבצרים. וברש"י שזאת השנה היחידה שהקריבו פסח במדבר. והקשו בתוס' קידושין לו: מה הטעם שהקריבו רק באותה השנה? ועי"ש. אומר הסטיפלער, שקרבן פסח חייבים רק מי שיש לו קרקע בארץ ישראל, ובשנה השנייה זה היה נקרא שיש להם קרקע בא"י שהיתה מוחזקת להם מאבותיהם דאר"י מוחזקות מאבותיהם, מלבד קרקות פירות שעדיין לא היה להם, ואף שעדיין לא נכנסו לארץ, היו ראשים לכבוש אותה והקב"ה הרי הבטיח שיכבושו, וקיי"ל כל שבידו היו דבר שבא לעולם, אבל אחרי הפסח בשנה השנייה זה היה אחרי חטא המרגלים שהיה בט' אב (תענית טז.) ואז נגזר שלא יזכו להיכנס לארץ, ממילא זה כבר לא היה יבידו עד שחזרה להם שוב הזכות לכבוש לאחר ארבעים שנה שמתו כל דור וצאי מצרים.

ט א-ב. וידבר ה' אל משה בשנה השנית ויעשו בני"א את הפסח במועדו. ופרש"י במועדו אף בשבת. והתורה חידשה את זה בשנה השנית ע"פ שבת פז: שפסח חל בשבת כי הקמת המשכן היתה באותה השנה בא"י ניסן שחל ביום ראשון. וממילא יד ניסן יום הקרבת הפסח חל בשבת. והקשה המשך חכמה, א"כ אמאי הסתפקו בני בתירה בפסחים סו. האם פסח דוחה את השבת הרי להדיא איתא בתורה שעשו את הפסח במועדו והמועד שם היה שבת, ואת מה שכתוב מפורש בתורה הם וודאי לא שכחו? וי"ל ע"פ פסחים נ: בתוס' ד"ה מאליה, דאיתא שם דמי שאין לו קרקע פטור מקרבן פסח. והנה איתא בשבת קלא. דמזוזה וציצית אינם דוחים את השבת כי יכול להקטילם. וא"כ גם את הקרקע יכול להפקיר וא"כ לא ידחה שבת וכל מה שדוחה זה רק בזמן שהיוכל נוהג שאז א"א להפקיר את גוף השדה כי זה חוזר ביובל וזה גופא היה ספקס של בני בתירה. ועי"ל שבזמן המדבר שהקריבו פסח בשבת היה וודאי שהבהמה לא טריפה, וכדאיתא במדרש (חובא בשבת כב. תוס ד"ה וכו') שהענן היה יודע מה קורה בגוף הבהמה כרנגן. וזה בני בתירה הסתפקו שמא רק במדבר פסח דחה שבת, משא"כ היום שזה מוכרך רק ע"פ רוב אולי לא ידחה את השבת.

ט ג – ה. ארבעה עשר יום בחודש הזה בין הערביים וגו' ויעשו את הפסח בראשון וכו' בין הערביים. יש להבין מדוע נכלל כאן 'בין הערביים': וי"ל שהנה בני"א מנו אז למעלה מ-600 אלף גברים מבן עשרים שנה ומעלה, ובאותו הזמן שמשו בכהונה רק שלושה כהנים, אהרן אלעזר ואיתמר. וא"כ שלושה כהנים היו עסוקים ברבבות פסחים וזהו פלא גדול משום כך דייק הפסוק בין הערביים תעשה אותו וכן ויעשו בני"א את הפסח בין הערביים לומר לנו שזה נעשה למרות הכל. משך חכמה.

ט ו. ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח וכו' ויקברו לפני משה ואהרן ויאמרו האנשים ההמה אליו אנחנו טמאים לנפש אדם למה נגרע וגו'. יש להקשות דהפסוק מתחיל ויקבר לפני משה ואהרן וממשך ויאמרו אליו והיינו אל משה ויש להקשות אלא הרי היו כאן שניים, גם משה וגם אהרן? ועי"ל דהא הם אמרו להדיא שהם היו טמאים לנפש אדם אז למה שאלו למה נגרע, הא הם טמאים? וי"ל ע"פ מה דאיתא בסיפרי מפרשתנו פסיקא ז דאפש"ל ק"ו דקרבן פסח בא בטומאה בפרה אדומה שבאה בטומאה כי היו טמאים ס"ל כחתמה

השורף את הפרה, וזו היתה טענתם. ובעקרון היה אפשר ליישב שפרה היא חוקה. אבל מצינו במדרש עה"פ ויקחו אליך פרה אדומה לך אני מגלה טעמה של פרה ולאחרים חוקה. לפי"ז נמצא שלגבי משה אינה חוקה, ולכן האנשים אמרו אליו למשה למה נגרע הרי ילפינן מפרה שבאה בטומאה, אבל לאהרן לא יכלו לטעון כי אהרן יאמר להם שפרה היא חוקה, משא"כ למשה שלו לא היתה חוקה. אהל תורה קאצק.

ט ו. ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח וכו' יעשו פסח שני. הגמ' בסוכה מרחיבה למה הם היו טמאים. ומביאה הגמ' ב שיטות, או שנגעו בארנו של יוסף, או שנגעו בנדב ואביהו. ודוחה הגמ' את השיטה שנגעו בנדב ואביהו כיון שהיה להם זמן להיטהר. ומסקינן שנטמאו בכל מצוה שטיפלו בו. והקשה שם הצ"ח, מה הנידון בבלי אידן נטמאו, הרי כל יום מתים מאות אנשים, בפרט בבהו קהל גדול. ויתרף, דהנה מצינו שהתורה מונה את בני"ע פעמים, פעם ראשונה אחרי שמשה קיבל את הלוחות השניות, שזה היה במוצאי יו"ט, ופעם שנייה בא' אייר באותה השנה, ואומר רש"י בתחילתו תשא שבשניהם הם היו אותו מספר, דהיינו, אפשר לומר שלא נפטו ולא נולד בעם ישראל כלום. ולפ"י הכל מובן, כיון שזה היה בניסן של אותה השנה אז אף אחד לא מת, וכן מקשינן בגמ' אידן היו טמאים. ותרצו אז ארנו של יוסף, או מת מצווה, ומה זה מת מצווה מי שאין לו קרובים וזה שייך רק בגרים שהם הערב רב שלא נמנו עם השבטים ובהם כן נחסר באותה התקופה.

ט ח. עמדו ואשמעו מה יצווה ה' לכם. הפסוק מדבר על טמאים שבאלו שאלו את משה רבינו אידן קיימו את הפסח. ענה להם משה **עמדו** ואני אבדוק מה ה' מצווה לכם. וקשה מה זה ה'**עמדו'** הזה, הא בכל מקום אחר כמו למשל אצל בנות צלפחד אז אמר עמדו אלא: ויקבר משה את משפטן לפני ה'. מתוך המשך חכמה, כיון שמשה היה יושב במשך היום במחנה ליה וסם היה מקהל את הקהל הרב, ורק שדיבר עם הקב"ה היה נכנס אלה מועד, כדכתיב ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו, א"כ על כל השאלות משה נכנס בלי שום חשש, כי השואלים לא היו טמאים. אבל כאן משה חשש שמא הטמאים יכנסו עמו וזה אסור, ולכן א"ל **עמדו** ואני אלך לשמוע מה יאמר ה'.

י לה. ויהי בנסוע הארון וגו'. איתא בשבת קטו: פרשה זו עשה לה הקב"ה סימניות למעלה ולמטה וכו' דהיינו שהיא מוקפת נון הפוכה לפני ואחרי. יש לפרש את העניין כך הנה איתא במדרש (בר"י זג) שטבע הדגים שכאשר יורד הגשם מן השמים הם פותחים את פיהם לשחות מי ששמים למרות שהם גדלים בתוך המים כי הם מתאווים למים עליונים. והנה נון תרגומו הוא דג ובהיות שברחו בני ישראל מהר ה' כמו שכתוב ויסעו מהר ה' וזה להפך מטבע הדגים לכן נתן להם סימן של דג הפוך. חות"ס.

יא ד. מי יאכלנו בשר. יש להקשות הלא טעם המן היה משתנה למה שרוצים, אז על מה הם התלוננו שיחשבו על טעם הבשר ויקבלו את זה? וי"ל שצמינו שנאמר על המן שטעמו כצפיחית דבש והיינו שטעם המן תמיד נשאר בו גם טעם של דבש ולמשל שחשבו על דגים הקטנה בזה דגים עם טעם של דבש וכן הלאה. והנה מצינו בחז"ל שטעם הדבש פוגם את טעם הבשר וכן נפסק בשו"ע יו"ד קג ד. בשר בדבש דינו כנותן טעם לפגם, וזה טענו ישראל אנו רוצים להרגיש טעם בשר וזה אין לנו במן שיש בו גם טעם הדבש שפוגם בטעם הבשר. ישועות יעקב.

יא ו. ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אין המן עינינו. שמעו שלא היה להם מה לאכול, וקשה הא היה להם מן בשפע רב, ואכלו מיה לשלוב נפשם. וי"ל שרש"י הפסוק ה זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנינם, וקשה האם לזאת יקרא חנינם הרי הם שילמו ע"ז במיטב בניהם ובנותיהם והיכן חנינס הרי ש כאן, אלא אומר רש"י חנינם מהמצוות, והיינו שלא הורדו להם מזכויותיהם כי זה לא היה בגדר נס שמורידים מהזכויות, והנה כעת שקיבלו מן וזה נס אזי מורידים להם מהזכויות, וזהו כוונתם: נפשנו יבשה אין כל, והיינו שיבשה מהמצוות, ומובן גם אידן דוד דעה כזה שראה את כל ניסי יציאת מצרים וגו' דורש אבטיחים וקישואים וכו' הרי הם היו דור מיוחד שכל אחד מאותו דור היה גדול בפני עצמו ואידן בקשר ד"ץ, התשובה היא שזה גופא גדולתם שהם לא רצו להוריד ממצוותיהם ולאכול על חשבון המצוות. האוסטרוואז.

יא יב. האנכי הריתי את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו כי תאמר אלי וגו'. בתרגום אונקלוס תרגם, האב אמר לכל עמא הדין, אם בני אינון. והיינו על ההריון הוא קורא אם ומבאר הרמב"ן כאן כי ההריון נקרא אבא שנעשה ע"י האב ולכן נקרא הורה, ואילו לאם מיוחסת הלידה מפני שהיא ילדלת. וזה כוונת התרגום האנכי הריתי - הכוונה האנכי אב. ואם אנכי ילדתיהו אני לא אמם שילדתי אותם. ולפ"י מובנים דברי רש"י במגילה י. על אסתר כתוב כי אסתר לה אב ואם, ואומר רש"י שאביה מת ברגע שהיה ראוי להליקרות אביה והוא בשעה שהאמא נתעברה, כדאמר רב אחא עיברתה מת אביה. וכשילדה אמא מתה ולא נראית לקרות אם מעולם ועי"ש.

יא כח. ויען יהושע ויאמר אדוני משה כלאם. ויאמר לו **משה וגו' מי יתן כל עם ה' נביאים.** בביאור פלוגת משה ויהושע י"ל ע"פ ב"ב עה. דשם איתא פה משה כפני חמה ופני יהושע כפני חמה. והכוונה דמשה ס"ל כחתמה

פרשת בהעלותך תשפ"ג

שאפשר ששני מלכים ישתמשו בכתר אחד, ולכן אמר מי יתן כל עם ה' נביאים, אבל פני יהושע כלבנה שברריאת העולם טענה אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד ולכן אמר אדוני משה כלאם כי כולם מקבלים את כוחם ממשה בלבד. רוח חיים לרבי חיים מוולאז'ין.

יא כח. אלדד ומידד מתנבאים במחנה. אומר רש"י שהתנבאו שמישה מת ויהושע ממכנס את עם ישראל לארץ. אומר האנון, הנה לקמן פרק כ פסוק יב. קב"ה אמר למשה שהטעם שמשה לא יכניס את בני"א לארץ כי משה לא דיבר לסלע אלא היכה אותו, ואם משה היה מדבר אל הסלע, אזי אלדד ומידד לא היו מתנבאים שמשה מת ויהושע מכניס, כי משה היה מכניס וזו"ש **מילה בלעל** (משה יאמר מילה לסלע) **משתקותא בתרין** (משתיק שנים, אלדד ומידד).

יב א-ג. ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכושית אשר לקח. והאיש משה עניו מאוד. תימה הלא משה לקח את ציפורה עשרות שנים מקודם לכן ומדוע דיברו בזה רק עכשיו (ותיעין רש"י)? וי"ל דהנה אלדד ומידד התנבאו מקודם, שמשה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ בלי בני משה, ואיתא בחז"ל שנת"ח משום שמטיל אימה יתירה בציבור לא לשי"א אין בנו ממשין אותו, ועוד איתא בסנהדרין פב. הובעל ארמית לא יהיה לבנו שררה וכבוד, וכששמעו מרים ואהרן שיהושע יירש את משה, ולא אחד מבניו של משה לא ידעו הטעם, אם משום שמטיל אימה יתירה או משום שבעל ארמית, וכעת כששמעו משה עניו גדול ממילא הוא בוודאי לא הטיל אימה יתירה, אלא אולי הטעם הוא בנעילת ארמית לכן דיברו בו, ומה שהוא זוכה לגילוי שכניה הלא גם בנו דיבר ה', וענה להם ה' לא כן עבדי משה פה אל פה אדרב בו, והוא קדוש ממכם והוא חלילה לא בעל ארמית אלא גיירה. דברי אברהם.

יב א-ג. ותדבר מרים ואהרן במשה על אודות האשה הכושית אשר לקח. והאיש משה עניו מאוד. מה הקשר בין הענווה שלו לסיפור של מרים? וי"ל דאיתא בריש ויקרא א קטנה, והטעם איתא בחז"ל דאיכא למימר או משום שמשה קצת עשה פגם במה שלקח אשה כושית או משום שמשה היה עניו. ומרים ואהרן דיברו על הפגם וראיתם מזה שיש א' קטנה. וכעת בא הפסוק ומעיד שהטעם בא' הקטנה הוא משום והאיש משה עניו מאוד. **עו"ל** שטענת מרים היתה למה משה פורש מאשתו הרי הוא עדיין לא קיים פו"ר, כי הוא קיבל את התורה מרוצנו ולא מכפנייה כדכתיב ישמח משה במתנת חלקו וא"כ הוא כקטן שנולד, והוא צריך לקיים כעת פו"ר, וזאת בשונה מכל ישראל שהם לא נקראו כקטן שנולד, משום שקיבלו את התורה מתוך כפיית ההר כגגיית. (ותיעוין בהרחבה בזה בהקדמה לשב שמתנתא) ועי"ז עונה התורה שמשה היה עניו ואינו עצמו ככולם שלא קיבלו מאהבה ולא נקראים כקטן שנולד, ולכן מיקרי שקיים פו"ר. **עו"ל** שמשה פרש מאשתו מדין ק"ו שנשא (שבת פז.) ומה עם ישראל שדיברה שכניה עמם פעם אחת נצטוו לפרוש, אינו שכל שעה ושעה לא כ"ש. ומרים אמרה שהוא אדוני ואינו צריך לפרוש. אבל משה שנשא ק"ו היה עניו מכל אדם וס"ל שהוא ככולם.

יב ג. והאיש משה עניו מכל האדם אשר על האדמה. הש"ה אומר שיש כאן רמז מיוחד בפסוק והוא ע"פ מה שמצינו בתורה שלשה ענווים משה אמר ונחנו מה, אברהם אמר ואנכי עפר ואנוי, דוד אמר אנכי תולעת ולא איש, ומה היה עניו מכולם כי אהרןאברהם המשיח עצמו לעפר, דוד לתולעת ומשה אמר אני כלום. וזהו עניו מכל האדמ"ס. אד"ס ר"ת אברהם, דוד, משה, והיינו שמשלושתם משה הכי עניו.

יב ח. פה אל פה אדרב בו. יש להקשות הלא כידוע אהרן ומרים דיברו במשה ע"ז שפרש מאשתו, והקב"ה אומר להם פה אל פה אדרב בו, יש להקשות מה אבלהקב"ה עונה להם בזה שפה אל פה אדרב בו: וי"ל דמצינו בברכות כ: דבעל קרי אסור בדברי תורה אבל בהרהרו מותר וילפינן לה ממלת תורה דכתיב לא תגש לא אשה וסם היה דיבור ושומע מעונה הרהור בעלמא מותר. והנה נבואה בעלמא היא רק חזיון ואין בכך דיבור ונביא רגיל לא צריך לפרוש מאשתו כשהוא מדבר עם הקב"ה, וזו היתה טענת אהרן ומרים שכיון שנבואה היא רק הרהור לא היה למשה לפרוש מאשתו כיוון שנבואה היא רק הרהור ובעל קרי מותר בכך, ועי"ז אמר לה הקב"ה עבדי משה פה אל פה אדרב בו, וכיון שכן יש לו דין של שומע מעונה והוי כדיבור ולכן הוא צריך לפרוש. רבי דב דיסקין.

יב טו. ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים. ובזבחים קב. מי הסגירה? אם תאמר משה הסגירה משה זר הוא, ואין זר רואה נגעים, וא"ית אהרן הסגירה הא הוא קרוב ואין קרוב רואה נגעים. וקשה למה אצל משה לא שאלו הא קרוב הוא? מתרף האוסטרובאז, דהנה יש להקשות אמאי אהרן קרוב הרי כולם התגיירו והוו כקטן שנולד ולי"ה שום קרובה בניהם: אלא י"ל ע"פ מה דאיתא דגר שנגייר באונס לא אמרינן ביה כקטן שנולד (דין זה) מופיע ביגור אריהו והרבה מהפוסקים מבאים את זה וכל ישראל כולל אהרן התגיירו באונס שכפה עליהם הר כגיגית, אבל משה היה על ההר והוא לא התגייר באונס, כדכתיב ישמח משה במתנת חלקו. לכן הוא כקטן שנולד ולא מיקרי קרוב אצל מרים

מאמרי מוסר וסיפורים בענייני הפרשה

כבוד תלמידי חכמים: מדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה. חז"ל אומרים שטענות מרים ואהרן היו הלא גם האבות דברו עם ה' ולא פרשו מנשותיהם? וא"כ זה טענות צודקות כי הנהגת משה פוגעת באבות הקדושים, שעל אף שהיה להם גלוי שכניה, ודיבר עמהם ה' מכל מקום לא פרשו לפני כן מנשותיהם, ואילו משה פרש משתו. ואם כן על מה יצא הקצף? אומר רבינו ירוחם בדעת תורה וד"ל: לראות מזה, כי במעשיו של משה רבינו היה אסור להיות עליהם כל איזה שהוא הרחוק, לא כל שקלא וטריא, ולא כל פלפולי הלכות. ז"ל, התביעה על כך היתה, שלאנשים מן הסורה, גם אם גדולים הם, מצדיקים הם, ונביאים הם, אסור להם להביע דעה על מעשיו של משה רבינו, יש גדול הדור, גם אם מעשי אינם מובנים, גם אם עוררו תמיחה, יש לנו לדעת שהם למעלה מהשגתינו, להכיר בכך ששיקוליו הם מעל לביקורת כי הם מעבר לתפיסתנו. עד כמה צריך זהירות גדולה מאוד בפגיעה בתלמידי חכמים, אומרת הגמרא (שבת קט:): אמר רב יהודה: לא חרבה ירושלים אלא בשביל שבין בה תלמידי חכמים וכל המבזה תלמיד חכם אין רפואה למכתו. בספר אעלה בתמר מדבריו של הרב שטיינמן כותב: רואים לדאבונוני שיש רח"ל הרבה מאוד חולים שאינם מתרפאים, ומתפללים על מה עשה ה' ככה, אך התשובה היא בדבר חז"ל הללו כל המבזה תלמיד חכם אין רפואה למכתו וזה כפשוטו, אין רפואה למכתו! כל זמן שאדם לא מקבל מכה הוא אינו חושב שצריך לבקש מחילה, רק כשמתחיל לסבול נזכר לבקש סליחה. יש לדעת חומר הדבר של מבזה תלמיד חכם כמה חמור הדבר, שהוא ממש מתעסק באש, והיתה עובדה אצל הבית הלווי שבה קצב א' לשאול שאלה על שור, והבית הלווי פסק לו שהשור הוא טריפה, והקצב החל לנוף בבית הלווי כל מיני דברי גנאי, והבית הלווי מחריש שותק ולא עונה, ולמחרת שחט אותו הקצב שור, והשור השתולל והרג אותו, ונגרם לבית הלווי צער גדול שמה שאף גרם לעונושו, עד שאמר לו בנו הגר"ח, ששמע את שהבית הלווי אמר בשעת מעשה אני מוחל אני מוחל ובה נחה דעתו של הבית הלווי. מבואר דעל ביוזי תלמיד חכם לא מהני מה שמוחל לו, כיון דקודשא בריך הוא תבע ביקרה, ולכן אף שהבית הלווי מחל לו לא הועיל לו, אלא דמ"מ נראה שאם הקצב עצמו היה בא לבקש מחילה, יתכן שמהני, כיון שבה נכנע לפני התלמיד חכם ומבקש מחילתו מהני לו להתכפר. וסיפר רבי שמחה זליג דכשר"ח ברלין בא להתחיל לומר שיעור בוולאזין, היו בחורים שרצו למנוע ממנו, והניחו שולחן בפנת שולחן, וכנסו, וכאשר ניסה להזיזו, שוב דחפו את השולחן, ובסוף אותם הבחורים לא היה להם טוב במשך כל ימי חייהם! כיון שביוזי תלמיד חכם.

וכתב החפץ חיים (הל' לשה"ר כלל ח) ידוע גודל עונשו של המבזה תלמידי חכמים שאין לו חלק לעולם הבא (סנהדרין טז:): אך היצה"ר מסית לאדם דלא שייך כלל דין מבזה תלמידי חכמים, רק בזמן הגמרא שהיו חכמים ביותר, אבל לא על אלו שבזמננו, והוא טעות גמור, דכל ת"ח הוא לפי הדור, ואפילו בזמננו אם הוא רק ראוי להורות ויגע בתורה נקרא תלמיד חכם, והמבזה אותו אפילו בדברים בעלמא סתם, אפילו שלא בפניו עוון פלילי הוא, וחיוב נדויו על זה... ואין רפואה למכתו כפי שאמרנו בגמרא (שבת קט:) אמר ר"י אמר רב, כל המבזה ת"ח אין רפואה למכתו. ומי שפוגע בת"ח יורד מנכסיו: כתב הגר"ח פאלאג'י זצ"ל בספרו נפש חיים (מערכת ג') בענייני ראינו, ובאוגינו שמענו, ואבותינו ספרו לנו, כי כמה עשירים שנענו בכבוד תלמידי חכמים, ירדו מנכסיהם, וכל כך היה הענין במבחן, עד שהם בעצמם התודו על חטאתם אשר עשו, ובפה מלא אמרו, כי מיום אשר התחילו להתגרות בתלמידי חכמים, לא ראו עוד טובה!

מוסר פו חכם מנחם מנשה בעל מחבר הספר אהבת חיים שהיה אחד מל"ו הצדיקים הסותרים של הדור הקודם והיה מלומד בניסים, ולמרות זאת היה נראה כאדם רגיל לכל דבר ועניין וכינויו היה 'הפחח' פעם אחת הלך עם נכדו לאסוף כסף לכלה יתומה, ולפתע בא מולו עשיר והחל לבזותו וטען שהרב לוקח את כל כספי התרומות אליו והוא הנוזק. נכדו של הרב שלא היה יכול לשמוע את דברי השקר והחוצפה הללו, רצה לקום ולהחזיר לעשיר מנה אחת אפיים, אבל חכם מנחם מנשה עצר בעדו. והנה לאחר מספר ימים נפל בנו הבכור של העשיר למשכב, ובתוך זמן קצר חלה הידרדרות של ממש במצבו, הבין העשיר שמשמים

מענישים אותו על שפגע בחכם מנחם מנשה, והלך אליו מיד לבקש את סליחתו. כשהגיע לרב וביקש ממנו מחילה, ענה לו הרב, אני מוחל לך בלב שלם ולא זו בלבד אלא תדע לך שמעולם לא הקפדתי עליך, אולם למרות זאת נפטר הבן הבכור ממחלתו. ולאחר מספר ימים חלה גם הבן השני, ושוב חזר העשיר לחכם מנחם מנשה, שוב קיבל את אותה התשובה, אולם גם הבן השני נפטר לאחר זמן לא רב, ואם לא די בכך גם אשתו של אותו עשיר חלתה במחלה קשה, והבין העשיר שכל זה בא עליו, רק מפני שביזה את חכם מנחם. והלך אצל רבי יעקב חיים סופר בעל 'כף החיים' וביקש ממנו שיבוא עמו אצל חכם מנחם מנשה ויבקש ממנו שימחל לו בלב שלם, ויגיד די לצרותיו. כשהגיעו אצל חכם מנחם מנשה, ביקש ממנו 'הכף החיים' שימחל לעשיר, ושוב אמר חכם מנשה שמעולם לא הקפיד עליו, ועוד מחל לו בלב שלם כבר בפעם הראשונה שבה אליו, והוסיפו להפציר בו שימחל, עד שנכנס חכם מנחם מנשה לבית הכנסת הסמוך לביתו, פתח את ההיכל והתחיל להתפלל, ולאחר דקות ארוכות של תפילה יצא חכם מנחם מנשה מבית הכנסת ואמר להם: דעו לכם, שאני מחלתי לו בלב שלם, אבל משמים אין מוכנים למחול, ובסוף נפטרה גם אשתו ל"ע. עד כמה חמורה הפגיעה בתלמידי חכמים ובתורתם.

הרידב"ז היה רבה של העיר סלוצק ובסוף ימיו התגורר בצפת וכידוע היה מהרבנים התקיפים, קנאי גדול לה' ולתורתו, דבר זה היה לצנינים בעיני כמה מתקיפי הקהל, פעם אחת נימנו חמישה מחבירי ועד הקהילה והחליטו לנקוט בפעולה נגד הרב, ומה עשו? על דעת עצמם הלכו ומינו דין לא רשות של הרב. והנה הגיע יום שבת בבוקר, הרב עמד ליד ארון הקודש, לידו עמד רבי שלום מאיישישוק, שהיה ידוע בעולם התורה כגאון וצדיק, אחד מתלמידיו המובהקים של החפץ חיים, ובמקום סמוך רבי איסר זלמן, לפני קריאת התורה עלה הרידב"ז על מדריגות ארון הקודש, והכריז בערך בזה הלשון, עמדו ומינו כאן דין ללא רשות כדי להכעיסני, ואני אומר רבש"ע אילו הייתי 'יעקב דוד סנדלר' האם היה למישהו טענות עליו? לא! וכי למה שיהיו טענות ואילו הייתי 'יעקב דוד נגר' האם היה מישהו בא בתלונות נגדי? לא! א"כ מה הטענות שיש לגבאי? אם כן צא שאני לומד את תורתך הקדושה, רבש"ע! אם כן צא אתה למעני, ועמוד לימיני! א"כ הרכין ראשו לרגע, נזקק ואמר: ולכן אותם חמישה חברי ועד הקהילה שעשו מה שעשו, לא יוציאו שנתם... מיד התעורר רעש גדול בבית הכנסת, הרי הדבר אינו פשוט, קללה כזאת, ורבי איסר זלמן אשר סיפר את הסיפור, הוסיף כי חשב אמנם נכון הם עשו עוול חמור אך קללה נמרצת כזאת!! בינתיים ניגש רבי שלום מאיישישוק לרידב"ז, ורבי איסר זלמן הרבה אם הוא ניגש מדוע אתערב, מסתמא הוא יעיר לו על דיבוריו החריפים. אך לבסוף שמע שהוא לוחץ לו: אמרתם שלא יוציאו את שנתם, אך אם כן יוציאו שנתם, יהיה חילול ה' גדול. עלה איפוא הרידב"ז שנית למדריגות ארון הקודש ואמר לקהל: הואיל וחוששים לחילול ה' באם יוציאו את שנתם, לכן הריני מודיע שלא יעברו עליהם אפילו חמישה חדשים. ואכן כך היה, כי עד חמישה חדשים לא נשאר עד אחד.

מוסר פו בעל **תורת חסד** מלובלין, שספריו מקיפים את כל השי"ס בבלי וירושלמי בבקיאיות וחריופות. שכשהגיע לירושלים יצא המהרי"ל דיסקין בבגדי שבת לקבל את פניו. וכאשר מצא מקום אכסניא, החל לשקוד על לימודו, והילדים שבשכונה עשו רעש ליד דלתו והפרעו לו בלימודו, פתח הדלת חדרו וניגש אל אחד הילדים שהרעיש יותר מכולם, ושאלו לשמו ונקב הילד בשמו, אמר לו הרב: אתה מכיר את המשנה באבות "הזהרו בגחלתם של חכמים שעקיצתן עקיצת עקרב"? ובאותו רגע יצא עקרב והלך לכיוונו של הילד, התורת חסד ניגש לעקרב והרגו בגלג, ופנה לילד ראתי לך, תזהר!

מעשה היה ברב משה בנו של רבי פנחס מוקריץ, ושני בניו הצדיקים הגדולים, רבי שמואל אבא, ורבי פנחס, מהעיר סלאוויטא שבאוקראינה, אשר גמרו אומר בלבם להקים בעירם בית דפוס ולהדפיס שם את כל מסכתות התלמוד בהוד והדר לזיכוי הרבנים. לפני שניגשו למלאכתם, פנו לגדולי הדור ממזרח וממערב וביקשו לכתוב להם הסכמה שעשר שנים מיום סיום הדפסת התלמוד בדפוס סלאוויטא לא יוכל שום אדם להדפיס את השי"ס במקום אחר, כי יהיה בזה משום השגת גבול. וכן הסכימו גדולי הרבנים, ובהם החתם

סופר, רבי עקיבא איגר ועוד גדולי תורה. הדפיסו את כל השי"ס בהידור רב חמש שנים, ורבו הקופצים והקונים ובשנים מעטות נמכרו כמעט כל העותקים. חשבו המדפיסים להוציא מהדורה שנייה ולהדפיס שוב את השי"ס בבית הדפוס שלהם, אך נודע להם כי בעיר וילנא נבנה בית דפוס חדש של האלמנה והאחים ראם, אשר החלו להדפיס בו את השי"ס במהדורה משלהם, אף שעדיין לא עברו עשר שנים מיום סיום הדפסת התלמוד בסלאוויטא. פנו מדפיסי סלאוויטא אל גדולי הרבנים, ובהם רבי עקיבא איגר בדרישה שיכריזו על איסור לקנות מדפוס וילנא משום שעברו על תקנת חכמים. לאחר עיון רב בדבר ושמיעת שני הצדדים, פסק רבי עקיבא איגר הלכה למעשה, כי מאחר שמדפיסי סלאוויטא מכרו כמעט את כל העותקים שהדפיסו, ומאחר שמדפיסי וילנא הביעו נכונות לקנות את העותקים שנשארו, אין מדפיסי סלאוויטא רשאים לעכב בעד ההדפסה בוילנא. אמנם היו כמה רבנים שהצדיקו את מדפיסי סלאוויטא אולם דעתו של רבי עקיבא איגר היא זו שהכריעה את הכף לטובת הדפוס בוילנא. אך אנשי הדפוס בסלאוויטא, בראותם כי יש רבנים שפסקו לטובתם, פרסמו לסמוך על החולקים על רבי עקיבא איגר, מכיון שהרע"א כבר זקן [הוא היה כבר למעלה מגיל 70] וכל מעשיו הם לפי רצון בנו רבי שלמה איגר. דברים אלו הרתיחו את לבו של רבי עקיבא איגר והביע את דעתו הברורה במכתב חריף (מיום ד' טבת תקצ"ו) וזו לשונו: מאוד הומה לבי על העוונות והחוצפה של מדפיסי סלאוויטא, ודבריהם דברי נאצה הם, לא על בני הגאון נר"ו בלבד שהטת את לבבי בכיכול, אלא גם על שיכולים לפתות אותי לפסוק שלא כדין, ובאמת שבכל ההסכמות ששלחו אלי מדפיסי סלאוויטא, לא מצאתי בהן שום ממש לזכותם אפילו על אחד מאלף, ומה הם רוצים ללכת בחזקה! איני מוחל להם כלל וכלל... כי על ביון התורה אני אפשר לחמול. ואז עמד מול היכל הקודש ואמר מתוך צער ועגמת נפש, ריבוננו של עולם: תורתך אני לומד ועל פי תורתך אני פוסק, אפילו אני מוחל על כבודי, על כבוד תורתך אתה לא תמחל. ובימים ההם אירע דבר נורא ואיום, פועל אחד שהיה כורך ספרים במקצוע והיה עוסק בכריכת הספרים בדפוס סלאוויטא, מתוך שכרות וקלות דעתו תלה את עצמו בבית הדפוס ומת. המשכילים באותה העיר שלא אהבו את בית הדפוס משום שהדפיס ספרי קודש, ניצלו את ההזדמנות, הלשינו למושל והאשימו את האחים בעלי הדפוס בתלייה של הגוי. כמובן עטו שלטונות רוסיה על ההזדמנות, וברוב שנאת ישראל, שבערה בברבם מיד אסרו את האחים באזיקים, שלוש שנים מדי יום ביומו עברו האחים חקירות בעניינים קשים ומרים, כשהם מוטלים בבית הסוהר עם שודדים ורוצחים, ולבסוף ניתן פסק דין אכזרי מבית המשפט העליון של רוסיה, שיעברו האחים בין שתי שורות של חיילים רוסים, לכל חייל שוט ביד, ועל האחים לקבל מהחיילים אלף וחמש מאות מכות בשוטים, ואם יישארו בחיים אחרי המכות יוגלו לסיביר לשארית חייהם. ובערב ראש חודש אלול בוצע פסק הדין האכזרי, על כיכר הרחבה עמדו שתי שורות של חיילים שורה מול שורה, ובכל שורה מאתיים וחמישים חיילים וידם שוטים, ובתוך המעבר הצר שבין שתי השורות, היו צריכים האחים לעבור שלוש פעמים ולספוג את המכות וההצלפות. השוטרים ניגשו אל אחד האחים שפטו את מלבושיו, ורק כיפתו נשארה לראשו, זו היתה בקשתה היחידה ובלחש הפקיד את רוחו בידי אלוקו, ידיו אסורות, גופו ערום, ואת גבו נתן למכים, הוא החל ללכת ומיד החלו ההצלפות, פתאום עצר ועמד מלכת, והחיילים המשיכו להצליף בו, כיפתו נפלה לארץ, ומפני שהיו ידיו אזוקות לא היה יכול להרימה, ובגילוי הראש אסור ללכת, הרגיש אחד החיילים בדבר והרים לו כיפתו, לשב אתה לראשו המוכה, והלך הלאה, כך עבר שלוש פעמים את כל שורת החיילים ונשאר בחיים. ואחר שלקוהו לבית החולים, העבירו את האח השני אשר גם הוא קיבל אלף וחמש מאות מלקות, אחרי השתדלויות מצד חסידיו קוריא וסלאוויטא קיבלו האחים תניה ממת הערץ ניקולאי והעונש לגלות לסיביר הוחלף במאסר עולם במוסקבה. והאחים הצדיקו עליהם את הדין, שקיבלו את העונש על כך שפגעו בכבודו של רבי עקיבא איגר. והיו חוזרים כל הזמן על מה שאמר התנא: והיו זהיר בגחלתם שלא תכזה שנשיכתם נשיכת שועל,

ועקיצתם עקיצת עקרב, ולחישתם לחישת שרף, וכל דבריהם כגחלי אש.

רבי יצחק שלמה אונגר סיפר שאביו המחנה אברהם היה רב העיר קפואר. היו שם כ 120 משפחות יהודיות ומתוכן היו משפחות שהחנויות שלהן היו פתוחות בשבת. רוב בעלי החנויות היו עמי ארצות שלא למדו ולא ידעו ועשו מעשיהם מתוך ריחוק וחוסר ידיעה, והיו כ"כ רחוקים כך שלא הועיל לדבר עמם. לאחד מהם ששנה ופירש ועשה מעשיו להכעיס, היתה חנות בדים גדולה במרכז העיר. בכל שבת כאשר המתפללים היו עוברים ליד חנותו לאחר צאתם מבית הכנסת, היה הלה עומד ליד פתח חנותו כשסיגריה בוערת בפיו וברוב חוצפתו היה אומר לכולם שבת שלום, הרב היה נמנע בדרך כלל מלעבור ליד פתח חנותו. פעם אחת ביו"ט ראשון של פסח שחל ביום ה', קרא לו לרב מרחוק ליד שום תואר כבוד של רב, אלא "אונגר!" בוא הנה! הרב היה שם עם בנו הקטן, ונגשו יחד לפתח החנות. הני"ל ביקשם להכנס לחנות ונכנסו, אז ניגש האיש לקופה והציא משם

שאלה: מהי מעלת פרשת בהעלותך? **תשובה**: מסופר על אחד מגדולי האדמו"רים ה"ה רבי מרדכי מלכוויטש שהיה מדבר רבות על שבת זו שכתוב בפרשה אשר דיבר טוב על ישראל וכל שנה מתעורר הדיבור הטוב של הקב"ה על ישראל. וכל אחד יכול לפעול שימלא ה' כל משאלות לבו לטובה.

שאלה: ידועה הסגולה הגדולה שהזכירה כבר הראשונים ובראשם הרוקח לומר למנצח בצורת מנורה והיא סגולה גדולה מאוד, מהי הסגולה הזאת? **תשובה**: כתוב בראשונים שנחשב כהדליק את המנורה בבית המקדש ולא יקרה לו מקרה רע כל אותו יום ושכרו רב ועצוה ולא שולט בו עין הרע ויהיה לו פרנסה ברווח ובשפע. רמב"ן אבדרהם חיד"א ועוד.

שאלה: מהי הדרך הנכונה מחז"ל לזכות לבנים ת"ח? **תשובה**: בפרשתנו מובא מעשה המנורה, ואיתא בשבת כג: ההגיל בנר הווי ליה בנים תלמידי חכמים ופרשי"י על ידי נר מצווה של שבת וחנוכה בא אור התורה. איתא במדרש תנחומא ריש בהעלותך שחיבב הקב"ה שמן זית על כל השמנים והוא מצווה מן המובחר, וכן מובא בספר חסידים מעשה באדם שהארץ ימיו ולא מצאו לו שום זכות אלא שהיה מדליק בשמן זית בער"ש ולא בחלב. וכן בסיוד הארז"ל הביא שיש להדליק שני נרות שבת משמן זית. והגר"א הקפיד מאוד בהדלקת נרות בער"ש בשמן זית. וכן כתב החיד"א שבמקום שמצוי שמן זית צריך להיזהר להדליק בשמן זית כדי לזכות לבנים המאירים בתורה שנמשלה לשמן זית. לכן מי שמחפש סגולה ענקית מחז"ל יקפיד להדליק נרות שבת משמן זית, לכה"פ שני נרות משמן ויזכה לבנים ת"ח. והנשים נוהגות אז לשפוך שתי לפני ה' שייזכו לבנים ת"ח משום שהוא עת רצון גדול מאוד לזכות בכך.

שאלה: בפרשתנו מובא עניין המן. מה הדרך להתפרנס בכבוד? **תשובה**: ירמיהו הנביא הוציא לפני בני דורו את צנצנת המן, להראות להם ולומר כי אע"פ שכיום כבר לא יורד מן מהשמים אבל העיקרון והיסוד קיים תמיד, שככל שאדם בוטח יותר בקב"ה פרנסתו באה יותר בקלות. השתדלות לפרנסה זו חובה רק בתור מטלה ומשימה נקודתית והיא גזירת מלך - כמו הלה, אבל אין שום קשר בין ההשתדלות לתוצאות בשטח. במקביל ניתנת ביד האדם בחירה איד לקבל את הנגזר עליו בדרך איסור או בדרך היתר. ומעמידים לאדם סניגות אם עומד בהן, מקבל את עולמו דרך היתר, ואם לא אז בדרך איסור. ועיקר ההשתדלות זה מעשר שכתוב ע"ז שמתעשר, 'ובחנוני נא בזאת'. וברכת המזון בכונה 'ברכת ה' היא תעשיר', וכתב בחינוך שהמברך בכונה כל ימיו יתפרנס בכבוד.

שאלה: מהי דרך הלימוד שיקנה בליבו באופן ברור ומסודר בשביל שייזכר ויתבאר אצלו הדברים היטב, וכן יקבל סיפוק בלימוד? **תשובה**: על הפסוק בפרשתנו וזה מעשה המנורה כתוב העלי הטורים ארבע פעמים הזכירה התורה מנורה העי"ש, ויש להוסיף שמנורה רומז לתורה כי הרגזה להחכים ידרים ממנורה בדרום, ונרמז כאן שבשביל לזכור את הלימוד יש ללמוד כל עניין ד' פעמים. וידוע מחז"ל שמה שילמד מפי הגבורה ד פעמים וזה המספר המינימלי להנחת הגמ' וזכירתה. וזה מה שהופך את הבן אדם לחנות מהלימוד, כי מה שאין חשק זה משום שלא מבינים היטב ולכן זה לא מעניין אבל אחר ארבע פעמים כבר מבינים היטב את הגמ' ואז זה נהיה מעניין ונהיית תחושה טובה שלומדים והכל נהיה מסודר ומעניין. והסטיפלער כתב ע"כ רבות במכתביו, ורבי משה שטרנבורג בספר תשובות והנהגות סימן תקלט הביא מהח"ח שבלימוד של פחות מארבע פעמים לא יוצאים כראוי מצוות ת"ח.

לחם ומצה ואמר להם: הנה כאן חמץ ונגס בשניהם כאחת. הרב אונגר הזדעזע מאד ולא יכול היה להוציא הגה מפיו, בעודם עומדים שם, צנח בעל החנות ארצה, כי אהזו הרבה ומת. העיר היתה כמקרקחה, היו כאלה שטענו כנגד הרב והיו שראו בזה קידוש השם, ביום ראשון שאחרי כן היתה ההלויה, ונאסף המון רב מכל הכפרים שבסביבה, גם הרב הלך להלויה, כאשר שאל הבן את אביו מה ראה ללכת להלויה? אמר לו דמכיון שיצא קידוש השם ע"י בעה"ב הנ"ל, בודאי היתה לו זכות ולכן הלך להלויה, אחרי המעשה הזה סגרו כל בעלי החנויות את חנותיהם בשבת.

סיפר רבי שלום שברדון סיפור נורא שמעתי מפיו של אדם גדול, כמה יש להזהר בכבוד ת"ח, אפילו בכוונה טובה ונעלה. רבי יהודה אסאד זצ"ל בעל מחבר ספר 'יהודה יעלה' השאיר אחרייו לאחר הסתלקותו כמה בנות שכבר הגיעו לפרקן וטרם נישאו, כי אביהן עני מרוד היה, ולא היה בליכלתו להעמיד את הכסף שהיה נצרך להשיאן. מיד עם היוודע דבר הפטירה, היתה התעוררות גדולה למצבן של הבנות האומללות,

ידיעות חשובות וכן דברים מגדולי ישראל ערוך בדרך של שו"ת

כשגם דברים שפעם היו נחשבים אצלם כבלתי מוסריים הותרו. ומהי התוצאה: התרבו שם מאד מקרים של התאבדות, ושל אנשים שנוקדים לטיפולם נפשיים כתוצאה מדכאוונות חמורים. אדם אשר כרוך אחרי תאוות, צריך לדעת שהתאוות עלולות לכלות אותו ולהוליכו אל קבר! תכונת גוף האדם היא, שמחד הגוף והנפש לאכול יותר ממה שדרוש לו בשביל לשבות, ומאידך אם הוא יאכל וישתה ככל אשר תאווה נפשו ולא יתחשב בסוגי המאכלים ובכמויות האוכל, מובטח לו שבמוקדם או במאוחר זה יהרוס את בריאות גופו לחלוטין. וכך גם לעניין שאר תאוות הגוף. מציאות זו היא הראייה הגדולה ביותר לכך, שהקב"ה ברא את האדם באופן שיצטרך להתגבר על תאוותיו, ומשום כך הוא נתן לאדם דעת וכוחות, להתגבר באמצעותם על תאוותיו. לעומת זאת, בעלי חיים שלא ניתן להם דעת וכוחות להתגבר על תאוותיהם, נבראו באופן שאין להם תאווה לאכול יותר מכפי שגופם יכול לעכל. אחד החכמים התבטא, שאדם כורה לעצמו את קברו עם סכין ומולג, על ידי אכילה מופרזת ואכילת מאכלים לא בריאים.

שאלה: מתי צריך לסיים לאכול ארוחת ערב? **תשובה**: על פי השעון הביולוגי, יש לסיים את האכילה מוקדם ככל האפשר ולא יאוחר מהשעה תשע או עשר בלילה (לפי שעון חורף 9 ולקיץ 10). מכיון שלאחר תהליך העיכול, לכבד תפקיד חשוב בגוף דוחה את המזיקים ומאחסן את הטובים, ככל שסיימו לאכול מאוחר יותר, מזונו לא התעכל עדיין כמו שצריך, כך אנחנו מפסידים, בגלל האכילה המאוחרת, את עיקר תועלתו של הכבד. אם קשה לך להפסיק לאכול אחרי תשע בלילה, נסה למלאות את החסר בשתיא, אם גם זה קשה עליך, ומכיון שעיקר תפקוד הכבד הוא בעיכול שומנים, לכן השתדל על כל פנים לאכול רק דברים שאין בהם שומן בכלל, דהיינו ירקות או פירות. מתוך חיים בריאים כהלכה.

שאלה: כיצד אפשר להעצים את יחס הכבוד ההדדי בבית בין ההורים לבין עצמם ובין ההורים והילדים? **תשובה**: על ידי הבנת הערכם של ההורים זה כלפי זו, ובפרט ליד הילדים האישה צריכה לספר לילדים על המעלות של האבא וטוב אם תעשה זאת על יד האבא, וכן להיפך כל כך ייטב את בן הזוג על יד ילדיו בכל מיני אופנים. וד"ז הוא מועיל גם לילדים שרואים הערכה בין ההורים ומשפיע רבות על גידולם וכמו שהרחבנו בעבר, וכן בונה מאוד חזק את הקשר ביניהם. ומכלל הן אתה שומע לאו.

שאלה: מה זה הרגשת הנטישה שקיימת אצל ילדים? **תשובה**: ישנה תכונה שמגיעה מלידה אצל כל ילד והיא הרגשת הנטישה והרבה פעמים אפשר לראות את זה אצל ילדים שהם משחקים בחדר פתאום רצים לראות שאמא במטבח כי לפעמים הם לא שומעים קולות מהמטבח הם מרגישים בדידות ומתעוררת אצלם חרדה אולי עזב אותם ולכן הם רצים לראות שאמא בבית וברגע שרואים אותה נרגעים, זה אמנם לא פחד מידיי אלא חרדה ממשוה שלא קיים אלא אולי עזבו אותם ויש בזה דרגות שונות והמון פעמים זה מגיע מזה שהילד הולך למטפלת שלא מתייחסת אליו, או שהילד קשור לאבא או לאמא וכשהם יוצאים מהבית הם בורחים בלי שהילד יראה שהם יוצאים אז זה מחריק אצלם את החרדה לכן עדיף שיוצאים שגידו שיוצאים למרות שהילד בוכה, וכשעוזבים את הילד בבית או בגן לומר לו יפה וברוגע אפי' לתיקו אני הולך לכולל לחתונה לעבודה וכדו' וכך הוא יחוש פחות נטוש. ר"ש הופמן.

מזור זה יש להימנע מלקרוא בשבת: רעיונות שנשלחו לי להשבע: א. עזרה לצרבת: לאכול שקד קלוף. **מישהו**

נוסף כתב: לגבי צרבות, אני סבלתי מזה והרופא נתן לי פיתרון פשוט להניח מתחת לרגלי המיטה הגבהה כלשהי כמו כמה ספרים חיצוניים ספרים שאין בהם שימוש או קורת עץ פשוטה, זה גורם לישון בצורה קצת בשיפוע ומונע מהצרבת לצאת מהקבה, בדוק ומנוסה עוזר פלאים. עוד רעיון שכתבו זה לבלוע שעועית לא מבושלת. **ב.** איך להוריד שקשוק לשפוף לפני הכביסה הראשונה אוקסיגן על המקום ולשפוף חזק ואח"כ לכבש, לא נשאר זכר. **עוד כתבו ע"ז:** עט שחור להוריד עם קיסם אוזניים לטבול באקנומוקיה ולנקות את השחור. ניתן להוריד דיו מחולצה לבנה גם דיו של סופרי סת"ם, משפשים עם אלכוהול או אלכוהול ואחר כך עם אקנומיקה וזה נעלם כלא היה. לנקות סיד שנשרף צמר פלדה, יש 2 סוגים ברשתות אח' כמו שערות וא' כמו עיגולים השני הוא מצוין רק לפני זה להשרות במים שעה שעתיים ואח"כ עם שפשוף זה יורד ולא נשאר זכר. **עוד מישו כתב:** להתיז עליו סנט מורץ בנדיבות לסגור הרמיט בשקית אשפה ליום שלש שפשוף ורק אז לשפוף. חשוב!!!! מתאים רק לסירי מתכת או זכוכית!! ציפוי אמילי, טפולן וכדו' עלול להנזק מאד מהתחלת הזה. מנסיון מר. להרתח מים עם סבון כלים ולהשרות, השומן יורד בקלות. לחילופין אפשר עם צמר פלדה. **ד.** פלאפון שנופל למים. **המון כתבו** אם טלפון נופל למים להוציא ממנו את כל החלקים החיצוניים את המכסה את הברירה ואת הסים ואז לשים את הטלפון בתוך שקית מלאה באורז למשך 24 שעות בערך, מניסיון זה עוזר. **אחר כתב:** דבר ראשון לנתות את הסוללה וכל מקור חשמל אחר (מטען וכד...), אם נכבה להשאיר כבוי ולא להדליק (אפילו שאנחנו סקרנים לדעת אם קרה משהו...) ואם לא נכבה אז לכבות מהר! צריך ליישב את המכשיר לגמרי, לפני שמנסים להדליק! מה שרואה בחץ זה לפרק את המכשיר לחלקים, ליישב ולהכניס לתוך "אורז" יש כאלה שאומרים ש"אורז" בסמטי יותר טוב, זה נכון שזה מייבש את המים - אבל לאחר זמן שאריות המים על המכשיר נדבקים ביחד עם ה"עמילן" (אבקה לבנה דקיקה מאוד) שירד מהאורז - וההרס נהיה יותר גדול (אוכל את המגעים ורכיבים)... אם ייבשתם את המכשיר שמתם באורז והוא עובד זה לא אומר שהוא יחיה לאורך זמן! יכול להיות שעבוד כמה שעות/ימים/שבועות הוא יישיר ולא יהיה לכם שוב את הקבצים! לכן תגבו אותם עכשיו ומהר!!! בכל מעבדת סלולר יש מכשיר שנקרא "אמבטיית קורוזיה" (קורוזיה - האבנית שנשארת על הלוח של הפלאפון ואוכל את המגעים והרכיבים, יכולה להיגרם מסתם מים או משאריות של העמילן ביחד עם המים) הטכנאי יכניס את המכשיר וינסה לנקות את מה שנשאר, וכל זה בהנחה שהמכשיר כבר פועל - ולא חובה שגם אחרי האמבטיה הוא ימשיך לפעול! ואולי להיפך!!! לכן החכם והזהיר - תמיד יגבה את החומר בהתקן אחסון נוסף (כגון: ארד-דיסק, כונן USB, כרטיס זיכרון וכד...), זכרו, אין לסמוך אף פעם על המכשיר שאנו משתמשים בו (מחשב, MP, טלפון וכד...). - כאמצעי אחסון וגיבוי קבצים שלנו!!!! חלה תמיד יהיה חשון לפגעי הזמן והטבע ולא תמיד יוכל לשמור על מה שחשוב לנו! אז תגבו בהתקן חיצוני אחר ורצוי אפילו בשניים שונים! הרחבת ופירטתי כי לצערי אני מסתובב בין אנשים חכמים כותבי ספרים מגיהים וכדו', ופעמים שהם מאבדים את החומר ואני סוף לעוגמת הנפש... **מישהו כתב:** להטביל באלכוהול (לשמע הוזה) אבל ניסיתי ועלתה ביד הפלא! קם לתחייה נגד כל התחזיות, **ג.** מערכת העלון לא לוקחת אחריות. **ה.** לגבי סדקים בשפתיים, האחרונה נודע לי שיש לסופר פארם דייקא משחה של החברה שלהם של חברת לייפ משחה מצוינת לזה עזר לי תוך יומיים. **עוד כתבו:** יש משחה לשפתיים הנקראת פלקסיטול, נמכר בבית מרקחת ללא צורך במרשם, שמים על השפתיים שכבה והולכים לישון בבוקר המצב הרבה יותר טוב והחתך מתחיל להרפא, ממשכים כך 3 ימים כלומר לילות ובמקביל לשתות במהלך היום הרבה מים. הפלקסיטול נמכר גם בשופרפרת וגם בקופסא מנסיון בשופרפרת יותר מוצלח. לי יש את המשחה באופן קבוע בבית מומלצת מאוד אמור לעלות בסביבות 28 שח. - בהמשך לשאלה על ליד עם אסטמה: חשוב לדעת למנוע את ההתקפים של האסטמה בטרם הם קורים כל התקף גורם נזק לריאות וחבל...אני לוקחת מעל 20 שנים משאף מניעה לאסטמה בשם FOSTER משאף בטוח לשימוש בכל המצבים. יש לציין שהמשאף ממש מונע את ההתקפים ומומלץ לקחת שאיפה או 2 בכל ערב בהתאם להמלצת הרופא. חשוב כמובן להתייעץ עם רופא בכל טיפול. המשך בשבוע הבא א"ה.

התורה חסה: בעיות שאנשים שלחו ומבקשים מהוראים שישלחו פתרון למייל שבסוף העלון. א.

אשמח לקבל עצות בענין כביסת צציות של הילדים- אחרי כמה כביסות, החוטמים מתחילים להיות חלשים, ונקרעים מאד מאד מהר, איזה עצה יש לשמור על חוטי הצציות (כמובן שמכבים בתוך רשת). **ב.** נשמח לדעת אם יש למישהו מושג איך מורידים כתם של לורד לוח מבגד. **ג.** אם משהו מכיר את התופעה שרואים "לכלוכים" שקופים מול העיניים, בעיקר באור שמש ואם יש מה לעשות עם זה. **ד.** מה עושים עם פצעים בתוך הפה. **ה.** לפני כמה שבועות פורסם עצות לדלקות מעי אשמח אם אלה שהגיבו וגם אם יש עוד מידע מעוד קוראים שיכתבו שוב וגם עצות ומידע לקולטיס benedikt57@gmail.com. **ו.** בנוסף אשמח לשמוע עצה לנקות נעלי זאמשי לא ע"י חומר יקר שלא כ"כ מועיל **ז.** עבור העלון: בקשת עצה: אם למישהו יש רעיון מה אפשר לעשות כדי למנוע מנחושת להחליד (לא ממש חלודה אלא חלודה של נחושת). רציתי לשאול איך מכבים גארטל שעושי ממשל. איך מורידים כתם דיו (מעט) מנעל לק בהירה?

שאלה בחושן משפט: אדם המוצא כרטיס של "יש" מוטען או כל חנות אחרת האם הרשת זכתה בסכום שבכרטיס או המוצא. הנה מצינו בקצוה"ח ס' א כתב לגבי מלווה שאיבד שטר חוב ונתייחס ממנו כתב הקצות שאין הלווה זוכה בחוב בשום שהשעבוד ונתחייב בהשבה, אולם דעת הנהניבות שם ובסי' קס"ג שזכה הלווה בחוב אלא שלמשהו אין הלווה מתייבש והנה כאן לדעת הקצות הרשת לא תזכה בסכום הנ"ל וכנ"ל אולם לדעת הנהניבות לכאורה הרשת תזכה בזה כי כאן הוא מתייבש כי אין איזה לווה והלווה ויש לעיין בזה. רבי צבי רותן שליט"א.

הלכות:

קצת הלכות בתפילה על החולה. ויצעק משה אל ה' קל נא רפא נא לה. איתא בברכות יב: כל שאפשר לו לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש נקרא חוטא. ולכן כשרואה מודעה להתפלל על מישהו חובה להתפלל.

בענין להזכיר שם החולה בתפילתו: ר"ח פלאגי רוח חיים או"ח תקסט א כתב שאין להזכיר שם החולה בתפילתו כי זה מעורר עליו מידת הדין, והרבה מהפוסקים מחלקים בין בפני החולה שאז לא יאמר, לשלל מתייבש כי אין איזה לווה והלווה ויש לעיין בזה. בנדרים.

החזו"א פסק שכשאינו יודע שם אמו של החולה יזכיר שם אביו או משפחתו וכדו'. אמא על יד של תאמר בני .. והאבא כן יזכיר שם האמא. ובילד מאומץ הורה ..הטפילער להזכיר שם אמו המאמצת. (מקורות אורחות רבינו א סד. אישי ישראל כג קפט. דעת נוטה תפילה שצו).

ובענין אמירת תהילים בלילה עבור חולה. הנה מצינו שאין לומר תהילים בלילה משום שמקפידים לא ללמוד מקרא בלילה, והא"י החמיר בזה ע"פ קבלה כמוא במשנ"ב, ולרוב הפוסקים לאחר חצות אין בכך בעיה כלל. **נשים וילדים** וכן תמימי העם שאינם הולכים ע"פ סוד ואינם מסוגלים ללמוד משנה וגמ' מותר להם לקרוא תהילים בלילה אף לפי האר"ז"ל, ובהרבה מהפוסקים כתבו כשהו בעת צרה או כשמתפללים על חולה מותר לומר אף קודם חצות כיון שהוא דרך תפילה ותחנונים ואף לפי האר"י היה מותר, ויש להוסיף דה"ה בליל שבת ויו"ט אין בזה בעיה כלל והתירו לכתחילה. כל ה"ל מאשל אברהם. חיד"א. אורחות רבינו. ועוד רבים מהפוסקים.

חידות

חידות שינון הפרשה לפי סדר ה-א-ב. מתאים גם לילדים: א. המתנבאים במחנה- אלדד ומידד. **ב.** העם בכה באזני ד' מי יאכילנו- בשר. **ג.** גם הוא חייב לעשות פסח- גר. **ד.** שבת שהיה מאסף לכל המחנות- **ז.** ה. כשבני ישראל נסעו משם דרך שלווה ימים- הר סיני. **ו.** "נסעו הארון ויאמר משה" - ויהי. **ז.** המנורה היתה עשויה כולה - זהב. **ח.** נסעו וחנו לפי תרועת ה- חצוצרות. **ט.** מי חייב בפסח שני? - טמא. **י.** מי היה חובב? יתרו. **כ.** איזה אישה לקח משה לו לאישה? כושיט. **ל.** מי היו תחת כל כנור? לווים. **מ.** מה היה מאכלם של בני? במדבר? **מנ.** נ. משה התפלל על מרים: "קל ___ רפא ___ לה" נא. **ס.** בניי שטחו את השלו ___ המחנה. **סביב.** ע. ביום היה על המשכן תמיד- ענן. **פ.** מה היה בארבע עשר לחודש השני? פסח שני. **צ.** מה עונשו של המדבר לשון הרע? צרעת. **ק.** אחד המאכלים שבניי התענגו אליהם- קישואים. **ר.** במה טחנו העם את המגן? ריחים. **ש.** כמה זקנים אסף משה? שבעים. **ת.** מה העבירו הלווים על בשרם? תער.

חידות פרשת שבוע וידע תורני ועוד: א. איך אפשר לקחת משהו בלי לנגוע בו? **ב.** סוף הפרשה מובא צרעת, מי הראשון בתורה שלקה בצרעת? **ג.** היכן בפרשה פסוק עם האות ט 5 פעמים? **ד.** שתי מילים 5 פעמים באותו הפסוק? **ה.** חמשה סוגי מאכלים באותו הפסוק? **ו.** מילה שנקראת ישר והפוך אותו הדבר? **ז.** היכן מצינו שחול המועד חמור משבת ויו"ט? **ח.** עשרה דברים (לפחות) של משהו קל שאינו במובן של משקל נמוך. **ט.** עשרה דברים (לפחות) של משהו כבד שאינו במובן של משקל גבוה. **י.** מתי מברכים "שהכל" גם כשלא אוכלים או שותים אחרי הברכה? **יא.** מה שבע? עשרה דברים (לפחות) שקשורים בשבע? **יב.** איפה היתה השתיה בבית המקדש? **יג.** מה חמור יותר, שמיעת לשה"ר או דיבור לשה"ר?

תשובות: א. ח יח ואקח את הלווים. **ב.** משה סנה. **ג.** יא ח. **ד.** ח. **ה.** ח. **ו.** יא יב. תשת. **ז.** מו"ק יב. בענין גויים שעושים מלאכה בקבלנות עבור ישראל, עיי"ש. **ח.** קל דעת. קל להשגה. משקה קל. קל וחומר. קל רגלים. לחם קל. קדשים קלים. צום קל. שעה קלה. דגש קל. רכבת קלה. **ט.** כבד אווז. וינהגו כבדות. כבד לב פרעה. תכבד העבודה. בלב כבד. ועיני יצחק כבדו מזוקן. כבד את אביך ואת אמך. כבד פה וערל שפה. ארוחה כבדה. כבד ראייה. **י.** בשבע ברכות: "שהכל ברא לכבודו". **יא.** שבע ברכות. שבעת ימי אבל. שבעת ימי השבוע. "קרבה שנת השבע". "שבע יפול צדיק וקם". "שבע שבתות תמימות תהינה". שבעת המינים. שבעה דנחמא. שבע הזאות ביום הכיפורים. באר שבע. "והסגיר הכהן את הנגע שבעת ימים" **יב.** אבן השתיה היתה בקדשי הקדשים. **יג.** הרמב"ם בדעות פ"ז כתב השומע לשה"ר חמור מהמספר.

חידות לבוגרים בלבד: א. איזו שאלה יש עליה אלפי תשובות שונות? **ב.** מי לא ראה בעין? **ג.** לא מחממים אותו על האש והוא רותח. **ד.** היכן האסקמוסים מניחים את המשקפיים שלהם בקיץ? **ה.** מי עולה בלי להתרומם? **ו.** מי עומד על המים? **ז.** מי רעב כמו כלב? **ח.** מי תמיד נשאר קטן? **ט.** מתי לא אוכלים סעודה בליל שבת? **י.** מתי לא עושים קידוש לבנה בתחילת החודש אפילו כשיש לבנה? **יא.** מי מצלצל בלי לנגוע בפעמון? **יב.** מי תמיד נכנס לרופא בלי תור? **יג.** איזה שני חצאים לעולם לא יכולים להיות זה עם זה?

תשובות: א. מה השעה. **ב.** ביצה עין. **ג.** מי שרותח מכעס. **ד.** על האוזניים. **ה.** הטמפרטורות. **ו.** המתקלח. **ז.** כלבה. **ח.** כסף קטן. **ט.** לפני קידוש. **י.** כשלא רואים אותה. **יא.** הטלפון. **יב.** הרופא. **יג.** שני חצאי שעה.

חידות לילדים: א. מה המשותף ל- רגל, פורח, תרופה, ים, סל, הארץ, שוקולד, מבדוק, פלא? **ב.** איזה מאכל מברכים עליו ברכה אחת ולפעמים על אותו מאכל מברכים שתי ברכות? **ג.** איזה מספר שנכתבו אותו בהיפוך אותיות זה מישור מאושר? **ד.** איך נקרא בן אדם ששלח, בהיפוך אותיות המאכל הכי בסיסי. **ה.** כלי רכב שתחילת שמו- כמו תחילת פרי העונה האהוב בגלל הגרעין, וסוף שמו- שם של חברה למוצרי חלב.

תשובות: א. כדור. **ב.** פרי ברכת 'העץ', פרי חדש 'העץ' וישהחיינו **ג.** חמש - חמש. **ד.** מחל - לחם. **ה.** משטרה, משמש- טרה.

חידון משמעותיות מילים לפרשת בהעלותך: ו' משמעותיות למילה שבר: שבר - ריסק, ניפץ. "ועצם לא ישברו בו" (במדבר ט יב). שבר - קניין, מסחר "לְשֹׁבֵר בָּר מִמְצָרִים" תרגום: לשבר - למזון (בראשית מב ג). שבר - פתרון "כישמוע גענון את מספר החלום ואת שברו" מצודות ציון: שברו פתרון (שופטים ז טו). שבר - עצב ודכודך "ואתם תצעקו מכאב לב ומשבר רוח תלילו" מצודות ציון: ומשבר רוח - ר"ל מצער ויגון (ישעיהו סה יד) "פגלי מים תרד עיני על שבר בת עמי" (איכה ג מח). שבר - תקווה "עיני כל אליך ישברו" מצודות ציון: ישברו - ענין תקוה (תהלים קמה טו). שבר - הקלה. לשבר את האזן, להקלת ההבנה. "וימה תלמוד לומר כְּבִשְׁן; לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע" (רש"י שמות יט יח)

רשכבה"ג רבינו מרן ראש הישיבה זצוקללה"ה

מאת מ. ברגר

היהדות הנאמנה לכל שדרותיה בארה"ק ובכל תפוצות ישראל, הוכתה אתמול בתדהמה קשה והתעטפה באבל ויגון קודר, בבכי ויתמות, עם הסתלקותו לשמי רום של רבן של כל בני הגולה, מרן ראש הישיבה ועמוד העולם בתורה ובמוסר ובכל מכמני העליה, משיירי כנסת הגדלה, גאון ישראל ופארו, אביר הרועים, רבינו מרן הגאון רבי ירחמיאל גרשון אדלשטיין זצוקללה"ה, ראש ישיבת פוניבז' המעטירה למעלה מיובל וחצי שנים ונשיא מועצת גדולי התורה, שחש בליבו בליל מתן תורה, ומאז נלקח לבית החולים, ושם המשיך בסדר לימודו ככל יכולתו, ואף מסר שיעוריו הקבועים, עד שנדם לבו בפתע פתאום אתמול בשעת בוקר, והשיב את נשמתו הזכה והטהורה ליוצרה ועלה בסערה השמימה, לדאבון ולמגינת לב כל בית ישראל, ובמרכזם רבבות תלמידיו שהיו דבוקים בו כל ימיהם, ושוועי לקחו ותופסי תורתו ואורחותיו הרבים ברחבי הארץ והעולם כולו, בהיותו תל תלפיות ומאיר נתיבתם של כלל ישראל במשך שנות דור, שנסתלק מעט לאחר הגיעו לשנתו הק'.

בימים האחרונים נחלש מרן זצוקללה"ה, ועם זאת המשיך בחוק לימודיו ותורותיו הרבים כמימים ימימה, כולל מסירת השיעורים מהם מסר נפשו לא להחסירם דבר יום ביומו, ומאז ליל חג מתן תורה, כשלפתע נודע כי מרן אינו חש בטוב, נפוצה השמועה לכל היכלי התורה והישיבות, ומיד נישאו תפילות וזעקות רבות להחלמתו, ואף נערכו חיזוקים רבים בכל עולם התורה, הישיבות והכוללים שנשאם על ליבו כל ימיו, ועם הישמע אתמול בבוקר מצב ההחמרה בליבו, הזעקות התגברו מכל עבר, ובכל היכלי התורה העתירו בצקון שיח בבקשה ובתחנונים לפני בורא העולם, שיחוס על הדור כולו ויקיים בנו חכמי ישראל וימנע את סילוקו של האי צדיקא ופרישא מופת הדור והדרו, אשר לאור תורתו והנהגתו צועד כל בית ישראל בדור האחרון, ובהיכל ישיבתו ישיבת פוניבז' בכו ההמונים בפרקי תהלים לקרוע שערי שמים, ובפרק האחרון שנאמר ברבים שהגיעה תוך כדי אמירתו הבשורה הנוראה, החלו להישמע פרצי בכי נוראים, ומאות החלו ממררים בבכי בקולות וזעקות שבר, על השמועה כי לפתע נדם לבו באחת, וכך הוא נסתלק בפתע פתאום לעולם שכולו טוב, למגינת לב בני המשפחה הקרובה ותלמידיו המובהקים שסבבו את מקומו בבית הרפואה מעייני הישועה וקוראים בזעקה "שמע ישראל", "ד' הוא האל-לוקים" ופסוקי הייחוד בבכיות עצומות.

עם התקבל הבשורה הנוראה, זעקות השבר שנשמעו מכל עבר היו נוראיות, הכל חשו לפתע כמה עמוד העולם שנשא על שכמו כרבן של כל בני הגולה, ואבי הישיבות והכוללים בארץ ובגולה, שליבו היה פתוח כאולם לרבבות בני ישראל מהארץ והגולה ששיחרו לפתחו לקבל הימנו דבר תורה והנהגה, וליהנות מזיו תורתו והדרכותיו בכל נושא וענין, וכשחזו כי ניצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקודש, ונשמת רבינו הגדול, רבן של כל בני הגולה, עמוד העולם ושר עולם התורה, גאון ישראל, פאר ומופת הדור ותפארתו, מרן הגרי"ג אדלשטיין זצוקללה"ה, עלתה בסערה השמימה, התחושה היתה נוראה כמה יתומים היינו ואין אב.

בתוך שעה קלה פשטה הידיעה המרה בכל תפוצות ישראל בארץ ובגולה, והכתה בהלם את המוני בית ישראל בכלל ותלמידיו בפרט. ליד הבית הגדול הצמוד להיכל הישיבה הקד', בה הרביץ תורה כל ימיו עד יומו האחרון, כמקום תל תלפיות שממנו יצאה תורה והוראה בדור האחרון ברח' ראב"ד, החלו להתקבץ רבים שזעקו והתאבלו על סילוקו של עטרת תפארתם בסערה, וליד מיטתו נאמרו פרקי תהלים ואמירת ויהי נועם בקולות דמע ובכי בלתי פוסקים, כשזעקות השבר והבכי נשמעים באיזור כולו.

בני המשפחה שהתכנסו באבלם הנורא, ידעו כי כלל ישראל ירצה ליטול חלק ב'אשכבתיה דרבי' ולחלוק לו כבוד אחרון, ולא יוכלו לוותר על השתתפותם של הרבבות שנשענו וקיבלו את צותיו וברכותיו כל הימים, ובשל כך התקבלה ההחלטה לאחר במעט את מסע ההלוויה לבין הסדרים בשעה 15.30 מהיכל הישיבה הקד', לעבר בית החיים פוניבז' בסמוך לקברה של הרבנית ע"ה.

וכך תמו להם למעלה ממאה שנים של גדלות אמיתית ונדירה בתורה ויראה, שמבית זה יצאה תורה והנהגה לאורחות כלל ישראל ובמיוחד בעולם התורה והישיבות והכוללים, כשהוא עומד בשער לבסס ולהורות את הדרך אשר ילכון בה במערכות היהדות הנאמנה, בהיותו ממנחילי ההשקפה הטהורה ומנחה דרכה במלחמות קדשי ישראל במסורת הדורות כל השנים, בהיותו ממשיך דרכם של רבותינו מנהיגי הדור עוד מימי מרן החזון איש זצוקללה"ה.

אתמול בשעת צהריים העיר בני ברק הושחרה מרוב אנשים, ורבבות רבבות אלפי בני ישראל מכל תפוצות וחוגי ישראל, הגיעו חלקם בהסעות מרוכזות לבני ברק, וכך מאות האלפים מכל שכבות הציבור החוגים והעדות לכל גוונים, חוגיו ועדותיו, ליוו את מרן ראש הישיבה ועמוד ההנהגה בדורותינו, למקום מנוחתו שבבית החיים נציבי פוניבז' בבני ברק.

זריחת אורו של עולם

אורו הגדול של רבינו רשכבה"ג מרן ראש הישיבה זצוקללה"ה, זרח בב' אייר תרפ"ג בברית המועצות, כבנו הבכור לאביו הגה"צ רבי צבי יהודה זצוק"ל, אב"ד דשומיאץ ברוסיה, ולימים רבה של רמת השרון בארה"ק, ומח"ס בן אריה, ולאמו מרת מרים ע"ה בת הגה"צ רבי מרדכי שלמה מובשוביץ זצוק"ל אב"ד מלסטובה. בבית גדול לתורה ויראה צרופה והוד קדומים מדורות עברו של שושלת רבנים גדולי תורה ויראה, הוא גדל והתחנך במסורת אבותיו על מבועי התורה והיראה.

בעיר שומיאץ, תחת השלטון הקומוניסטי, שהשמיד את מקומות לימוד התשב"ר, היה בית חינוך יהודי של ארבע מאות ילדים, אך נאסר עליהם ללמוד תורה, ולפיכך כשהגיע לגיל שבו מתחילים ללמוד ספר בראשית, אביו הוציא אותו ממוסד הלימוד המקומי, ושלחו למלמד היחידי שהיה בעיר, שבו היו שם רק שבעה ילדים שבמסירות נפש של ממש לא נכנעו למשטר המכבש הגדול של לנין וסטלין ימ"ש, שלהם עזרו הרבה יהודים פוקרים. באותה תקופה היה חוק חינוך חובה שחייבים לשלוח כל ילד ל'שקולע' [בית"ס של הקומוניסטים], ומי שלא שלח היה צפוי לעונש, אך אביו מסר נפשו על חינוכו והקפיד שילמד רק אצל מלמד ירא שמים שיחדיר בו יסודות איתנים בקדושה ובטהרה, אותו מלמד היה בחור שנפשו חשקה בתורה ובכל יום היה לומד אצל אביהם הרבה שעות גמרא וראשונים. לימים סיפר אחיו הצעיר הגאון הגדול רבי יעקב זצוק"ל שהיה עמו באותו לימוד, שכשהגיע עם המלמד למקרא בפרשת נח 'ויזכור אלוקים את נח', המלמד הודיע שלא ממשיכים יותר ללמוד כך, כי זוהי סכנת נפשות, וזאת משום שהגיעו שלוחים מהשלטון והודיעו לו: 'עד כאן', שנה לאחר מכן כשפגש את אחד מהילדים שלמדו עמו ספר בראשית באותו בית ספר, שהוא אוכל ברחוב סנדוויץ' עם דבר אחר, וכך חש כמה היה אביו חכם הרואה את הנולד, כי כל כך מהר היה המהפך. באותם שנים שומרי התורה והמצוות היו נתונים בתחושת ייאוש, וחשבו שאין תקווה שמישהו מהדור הבא ישמור כלל תורה ומצוות. רוסיה באותם ימים שלטה על שישית מהעולם, ביניהם אוקראינה, גרוזיה, בוכרה, והיו שם מיליוני יהודים. ואביו היה מעודד

את העם בדרשותי, והיה מדבר בתקיפות שהעיקר לא להתייחס. בד בבד ככל היהודים באותם ימים תרו אחר כל דרך שתאפשר להם לצאת את הארץ ומלתעות הסובייטים. לא אחת התבטא שבהיות שהתייחס מאמו בגיל צעיר, היתה חסרה לו מאד דמותה של ה'אמא', כי היא עיקרו של בית, אבל אבא דאג לא פחות מכך ונטל את תפקידה עבורם.

עם זאת לימים תיאר, 'כאשר היינו ילדים קטנים אבא לימד אותנו תורה בסתר בבית והשגיח עלינו שלא נהיה בחברת ילדים זרים, וכדי להישמט מחוק החינוך, אמא ע"ה עשתה השתדלות ענפה והצליחה לקבל עבורינו תעודות לידה בהם נרשמו קטנים בשלוש שנים משנותינו. ובכלל, אמא ע"ה מסרה את כוחותיה לחנך אותנו לתורה ויראת שמים באותם ימים קשים מאד. וחוקים בליבנו דברי האמונה הסתורה ואהבת התורה שיצאו מפיה שהרעיפו עלינו טללי תחיה ממש, בצדקותה ניווטה את הבית בנועם ושמחת חיים מתוך עניות קשה, ובודאי שצדקותה עומדת לה לזכר עולם בגנני נשמות הצדיקים'.

באחד הימים ראה אביו שאת השוחט של העיירה שלחו לבית הסוהר, והבין שאי אפשר יותר להשאיר את ילדיו בבטחה בביתם, מחמת התגברות הגזרות, החליט אביהם לשלוח את שני בניו לעיר קלימוביץ' שם היה גר דודם, ובא לשם בחור אחד שבעבר היה תלמיד של אביהם שלימדו מקרא וגמרא. עם הגיעו, הלך עם אחיו להתפלל בביהכ"ס נוסח אשכנז, ורב ביהכ"ס מסר שם שיעור בין מנחה למערב, אבל לא היה שם אף ילד שיכול לדבר עמו, ואמרו להם שבביהכ"ס של החסידים יש ילדים, והלכו להתפלל שם, וכך היתה להם חברה יהודית ראויה. לימים תיאר, שהיו מארגנים שם שלוחים כדי ללמד את אותם ילדים שהוריהם לא נשברו ורצו חינוך תורני לילדיהם, ולעתים ההורים שלחו כסף לשחד את השלטונות, אבל עליו זה השפיע יותר מכל, כי ידע כמה הדבר היה חשוב לאביו ולאמו.

בהקשר לכך סיפר פעם רבינו, שאהבת התורה של אמו הרבנית מרים ע"ה לא ידעה גבול, על אף שחלתה במחלת הטיפוס הקשה הסכימה להיפרד מבניה האהובים פרידת עולם כשנשלחו לעיר קלימוביץ' לבית הדודה. ועל אף שידעה שימיה ספורים ויתכן שזו הפעם האחרונה שהיא רואה את בניה, כמו שאכן לאחר תקופה ששהו קיבלו את הבשורה המרה על פטירתה, מכל מקום לא הביעה התנגדות, והביעה את רצונה שילכו, כי העיקר שיוכלו לקבל חינוך טוב לתורה, גם לאחר פטירת האם העדיף אביו רבי צבי יהודה שבניו ישארו לגור בבית אחותו כדי שלא יופרעו מתלמודם. במכתב ששלח לגיסו לאחר פטירת רעייתו, כתב בתוך הדברים: 'כאמור, הנם עתה אצל אחותי תחיל בקלימאווין, לא אוכל להביאם לביתי לעת עתה, ושמה לא ירו נחת ועונג, חיים המה חיי צער ודוחק, לא אדע מה לעשות עמם לימי הקיץ, אובד עצות הנני, ורק לד' עיני נשואות שישלח לנו...'. וכך הבנים נותרו להתגורר בבית הדודה בקלימוביץ' במשך קרוב לשנתיים.

לאחר מאמצים גדולים, קיבלה המשפחה רשיון יציאה, שכלל מכתבי הסכמה מרבני ארה"ק לשלטונות, מתאריך ג' מרחשון תרצ"ג, שכן אביו הינו רב מוכר וכל חשקו לעלות לארה"ק להיוותר יהודי ראוי וישר, ונמל היציאה היחיד שדרכו עדיין יכלו לצאת היה הנמל הגדול שבעיר אודסה. בני המשפחה יצאו את העיר, ונסעו באוניה כמעט שבועיים מר"ח אייר תרצ"ד. בנוסעם באוניה מנמל אודסה, כשכל החבילות היו בתא המטען, היו רק מזוודות קטנות שצריכים לשאת את המינימום ההכרחי בידיהם, ובאותה מזוודה היתה גמרא בבא קמא, שברך אביו למד עמו ועם אחיו מתוכה ביחד, וחומש ויקרא לפרשת השבוע, כדי שלא יפסיקו יום אחד מימי חייהם מללמוד תורה. ביום הראשון שהגיעו לנמל יפו, התעניינו הקרובים שכבר היו לפנייהם בארץ הקודש מתי האוניה מגיעה, וחיכו להם בנמל רבנים רבים. עם הגיעם ארצה בל"ג בעומר תרצ"ד לפי רישומי מסמכי העליה הנמצאים בידי המשפחה, פנה אביו לדודיו באומרו, 'מה הייתה המטרה שברחנו מרוסיה, אמנם המצב הכלכלי שם קשה מאד, אבל הסיבה העיקרית הייתה ששם אי אפשר ללמד תורה לילדים בגלל סכנת נפשות, וזוהי הסיבה שעשינו השתדלות לצאת משם, עם הרבה נסים'.

רבינו צוקללה"ה סיפר לימים, שבאוניה הם היו זקוקים לכריות כדי לישן עליהם, אך כיון שאין ראוי לאדם לישן על בגדיו הקשה לשכחה, נטל כל אחד את בגדי השני, וכך ישנו. בספינה, בשעות 'בין הסדרים', יצאו להשקיף על האופק, אם רואים כבר את יבשת ארץ הקודש. לימים סיפר בשם אביו, 'באותם ימים אם הייתה אפשרות לנסוע מרוסיה לפולניה, הייתי נוסע לפולין, ששם הרב'ה שלי מרן הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ' זיע"א, ויש שם ישיבות מעולות, קמניץ, מיר, שהילדים יגדלו בישיבות בשקידה ועיון, ואותו רב'ה שאני למדתי אצלו ממשיך להיות ראש הישיבה, ורציתי שהבנים שלי גם ילמדו אצלו, אבל המצב היה שרוסיה ופולניה היו ביניהם כה ברוגז, שאי אפשר היה להעביר דבר, ולכן נסענו לארץ הקודש שגם פה אפשר ללמוד תורה'. וכך הבין רבינו שהערך החשוב ביותר בחייו הוא לימוד התורה, והיכן שרק ניתן ללמוד תורה לשם פניהם מועדות.

לאחר מסע מפרך, מלא הרפתקאות, ונדנודי דרך קשים זכו בני משפחת אדלשטיין לחון את עפר ארץ הקודש. השמועה על בואם עשתה כנפיים אצל קרובי המשפחה, בעיקר ממשפחת מובשוביץ, שחלקם שימשו כרבני ערים בארץ; הרצליה, כפר-חסידים, בת שלמה ורבני שכונות בתל-אביב, וכאשר עגנה האוניה בנמל יפו, באו להקביל את פניהם בחום והערצה. בהגיעם לארץ הקודש, לא היה להם היכן להתגורר, והמשפחה הייתה מפוזרת אצל קרובים. בעוד הסבתא גרה אצל קרוב אחד, ואחותו הרבנית גרשנוביץ ע"ה התגוררה אצל קרוב אחר, אביו לא הסכים לפזר את שני הבנים זה מזה, וכך בכל מקום שהיו, תקופה בכפר חסידים, או בירושלים, ובתל אביב, רצה להמשיך את סדר הלימוד עמהם בגמרא יחדיו, וכהגדרתו - 'בכל מקום שהיינו, אבא מיד לקח גמרא ולמד איתנו'.

בסולם העליה בצילו של אבא

למרות חבלי הקליטה שהיו מנת חלקם באותם ימים, בסוף שנת תרצ"ד נכנסה המשפחה לדור ברמת השרון, שבה התקבל האב הגדול זצ"ל לכהן כרב היישוב, כשהם שכרו דירה בלי רהיטים, כשלא היה בה שולחנות וכיסאות, ואף לא מיטות. אך היה זקן שבא מאמריקה והחליף את מיטותיו הישנות שלו, והוא שלח לביתם שתי מיטות, לאבי המשפחה ולאמו הרבנית ע"ה, כשהילדים ישנים על הרצפה. הדבר הראשון שאביו עשה עם הגיעו ארצה היה ללכת לביהכ"נ המרכזי בעיר, ונטל רשות מהגבאים לקחת עמו שתי גמרות ב"ק, שיהיה יותר נח ללמוד עם בניו, ולזאת דאג עוד קודם השגת הרהיטים. כדי לתאר את מסירות הנפש לתורה מקטנות, תיאר רבינו לימים, שמשכיר דירתם, היה לו פרס חמישה דונם ברחוב אוסישקין ברמת השרון, ונתן להם רשות לקחת ארגזים שאורזים בהם תפוזים, עליהם ישבו ולמדו יחדיו גמרא, 'אותנו זה לימד על סולם הערכים, לפני שדואגים מה לאכול, ולמיטה לישון, דואגים שתהיה גמרא ללמוד' - סיפר. באותם ימים אמר להם אביהם ברגע של גילוי לב, תתארו לכם שאנו נמצאים במצב שכל הגוף באויר של ארץ ישראל, כמו בתוך סוכה, כל הגוף בתוך מקום קדוש, וזוהי ללמוד תורת ד', והיה שמח בזה...

ברמת השרון היה רק בית ספר אחד שהוקם על ידי הזרם החינוך הכללי, ובעוד שהקהל הרחב שלח את ילדיו לבית הספר הכללי, שם לא לימדו רק תורה בטהרתה, ולמדו בספרים של אפיקורסים, המנהג היה שהילדים היו באים לבית הכנסת בליווי הוריהם, אך מהילדים האלה לא נשארו חרדים רבים, אך אביו זצ"ל שהיה נחרץ בדבר לימוד התורה בטהרתה, ניסה להשפיע על משפחות היהודים שישמרו את ילדיהם בביתם, והיתה משפחה אחת יחידה שנשמעה להשפעתו ושלחה את בניה לבית ספר תורני, משפחת בן שלום, הם צעדו רגלית מידי

יום להרצליה, שם נפתח בית ספר תורני על ידי הרב מובשוביץ זצ"ל שהגיע שלוש שנים קודם לארץ הקודש.

בשל חשיבות מסירות אביו לתורת בניו, בימי ילדותו ברמת השרון, לא ניאות לשולחו למקומות לימוד אחרים, וכך למד רבינו ואחיו רבי יעקב זצוק"ל כל העת רק עם אביו זצוק"ל. באותם ימים היה אומר לו אביו לא אחת, 'כשתבגר אני מעונין שתסעו לרבי' שלי רבי ברוך בער ותשמעו אותו גם אתם כמו ששמעתי אני', אבל למעשה כשהגיע לגיל המדובר, פרצה מלחמת העולם השנייה, ובשנת ת"ש נפטר מרן הגר"ד זיע"א עוד לפני שהספיקו להרוג את כל אנשי העיר, וכך נותר ללמוד עם אביו.

דרכם ללמוד באותם זמנים היתה, כפי שתיאר אחיו לימים - 'אבא למד איתנו הרבה גמרות, והספקנו בערך דף ליום עם ארבע חזרות, אני זוכר כי שנה אחת בראש השנה לאחר התפילה, התחלנו ללמוד מסכת פסחים, וכעבור ארבע חודשים, בראש חודש שבט, סיימנו את כל המסכת, בכל יום היינו חוזרים על מה שלמדנו אתמול, וכן היינו חוזרים בסוף כל פרק ובסוף המסכת, וכל חזרה הייתה יותר קלה מהפעם הקודמת, ומתבררים דברים שלא היו ברורים בהתחלה. וכשגדלנו מעט היינו לומדים גם את הרמב"ם במה שנוגע למסכת שלמדנו, וזה היה אחרי שכבר גמרנו את המסכת. כשגמרנו מסכת בכורות, למדנו את כל המהרי"ט אלאגזי, הכל בצורה פשוטה וקלה, ופעם חשב אאמו"ר בלבד, אולי לא טוב הוא עושה במה שאינו שולח אותנו ללמוד בישיבה, ושאל את מרן החזו"א והגר"ז זצוק"ל מה דעתם על כך, וענו שניהם ואמרו כי טוב הוא, שימשיך ללמוד איתנו כך'.

בארץ הקודש המשיכו שני הילדים ללמוד עם אביהם עד שסיימו כמעט את כל התנ"ך. אחיו תיאר לימים, 'היינו חוזרים שוב ושוב על הפסוקים והפרקים בישעיה' עד שידענום כמעט בעל פה. לשון הנביא והמליצות של נביאי ד' משובבים את הנפש: 'אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו כרם היה לידידי בקרן בן שמן ויעזקהו ויסקלהו ויטעהו שורק ויבן מגדל בתוכו וגם יקב חצב בו ויקו לעשותו ענבים ויעש באושים'. חזרו הגאון שליט"א על פה את פסוקי הנביא ישעיה

היתה תקופה שאבא החליט שצריך ללמוד חומש ויקרא בעיון ולימד אותנו כל יום שעה שעתיים ויקרא עם תורת כהנים. היינו אז בני אחת עשרה ושנים-עשרה בערך. בימים ההם, עלה מפולגיה יהודי ירא שמים (בתפקידו היה שוחט), וסיפר לנו שהוא כבר יודע על הלימוד שלנו עם אבא... כי בעיתון יהודי בפולגיה פורסמו "רשמי מסע מארץ-ישראל", והכותב סיפר על ביקור באחת המושבות בארץ הקודש שם יש רב הלומד עם שני ילדיו, בני 11 שנים בלבד, ויקרא עם תורת כהנים... אבא גם לא הפריע לנו לשחק בשעת ההפסקות בג'ולות ובכדור עם ילדים אחרים.

אבא רצה שלא נהיה בורים במילי דעלמא, והשאל מהספריה ספרי חשבון ולימד אותנו כפל, חילוק ושברים, ולימד אותנו גם לכתוב אנגלית, אבל כל היום למדנו גמרא.

בדרך כלל היינו רק שניים שלמדנו עם אבא, ולפעמים בא שלישי (קרוב מבני המשפחה), וכך למדנו כל היום. התחלנו מסכתא פסחים וכשסיימנו התחלנו שוב מהתחלה. כי אבא החליט שצריך לחזור על המסכת, ועם הסיום התחלנו מחדש. גם מסכת סנהדרין חזרנו פעמיים, כיון שבפעם הראשונה למדנו בלי תוספות, ובפעם השנייה למדנו שוב עם כל התוספות...

בשבת למדנו את הרמב"ם לפי הסדר - על הנושא של המסכתא, וכל סוגיא שגמרנו למדנו את הרא"ש ואת האלפס כל מילה ומילה. כאשר למדנו פסחים אבא החליט ללמוד גם טור עם בית יוסף, וכך גם היה במסכת קידושין, הוספנו ללמוד הלכות קידושין בשלמות. רמב"ם - למדנו על הכל, הלכות שומרים, מלוה ולוה וכו' וכו'.

מהבוקר ועד הצהרים למדתם רק עם האבא בבית, כך כל יום? למה לא שלח אתכם לבית-הספר בהרצליה?
בבית הספר לא למדו גמרא כל היום, ובבית הרי למדנו רק תורה ומעט לימודי חול. למעשה, בצורה כזו אבא גם הצליח ללמוד עם עצמו והייתה לו תועלת מהלימוד גם לא היתה לו חברותא אחרת, לכן למד עם הילדים.
שעות הלימוד לא התנהלו לפי מסגרת מסוימת, אלא משעה שגמרנו את ארוחת הבוקר, היינו מתיישבים ולומדים, עד שהגיע זמן השינה. אם כך, היה אפשר להמשיך בצורה זו לאורך שנים... אנו שואלים.

אין הכי נמי. אבא לא שלח אותנו לישיבה קטנה, למדנו בבית. הגיע שלב מסוים, כשהיינו בני 17-16, שאחי רבי גרשון שליט"א הציע, שאולי בכל זאת נלמד בישיבה כמו רבים אחרים... רבי אהרן כהן ראש ישיבת חברון - היה ידיד של אבא עוד מרוסיה, וגם הוא הציע לו שיכניס את בניו לישיבה, אבל לאבא לא היה חשק כל-כך. הוא נסע לרב מבריסק והציג לפניו את העניין. הרב מבריסק שאל: "זיי לערנען צו נישט?" = הם לומדים או לא? אם הם לומדים - מה צריך יותר טוב - למד אתם אתה!... לאחר תקופה, כשעלתה שוב על הפרק ההצעה ללכת לישיבה, וכבר נודע לאבא שיש גדול בדורו כהחזון איש (פשוט, עד אז לא הספיק לשמוע על קיומו וגדלותו של החזון איש, ושהוא מתגורר בארץ-ישראל), נסע לחזו"א להתייעץ בנושא וגם סיפר לו שאנו אוהזים באמצע מסכת יבמות. החזו"א יעץ לו שימשיך ללמוד עם הילדים בבית... איך הגיע לאוזוניו שמעו של החזו"א?

היה זה כשלמדנו מסכת זבחים. באחד הימים אבא הבחין בבית-הכנסת בספר חזון-איש, לא היה רשום בו שם המחבר רק שהרב ש' גריינמן עוסק במכירתו. עיקר הספר לא עסק במסכת זבחים אבל היו שם כמה דפים על סוגיות דזבחים. אבא ראה איך שהרב המחבר מביא קושיא של רעק"א ומיישבה, הוא התפעל מאד מדברי החידוש בכל העניינים שם, והפטיר בהתלהבות: הנה תלמיד חכם שלא לפי המושגים שלנו בכלל... הוא הלך לברר ולשמוע איך הגיע הספר לארון בית המדרש. הגבאי סיפר לו כי בא לכאן יהודי עם ספרים וסיפר כי בבני ברק מתגורר יהודי צדיק שלומד תורה כל היום ואין לו מה לאכול, אז קניתי ממנו את כל שלושת הכרכים של הספר...

מאז, נסע פעמים רבות לחזו"א, וכידוע שהחזו"א העריך מאד את גדלותו בפסק. (בשעה שהרבניתי אדלשטיין שאלה את החזו"א שאלה בעניני בדיקות רפואיות עפ"י הלכה, השיב לה החזו"א - מה שבעלך יפסוק מקובל עלי, הוא גדול בתורה ואפשר לסמוך עליו. ידוע עוד, כי החזו"א מנה את אבינו זצוק"ל בין הרבנים המועטים שיודעים לפסוק בהלכות חושן משפט עפ"י דין תורה גמור). באחת הפעמים שביקר בחדרו של החזון איש שאל אותו בענין הלימוד עם הילדים, והשיב לו כנ"ל - שימשיך ללמוד איתנו בבית.

בחול המועד פסח של אותה שנה, לקח אותנו אבא לבקר את החזון-איש. זכורני שפגשנו שם לפני הכניסה לבית בחור פליט מהשואה - מראה נדיר ומרגש באותם ימים - בחור פליט בעיצומה של המלחמה! שמו של אותו בחור היה - שרגא גרוסברד...

אחר כך נכנסנו, והחזו"א שאל מיד: "אתם עדיין לומדים יבמות?" אבא התפעל והגיב לפני החזו"א: "רק פעם אחת אמרתי לכם שאנו לומדים יבמות ואתם זוכרים עד עכשיו?... החזו"א חיך, וכדרכו שתמיד השיב תשובות מלאות שמחה וחכמת חיים, השיב: מי אמר לך שפעם אחת, אולי חזרתי על זה הרבה פעמים!..

רבי גרשון שליט"א שאל אז את החזו"א שאלה טובה בסוגיה שלמדנו. אני שאלתי קושיא פשטנית יותר, ובסיום השיחה הוסיף החזו"א ואמר לאבא: תמשיך ללמוד בצורה זו.

כך נשארנו בבית בלימוד רצוף עם אבא עוד תקופה.

עוד סיפר רבינו לימים, 'אנו לא למדנו בחיידר ולא בישיבה קטנה, אלא למדנו רק עם האבא זצ"ל עד הגיל של ישיבה גדולה, ואז הלכנו ללמוד בישיבת לומז'ה בפתח תקוה, ואז אמר לנו מרן החזו"א זצוק"ל, שאת הדרך איך ללמוד קבלנו כבר מהאבא, ושרק נזהר שלא יקלקלו לנו זאת בישיבה. אחי רבי גרשון שליט"א קיבל פעם נזיפה מבחור בישיבה על זה כשהגענו לישיבה הוא כבר ידע מסכת יבמות בעל פה, כיון שאבא זצ"ל אהב לחזור, וחזרנו על כל פרק כמה פעמים, כמדומה לי"ב, והנה הייתה שאלה בישיבה על איזה פשט ביבמות, ורבי גרשון אמר מה שנראה לו, ורבי שמחה קפלן זצ"ל למד אחרת ממנו, וענה לו כי רבי שמעון אמר את הפשט שלו אבל אני אומר את מה שנראה לי, ואז רבי שמחה קפלן נזף בו, שהרי רבי שמעון עמל על הסוגיא הזאת עשרות שנים, ובא איזה ילד ואומר שנראה לו שהפשט אחרת, אמנם נדמה לי שאבא זצ"ל אמר אחר כך שגם רבי גרשון צדק בפשט שלו'.

בהגיעו לגיל ט"ז, הציע רבינו, שאולי בכל זאת ילמדו בישיבה כמו הרבה אחרים... והגאון רבי אהרן כהן זצוק"ל ראש ישיבת חברון שהיה ידיד בית אבא מרוסיה, הציע לאביו שיכניס את בניו לישיבת חברון, אך לא היה לו חשק גדול לכך, והתלבט בדבר, אך כדי לקבל הכרעה הוא נסע למרן הגרי"ז מבריסק זצוק"ל ושאל אותו בענין, שאלו הרב מבריסק - 'זיי לערנען צו נישט?' [האם הם לומדים או לא] ואם הם לומדים מה צריך דבר יותר טוב מכך, 'תלמד איתם אתה'.

לאחר תקופה, כשעלתה שוב על הפרק ההצעה ללכת לישיבה, וכבר נודע לו גדלותו של מרן החזו"א, הוא נסע למרן החזו"א להתייעץ עמו בענין, וסיפר לו שהוא אוהב בלימוד עם בניו באמצע מסכת יבמות. מרן החזו"א הורה לו שימשיך ללמוד עם הילדים בבית.

בהיכל ישיבת לומז'ה

בהיותו כבן י"ח שנים, פנה רבינו זצוקלה"ה לאביו בטענה ניצחת. הוא אמר שבישיבה ישנה אפשרות טובה יותר להתמדה. כי בתוקף תפקידו היה האב אחראי גם על השחיטה במקום, וכשבאו לשחוט אצלם, הוא לא אחת הפסיק את הלימוד עם בניו, ולכן טען לאביו שבין כותלי הישיבה יספיקו ללמוד שעות נוספות, ואז הסכים אביו שיילכו ללמוד בישיבה.

הוא נועץ עם כמה אנשים אודות ההווי הישיבתי שקיים בישיבות המועטות שהיו קיימות באותם שנים, וכך הוא החליט שיילכו ללמוד בישיבת לומז'ה בפתח תקוה. כשנשאל פעם מדוע נאות אביו שיילכו דוקא לשם, ענה - 'כי היו בה בחורים גדולי תורה כמו הגר"ש רוזובסקי, הגר"ז וילנסקי, הגר"ח קניבסקי, הגר"מ מן והגרמ"ש שפירא זצוק"ל, מה גם שהמשגיח רבי אבא זצ"ל היה שם משגיח חזק, שהקפיד מאד שישמרו את הסדרים, ועוד סיבה פשוטה שפתח תקוה היה קרוב לבית'.

עם הגיעו לישיבה בפתח תקוה בא' דר"ח אלול, היה זה ב' דר"ח, והמשגיח הגה"צ רבי אבא גרוסברד זצוק"ל שקיבל פניו הודיע שאין לו עבורו מקום בישיבה. הוא שאלו בהססנות, שאביו הרי דיבר עם המשגיח וקיבלו אותו ללמוד בישיבה. השיב רבי אבא, 'נכון, אבל תחילת הזמן היה אתמול וראינו שלא הגעתם, אז אין חרר בשבילכם'. באורח פלאי שמע זאת המזכיר של הישיבה רבי שלמה זלמן מוזס זצ"ל, והציע את ביתו לשנתו עד שימצאו מקום אחר. המקום החדש היה טוב מאד להתמדה, כי מול בית המזכיר היה בית כנסת של עדת התימנים שבימי אלול השכימו קום לסליחות, בשעה שלוש לפנות בוקר קולות הסליחות והתחנונים הקיצו אותו משנתו, וכך יכול היה להיות בטוח שלא יאחר לתפילות הישיבה. בישיבה עד מהרה רכש מקומו כאחד מהאריות שבה, והיה מתנצח בלימוד עם האריות שלמדו באותם ימים וצמחו לימים כגדולי הדור האחרון, והם ראו בכוחו הגדול כמי שעדיין לגדולות בכל מכמני התורה והעליה.

בישיבה אף נכרך אחר דמותו של המשגיח הגה"צ רבי אליהו דושניצר זצוק"ל, ודרכו הכיר כמה חכמת המוסר היא מנווטת אורחות האדם בכל הליכותיו, ומאז דבק בלימוד המוסר בקביעות ואף הדריך רבים שיהא ספרי המוסר שגורים על פיהם תמיד, והמליץ לא אחת שפרק א' מהספר מסילת ישרים יהיה בידיעתם בעל פה של כל צורב וכן עליה.

מאבני הפינה לישיבת פוניבז' המעטירה

לאחר תקופה של שנה וחצי שלמד בישיבת לומז'ה, קרא לו אביו לשוב לביתם, ושוב ישב ולמד עם בניו בהתמדה עצומה מסכתות על גבי מסכתות. משהגיע מרן הגרי"ש כהנמן זצוק"ל גאב"ד פוניבז' בב' כסלו תש"ד, וחפץ היה לפתוח את הישיבה בגבעה בבני ברק, הוא לקח את מרן הגר"ש רוזובסקי זצוק"ל שיכהן פאר בראשותה, והוא היה זה שהמליץ לו לקחת את האחים אדלשטיין שכה הכיר בגדלותם מימי שבתו בפוניבז', שעמם יוכל לפתוח הישיבה ברמה. הישיבה מנתה עם פתיחתה מלבדם עוד 5 בחורים בלבד. סדרי התפילות והלימודים התקיימו תחילה בביהמ"ד 'הליגמן', וכך ישבו ולמדו יומם ולילה, בשקידה עצומה.

כיון שעדיין לא היתה פנימייה מסודרת עבור התלמידים, הם היו מתפזרים בסוף היום לבתים שונים ברחבי העיר, ללון את שנתם הקצרה. האב רבי צבי יהודה ביקש ממרן ה'חזון איש' זצוק"ל שידאג עבור בניו לבית טוב ואיכותי לישון בו. ה'חזון איש' בא בדברים עם הרב מפוניבז', והוא שכר חדר בדירתו הצנועה של מרן הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל, ברחוב וילקומירר הסמוך לישיבה. במהלך כל השנים סיפר רבינו בערגה על אותה תקופה בה זכו לשהות במחיצת רבי מיכל יהודה, על טוהר ליבו, על גודל שקידתו והתמדתו לילה כיום. רבי מיכל יהודה עמל אז על הוצאת ספרו 'עומק השער', ותמיד שהיה קם באמצע הלילה, באיזו שעה שתהיה, מצא אותו שקוע עמוק בכתיבה, מחזה זה של שקידה והתמדה דחפה אותו לגדולות, ונסכה בו שאיפות. ריעיו מאותה תקופה העידו על גודל ניצול הזמן שהקפיד בה בכל מאודו בלילות שבת. בבחרותו כאשר עברו התלמידים לפני ראשי הישיבה לאחל להם ברכת השבת והשתרך תור ארוך בין ספסלי בית המדרש. מרן לא נתן לזמן זה לחמוק תחת ידו, פרש לקרן זווית ולמד עד רגעים אחדים לפני שנגמרו הבחורים, אז היה קם ממקומו ונעמד בתור. הוא קבע סדר מיוחד ללמוד בזמן זה סדר טהרות. לימים נודע, כי אכן את בקיאותו הגדולה בסדר טהרות, רכש בזמן זה.

שמה הטוב של הישיבה החדשה, עם רוח ההתמדה הבלתי מצויה הקיימת בה, התפרסמה במהירות בכל רחבי הארץ, ועד מהרה החלו לנהור מטובי הלומדים מכל הישיבות, להצטרף לצוות זה של לגיונם של בני העליה. בתוך הקבוצה הזו, בלטה והזדקרה במיוחד, דמותו המיוחדת של רבינו זצוקלה"ה, שהצניע את רום גדלותו והתהלך תמיד בצידי דרכים, הוא הקפיד על רכישה מקפת ברוי הסוגיות בכלל המסכתות שלמדו בישיבה, ועד מהרה נודע בשליטתו המלאה בכל מסכתות הש"ס, בכל המסכתות של נשים נזיקין, בבהירות עצומה והיקף בלתי נתפס, ואף בידע נדיר בזרעים ובטהרות, בקדשים ובמועד, כשכשרונותיו הברוכים סייעו בעדו לצמוח ולגדול בה.

מרן הרב מפוניבז' זצוק"ל, השתעשע בו רבות, וצייר אליו את טובי הלומדים בישיבה שיקנו ממנו את שלמות ההבנה הישרה עם היקף הידיעות בכל מרחבי התלמוד. כן קיבל רבות מרבותיו ראשי הישיבה באותם ימים, מרן הגר"ש רוזובסקי זצוק"ל ומרן הגר"ד פוברסקי זצוק"ל. בד בבד גם דבק במרן המשגיח הגה"צ רבי אליהו אליעזר דסלר זצוק"ל, ממנו רכש מלוא חפניים באוצרות המוסר והיראה.

דוגמא חיה לפשטותו ללימוד רזי הסוגיא על כל פרטיה, אירעה מאוחר יותר בשמחת האירוסין כשנישא רבינו לבת הגרי"ז דיסקין זצוק"ל

רבה של פרדס חנה, ובשמחה זו נשא החתן חבורה בה הביא ישוב על קושיא בסוגיא דמיטב במסכת בבא קמא דף ז'. מרן הרב מפוניבז' צוק"ל שנכח בשמחה, שאלו בחיך, 'וכי זה מה שיש לבחיר הישיבה לומר באירוסיו? הרי הוא צריך להגיד מערכה גדולה?!, אחד התלמידים שדיבר עמו על כך לפני שנים אחדות, שמה את התשובה לכך בענווה אופיינית: 'כן, לא היו לי אז חידושים'...

לימים תיאר רבינו את סדר לימודו בישיבה בראשית ימיה, 'הישיבה נפתחה עם רבי שמואל בחורף תש"ד. באותם ימים רבי דוד עוד אמר שיעור בישיבה בתל אביב, והיו לו שם גם כמה תלמידים חשובים כמו הרב צוקרוב, הרב דיסקין ורבי שלמה ברמן ועוד. אח"כ, באלול היה מתוכנן שרבי דוד יבוא לשמש כראש ישיבה, כי בסוף הקיץ הוא עזב את הישיבה בת"א. באלול הוא לא הגיע, אבל מיד אח"כ, בחורף, בראש חודש חשוון, הוא אכן הגיע. היו תלמידים משם שהגיעו לפוניבז' לפני החורף, כמו הגר"ש ברמן ועוד. תלמידים נוספים אחרים שהצטרפו בחורף. בזמן קיץ, הזמן השני לאחר פתיחת הישיבה הגיעו בחורים חדשים כמו הגאון רבי נפתלי נבנצל והגאון רבי יששכר מאיר ועוד, ואז חילקו את הקבוצה לשתיים, צעירים ומבוגרים. זה לא היה שיעור ב' ושיעור א', אלו היו שתי קבוצות, רבי שמואל לימד את המבוגרים ורבי דוד את הצעירים: בשעת תש"ד היתה קבוצה אחת, בתש"ה שתי קבוצות, ואז רבי דוד ורבי שמואל התחלפו ביניהם, חצי שנה כל אחד, למדנו אז יבמות, ובאמצע החורף כשהגיעו לדף מ"ה ביבמות, התחלף רבי דוד עם רבי שמואל, וניכרה כמה היתה ערגתו לכך.

בישיבה ניכרה שקידתו שהיתה לשם דבר כל ימיו, מאורע אחד המעיד על הכלל כולו, היה בער"ח ניסן, בימי בחרותו, בהיות וחובה עליו להתענות תענית בכורות או לערוך סיום מסכת, ובסדר לימודו המיוחד אחז במסכת חולין קרוב לדף ל', וחסרים לו למעלה מק"י דפים עד לסיומה, וסדריו היו קבועים ללימודים אחרים, והחליט ללומדם שלא על חשבון סדרי הלימוד הקבועים, עד שבער"פ ערך סיום על מסכת חולין, כששעות רבות נוספו לסדריו הקבועים לצורך כך. ושאלו פעם על כך תלמיד הגיב בענוותנות, 'היה זה רק גמרא רש"י בלי תוספות'. בשיעור יומי בשנת תשע"ג התבטא פעם, שבעת שלמד בישיבה בבחרותו, ניצלו הבחורים את הזמן עד תום, ובחדר האוכל היו מדברים אך ורק בלימוד. בשולחנו בחדר האוכל ישב גם הגאון הגדול רבי יששכר מאיר צוק"ל, ונרקם ביניהם קשר תורני חם במיוחד. רבי יששכר נהג להעלות נושא תורני, ורבינו הביא מידיעותיו הנרחבות להקשות ולהרחיב הסוגיא, והקולות עלו והתנשאו בכל חלל חדר האוכל. פעם אחת פתח רבי יששכר ואמר: 'כתוב ברמב"ם כך וכך', ורבינו השיב בתוקף: 'אין רמב"ם כזה', בלהט הויכוח שכחו השניים היכן הם נמצאים, לא רעבו ללחם כי אם לשמוע את דבר ד', מנות האוכל התקררו, עד כי לא נותרה ברירה אלא לקום ולהביא רמב"ם לחדר האוכל, והגר"י מאיר סיים לימים בהכנעה: 'כמובן שרבי גרשון תמיד צדק, אך בסופו של ויכוח, האוכל כבר היה קר'.

רבינו נהג כבחור לומר ברכת המפיל שבקריאת שמע שעל המיטה בעודו בהיכל הישיבה, מיד כשסיים את הסדר בלילה, כדי לא לדבר כלל דברים בטלים קודם השינה.

על גאונותו המופלאה העיד גיסו הגר"י דיסקין זצ"ל, שזוכר בשיעוריו הסוערים של מרן הגר"ש רוזובסקי. רבי שמואל כדרכו היה מנתב שאלה חזקה לחלל האויר, ובית המדרש נעשה כמרקחה. רבינו עמד סמוך אליו ולחש באוזנו: 'מסתמא לפי המהלך של רבי שמואל בסוגיא פלונית ולפי הסגנון שלו בענין אלמוני, מן הסתם התירוץ שלו יהיה כך וכך', וכעבור דקות אחדות התברר שרבינו קלע אל המטרה מבלי להחטיא דבר, ורבי שמואל אמר בדיוק את התירוץ ששיער שיאמר במדויק. בעוד התלמידים מתווכחים על הבנת התירוץ, כבר לחש רבינו באוזני גיסו לימים: 'הרי אנחנו מכירים את המהלך של רבי שמואל, לפי זה מסתמא הוא יביא ראיה משם', וכך היה. זה לא היה באופן חד פעמי, אלא כמעט באופן קבוע. לבני הישיבה הותיקים זכור במיוחד יסוד שהשמיע באוזני רבי שמואל בעת טיולם ברחובות בני-ברק, שרבי שמואל קלטו ושכחו ברבים, ואמר בחיבה לבני הישיבה: 'את היסוד הזה שמעתי מרבי גרשון ליד המעבדה של פלקמן... שם הוא האיר את עיני בענין הזה', רק מתי מעט ידעו שהיו אלו דברים שבשיגרה.

בימי שבתו בישיבה התהדקו קשריו עם מרן החזו"א, הוא הרבה לשוחח עמו בלימוד בקביעות, הציע בפניו את שאלותיו וספיקותיו, והחכים מהשהות במחיצתו בהנהגה והשקפה. היו תקופות שרבינו פקד את מעונו מספר פעמים בשבוע. הגר"מ שטיגל שהתגורר בשעתו סמוך למרן ה'חזון איש' ששני בחורים באו אליו כמעט מידי יום, הלא הם האחים הגאונים רבי גרשון ורבי יעקב. כן היה רגיל לומר לחבריו וידידיו בני הישיבה: 'מי שלא יצור קשר עם ה'חזון איש' בוודאי עוד יתחרט על כך בעתיד'.

כן סיפר רבינו בגילוי לב, שלדבר בלימוד עם מרן הרב מבריסק היה זה עבורו חוויה מיוחדת, ואילו עם ה'חזון איש' לדבר בלימוד היה נגרם לו מזה מתח ופחד. התלמיד התפלא ושאל: 'ממה שקראתי ושמעתי, ובתוך עמי אנוכי יושבת, הדבר מצטייר בדיוק להיפך, הרב מבריסק הצטייר בעיני העולם כקפדן יותר בגלל האווירה הרצינית שהשרה סביבו, ואילו ה'חזון איש' הצטייר כסבלני ונח יותר', השיבו רבינו בחיך: 'שוין, אתם לא תבינו, זה בכלל לא היה כך. נו! שוין, לא משנה'. ובעצמו התבטא שבדיבורו עם מרן הרב מבריסק קיבל רבות בלימוד.

בברית הנישואין

בשנת תש"ח הגיע הגאון רבי יהושע זליג דיסקין זצ"ל, רבה של העיר 'פרדס חנה', לדבר עם מרן ה'חזון איש' אודות שידוך לבתו הרבנית הצדקנית מרת הניא רחל ע"ה. השיבו מרן בזה הלשון: "הרי יש לכם בת יחידה, ואם ירצה השם יהיה לכם רק חתן אחד, אם כן הוא צריך להיות מיוחד במינו. נו! קחו את גרשון אדלשטיין, אני מכירו היטב, ואכן השידוך יצא אל הפועל..."

כאשר הגיע רבינו למרן ה'חזון איש' להזמין לשמחת נישואיו, שאלו מרן: 'באיזו שעה החופה?', היה זה דבר נדיר, כי מעודו לא היה יוצא לחופה כמעט, ובהיות ואביו וחזונו הינם רבני ערים שעשו רבות למען ערי השדות, החליט לגמול עמהם ולסדר קידושין לבנם. אך רבינו השיבו בנקיות נדירה 'מלכתחילה לא חשבתי להטריח לבוא, וכי בגלל נישואי, כלל ישראל יפסידו כמה שטיקלאך ב'חזון איש'?! והוסיף שבא רק להזמין מפני הכבוד. מרן ה'חזון איש' הביט בו וחייך כאות הנאה מתשובתו המרוממת. מרן העניק לו באותה הזדמנות את ספרו על מסכת שבת, ואמר לו: 'באמת הספר איננו שלי, כיון שכל הזכויות של הספר שייכות לנגיד רבי יעקב הלפרין שנדב את דמי ההוצאה, אולם היות ורבי יעקב נתן לי את רשותו להעניק את הספרים שלו במתנה לכל מי שאחפוץ, אם כן הריני נותן לך את הספר במתנה לנישואיך'. תלמידיו בני הישיבה שיגרו אף הם דורון מיוחד ספר 'מנחת חינוך' עם הקדשה: 'למורינו ורבינו הרב ירחמיאל גרשון אדלשטיין שליט"א ליום נישואיו מאת תלמידיו בישיבת פוניבז'.

במהלך השמחה עלה המשגיח הגה"צ רבי אבא גרוסברד צוק"ל על השולחן כדרכו ורקד בעליזות עצומה ששימחה את כל המשתתפים. ובכל ימי השבע ברכות אחיו הגאון רבי יעקב צוק"ל מסר את השיעור במקומו.

ביום שהסתיים ה'שבע ברכות' אמר לו מרן הרב מפוניבז': 'אתה נשאר עם הפראק בכל ימות השנה, ועולה לשבת בכותל המזרח, תבחר לך איזה צד שתחפוץ...'. רבינו התיישב לצד רבו מרן ראש הישיבה הגר"ד פוברסקי צוק"ל, אך לאחר שנפטר אביו בשנת תשי"א עבר לצד השני, כפי שמורה ההלכה.

תקופה קצרה לאחר נישואיו, התעוררה שאלה הלכתית קשה בעיר פרדס חנה, ועלתה על שולחן חזונו המרא דאתרא הגרי"ז דיסקין, אם

לכהן מותר לישא צרת חלוצה, שכן החלוצה עצמה אסורה לכהן, והשאלה נגעה למשפחה מעדת תימן שלא קיבלה על עצמה חרם דרבינו גרשון בנוגע לנשיאת שתי נשים. רבינו שהה אז בבית חמיו זצ"ל ושמע השאלה באה לאוזניו, מיד הציע בפני חותנו ראייה מהגמרא במסכת יבמות שאין איסור בצרת חלוצה לכהן. רבי יהושע זליג שלח את השאלה למרן ה'חזון איש' מצורפת עם ראיית חתנו, כדי שיחזו דעתו עליה. והוא השיב במכתב שמסכים עם פסק ההלכה למעשה כי אין איסור בצרת חלוצה לכהן, כשהוא מוסיף: 'וכמו שאמר חתנכם היקר שליט"א'. ופעם נכנס רבינו למרן ה'חזון איש' בשליחות חותנו הרב דיסקין זצ"ל עם אדם מיוסר, וביקש שיעודדו. מרן ה'חזון איש' פנה לעבר רבינו כנוטל עצה מה להשיב: 'הרי מה שנענה לו לא ינחם אותו, לבסוף בירכו שיתלקו ממנו כל צרותיו. כאשר דיבר על כך פעם הוסיף בענוותנות: 'לא ברור מדוע ה'חזון איש' פנה אלי לשאול מה לומר לו, אלא כפי הנראה זהו הדרך שגדול נמלך בקטן, כמו שאמר התנא באבות 'עשה לך רב, דהיינו שאפילו אם אינו ראוי להיות רב עשאו לרב'...

בני המשפחה מספרים, שפעם הגיעה זוגתו הרבנית מרת רחל ע"ה למרן ה'חזון איש' לשאול שאלה הלכתית, הנוגעת לענייני בדיקות רפואיות על פי ההלכה, השיב לה מרן: 'מה שבעלך יפסוק מקובל עלי, הוא גדול בתורה ואפשר לסמוך עליו. כמו כן מינהו להורות בדיני חושן משפט הלכה למעשה, כשהתבטא: 'הרי הוא מן היחידים הראויים להורות על פי דין תורה גמור'.

בהקדמת הספר 'הוד צבי' מובא כי בתחילה חשב רבי צבי יהודה, כי אינו נוהג כשורה בכך שאינו שולח את בנו ללמוד בישיבות אלא מלמדם באופן פרטי בביתו. אולם כאשר הפנה את השאלה ל'חזון איש' ולמרן הרב מבריסק, שניהם השיבו בסגנון דומה, כי אדרבה הוא נוהג טוב בכך שהוא עצמו מלמד את בנו, וראוי הדבר שימשך.

אחד מוטיקי פרדס חנה סיפר, שבשבת הראשונה שהגיע רבינו לשבות אצל כלתו בבית חותנו הגרי"ז דיסקין זצוק"ל, הגישו למסובים גלידה לכבוד בואו של החתן, רבינו שמעולם לא נפגש עם מאכל מסוג זה, התפלא מדוע המאכל מוגש כה קר... והוא זכה שהרבנית ע"ה הלכה עימו יד ביד בהשקפת עולמו, ונהגה בכל אורח חייה בפשטות והצנע, לא הילכה בגדולות ולא ביקשה לעצמה מאומה. הרבנית ע"ה סיפרה שלאחר נישואיה היתה מכינה לו לארוחת בוקר לחם ועגבניה בצינו. פעם אחת לא הכינה, וראתה שרבינו אוכל את הלחם עם תפוח... כששאלה לפרש הדבר, השיבה: 'לא הבנתי את השאלה, מה חילוק יש בין פירות לירקות'...

המשגיח הגאון הצדיק רבי דן סגל שליט"א, שישן בתור בחור כמה שנים בבית רבינו, נשא עליה דברי הספד לאחר פטירתה בישיבת 'בית מדרש עליון', ואמר: "הרבנית ע"ה, כפי שאנחנו יודעים ומכירים אותה ברחה מכל כחל ושרק, מכל ייפוי, מכל פרסום, היא הייתה ממש - פשטות, פשטות, פשטות, בלי שום דבר, הכל גלאט-חלק, בגדר שהגדיר ה'מסילת ישרים': 'רוב פשטותו נעלם', והפשטנים הם אוהבים להיות נעלמים, ולא אוהבים שירגישו בהם, ויכירו בהם, הם נחבאים, ובזה היו הרב והרבנית דומים להפליא'.

מרבץ תורה לרבבות כל ימיו

עיקר משוש חייו היתה מסכת הרבצת התורה המופלגת שלו למעלה משבעים שנים מיום עומדו על דעתו ועד לסילוקו. זה החל עוד בימי שבתו בישיבת פוניבז', כשמרן הרב זצוק"ל ביקשו כבחור בשנת תש"ו כשנתיים לאחר שבא לישיבה, למסור שיעורים לתלמידי בתי אבות שהישיבה החלה לקלוט לשורותיה מאות תלמידים מהם בחורים ניצולי שואה, תלמידי ישיבת מונטריי בשווייץ, ילדי טהרן ועוד, שנוקקו לשיעורי עזר כדי להתאימם לרמת הלימודים בישיבה הגדולה, והועיד אותו להיות ר"מ בישיבתו. הוא אף הכין עבורו דירה ברח' דסלר שידור בה לאחר נישואיו.

בד בבד החל רבינו למסור 'חבורות' לעיתים תכופות בפני שאר בני הישיבה, אחת לכמה ימים, והחל משנת תשי"א התמנה על ידי מרן הרב למגיד שיעור קבוע בישיבה, והחל למסור שיעורים יומיים, אותם לא חדל מלמסור עד יומו האחרון כאמור.

לימים התבטא, כי חזונו של מרן הרב עמד לנגד עיניו כל ימיו, כמי שראה את הרב מפוניבז' בשאיפותיו הגדולות עוד מימי שבתו בעיירת פוניבז', ואחר שעלה ארצה הכניס כל מרצו בהרבצת התורה בלבד, והיה מתבטא כתלמידו חביבו של מרן החפץ חיים זיע"א, כי כמו הרצון של הח"ח להרבות כמה שיותר תורה בכל שדרות היהודים, אחרי חורבן אירופה הדבר מקבל ערך גבוה בהרבה, וצריך להרבות כמה שיותר תורה, ורק מי שיש לו אהבת תורה אמיתית יכול ליישם זאת, והוא היה שלוחו למלאת המטרה בשלימותה. מרן הרב נועץ במרן החזון"א שאמר לו כי דרך הלימוד קיבל מאביו הגדול שהיה מגדולי תלמידי מרן הגר"ד מקמניץ זצוק"ל, והוא במעלותיו כאחד מראשי הישיבה, ומיני אז החלה מסכת הרבצת התורה בפשטותו ובהירותו המופלגת.

בתחילה חשב מרן הרב מפוניבז' למנותו לראש הכולל של הישיבה. חותנו רבי יהושע זליג עלה למעונו של מרן ה'חזון איש' בשאלה, האם לא ראוי יותר שמרן יכהן כר"מ בישיבה מאשר ככולל, השיב מרן ה'חזון איש': 'אכן ראוי הוא לא פחות מראשי הישיבות הקיימים רבי דוד ורבי שמואל, הוא לא נופל מהם במעלותיו'. אחיו רבי יעקב בכת"ק רשם בפתקה בסוף ימיו בנתניה לבן משפחתו של רבינו שביקר אצלו: 'הסבא שלך רבי יהושע זליג אמר לי שה'חזון איש' אמר לו שרבי גרשון לא נופל בגדלותו בתורה מרבי שמואל ורבי דוד'.

בתחילה ביקשו מרן הרב מפוניבז' למסור שיעורים בבתי אבות להכינם לישיבה כראוי, ובאותם שנים ביקש מרן הרב מפוניבז' למנות רמ"ם נוספים צעירים בשל ריבוי תלמידי הישיבה, וכך כששוחח עם מרן הגר"ב ברמן זצוק"ל ויבלחט"א מרן הגר"ב פוברסקי שליט"א, היה זה לאחר שרבינו כבר מסר שיעורים בבתי אבות ועשה חיל בכך, אך הם אמרו כי אינם יכולים להתמנות לפני שרבינו יתמנה אף הוא לר"מ בישיבה, ולמרות שהמצב הכספי היה דוחק, סיכם עמהם הרב שיתחלקו כל השלשה בדמי שני מישורות, וכך החלו כל השלשה למסור שיעורים לצעירים והצליחו להאהיב התורה עליהם בלי גבול.

בשיעוריו עמד לנגד עיניו חותם האמת, והתרחק משיקולי ברק וכדומה, רק כדי שלא לסטות כמלא הנימה מחותם האמת. תלמיד קרוב מעיד, ששאלו לפניו: 'אני שומע את השיעורים של ראש הישיבה כבר הרבה שנים, ואני נוכח שהחידושים שלכם לא פוחתים לא ברמה, לא בעיון ולא בהיקף מטובי ראשי הישיבות האחרים. בדבריכם מונחים יסודות גדולים שאחרים היו יכולים 'לפרנס' מהם שיעורים כללים שלמים. אם כן, יורשה נא לי לשאול ביראת הכבוד, מדוע ראש הישיבה מוסר את השיעורים ככזו פשטות, בלי לייסד יסודות, בלי להוריד הקושיא והתירוץ בצורה מיוחדת'. ורבינו השיבו בפשטותו, 'מה אעשה, אני סבור שלעשות מכל דבר 'יסוד', 'קושיא', 'תירוץ', זה לא בהכרח תמיד אמת, ואיני רוצה להנחיל לתלמידים דברים שאינם אמת מוחלטת'.

בכל מהלך השנים נהג רבינו שלא להתערב רבות בענייני הנהגת הישיבה בכלל ובפרט, ומלבד השיעורים היומיים, הכלליים והחבורות שמסר בישיבה לא נטל שום חלק פעיל בענייני הישיבה האחרים. תמיד כשבאו לשאלו על עניני הישיבה אמר: 'רבותי שלימדוני תורה נמצאים פה, אין לי דעה לידם', רק כאשר הסתלקו ראשי הישיבה מרנן הגר"ש רוזנבסקי, הגר"א מ"ש שך והגר"ד פוברסקי זצוק"ל, אזר כגיבור חלציו ונטל את עול ראשות הישיבה והנהגתה ביד רמה, ומאז כל דבר קטן כגדול הביאו אליו.

אי התערבותו בענייני הישיבה בחיי ראשי הישיבה וגדולי הדור הקיימים, לא נבעה מענווה גרידא, אלא מתפיסת עולם שכל דבר שאינו

נמצא בתחום אחריות האדם, לא בהכרח שתהיה לו ס"ד להכריע בה בצורה נכונה. פעם כשהתעוררה שאלה בענין הישיבה וביקשו מרבינו להכריע בה, הוא סירב בתוקף והסביר: 'שר התורה הגאון בעל ה'דובב מישרים' מטשעבין זצוק"ל, כאשר היה בחוץ לארץ הוא היה פוסק בהלכות חמורות, אך כשהגיע לארץ הוא חדל מלפסוק. שאלו אותו מה נשתנה, והשיב: 'בחוץ לארץ אני הייתי הפוסק היחיד, לכן היתה לי ס"ד להכריע, פה בארץ יש עוד הרבה פוסקים, ומי יימר שדוקא לי תהיה הס"ד להכריע', 'לעניננו', אמר רבינו, 'כאן בישיבה הגרא"מ שך והגר"ד פוברסקי האחראים, ממילא הס"ד נתונה בידיהם להכריע בכל עניניה, זה אינו התחום שלי ויתכן שלא תהיה לי ס"ד להכריע נכון'. גם כשהפצירו בו לומר מעט דברי חיזוק בסוף השיעור בנושאים שהזמן גרמן ובדברים הצריכים חיזוק, סירב בנחרצות בהטעימו: 'יש כאן את ראשי הישיבה'. לעתים היה חורג ומאזכר דבר מה משמועותיהם, כך לדוגמא, ציטט לתלמידיו בשיעור בשם מרן הגר"ד פוברסקי זצוק"ל, שמי שאינו קורא עיתון כי אין זה מעניין אותו מה שקורה בעולם, הרי שאין זה מדרך-העולם ולא זו הצורה, ורק זו מעלה כשאין לו זמן לקרוא העיתון מחמת ביטול-תורה למרות שמעניין אותו ומסקרן אותו'.

אף את אמירת שיחות המוסר הקבועות בישיבה סירב בתוקף למסור, רק כאשר הכריחו מרן ראש הישיבה הגר"ד פוברסקי זצוק"ל החל בכך. באותם ימים היה נהוג שמלבד שיחות המשגיה פעמיים בחודש, היו מוסרים שיחות בישיבה רבינו זצוק"ל והיבלחט"א מרן הגרב"ד פוברסקי שליט"א, ולא אחת היה פונה הגרב"ד לריעו הגדול לשואלו מה ראוי לאזכר בשיחתו השבועית, ורבינו השיבו בענוות חן אופיינית, 'הרי אתם מצויים יותר כל העת עם בני הישיבה, ומי אני שאומר לכם במה לדבר'.

גם לאחר שהתמנה רבינו לר"מ בישיבה, בעת שהבחורים עוברים לאחל את ברכת השבת לאחר תפילת מעריב בליל שבת, הוא האיר פנים ומנענע בראש כנגד המברכים, אך שפתותיו מרחשים כל העת בדברי תורה. כך גם במסיבות ובכינוסים שנערכו בישיבה הקדושה, חס רבינו על זמנו, ומוציא מכיסו ספר קטן, על פי רוב משניות ולומד בשקידה ובשקיעות רבה. כך גם כשנוסע ברכב, בדרכים ובהלוויות, מוכר המחזה לרבים כיצד ניצל כל רגע ולומד במשניות. לפלא הנהגתו תדיר שתוך כדי שנכנס אל הרכב, כבר מוציא המשניות ומיד מתחיל ללמוד. בשל הערכה הרבה שרחשו ראשי ובני הישיבה לרבינו, כבר בתור בחור הכתירו אותו בתואר 'רבי גרשון', כך נישא שמו בהערכה, כמושג בישיבה. והגר"ז כהן שליט"א סיפר, שבזמן לימודו בישיבה למד בחברותא עם רבי שמואל, כשסיימו תקופת לימודם המשותף ביקש רבי זאב מרבו שימליץ לו על חברותא נאותה עימה יוכל לגדול בתורה כראוי. השיבו רבי שמואל: 'תנסה לקבוע חברותא עם רבי גרשון, אני מאד אוהז שניתן לגדול עמו'.

באחת השנים הראשונות למינויו כמגיד שיעור בישיבה, נערכה מסיבה של מצוה. רבינו התיישב כדרכו בצד המזרח בקצה. רבי שמואל ראה היכן התיישב, קם ממקומו ופינה מקום בסמוך אליו והתיישב. לחדי עין שהבחינו בכך הטעים רבי שמואל: 'הרי רבי גרשון הוא צדיק יסוד עולם... אוף עם שטייט דאך די ועלט'.

אחד הביקורים שנחרטו בציפורן שמיר בתולדות ישיבת פוניבז', היה ביקורו בישיבה של מרן הגר"א קוטלר זצוק"ל, על פי בקשת מרן הרב מפוניבז', הוא מסר שיעור כללי בישיבה בסוגיא הנלמדת, בחריפות גדולה, בלהט אש ויוקדת ובסערה גדולה כדרכו. העיד הגר"י צוקרוב זצוק"ל שרבינו שהשתתף בשיעור היה נמוך, ולכן עמד על קצות הרגליים והיטה אוזניו להקשיב לשיעור, ומפעם לפעם בשקט המשיך הלאה, כל דבר שאמר רבי אהרן הבין מה יאמר בדיוק אחר כך. ולמרות שרבי אהרן היה מאד ביקורתי בשיעור, לפתע הצביע לעבר רבינו ואמר: 'הא! עאר חאפט די זאך'. [הא! הוא תופס את הענין].

מרן הגאון רבי דב לנדו שליט"א סיפר שבימי בחירתו כשלמד בישיבה, בעת שהיתה מתעוררת לו שאלה בסוגיא, לא היה מעיז לגשת מיד לרבינו מאחר והיתה לו כלפיו יראת הכבוד, אלא הציעה תחילה בפני אחיו רבי יעקב ושוטח בפניו את הדברים, ורק אם מצאו הדברים חן בעיניו והביע דעתו שאכן השאלה ראויה להישאל, פנה להציג בפני רבינו כדי לקבל עליה תירוץ טוב... לא פלא שכשעמד ענין ציבורי שנגע לאורחות הישיבה, נרעש רבי דב ואמר בפני הנוכחים: 'הלוא כבר שישנים שנה שדמותו של רבי גרשון עומדת לנגד עינינו כמלאך ד'". מאז ועד יומו האחרון לא פסק מלמסור שיעוריו תמידין כסדרם, ובשנים האחרונות אף בימי בין הזמנים, באומרו, שזה זיכוי הרבים, ואם מעונינים שלא לבטל תורה עליו לעמוד לימין התלמידים בכל כוחותיו.

שיעוריו הבהירים יצאו בספריו הנודעים 'שיעורי רבי גרשון' שהינם אבני דרך בכל המסכתות הנלמדות, ושמועותיו הנאמרות מידי שבוע בשבוע מוצפים לאלפי רבבה מידי שבוע ב'דרכי החיזוק' והינם אבני יסוד בדרך גדילת האדם בכל מכמני העליה, וניכרים הדברים שכל דיבוריו הינם במדרגות שעבד עליהם כל ימיו להעפיל ולהעלות בסולמו של האדם השלם.

מאורע ייחודי המלמד על הכלל כולו שח תלמידו הקרוב רבי י. נ. שליט"א שבאוזנו שמע מרבינו שבא נדיב גדול להציעו שיבא למסע חיזוק גדול בארה"ב, והוא הבטיח לכלכל מאות אברכים לתקופה ארוכה ועוד לסייע לעולם הישיבות רבות, רבינו ביקשו שיברר עם בנו רבי נח בצלאל שילבחס"א אם הדבר ראוי בעיני רופאיו, לאחר ששב בתשובה חיובית ביקש מבנו שיעלה להציעו, אך הבן אמר שיעלה בעצמו כפי שהחל, והוא עלה בשנית לשכנע את רבינו לכך, ורבינו השיבו בלשוננו: 'חשבתני על כך והגעתי למסקנא שזה לא הזיכוי הרבים שלי, ושום דבר לא שוה ביטול שיעור, כי זה הזיכוי הרבים שלי'. והוסיף לתאר שכל זיכוי הרבים שיש לאדם בתפקידו אין לתאר ולשער גודל הדבר, והביא דברי החובת הלבבות בגודל זיכוי הרבים, והפטיר ואמר שעל האדם כל ימיו לחפש השפעה לזכות את הרבים, ואם עתה הוא מזכה הרבים בשיעוריו, אינו רואה לנכון להפסיק בכך כל עוד כוחותיו עמו.

בישיבה נשא את הנהגתה עד לימיו האחרונים, והוא אף עמל להביא להנהגתה את הגאון הגדול רבי חיים שלמה ליבוביץ זצוק"ל, בתארו כמה דמותו כתלמיד מרן הגרב"ד ליבוביץ זיע"א חשובה להמשך מסורת התורה, ודבק שתורתו תהיה לעיניים לאלפי בני הישיבה.

רבן ועיניהם של ישראל

בשנות הרבצת התורה זכה רבינו להעמיד קדרים קדרים של תלמידי חכמים מרביצי תורה, שכל ימיהם חשו כבניו תלמידיו ששתו בצמא את דברותיו, ומנחילים לרבים את תורותיו הייחודיים במעמקי הסוגיות מחד, ובבהירות דברי הגפ"ת מאידך.

מלבד זאת הורגל רבינו לישא מדברותיו בכל מקומות שבהם היה יכול לחזק את הרבים להשתלם בעבודת ד', וכך נוצר הגליון הנפוץ 'דרכי החיזוק' שבמשך שנים רבות הביא את דברי רבינו בחיזוק האדם בעבודת בוראו, וההשתלמות בדרכי עבודת ד', כשאחד מאלומות האור המורגלות בפיו היה הרחבת לומדי המוסר, באומרו שכל מי שלומד מוסר ומתבונן בדרכיו, יוכל לזכות להתקרב למתיקות התורה ולהידבק בבוראו בכל כוחותיו כל ימיו.

בקובץ 'תפארת אבות', המהווה לקט רשימות מהגרי"א צוקר שליט"א, מחשובי שקדני ישיבת פוניבז', מובא, כי הכותב שם לבו שרוב שיחותיו של רבינו, יש בהם פשט על פי פשט ויש בהם פשט על פי סוד, וניתן להביןם בשני פנים. ושמע מת"ח נאמן שבמסע הלווייתו של מרן הגר"ד פוברסקי זצוק"ל, עמד הגאון הצדיק רבי ישראל אליהו וינטרוביץ זצוק"ל, והאזין ברוב קשב למשא הספדו של רבינו ויצא מהתפעלות,

ובגמר ההספד אמר לאותו ת"ח, 'תמיד ידעתי כי רבי גרשון גדול בקבלה, אבל לא ידעתי שעד כדי כך'.

בתקופה מסוימת התקיימה קבלת הקהל אצל רבינו קודם שעת המנוחה בצהריים, אך לאחר תקופה הפסיק בכך, ואמר לאחד מבני הבית שהסיבה שביטל קבלת הקהל היא מפני שאינו מצליח להירדם בצהריים, 'כי צד אפסר להירדם כשאתה שומע על צרות ובעיות של יהודים?!'. בעת שנשמעה אזעקה בימי מלחמת המפרץ, ראה יהודי יקר את רבינו נכנס לבנין ברחוב ראב"ד, עומד בחדר מדרגות וממתין לצפירת הרגעה. היהודי נכנס אחריו, עלה קומה ודפק בדלת אחד השכנים, וביקש כסא עבורו, והציעו לשבת, אך הוא סירב. שאלו היהודי: 'מה לא טוב בכסא, שמא הרב חושש שיש בו שעטנז'. אולם תשובת רבינו הדהימה אותו, 'אתה לא רואה שיש לכסא שתי ידידות, איך אשב בשעה כזו על כסא מלכות כשכלל ישראל נמצאים בעת צרה וצער'.

עד לפני שנים אחדות היו כאלו שהרבו לשוחח עמו במשך זמן ארוך על דא ועל הא, ורבינו יושב ומקשיב לדבריהם באריכות ובסבלנות, בטוב לב ובמאור פנים. אחד מויתקי התלמידים סיפר, שתחילת הקשר ההדוק שלו עם רבו החל בעת שפנה פעם לרבינו ללמוד עמו חברותא בשבת, ובאופן נדיר הסכים. בתחילת הלימוד ביקשו שיאמר לו את שמות הבחורים מבני-הישיבה שלדעתו זקוקים לעידוד כדי שיוכל לעודדם. התלמיד השיב בחיך: 'אני! אני זקוק לעידוד'. חיך רבינו: 'נו, הרי בידך להתעודד, זה 'בידך', אך אני שואל על מי שאינו יכול לעודד את עצמו וזקוק לעידוד מבחוץ', והמשיך לומר: 'אני מבקש ממך פשוט משום כך שאינני מכיר היטב את הבחורים, אך אתה תוכל להיות לי לעזר בענין זה'. כך נמשך הדבר שנתיים ימים. והתבטא פעם בשם מרן הגרא"מ שך זצוק"ל, שתפקידו של כל ראש ישיבה ור"מ להיכנס לבית מדרש בבוקר עם פשיטות חדשה כזאת, למי היום אני אעשה פה טוב, ולחפש כל הזמן לעשות טוב לשוהים בה, ונאים הדברים למי שאמרם. גם עצותיו המחכימות לתלמידיו היו לשם דבר. בכל שאלה שהגיעה לפתחו, היה דש וחוקר ביסודיות ובורר כל ענין לאשורו לפרטי פרטי, ורק לאחר מכן מכריע ברוחב בינתו ובכוח תורתו את תשובתו המכרעת, עד שהדברים התקבלו בחיבה אצל שומעיהם. מקרה אחד המעיד על הכלל כולו, סיפר תלמידו הגר"מ מישקובסקי שליט"א שבא להיוועץ עם מרן בעל האילת השחר זצוק"ל בשאלה שנגעה אם ליסוע לנישואי חבר קרוב שהתקיימה בגולה, ומרן אמר לו בהשיבו, שבענינים אלו ראוי שישאל את רבינו זצוקללה"ה כי כוחו גדול מאד. והוסיף לו משפט 'כלל תדע שכדאי מאוד להידבק ברבי גרשון, זו זכות מיוחדת למי שלומד בפניבו' שיכול להידבק ברבי גרשון'. התלמיד ניגש לרבינו ושאלו את אותה שאלה שנשלח ממרן האילת השחר לשואלו. רבינו השיב: 'אסור לי להשיב כי זה יהיה בבחינה של מורה הלכה בפני רבו, כיון שיש כאן את ראש הישיבה רבי דוד מברסקי'. ומיד הוסיף: 'אבל מסתמא כוונת רבי אהרן לייב היתה שאני אציג את צדדי השאלה לפני ראשי הישיבה, לכן תחזור אלי בעוד כמה ימים שאדע כיצד להציג את השאלה בפניהם'. כשחזר התלמיד לאחר כמה ימים אמר לו רבינו שלא מצא צד היתר בזה שיוכל להציג... מאוחר יותר כשסיפר התלמיד בפני הגרא"ל את שענה לו רבינו, הוא הביע התפעלות מענוונותו הגדולה מחד, שלא הסכים להכריע במקום ראשי הישיבה, ומאידך, שהצליח בחכמתו המופלאה לגרום לתלמיד להבין מעצמו באופן עקיף את התשובה מדברותיו.

בשנותיו האחרונות נשא את ליבו את הנהגת עולם הישיבות והכוללים, כשכל עניני הנהגת הכלל והפרט הוכרעה על ידו, כך גם במחלת הקורונה והתנהלותה הנהיג את הכרעותיו בזהירות המתבקשת לכלל ולפרט ברוחב בינת תורתו. בשנות הנהגתו ניאות לקבל עליו עול הכלל, ולמרות זאת לא ויתר מאומה מסדר הרבצת התורה לתלמידיו הרבים. כך עמד בראשות ועד הישיבות, ואף עודד וביקש מריעו מרן הגר"ד לנדו שליט"א בדברו עמו ארוכות כמה חשוב לעמוד בראשו. כמו כן עמד לימין קופת העיר ומפעלי הצדקה שמרבים חסד בכלל ישראל וזכויות רבות לכל העולמות. כן עמד לימין 'מרכז האזינו', שעמד לימין אחד מדגלי מורשתו, להאחזק את התורה ויראתה על בני הישיבות, ובעצות מחכימות הדריך את רבניו כיצד לעשות כן תמידין כסדרם כל הימים.

גם בהנהגת תנועת דגל התורה וכל המתרחש בה ובפעלה, הוא הנהיג ברמה את כל הליכותיה, כשהרבנים והנציגים שעלו ללשכת הגזית לקבל דבר תורה והשקפה, התפעלו תמיד מתשובותיו המחכימות והשקולות, שחומתם אמת, וניכר בהם כמה מבארה של תורה הם באים. מכתבו האחרון היה לאלפי נשות ובנות חו"ל שהתכנסו למגר את נגע המדיה הקלוקלת בבתי ישראל, ובו הרחיב ביום ד' האחרון בחשיבות שמירת הבית היהודי לכל יכנס לקרבו דבר זר שאינו ממסורת אבותינו.

יראתו קדמה לחכמתו

משחר טל ילדותו שם רבינו דגש מיוחד על עבודת ד' שלו בסולמו של רבי פנחס בן יאיר. כל ימיו התנהל בצדקות מופלגת הרחק מעין רואה, עבודת ד' שלו אם בתפילותיו כמונה מעות, או בתקיעות השופר בישיבה בה התמיד עד לשנותיו האחרונות, הכל היה בחרדת קודש כבן המתחטא לפני קונו ברום המעלה. במשך למעלה משישים שנה התנזר לחלוטין מהדלקת האור בביתו בערבים ובלילות. זאת מפני שלפני שנים רבות הדליק בשוגג אור החשמל בחדר השירותים בליל שב"ק, ומאז גזר על עצמו לא להדליק יותר לעולם האור בלילות של משך כל ימות השנה. תלמידיו הקרובים סיפרו, שהיו שלושה בחורים קבועים, והוא אחד מהם, שרבינו קרא להם לעיתים תכופות מאד, ומבקש מהם לעשות לו התרת נדרים על צומות רבים שקיבל על עצמו, ועוד קבלות נשגבות שאינם ניתנים להיכתב לרבים. אחד ממקורביו ראה פעם כי רבינו לא לבש את החגורה בליל שב"ק. שאלו על כך, ורבינו השיב: 'החגורה הרי נמצאת בדרך קבע במכנסיים אלו של שב"ק, וכעת לאחר תקופה הוציאו אותה וכבסו המכנסיים. בערב שבת היה זכור לו משהו הלכתי אודות שרוכי נעליים שקיימת בעיה כל שהיא להכניסם לנעליים בפעם הראשונה בשבת, ואף על פי שכאן אינני מכניס את החגורה ללולאות בפעם הראשונה, ולכאורה הדבר מותר, כיון שכבר היה לי חשש כל שהוא העדפתי לא ללבושו בשבת'.

דברו פעם בפני רבינו על ספקות בהזכרות, כגון 'עלה ויבוא', שיש הרבה המסתפקים אם אמרו או שכחו. נענה רבינו בענוות חן: 'אני עושה לעצמי סימן שלא אשכח', שתמיד מתפלל וידי עומדות ישרות, ולאחר שאומר 'מוריד הטל' וכדומה מניח ידו על הסטנדר, וכך יודע אם אכן הזכיר או שכח. וכששאלוהו אם לא קורה שמזיזים את היד, לא הבין השאלה, ואמר כמתפלל: 'מי מזיז סתם את היד בתפילת העמידה, אם מניחים את היד על הסטנדר היא תזוז סתם כך בלי מחשבה?'

בעקבות הצנתור שעבר, הניחו הרופאים משקולות כבדים על רגליו לכל יוזזו במשך שנים עשר השעות שלאחר הטיפול. בהיותו והטיפול נערך ביום ששי בבוקר הגיעו הרופאים בליל שבת להסיר המשקולות, ורבינו נזעק ואמר כי משקולות אלו הינם מוקצה וחלילה מלגעת בהם, ונותר בכאביו עמהם עד צאת השבת.

מאז היותו עלם צעיר לימים ההביל את ענייני העולם הזה בעיניו ודבק באור החיים, היה מנותק בתכלית מתענוגות תבל ושם עיקר מגמתו בתענוג הנצחי. אשת הגר"י יעקובוביץ ע"ה סיפרה, שבימי ילדותו היה בביתם תקופה מסויימת בביתם ברוסיה לאחר פטירת אמו ע"ה,

וכשחילקו לילדים מעט שוקולד, רבינו תמיד חילק לאחרים שיאכלו, והיה נראה שעושה זאת מחמת פרישות. וכשאמרו זאת לאחרונה לרבינו הגיב בענוותנותו, 'לכל אחד יש את הדברים שהוא אינו אוהב, אני מעולם לא אהבתי שוקולד'.
גם לבני משפחתו חנך כל ימיו כמה ראוי להביל תענוגות העוה"ז המרחיקות האדם מהשלימות, בבין הזמנים נסע פעם לפוש בטלזסטון, בני הבית ניסו להפנות ליבו שזו וילה מפוארת בעלת שלוש קומות, ומרפסות נרחבות הפונות לנוף מרהיב ביופיו. נראה דברי ההתפעלות לא עשו רושם כלשהו עליו, ונדמה לויוכח בתום המנוחה, שמכל חדרי הוילה המפוארת שהה רבינו בשני חדרים בלבד, בחדר בו ישן ובחדר בו למד. וכשהתפלל על כך, תמה 'לשוטט בדירה? וכי איזו תועלת רוחנית ניתן להפיק מכך'.

ככלל, ידוע סלידתו של רבינו מכל האירועים הראוונים והמפוארים שנועדו לשם כבוד מדומה ותפאורה. ונאה מקיים ברגע של גילוי לב, סיפר פעם שחשב בצעירותו ללכת ללמוד ביום שישי במקום שיקבל מלגה עבור הלימוד, כדי לאגור לעצמו כסף. אך בסוף חכך בדעתו והגיע למסקנא, שאם יכול הוא ללמוד גם בלי זה, הרי שאם יעשה כן יגרם לעצמו נזק גדול, שמחנך עצמו לחמדת הממון והכבוד שהיא תאוה אסורה, ויותר על צעד זה. וכשבחור בן נגיד הביא לו משלוח-מנות מפואר בלי שם הנותן, והוסיף מעטפה עם סכום כסף נכבד, לאחר זמן קרא רבינו לאותו בחור והחזיר לו המשלוח המנות. תמה הבחור מנין ידע ראש הישיבה שממנו התקבל המשלוח? השיבו מרן 'עשיתי הרבה שיעורי-בית, זה לא היה לי קל לדעת מי נתן זאת, אך מימי לא נהניתי ממתנת בשר ודם'.

עבודת המידות היתה אצלו לשם דבר כל ימיו. כבר בהיותו רך בשנים ניכרו בו ניצני הטבה ותכונות מיוחדות של רגישות לזולת, ולמרות שהיו בו מעלות גדולות מעל בני גילו לא התנשא ולא התפאר אפילו לא במשהו. עד לפני כשלושים שנה היה רבינו מגיע חזרה הביתה בשבת בבוקר בשעה מאוחרת, ואמר לאשתו הצדקנית ע"ה כי מתעכב מעט לאחר התפילה. אחד התלמידים ביקש פעם להתחקות אחריו, והעלה בידו את פשר האיחור. הלך אחריו, וראה את רבינו נכנס לבנין מסויים עולה כמה קומות, דופק אצל אחת המשפחות, מתעכב דקה שתיים ויוצא. שוב עולה לבנין אחר, דופק בבית נוסף מתעכב דקה מועטת ויוצא. כך הולך מבנין לבנין ברחבי בני ברק. בירור קצר הבהיר לו, כי רבינו מסתובב בבתי כמה וכמה אלמנות ושבורי לב, כדי לאחל להם 'גוט שבת'. כך במשך שנים הסתובב מבלי שאיש ידע לאן הוא הולך ומה מעשיו, רחוק מעין רואה.

ויהי בסווע הארון

מאז חג מתן תורה נחלש ליבו והוא ביקש לפנותו לבית הרפואה הליל החג, ובימים האחרונים המשיך בסדר יומו ככל הניתן, ואף הכין שיעוריו במסכת סנהדרין אותם מסר ביומיים האחרונים, גם אתמול בבוקר עוד כתב את המ"מ לשיעורו, ותוך כדי כתיבתם נדם לבו בפתע, והוא נסתלק לעולם שכולו טוב, כשנישאים סביבו פסוקי הייחוד בקול בוכים.
בשעת צהריים הגיעה מיטתו להיכל הישיבה, ואלפים נראו בוכים ודומעים בכל פינה וזוית, וזעקות שבר נשמעו מכל עבר, פסוקי התהלים ואמירת הסליחות ניסרו בחלל, ואט אט התקבצו רבבות סביב גבעת הישיבה ללוות את רבינו בדרכו האחרונה לעולם שכולו טוב.

ההספדים

את מסכת ההספדים פתח נשיא הישיבה הגר"א כהנמן שליט"א בתארו, 'אנו עומדים להיפרד מרבינו ראש הישיבה זצוק"ל, וכל הישיבה וכלל ישראל נפרדים ממנו, לא היה יום אחד מאז שנפתחה הישיבה בב"ב, שלא היה בה הגר"א או כתלמיד או כמלמד, כל חייו היו טהורים ודבוקים בישיבה בת"ת עד הרגע האחרון, ואתמול עוד מסר שיעור בביה"ה, והיום החל לכתוב את המ"מ של השיעור שרצה למסור היום, ובאמצע נדם לבבו, והוא ימשיך למסור את השיעור שהכין במתיבתא דרמקיעא, כי הכל המשיך אחד, התורה כאן ושם, וכשהתורה היתה כל מהותו בעוה"ז, כפי שתיאר הסבא שהערוך השולחן נפטר היה בחוץ והיה נראה כמישהו שנוסע ברכבת תחנה אחת לעולם האמת, שזה המעבר לעוה"ב, כי הכל אותו עולם.

כן הביא הנאמר בפרשה 'ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר ציוה ד' את משה', ויש לדקדק מדוע הזכירו את משה, הרי אהרן עשה כן כציווי ד'. אלא שאהרן עשה מה שנאמר בתורה שקיבלה משה מהגבורה, ורש"י הוסיף, להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, וכולם שואלים איזה שבח גדול הוא שלא שינה ממה שנאמר, ונאמרו פירושים רבים, ופירוש אחד ראיתי אצל רבינו, בכל מיני מצבים אפילו בדברים שהיו צריכים להכעיסו, המדדים שלו בלב לא זזו מאומה, עצם הדברים אולי נגעו לו, אבל לא היה כועס מעודו, ולא שינה קצב הלב כל ימי חייו, ובפעם ראשונה שהלך להדליק הנרות במשכן, עדות ד' בישיבה, לא הרגישו בו דבר, ושמעתי מאבא זצוק"ל שנאמר במדרש כשמן הטוב על הראש ירד על הזקן זקן אהרן, ונאמר במדרש ששמן המשחה היה קופץ למטה ולמעלה בזקן, בניסי ניסים, ואהרן היה חושש שמא מעלתי בשמן הקודש, ללמדינו, שאפילו שראה ניסים, אלו ניסי הקב"ה, אבל תפקידי שלא למעול, וזה היה הראש ישיבה כל ימיו. קול התורה הנשמע בהיכלה ימשיך במורשתו, ונזכה יחד לקבל משיח צדקינו וד' יתן נתחומים למשפחה ולשיבה ותלמידיה הרבים ולכל כלל ישראל.

אחריו קונן מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א:

בדרשות רבינו הנתיבות הודפס הספד שנשא על ב' גדולי הדור שנפטרו אז.
וכך הם דבריו: במס' מו"ק כ"ה ב' אמרינן כשמת רבי אבהו אחיתו עמודי דקיסרי מיא. ופירש"י דמעה.
והכוונה במלת עמודי היא, כי על ג' דברים העולם עומד על התורה על העבודה ועל גמ"ח, ונאמר זאת למליצה, כי לפעמים יש צדיק אשר עוסק רק בתורה ומרבה ישיבות, ועל מיתתו ראוי לומר ספדי התורה כי חוללה תפארתך, ורק לעמוד התורה יש לבכות על זה.
ויש צדיק אשר כל עסקו בגמ"ח ובמיתתו אין מתעורר להחזיק בזה, ועל זה יש לומר שעמוד זה של גמ"ח בוכה על מיתתו, וכן יש צדיק המעורר לעבודת הבו"ת, ובמיתתו יש לומר שעמוד העבודה בכה עליו, וכשמת רבי אבהו וכו', ממילא במיתתו בא קלקול לכל העמודים ואמר על דרך המליצה שכל העמודים ע"כ. וממשיך עוד בזה.

וכן יש לנו לומר על מורנו ורבנו מרן ראש הישיבה זכר צדיק לברכה שכל ימיו משחר נעוריו עמל ברוב התמדה מופלאה בלימוד התורה ובעומק הבנתה, והעמיד כמה דורות של תלמידים שהם העמידו תלמידים לאלפים וריבואות, זה קרוב לשמונים שנה, והרבה הרבה תורה בישראל בכמות ובאיכות בשקידתה ובהתמסרות ללימודה.

ובענין העבודה, שיחותיו המעוררות לשלמות בכל מיילי דשמיא ותהלוכות החיים, שהיו שאובות ממאמרי חז"ל במילי דאגדתא שהי' בקי בהם באופן נפלא ובדברי גדולי עולם בתורה ויראה ובכל הנהגתו האצילית והמרוממת שהקרינה יראת שמים עמוקה ודקדוק עצום בהלכה בין, בין אדם למקום בין בין אדם לחברו שהיה מרבה לדבר על נושאים אלו של כבוד הבריות מכל הבחינות לכבד ולוותר ולהיות נוח לבריות בכל הענינים.

ובענין גמילות חסדים שהיו משחרים לביתו אנשים שהמרו להם מאורעות החיים והוא הי' מעודדם ומסייע להם בעצה ותושיה שקולה ונבונה.

[גם תשובותיו בשנים האחרונות לאלפי הבאים אל מעונו במצוקותיהם ובבעיותיהם שנענו באופן נעלה ביותר בתוך התיחסות וכבוד והשתתפות במצוקת הזולת.]

זהו בענינו הפרטי, ובענין הכלל שרוב מנין (ובנין) עולם הישיבות שנשא על כתפו בהדרכה ועצה טובה ובכל עזרה שהיא ברוגע ובשלוה ובהתייחסות עמוקה בכל עניניהם.

ואומר בזה דבר אישי שאיננו דוקא ידיד, והוא, ההערכה העמוקה ויראת הכבוד שהיתה לנו עוד מזמן שלמדנו בישיבה בתקופתו עוד קודם נשואיו כלגברא רבה משכמו ומעלה מכל בני גילו. וזכורני שהיו מוסרים בשם מרן החזו"א זצ"ל שהיה מרבה בשבחו בשבחים מפליאים.

ואזכיר עוד את צאצאיו והנלוים עליהם בניו וחתניו שהם גדולי תורה מרביצי תורה בתפארת ונועם מורשת מאביהם הגדול.

ואסיים בפי' ר"ח במסכת יומא דף כ"ח ב' על האמור שם על האבות שידעו לכוין השעות משום דאצטגנינות גדולה היתה בלבם אי נמי זקנים ויושבים בישיבה היו, ופי' הר"ח שם זקנים ויושבים בישיבה כלומר שכינה עמהם.

קשרנו מספד על רבינו מרן ראש הישיבה ונישא כולנו קינת נכאים עליו, אוי מי יתן לנו תמורתו, ותהי נשמתו הטהורה צרורה בצרור החיים. אמן.

חתנו הגאון רבי דוד לוי שליט"א, הביא על המקרא 'והרוח תשוב אל האלוקים אשר נתנה', שביארו המפרשים שהארציות חוזרת ליסודה והרוח הולכת לתת דין וחשבון לפני בורא עולם, ויש פשט נוסף שהרוח חוזרת 'כאשר נתנה', בדיוק כפי שקיבלה, בתארו, מי יכול לזכות לדבר זה שהרוח חוזרת בדיוק כאשר נתנה במושגים שלנו, ראינו ברבינו שזה בדיוק כאשר נתנה, הארציות לא נדבקה בשום חלק ברוחניותו, הוא ויתר על כל הארציות שהעיקר הרוחניות תהיה בדיוק כמו שנתנה, היכן ראינו בדורות הללו, שאדם מעת שהגיע לעוה"ז רק עם הרוחניות ועולה למעלה עם הרוחניות. רצו להעמיד לנו לדור שכנראה קיים עוד דבר כזה.

נאמר 'וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא', כל זמן שהוא היה קיים ראינו דוגמאות של מרן החזו"א והרב מפוניבז' ומרן הגרי"ז ועוד, רבינו התנהג בדיוק באותם הנהגות שלא שינה, משנתו היתה סדורה בכל דבר, כפי הנאמר על משה רבינו שלא נס ליחו ולא כהתה עינו, במושגי ימינו עד הרגע האחרון ממש. השב שמעתתא חוקר מהו בן אדם, דבר המורכב מגוף ונשמה, הרכבה שכונית או מיזגית, ומדמה זאת לשני חברי חדר שהגיע פרידתם, ואחד אומר לחבירו חיינו הרבה שנים יחד וסייענו אחד לרעהו, ועתה הגיע להיפרד וכל אחד הולך לדרכו. אצל צדיקים יש אדם ובהמה, ואלו שני אנשים הרוח והארציות, וכשהגיע פרידה הרוח אומרת לגוף עזרנו אחד לשני. קשה להתחיל לתאר מאה שנות ראייה שראינו אצל רבינו, הקב"ה יאיר עינינו ולבבינו להבין איזו זכות ומעלה היתה לנו וכמה יש ללמוד ולקחת ממנו אורחות מוסר, ולהתפלל כמו שהרעק"א אומר והאר עינינו בתורתך שינהיג אותנו בעיני גדולי התורה שיוכלו להנהיג אותנו כראוי.

מרן הגר"מ אזרחי שליט"א קונן בנהיג בהספדו:

'רבינו ראש הישיבה כבר איננו, רבי גרשון היה גאון בתורה שאין כדוגמתו, צדיק תמים שאין כדוגמתו, והיה מנהיג וגדול בתורה שאין כדוגמתו, הוא החזיק בשני תפקידים מרכזיים בכלל ישראל, תפקיד ראש הישיבה של הדור ותפקיד מנהיג הדור, וצריך לדעת שבתפקידו כמנהיג לא ויתר על הנהגת ראש הישיבה שבו אפילו כי הוא זה, ומאידך גיסא כשהיה מנהיג, לא ויתר על ראש הישיבה שבו, איזו הנהגה ראינו בכמה דברים מיוחדים מהו שיקול דעת, ואיזו ישרות ונקיות, לא ויתר על שיעור עד יומו האחרון, והנהגה לא הפריעה לו כי הוא זה לכך, עם כל האחריות ואחז הכל בחשבון ולקח הכל במחשבה, וחשב על כל הדברים הגדולים והקטנים, וכל מה שעשה היה מחושב וערוך מכל צדדיו. פתקאות של דרשות שמסר כאן ושם, הכל ערוך ומסודר, והוא עצמו איזו דמות מופת היה לכל אחד, בצורה שקטה לדון על כל דבר בשיקול דעת מלא שראינו רק אצל אנשים ענקיים ביותר. איזו גאונות בלימוד, איזו מחשבת מוסר אמיתית, מי דיבר כל העת על מוסר והבין כמותו מהו לימוד המוסר, ומי הטיף ללמוד מוסר כמותו.

זכורני שהכתירו אותו ואת מרן הגר"ב פוברסקי בישיבה, זו דמות פלאים של אדם שיודע להחזיק עצמו ויודע איך לשלוט בדבר הקשה ביותר בעולם ואיך לשלוט בעצמו, ואיך ידע לשמוע ולקבל כל אדם בסבר פנים יפות, ועד שהוציא הדברים לפועל בכוחותיו הנדירים, ולכך זכה להיות המנהיג והראש ישיבה של הדור.

תראו איזו משפחה הוא הקים עם השקיעות בלימוד, והאחריות שלו, גדולי תורה, ראשי ישיבות גם הם. מי ינהיג אותנו, ממרן הגר"מ שך, הגרי"ש אלישיב הגר"א ל' ומרן הגר"ח, הוא הכיל בקרבו הכל, וההפסד הוא עצום, רק הקב"ה יודע איך לנהל עולמו הלאה. וניתן להמליץ עליו המקרא בחז"ל 'הוד והדר תשוה עליו', שנאמר על המשיח, הוד של הרב וההדר של התלמיד, אין יותר מתאים מלומר עליו זאת, שיהיה למליץ יושר על כולנו.

אחריו הספיד מרן הגר"ב ד פוברסקי שליט"א:

מרן הגר"ב ד פוברסקי שליט"א קונן בהספדו, 'צר לי עליך אחי נעמת לי מאד', אנו בישיבה שבעים שנה כאיש אחד ללמד עמו ישראל תורה, זכה להעמיד שבעים שנה תלמידי חכמים, ולימד תורה שמתוקה מדבש, שהבחורים הפוגשים כל העת, אומרים ששיעוריו נכנסו להם בדם ובלב והם המשיכו להרביץ תורה בישראל.

אם היה מושג בעולם של ענוה זה היה מרן הגרי"ג, פעם ישבתי אצל מרן הגרי"ז ונכנס ת"ח ושאל על הנאמר 'משמת רבי בטלה ענוה', ואמר רבי יוסף והאיכא אנא, ושאל וכי זוהי ענוה, והרב מבריסק אמר שמי שיודע מה זה ענוה לא ישאל שאלות כאלו. שאלתי גדולי תלמידיו, וביארו מהי ענוה, שהרי הלל הזקן בשעתו בא האיש הארמי ואמר לשמאי שרצה להתגייר וביקש שילמדו כל התורה כולה על רגל אחת, ולא ענה לו, והלך להלל וביקש זאת, ואמר לו בארמית 'מה דסאני עלך לחבריק לא תעביד', ומה ענה לו, והרי נאמר ואהבת לרעך כמוך. ואונקלוס הגר אומר 'ורחמך לרעתך כוותך', החידוש שאמר הלל, שהרי איך יתכן כמוך, הרי האדם אוהב עצמו יותר, אלא שצריך לאהוב החבר בלי חשבונות, לוודא שאין נקודה פנימית שמפריעה, וזו מדרגה גבוהה שהיתה למרן הגרי"ג, שמידת הענוה שלו אין כמותה בכל העולם. יש רעש בשמים שמרן הגרי"ג מגיעו יש שמחה גדולה בהגיעו, ולנו הוא צער כשריפת בית אלוקינו כי ת"ח אין לו תמורתו, ולא יהיה לנו כמרן הגרי"ג כל השנים, ולכן צריך ללמוד מדרכיו.

הגמ' במו"ק אומרת שש וערבות שמח בבא אליו נפש נקי וצדיק, אני בוכה על דמות שבעים שנה היינו ביחד ולא שמעתי ממנו הערה אחת. אצל משה רבינו נאמר, והאיש משה עניו מכל האדם, ואיך כתב זאת על עצמו, כי אצלו היה מצב שאני לא קיים, כך היה אצל רבי גרשון, כל בני הישיבה יודעים שאצל הגרי"ג הוא חש שהוא כמאן דליתא. ואבא זצוק"ל היה אומר תמיד שרבי גרשון הוא הראשון, ומי מגיע לקרסוליו. יש רעש בשמים שמרן הגרי"ג מגיע ויש שמחה גדולה בהגיעו, ולנו הוא צער כשריפת בית אלוקינו כי ת"ח אין לו תמורתו, ולא

יהיה לנו כמרן הגר"ג כל השנים, ולכן צריך ללמוד מדרכיו.

אחיו הגאון רבי שלמה שליט"א קונן:

נפלה עטרת ראשינו או נא לנו כי חטאנו, לא רק העטרת אלא הראש של כל עולם הישיבות וכלל ישראל, אצלינו זה יתומים היינו ואין אב, כשאבי נפטר הייתי בגיל 6 ומאז הוא היה אבי, ועתה אין אב. מאה שנות עמוד התורה והחסד, מיום עומדו על דעתו כשהחל לדבר היה דבוק בתורה ומאס בכל תענוגי העוה"ז, ולא היה קשור אליו בכלל, ואם קיבל פעם משהו היה נותן לאחרים, וכששאלוהו מדוע, אמר כי אני לומד תורה, ואין לי קשר לתענוגות אלו. מי היה נושא בעול כמותו, חסד בגופו ממש וכל כבודו הוריד לעשות חסד לזולת. זאת התורה אדם כי ימות באהל, אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה, וזכה שהתורה אצלו היתה למות מתוך אהלו של תורה, ונפטר מתוך שיעורו להכין לרבים.

בנו הגאון רבי צבי יהודה שליט"א קונן:

נפלה עטרת ראשינו או נא לנו כי חטאנו, עטרת ראשינו בתורה, עטרת ראשינו ביראה, ועטרת ראשינו במידות טובות, בענוה ובעצה ותושיה, תורת אמת היתה בפיהו, תמיד רק חותר לאמת. פעם אמרתי לו ביאור יפה בסוגיא, ואמר לי שידוע שאומרים כך, אבל אינו בטוח שזו האמת ולכן בשיעורים אינו רגיל לומר זאת, וחיפש רק מה שישיר באמת בתורה לאומרו בשיעורים. תמיד שאלתיו, אם אפשר לומר דבר מה, וידענו מה לרחק ומה לקרב, וכעת חסרנו כל זאת.

הוא לא היה מאלו שראו את היראת שמים שלו, אבל היא היתה למעלה מהשגה, שנים שנוהר ממאכל מסויים בפסח שכולם אכלו, ואפילו אמא לא ידעה שלא אכל זאת, ופעם לפני שנים לא יצא לו בחורף לומר קידוש לבנה בזמן, והיה ימים חורפיים בלילה האחרון של זמן קידוש לבנה הוא עמד במרפסת והיה מעונן וגשום וחיכה עד אשמורת הבוקר וזכה לקידוש לבנה בכזו שמחה, היתה זו שמחה אמיתית של ירא"ש. במידות טובות סיפר לי ת"ח שביקש ממנו הסכמה לחיבור שחיבר, והראה לו זאת, ושאלו אם מספק אותו, ורצה להביא לו, ואמר שישים במעטפה, ולעת זקנותו טרח להביא מעטפה שיהיה מכובד, כמה היה עטרת ראשינו בענוה, וכמה היה בעצה ותושיה, כמה עזר לכל אחד, שנים רבות מוסר שיחות מידי שבוע ויש בדרכי החיזוק מדרגות גבוהות ביראה ובביטול תורה, ופעם אמר לי שמתפעל מאלו שמתחזקים בדבר ורק אח"כ מעוררים על כך, וכל מה שאמר נראה שאלו מעלות גדולות שהשתלם בהם ממדרגה למדרגה עד שחזקו עצמו בתכלית לכך. כמעט בכל שבוע הזכיר לימוד המוסר, ושאלוני אולי מוריד מהערך שלו שאומר זאת כל שבוע, והעיקר היה לחזק אחרים. מעוט תענוג, ביקש תה בלי סוכר ותמצית, רק מים חמים מעט. וכך זכה ללמוד תורה לשמה.

בנו הגאון רבי ישראל שליט"א קונן:

נפלה עטרת ראשינו, כמה שהכרנו אותו ראינו שאיננו מכירים אותו, ובפרט בשנים האחרונות בזהירות הגדולה שהיתה לו, ותיאר מה שהספיד ריעו הגר"ח ש ליבוביץ צוק"ל, שקיבל תורה מהגר"ד שקיבל מרבו הגר"ח, והוא מרבו הגר"ח מוואלוזין שקיבל מרבו הגאון, ובסילוקו אמר שהיה לנו תורה של הגאון, ועתה בסילוקו איבדנו תורת הגר"א. ועתה אנו מאבדים תורת הגר"א כי אביו היה גדול תלמידי מרן הגר"ד, וכן קיבל מתורת החזו"א והגר"ז כי קיבל הרבה ממנו ואמר שדיבר עמו כמה פעמים בלימוד. ענוותנותו העצומה, כשמעודו לא ביקש דבר מסובבי, ופעם בעיוכ"פ הייתי בדרך לבקש ברכתו, והתקשר ואמר שלא אטרח כי יברך דרך הטלפון שלא להטריח. עבודתו היתה ניצול הזמן, והחמורות שבחמורות היה בזבזו הזמן. וביקש רחמים על אחיו רבי נח בצלאל שסייע עמו רבות ונכדו רבי מרדכי שהתמסר אליו.

חתנו רבי אי"ש אדלר שליט"א, תיאר:

כמה שהיינו קרובים לאילן הגדול ראינו איזה גזע עב שלא ניתן להקיף, ומה שנאמר זהו אפס קצהו, ובפניו רק מקצת שבחו, היה דבר מופלא שתמיד דיבר על זיכוי הרבים, וזכה לזיכוי הרבים שאין כמותו גם בהעמדת תלמידים וגם בדרכי החיזוק בכל העולם, וכפי שאמר שהסוד שזכה כי משה זכה וזיכה את הרבים שנאמר צדקת ד' עשה ומשפטיו עם ישראל כאילו עשאו, אביו מעודו לא אמר לו ללמוד מוסר, אבל היה לומד בשפתיים דולקות וראו שכך גדלים.

חתנו הגר"א גרבוז שליט"א קונן בקול נהי, 'וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ד', הגמ' במו"ק אומרת, שהקב"ה שש ושמה בבא אליו נפש נקי וצדיק, ודאי שמי שמסר נפשו על שיעוריו ועוד הבוקר עוד הכין שיעורו, הוא כאלמן שנושא אשה, הוא שמח ככלה חדשה, אבל הקב"ה בוכה מה עם הילדים, ומצד שני הוא בוכה מה יהיה עם הילדים, הישיבה וכל עולם התורה שכה דאג בשבילם כל ימיו, כשמשה רבינו הסתלק הקב"ה אמר מי יקום לי עם מרעים, שמים בוכים אבד חסיד מן הארץ, כמה מרן הרב שיבחו על מידת הישרות, כל חייו דיבר על המסילת ישרים והלך ישר לפי שעשאו אלוים, הוא המשיך כל שנותיו את מסירת התורה.

נאמר במדרש שיה"ש פעם נכנס רבי יהודה לבימ"ד של ר"א וראה את האבן שהיתה מיוחדת לר"א למסירת התורה, והתחיל מנשק אותה ואמר האבן הזאת דומה להר סיני, וזה שישב עליה דומה לארון הברית, כאן זה המקום שניתן לומר שמספר את התורה לכל עם ישראל עשרות בשנים, ומי שישב עליה דומה לארון הברית, ועד עתה הרגשנו מהי מסירת התורה איש מפי איש בטהרה, ומי שישב עליה היה ארון הברית שיהא מליץ יושר, וביקש מחילה בשם כעל המשפחה והתלמידים ובני הישיבה וביקשו שימליץ לבנו רבי נח בצלאל שהיה מסור אליו כל העת, ולכל המשפחה.

לאחר אמירת הקדיש המשיך מסע ההלויה במעמד רבבות אלפי ישראל מכל העדות והחוגים, לעבר בית החיים שם הוא נטמן לצד רעייתו הרבנית ע"ה.

רבינו צוקלה"ה הותיר אחריו את אחיו ואחותו שיחי', וילדיו הגאונים: רבי צבי יהודה שליט"א, רבי בצלאל שליט"א ורבי ישראל שליט"א וחתניו: רבי פאלי שליט"א, משגיח ישיבת תורה בתפארתה, רבי דוד לוי שליט"א ור"מ ביישיבת פוניבז', רבי אברהם ישעיהו אדלר שליט"א ראש ישיבת בית דוד, רבי איתמר גרבוז שליט"א ראש ישיבת אורחות תורה, נכדים ונינים ובני נינים הממשיכים במורשתו הדגולה.

ת.נ.צ.ב.ה.

זמני ניחום אבלים בבית רשכבה"ג מרן ראש הישיבה צוק"ל

בבוקר 10:00 - 13:30 אחה"צ 17:00 - 22:00